

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAVERA EDEBİYAT DERGİSİ'NDE
SOSYAL-SİYASİ DÜŞÜNCE VE COĞRAFYA

ABDÜSSAMED BİLGİLİ

120101032

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ ZEYNEP K. ŞEREFÖĞLU DANIŞ

İSTANBUL 2018

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAVERA EDEBİYAT DERGİSİ'NDE
SOSYAL-SİYASİ DÜŞÜNCE VE COĞRAFYA

ADÜSSAMED BİLGİLİ

120101032

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ ZEYNEP K. ŞEREFÖĞLU DANIŞ

İSTANBUL 2018

TEZ ONAY SAYFASI

FSMVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı tezli yüksek lisan programı 120101032 numaralı öğrencisi Abdüssamed Bilgili'nin ilgili yönetmeliklerin belirlediği tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "**Mavera Edebiyat Dergisi'nde Sosyal-Siyasi Düşünce ve Coğrafya**" başlıklı tezi aşağıda imzaları olan jüri tarafından **11.06.2018** tarihinde oybirliği ile kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep K. ŞEREFİOĞLU DANİŞ

(Jüri Başkanı-Danışman)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. Fatih ANDI

(Jüri Üyesi)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi M. Şerif ESKİN

(Jüri Üyesi)

İstanbul Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Abdüssamed BİLGİLİ

İmza
A. Bilgili

MAVERA EDEBİYAT DERGİSİ'NDE SOSYAL-SİYASİ DÜŞÜNCE VE COĞRAFYA

ÖZET

Bu çalışma 1976 ve 1990 yılları arasında yayın hayatını sürdüren Maveria Dergisi üzerine yapılmıştır. Maveria; Büyük Doğu, Diriliş ve Edebiyat dergileri çizgisinde yayın yapmış bir dergidir. Derginin kurucuları arasında Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu ve Erdem Bayazıt gibi edebiyatımızın önde gelen isimleri yer alır. Maveria, yayın hayatına başladığı ilk günden itibaren edebiyatı salt kendinden müteşekkil bir alan olarak görmemiştir. Edebiyat sadece keyif verici, güzel zaman geçirici bir uğraş değildir. Böylelikle edebiyata bir misyon da addolunmuş olur. Bu çalışmada ilk olarak edebiyat ve sosyal-siyasi düşünceler arasındaki ilişkiler irdelenmiş arkasından ise hem edebi türler üzerinden hem de düşünce yazıları üzerinden sosyal-siyasi düşünceler örneklendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Tezin son bölümünde de İslam Birliği düşüncesi coğrafya kavramı ile bağlantılar kurularak ve örnekler verilerek incelenmiştir.

THE SOCIO-POLITICAL THOUGHT IN THE LITERATURE PERIODICAL MAVERA

ABSTRACT

This study was conducted on the periodical *Mavera* issued between the years 1976 and 1990. *Mavera* is a periodical that was issued with a similar context to the periodicals *Büyük Doğu*, *Diriliş*, and *Edebiyat*. Among the founders of the periodical, there are prominent figures of our literary life such as *Rasim Özdenören*, *Cahit Zarifoğlu*, and *Erdem Bayazıt*. Since the first day of its publication, *Mavera* had not consider literature an area that is solely self-composed. Literature is not only an occupaion of amusement to have a good time; thus, literature is also deemed a mission. In this study, we firstly tried to examine the relations between literature and socio-political approaches and after that we tried to exemplify the socio-political approaches through the literaray genres and think pieces. In the last chapter of the thesis, The Thought of Islamic Unity was examined by giving references to the concept of geography and providing examples.

ÖNSÖZ

Modern Türk edebiyatında önemli bir yeri olan Maveria dergisi üzerine yapılmış olan “Maveria Edebiyat Dergisi’nde Sosyal-Siyasi Düşünce ve Coğrafya” isimli bu çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır.

Maveria her ne kadar “edebiyat dergisi” alt başlığıyla yayınlansa da edebiyatı salt kendinden müteşekkil bir alan olarak görmemiştir. Edebiyat sadece keyif verici, güzel zaman geçirici bir uğraş değildir. Maveria’nın ilk sayılarından itibaren bazen direkt bazense edebi verimler içerisine meczedilmiş olarak sosyal-siyasi düşüncelere rastlamak mümkündür. Yine aynı şekilde İslam Birliği düşüncesi üzerinden geniş bir coğrafya kümesi Maveria’da kendine yer edinmiştir. Maveria’da yer alan coğrafya özellikle İslam ülkelerinin yaşadığı problemlere paralel olarak dergide yer almıştır. Afganistan’ın işgal edildiği 1979 yılında Maveria’nın gündemi de büyük ölçüde Afganistan mücadelesi üzerine yoğunlaşmıştır.

Tezin ilk bölümünde edebiyat ve sosyal-siyasi düşünce arasındaki ilişki, Maveria’nın yayınlandığı yıllardaki edebi ve siyasi ortam, Maveria’nın kendine atfettiği misyon üzerinde durulmuştur.

Tezin ikinci bölümünde Maveria’daki sosyal-siyasi düşünceler hem edebi hem de düşünce yazılarından örnekler verilerek incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde ise Maveria’da coğrafya konusu İslam Birliği düşüncesiyle paralel olarak ele alınmıştır. Maveria’da coğrafya Türkiye dışındaki coğrafya ve Türkiye içindeki coğrafya olarak ikiye ayrılır. Maveria’nın eğildiği coğrafyalar sadece İslam ülkeleri olarak karşımıza çıkmaz. Maveria için Müslümanların yaşadığı her ülke, şehir ya da daha küçük yerleşim birimi önemlidir. Maveria incelendiğinde Türkiye’nin sınırları dışındaki ülke ve şehirlerin daha çok Maveria’nın gündeminde yer aldığını görürüz.

Mavera Dergisi 15 yıla yakın bir zaman diliminde, 10 bin sayfanın üzerinde yayınlanmış bir metinler toplamı olarak edebiyat tarihimizdeki önemli yerini almıştır. Biz bu tez çalışmamızı yaparken bu toplam içerisinden incelediğimiz konularla ilgili yeteri kadar malzeme topladığımızı düşündüğümüz ilk 82 sayıyı inceleyerek tezimizi ilk 82 sayıyla sınırladık.

Lisans yıllarından başlamak üzere her zaman ufuk açıcı görüşleriyle kendisinden istifade ettiğim Prof. Dr. Fatih Andı'ya, hem yüksek lisans ders dönemi hem de tez döneminde her zaman her manada desteğini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Kevser Şerefoğlu Danış'a teşekkürü bir borç bilirim. Yine her zaman yanımda olan aileme, moral ve destek veren arkadaşlarıma, her konuda yardımını esirgemeyen Melike Kılıç, Yunus Emre Kaya ve Yıldız Pekçioğlu'na içtenlikle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. EDEBİYAT VE SOSYAL-SİYASİ DÜŞÜNCELER ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	4
1.1. EDEBİYAT KANONU VE İDEOLOJİ.....	11
1.2. 80'LERDE SİYASİ VE EDEBİ ORTAM.....	14
1.2.1. 1977 Türkiye Genel Seçimleri	19
1.2.2. 12 Eylül 1980 Askeri Darbe.....	20
1.3. MAVERA DERGİSİ'NDE İSLAMİ EDEBİYAT DÜŞÜNCESİ	22
1.4. MAVERA DERGİSİ'NİN MİSYONU	28
İKİNCİ BÖLÜM.....	33
2. MAVERA DERGİSİ'NDE SOSYAL-SİYASİ DÜŞÜNCELER.....	33
2.1. İTHAL DÜŞÜNCE VE PRATİKLER TOPLAMI: BATICILIK	33
2.1.1. Maveria Dergisi'nde Batılı Aydın Tipi.....	35
2.1.2. Bir Zihniyet Uzantısı Olarak Teknoloji	38
2.1.3. Sömürüden Pazara Sanayileşme.....	41
2.2. BİR İDEOLOJİ OLARAK CUMHURİYET ELEŞTİRİSİ.....	45
2.3. DİNİ DEĞERLERİN TASFİYESİ: LAİKLİK	48
2.4. BİR DÜNYA GÖRÜŞÜ OLARAK İSLAMCILIK DÜŞÜNCESİ	53
2.5. "SAHTE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ": İZMLER	56
2.5.1. Aklın ve Maddenin Dayatılması: Pozitivizm	58
2.5.2. Din Karşıtı ve Genellemeci İdeoloji: Materyalizm – Marksizim.....	62
2.5.3. Batılı Görüş Tarzını Yerleştirme Çabası: Sosyalizm.....	66
2.5.3.1. Maveria Dergisi'nde Sendika	67
2.5.3.2. Maveria Dergisi'nde İş Kazaları.....	68
2.5.4. İhtiyaç Dışı Gönüllü Tüketim: Kapitalizm	68
2.5.5. Maveria Dergisi'nde Emperyalizm.....	70

2.5.6.	Şematik Bir Sınıflandırma: Liberalizm	71
2.5.7.	“Uygarlık Değişimiyle Ortaya Çıkan Sorun”: Anarşizm.....	73
2.5.8.	Bir Yanılma Biçimi Olarak Hümanizm	76
2.5.9.	Batıcılığın Mihenk Taşı: Kemalizm.....	78
2.6.	MAVERA DERGİSİ'NDE MUHTELİF SOSYAL-SİYASİ DÜŞÜNCELER VE OLAYLAR	79
2.6.1.	Mavera Dergisi'nin Nobel Edebiyat Ödülü'ne Bakışı	80
2.6.2.	İdeolojik Bir Tartışma: Evrim Teorisi.....	81
2.6.3.	Giyim Kuşam Değişikliğinin Ötesinde Şapka Devrimi.....	83
2.6.4.	Mavera Dergisi'nde Ayasofya	83
2.6.5.	Tüm Müslümanların Ana Dili: Arapça.....	84
2.6.6.	Tüm Siyasi Sistemlerin Dışında İran İslam Devrimi	86
2.6.6.1.	“İrkçi Sosyalist Irak ile Anti Marksist İran” Savaşı	88
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....		90
3.	MAVERA DERGİSİ'NDE COĞRAFYA ve İSLAM BİRLİĞİ DÜŞÜNCESİ	89
3.1.	MAVERA DERGİSİ'NDE İSLAM BİRLİĞİ DÜŞÜNCESİ.....	92
3.2.	MAVERA DERGİSİ'NDE TÜRKİYE DIŞINDAKİ COĞRAFYA	99
3.2.1.	“Dünyanın Gözü Önünde Bir Olay”: Afganistan Mücadelesi. 101	
3.2.1.1.	Tarihi İpek Yolu'nun Kazandığı Yeni Anlam: Afganistan Seyahati.....	108
3.2.2.	Aşkın Coğrafyasında Bir Kutsal Şehir: Kudüs	109
3.2.3.	Mavera Dergisi'nde Afrika	111
3.2.4.	“Bir Garip Kıta”: Hindistan	113
3.2.5.	Sovyet Rusya Egemenliğinde Üç Şehir: Semerkand, Buhara, Taşkent.....	113
3.2.6.	Misafir İşçilikle Başlayan Çile: Almanya.....	114
3.2.7.	Sömürgeci İnançsız Bir Tüketim Ülkesi: İngiltere.....	116
3.2.8.	Hama Katliamı ve Baskı Altında Bir Halk: Suriye.....	117
3.2.9.	“Dünyanın Şer Odağı” ve Bazı Dikkatler: Amerika	121
3.2.10.	İslam Kardeşliğinin Bir Uzantısı: Yeni Zelanda.....	122
3.2.11.	Değerlerini Unutan Halk: Mısır	123
3.3.	MAVERA DERGİSİ'NDE TÜRKİYE COĞRAFYASI	125
3.3.1.	Mavera Dergisi'nde İstanbul.....	127

3.3.2. Ruhsuz Şehir Ankara.....	128
3.3.3. Fransız Düveline Kafa Tutmuş İslam Şehri: Maraş.....	130
SONUÇ	132
KAYNAKÇA.....	135

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bkz.: aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz.:yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırınız
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

Mavera'nın ilk sayısı 1976 yılının aralık ayında yayınlanmıştır. Son sayı ise 1990 yılının Ağustos ayında yayınlanmıştır.

Mavera'da, yayın hayatına başlamadan önce "dost, tanıdık ve ilgililere" yolladık denilen bir mektup yayınlanmıştır. Bu mektupta mavera kelimesinin anlamı üzerinde durulmuş ve derginin çıkış amacı "son bir kaç on yıldır çok büyük aşamalardan geçerek bugün reddi mümkün olmayan bir düzeye ulaşan yerli düşüncemizin edebiyatına yeni açılımlar getirmek" olarak belirlenmiştir. Bu amaçla beraber kimlerin bu dergi etrafında kümeleneyeceği ve kimlere sesleneceği ise "bir yaşama biçimi halinde öz uygarlığımızı yeniden yürürlüğe koyma davasını güdenlerin edebiyat alanındaki buluşma yeri" ifadeleriyle özetlenmiştir.

Mavera, edebiyatı bir uygarlık meselesi olarak ele almıştır. Bir uygarlığın var olma ortamına kavuşması için kendi değer yargılarının ve erdem anlayışının yerleşmesi ve sonra da bunun edebiyat aracılığıyla yayılması gereklidir. Bu bağlamıyla edebiyat sadece "amacı kendinden ibaret kalan bir çalışma alanı" olarak değerlendirilmez.

Mavera daha yayınlanmadan "dost, tanıdık ve ilgililere" gönderdiği çıkış manifestosunda edebiyatı kendinden menkul bir alan olarak görmediğini ilan etmiştir. Mavera'nın ilk sayısından itibaren de bu düşünceye bağlı kalınarak edebiyat yapılmıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus Mavera'nın bu misyonunu edebi hassasiyeti gözeterek sürdürmüş olmasıdır.

Mavera'nın yayınlandığı ilk yıllar Türkiye açısından oldukça hareketli yıllardır. Hem siyasi arenada hem de edebiyat alanında ideolojik kutuplaşmaların zirve yaptığı bu yıllarda Mavera kendi çizgisini ve misyonunu bozmamış edebi hassasiyeti her zaman gözetmeye devam etmiştir. Yine bu yıllarda Müslüman edebiyatçıların tam anlamıyla bir özgüvene sahip olduğu yıllardır. Mavera'ya göre

seksenli yıllardaki edebiyat ortamı, edebiyat verimliliği açısından yeterli bulunmaz. Bunun sebebi ise politikleşen ortam ve tartışmalardır. Bu koşullar okurun edebiyat eseriyle olan cılız ilişkisini iyice zayıflatmıştır. Maver'a'nın yayınevi olan Akabe yayınları bile sadece bir kitap yayınlatabilmiştir. Bu edebi ve politik ortamda diğer bir mesele de bazı edebiyat çevrelerinin diğer edebiyat çevrelerini yok saymasıdır. Böylelikle “kapalı devre” bir edebiyat ortamı ortaya çıkmaktadır. Kapalı devre edebiyat ortamının en belirgin özelliği ise edebi eserlere sadece “ideolojik tavırla” bakmaktır.

Mavera, edebiyat dergilerini Batıcı-sağ, Batıcı-sol ve Müslüman yazarların kümeleniği edebiyat dergileri olarak sınıflandırır. Maver'a, kendini ise Müslüman yazarların kümeleniği dergiler arasında kabul eder. Maver'a'nın politik ve aktüel olanla ilişkisini ise bu bağlam belirler. Yine aynı şekilde coğrafyaya da bu bağlamda eğilinir. Maver'a'nın Afganistan'ın işgali üzerine hem yazınsal hem de eylemsel olarak ortaya koyduğu tavra yapılan eleştirilere de yine bu bağlam üzerinden, İslami hassasiyetler üzerinden cevap verilmiştir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde edebiyat-ideoloji ilişkisi, edebiyat-kanon ilişkisi, İslami edebiyat gibi konular Maver'a yazarlarının görüşleri dikkate alınarak ortaya konuldu. İkinci bölümde hareketli bir edebi ve politik ortamda yayınlanan Maver'a'nın politik ve ideolojik olanla ilişkisini sosyal-siyasi düşünceleri tespit ederek ayrıntılı olarak ortaya koymaya çalıştık. Son bölümde ise İslami hassasiyetle yaklaşılan coğrafya kavramını İslam Birliği düşüncesi üzerinden bağlantılar kurarak değerlendirdik.

Bu tez çalışmasına başladıktan sonra Maver'a Dergisi'nin her ne kadar bir edebiyat dergisi olsa da sosyal-siyasi düşünce ve aktüaliteyle içiçe yayın yaptığını gördük. Maver'a bugün anladığımız anlamıyla bir edebiyat dergisi olmanın ötesinde “edebiyat” kavramını dar bir meslek alanı olarak görmemiş ve bunun sonucu olarak da alanının sınırlarını olabildiğince geniş tutmuştur.

Mavera 10. Sayısına ulaştığında dergiye “politika dosyası” isimli bölüm eklenerek derginin edebiyat dergisi olma misyonunun başka boyutlar eklenerek sürdüğünü fakat edebiyatı merkezinden çıkarmadığını gördük. Derginin bu açılımı

61. Sayıdan itibaren ise “mini rapor” bölümüyle artarak devam etmiş, şiirle okuyucusuna merhaba diyen dergi artık aktüel, politik yazılarla açılmaya başlamıştır.

Mavera yayın hayatına veda ettiği 1990’dan bu güne kadar popülerliğini sürdürmüş bir dergidir. Maveranın hala popüler bir dergi olmasının pek çok sebebi vardır. Derginin bazı yazar ve şairlerinin bugün dizi ve belgesellerle gündemde olması ve Maveranın çizgisinde yayın yapan edebiyat dergilerinin ülkemiz edebiyat ortamındaki güçlü yeri bu sebeplerin başında sıralanabilir.

Mavera tüm bu popülerliğine rağmen hakkında yapılan akademik çalışmalar yeterli bir düzeye ulaşmamıştır. Bu çalışma bu alandaki eksikliklerin giderilmesine katkı sağlamak ve Maveranın hakkında sağlıklı bir bilgi ve değerlendirme ortamı oluşturarak bundan sonra yeni akademik çalışmalara yol açmak ve destek olmak amacıyla yazılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EDEBİYAT VE SOSYAL-SİYASİ DÜŞÜNCELER ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Düşünce dil ile üretilir. Düşüncenin sınırları dilin sınırlarıyla doğru orantılıdır. Düşünce sadece dil ile üretilmez aynı zamanda dil ile kurulur. Yani dil düşünceyi üretmekle kalmaz onu kurar. Dilin kurucu olma özelliği vardır. Dil ise toplumun içinde toplumla ve toplumsal olanla şekillenir. Dil toplumun düşünce dünyasını kurarken bir yandan da onunla var olur. Dil düşünceyi oluşturduğu, kurduğu gibi edebiyat da dil ile yapılır. Dilin temel birimi kelime aynı zamanda edebiyatın da temel birimidir. Dolayısıyla dil, düşünce ve edebiyat arasında iç içe geçmiş, mündemiç olmuş bir ilişkiler yumağı vardır.

Dil ve edebiyat ilişkisi ontolojik bir ilişkidir. Çünkü dil onu konuşan insanlarca üretilir. Bu yönüyle kaçınılmaz olarak dil toplumsal bir hüviyet kazanır. Edebiyatın temel malzemesi de dil olduğu için dil ile toplumsal olma arasındaki ilişki kaçınılmaz olarak edebiyat ile toplumsal olma arasında da kurulur:

“Taş veya bronz heykelin, boya resmin, sesler müziğin hammaddesi olduğu gibi dil de edebiyatın hammaddesidir. Fakat burada unutulmaması gereken şey, dilin taş gibi değişmeyen, sabit bir madde olmayıp bizzat bir insan yaratması olduğu ve böylece de dili konuşan kişilerin kültür mirasını taşıdığı gerçeğidir.”¹

Edebiyatın toplumsal bir kurum olması kültürün tüm kurumlarıyla birbirinden ayrılmaz ilgisi ile alakalı ise ünlü İngiliz teorisyen Eagleton şunları söylemektedir:

“Şiir toplumsal bir kurumdur. Kültürel varoluşumuzun diğer kısımlarıyla karmaşık akrabalıkları vardır.”²

¹ Rene Wellek, Austin Warren, **Edebiyat Teorisi**, Çev. Ö. Faruk Huyugüzel, İstanbul, Dergah Yayınları, 2011, s. 25.

² Terry Eagleton, **Şiir Nasıl Okunur?**, Çev. Kaya Genç, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015, s. 67.

Düşüncenin sistematikleştirilmesi, kurallar bütünü haline getirilmesi ve pratik sonuçlar gözetmesi ise ideolojiyi oluşturur. İdeolojiyi kısaca belli bir fikri empoze eden bakış açısı olarak da ifade edebiliriz. Böylelikle ideoloji hepimizi çevreleyen dilsel, kültürel, anlamsal pratikler bütünü olarak karşımıza çıkar.

Edebiyat her ne kadar temelde hayal gücüne dayanan bir alan olsa da hem yapı birimi olan kelimenin toplumsal dolayısıyla siyasi olması hem de siyasi düşüncelerin sadece düşünürler ve siyasilerce öne sürülmemiş olması hasebiyle edebiyat ve sosyal-siyasi düşünceler, ideoloji arasında kaçınılmaz ilişkiler yumağı vardır. “Dil ideolojinin açıklanmasında ve topluma aktarılacak kitlelerin manipüle edilmesinde kullanılan en önemli araçtır³.” Dil sayesinde ideoloji kitlelere ulaşır. Kitleyi etkilemenin yegane yolu da dildir. “Siyasal düşünceler yalnız siyasi düşünürlerce ortaya sürülmüş düşünceler değildir.”⁴ Toplumsal ve siyasi konularda sanatçılar da fikirler öne sürer. Toplumun-toplumların yaşadığı problemler, herhangi bir toplumsal sorunun çözülmesi, eğitim gibi konular her ne kadar sosyal-siyasi alanın meseleleri gibi görülse de sanatçıların da ilgilendiği konular olagelmıştır. Sanatçıların ortaya koyduğu düşünceler zaman zaman bir siyasi düşüncenin doğrudan propagandası olarak bazen ise sanatçının sanatı içinde mecedilmiş olarak öne çıkmıştır. Dolayısıyla edebiyat ve sanat siyasi düşüncelerin dile getirilmesinde bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak işlev görür.

İdeolojiler kuramsal spekülatif sistemlerden çok eyleme yönelik inanç kümeleri olarak görülür. Fakat söz konusu düşünceler ne kadar muğlak ve metafizik bir nitelik taşırlarsa taşınlar ideolojik söylem tarafından “pratik” bir hale dönüştürülebilmeleri, kendilerini savunanları hedefler, güdülenimler, talimatlar, buyruklar ve benzeri şeylerle donatabilmeleri gerekir.⁵ İdeolojilerin “pratik” hale dönüştürülebilmeleri konusunda edebiyat devreye girer. Dil ve edebiyat ideolojiyi savunanlar tarafından ortak bir dil ve duygudaşlık oluşturur. Böylelikle ideoloji ne kadar “muğlak ve metafizik” olursa olsun onu muhataplarının en kolay anlayabileceği ve anlatabileceği bir forma sokulmuş olur.

³ Şükrü Karatepe, **Siyasi İdeolojiler**, İstanbul, İz, 2004, s. 26.

⁴ Prof. Kıvanç Ertop, Doç.Dr. Çetin Yetkin, **Sosyo Ekonomik Temelleriyle Siyasal Düşünceler Tarihi 1**, İstanbul, Say Yayınları, 1985, s. 29.

⁵ Terry Eagleton, **İdeoloji**, Çev. Muttalip Özcan, İstanbul, Ayrıntı, 1996, s.78.

Cahit Zarifoğlu Okuyucularla köşesinde kendinin ve Maver'a'nın edebiyata bakış açısını, edebiyat-ideoloji, edebiyat-dünya görüşü ilişkisiyle birlikte ortaya koyar. Derginin 18. Sayısında yer alan bir okuyucu mektubunda muhatabına, gönderdiği şiirdeki mesaja katılıyor olduğunu ve ne demek istediğini anladığını fakat bunun bir şiir için yeterli olmadığını dile getirmektedir.

“Anlamı ideoloji ile birlikte paylaşıyoruz sadece. Bu katılış ya da şairin gözüyle bakalım, başkalarının katılacaklarını bilmemiz bizi rahatlatıp kolayla itmemeli. Bu satırların ilkin şiir olmasını isteriz. Oturun bu mısralardaki manayı içinin alabildiği kadar şiirle doldurun. Bizi düşüncemizden değil, mahiyetini pek bilmediğimiz alıcımızdan, alıcı mekanizmamızdan yakalamaya çalışın.”⁶

Şiirdeki anlam ve içerik kadar şiirin biçimsel yönü de toplumsal olanla ilgilidir. Bir toplumun heceyle ya da aruzla şiir yazması rastlantısal bir durum değil sosyal-siyasi şartların bir sonucudur.

“Edebi biçimler ve bunların estetik gelenekleri, toplum dediğimiz insan ilişkilerinin sosyal örgüsünü oluşturan herhangi bir şey gibi en az onun kadar sosyal müesseselerin bir görünümünden ibarettir.”⁷

Yine S. Moreh 1947-48'den önce Arap şiirinde serbest vezin denemelerinin olduğunu tespit etmiştir. Fakat serbest vezinli şiirlerin başarısız olmasının asıl sebebi şairlerin duyarsızlığına ya da başarısızlığına bağlanamaz. Ona göre serbest vezinin kendini kabul ettirememesinin asıl nedeni Arap toplumunun henüz buna hazır olmamasıdır. Yine S. Moreh'e göre serbest vezinli şiirin kendini kabul ettirebilmesi için 1948'de Filistin'in elden gitmesiyle Arap gururunun kırılması, Arapların mahzunlaşması gereklidir. Yine Arap topraklarında İsrail devletinin kurulması Arap siyasal ve sosyal hayatında sert devrim hareketlerinin ortaya çıkmasına, Arap kültüründe (Arap edebi sanatlarının en keskin yerleşmiş olan Arap şiirinin bu kesin değişimi de dahil) bir takım değişikliklere varacak olan bir takım gizli, dışa vurmayan özlemlerin, düşüncelerin kabuğundan sıyrılmasına neden olmuştur.⁸

⁶ Cahit Zarifoğlu, “Okuyucularla”, **Mavera**, No:18, Mayıs 1978, s.44.

⁷ Issa J. Boullata, ”Edebi Biçim ve Sosyal Yapı”, Çev. Nuray İnöntepe, **Mavera**, No:20, Temmuz 1978, s.6-7.

⁸ Boullata, s.14.

Rasim Özdenören kendisiyle yapılan bir söyleşide edebiyatla politika arasında nasıl bir ilişki kuruyorsunuz sorusuna şu karşılığı vermiştir:

“Bu ‘bağlanma’ meselesiyle sıkı sıkıya ilgili bir konu. Bir dünya görüşünüz var. Dünyayı kendi görüşünüze göre değiştirmek istiyorsunuz. Eşyaya ve insana bu gözle bakıyorsunuz. Bu demektir ki eserinizi dünya görüşünüz arasında kaçınılmaz bir ilgi var. Ancak, bu ilgi dış görünüşlerde kaba çizgilerde aranmamalı. Dünya görüşü sanat eserine bir öz su gibi nüfuz ettiği zaman değerli olur. Başka türlü propaganda niteliğini aşmaz. Meseleyi böyle ele alınca sanat eserinde konunun önem taşımadığı anlaşılır. Önemli olan, konuyu Müslümanca değerlendirebilmektir. Eser bir cesetse dünya görüşü bu cesedi canlı kılan ruhtur.”⁹

Özdenören’e göre sanat eseri mesaj verebilir. Ama bu mesaj bağırın, gürültülü bir mesaj değil oldukça rafine bir biçimde adeta bir özsu gibi eserde yer almalıdır. Aksi durumda ortada edebiyat değil propaganda kalacaktır.

Bir edebi eserin oluşturucusu kelimeleri o eser hakkında bize bilgi verdiği gibi bireylerin kelime kullanımlarındaki tercihleri de onların ideolojileri hakkında, “kim” oldukları hakkında bize bize bilgi verir. Tekin Erer kelime seçiminin kişinin “kim” olduğu konusunda belirleyici olduğunu şu sözlerle dile getirir:

“Türkiyemizde solcuları tefrik etmek için basit bir usul vardır. Bir insanın ne derece solcu olduğunu anlamak için yazdığı ve konuştuğu kelimelere dikkat edeceksiniz. Eğer hiç anlamayacağınız kadar uydurma kelimelerle konuşuyorsa, ona tereddütsüz Komünist diyebilirsiniz.”¹⁰

Edebiyatın doğrudan siyasi düşüncelerin propaganda aracı olarak kullanılmasının yanlışlığı genel olarak kabul görse de edebiyatı topyekun siyasi ve ideolojik bağlamdan soyutlamak mümkün görünmemektedir. Çünkü eserin yaratıcısı toplumun içerisinde ve topluma pek çok yönden bağımlı şekilde yaşamaktadır. Ortaya koyduğu eserin yapı birimi olan kelimeler toplumun anlam dünyasında var olmuştur. Ümit Aktaş’a göre “edebi bir metnin ideolojiszleştirilmesine çalışmak kadar, tersi bir durum da meseleyi doğallığından uzaklaştırır. Ve anlatı hayatın dışına

⁹ Aktaran: C. Zarifoğlu, “Çeşitlemeler / Yeni Devir’in Yeni Yazarları”, **Mavera**, No:7, Haziran 1977, s.60.

¹⁰ Aktaran, Geoffrey Lewis, **Trajik Başarı**, Çev. Mehmet Fatih Uslu, İstanbul, Paradigma, Mart, 2007, s.56.

sürüklenir.”¹¹ Burada önemli bir ayırım vardır. Edebiyat bir siyasi düşüncenin, ideolojinin propaganda aracı mı olacak yoksa tüm bu siyasallığı, ideolojiyi ve yazarının dünya görüşünü bir öz olarak içinde mi saklayacaktır. Aktaş’a göre “ideolojinin temel anlamda siyasal nitelikli bir tutum olduğunu varsayarak ve insanın da siyasal bir kimlik ve tavır içerisinde insanlığını ortaya koyduğundan yola çıkarak en masum bir edebi metnin ya da sanat eserinin bile belli bir ideolojik duruşla bağlantılı olduğunu”¹² kabul etmek zorundayızdır. Edebi metnin zorunlu olarak ideolojik olduğu düşüncesi özellikle İngiliz akademisyen ve yazar Terry Eagleton tarafından dile getirilir. Eagleton’a göre “şiirin dili onun fikirlerinin oluşturucusudur.”¹³ Yine Eagleton’a göre “sanat(ı) her zaman iç içe olduğu maddi pratiklerden, toplumsal ilişkilerden ve ideolojik anlamlardan soyutla(mak sanatı) tek başına var olan bir fetiş düzeyine”¹⁴ çıkarmak olur. Çünkü sanatı iç içe olduğu maddi pratiklerden ve toplumsal ilişkilerden soyutlamak demek onun tabii yapısına müdahale etmek anlamına gelir. O zaman da ortada sanat değil onun fetişizmi kalır.

Edebiyat ve siyaset arasındaki bu zorunlu ilişki kimi yazarlara göre olması gereken ideal bir ilişkidir. Bu ilişki sayesinde insan, dünya ve yaşam için ortaya koyacağı sorumluluk algısını bütünlüklü bir yaklaşım çevresinde oluşturabilir. Yazar Abdülaziz Tantik Tasfiye Dergisi’ndeki yazısında bu zorunlu ilişkiyi irdeler. Ona göre “hayatı kendi bütünlüğü içinde algılayabilmenin imkânı siyasi ve edebi olanın aynı düzlem içinde kavranabilmesi”yle¹⁵ mümkündür. Çünkü “edebiyat hayatın kendisi ve ayrıntıları üzerine projeksiyon tutarak onu insan gözlemine sunar ve onun üzerine düşünülmesini sağlar. Edebiyat daha çok insani boyutun devre dışı kaldığı toplumsal hayat ve siyasal hayatın uzağında kalmış insani yanı hatırlatır ve kişinin var oluşunun gerçek nedeni üzerine yeniden defalarca düşünülmesini sağlar.”¹⁶

Edebiyatın siyasi ve toplumsal olanla ilişkisini Marshall Berman bilinen kitabı Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor’da şöyle dile getirir:

¹¹ Ümit Aktaş, **Edebiyat İdeoloji ve Poetika**, Okur, İstanbul, 2012, s.159.

¹² a.e., s.65.

¹³ Terry Eagleton, **Şiir Nasıl Okunur**, Çev. Kaya Genç, Agora Yayınları, İstanbul, 2011, s.24.

¹⁴ Terry Eagleton, **Edebiyat Kuramı**, Çev. Tuncay Birkan, Agora Yayınları, İstanbul, 2011, s.35.

¹⁵ Abdülaziz Tantik, “İslamcılık ve Edebiyat,” **Tasfiye**, No:25, Temmuz-Ağustos, 2010,s.3.

¹⁶ Tantik, a.y.

“Faust’un sorunları kişisel sorunlar değildir; bu sorunlar Fransız Devrimi ile Sanayi Devrimi öncesinde tüm Avrupa toplumlarını kısırdatan daha büyük gerilimleri dramatize etmektedir.”¹⁷

Prof. Dr. Clifford Werner Endres gibi bazı akademisyenler ise edebiyat ve ideoloji arasında bir ilişki kurmazlar. Endres’e göre edebiyat ideolojinin panzehridir.¹⁸ İdeoloji idealist bir dünya görüşüne dayanır. Sanat ve edebiyatın ise böyle bir misyonu olmak zorunda değildir. Çünkü sanat ideal olanın peşinde değildir. Sanat ve edebiyat salt kendisi için vardır. “Edebiyatta önemli olan argümanın ikna ediciliği değil, açıklayıcı ve tasvir edici detayın zenginliğidir.”¹⁹ İdeoloji ise muhatabını önce ikna etmek zorundadır.

Geçmişten günümüze pek çok edebiyat dergisinin kapağında “edebiyat ve siyaset dergisi”, “edebiyat ve fikir dergisi”, “edebiyat ve aksiyon dergisi” gibi alt başlıkların yer aldığını görürüz. Bu durum bize edebiyatın siyasetle ve toplumsal olanla iç içe algılandığını gösterir. Yine aynı şekilde özellikle İslamcılık, şiir başta olmak üzere edebiyat üzerinden bir temel oluşturmuştur kendine. Bugün İslamcılık bahsini açtığımızda Mehmet Akif’ten, Necip Fazıl’dan bahsetmeden İslamcılıktan bahsedemeyiz. İslamcılık düşüncesinde edebiyat geleneğin ve geçmiş güzel günlerin yeniden canlandırılması yani ihyası için aracı görevi görür. Bu yönüyle misyon addolunur edebiyata. Tüm bunların ideolojiden bağımsız ve ayrı değerlendirilmesi düşünülemez. Hatta edebiyat belli bir siyasi biçimi de ima eder. Her ne kadar İslamcılık düşüncesinin edebiyat üzerinden kendine bir temel oluşturduğunu söylesek de siyasi uğraşla edebiyat arasında bir sürtüşme de olagelmıştır. “Siyasal uğraşı sonucu oluşan yoğunluk edebi ve sanatsal olanı sadece propaganda aracı olarak düşünmeyi sağlamış ve böylece gerçek bir edebi arayış aynı zamanda siyasi olanla çatışmayı beraberinde taşımıştır.”²⁰ Çünkü edebiyat kişinin bireysel yönünü öne çıkarırken siyaset ise insanın disiplin, ortak hareket etme, itaat gibi yönlerini öne çıkarmaya ve yüceltmeye çalışır.

¹⁷ Marshall Berman, **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, Çev. Ümit Altuğ, Bülent Peker, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s.68.

¹⁸ Sultan Komut, “Prof.Dr. Clifford Werner Endres’le Söyleşi,” **Panorama Khas**, No:7, Yaz 2012, s.44.

¹⁹ Aktaran, Şerif Eskin, **Zaman ve Hafızanın Kıyısında**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2014, s.25.

²⁰ Abdülaziz Tantik, “İslamcılık ve Edebiyat,” **Tasfiye**, Yıl:3, No:25, Temmuz-Ağustos 2010,s.2.

Yine ülkemizdeki Marksist düşünce edebiyat verimleri üzerinden kendine bir yer açabilmiş kendi duygudaşlarını edebiyat üzerinden yaratmıştır.

Edebiyatın siyasetle ilişkisinin farkı bir tezahürü de edebiyatçı siyasetçi ilişkisinde kendini gösterir. Edebiyat ve siyaset ilişkisinde veya edebiyatçı siyasetçi ilişkisinde daha çok siyasetçilerin baskın olduğu ve arzuladığı yönde bir ilişkinin geliştiğini Hüseyin Su'nun ifadelerinden yola çıkarak iddia edebiliriz:

“Ahmed Hamdi Tanpınar'ın milletvekilliği için kimler karşısında hangi durumlara düştüğüne, Necip Fazıl'ın Menderes'e yazdığı mektuplardaki psikolojik tramvaya, Sebahattin Ali'nin bağışlanmak için kimler karşısında yerlere kapandığına ve daha nice örneklere bakarak siyasetle edebiyat arasındaki etkileşimin nasıl seyrettiği konusunda bir kanaate ulaşabiliriz.”²¹

Hem klasik dönemde hem de Türk modernleşme sürecinde edebiyatçı siyasetçi ilişkisi örneklerine sıkça rastlarız. Türk modernleşmesinin ilk dönemlerinde devlet adamları aynı zamanda hem devrinin önde gelen siyasileri hem de edebiyatçılarıdır. Sözgelimi Şinasi ve Reşid Paşa arasındaki ilişki, Reşid Paşa'nın Şinasi'yi koruyup kollaması, Şinasi'nin Reşid Paşa'ya kaside yazması edebiyat tarihimizde bilinen bir konudur.

Namık Kemal, Şinasi'nin Yeni Osmanlılar'ın lideri olduğunu söyler. Bu liderlik fiili bir liderlik değil fikri bir liderliktir. Batılılaşma süreci Türk edebiyatının yenilikçi ismi Şinasi aynı zamanda siyaset arenasının da öncü isimlerinden olmuştur. Yine Şinasi “Mustafa Reşid Paşa kasideleriyle tanzimat, millet, sadr-ı millet, kanun, devlet, reisicumhur, medeniyet, taassup, encümen-i danış gibi kavramlara şiirinde yer verip siyasal içerikli edebiyatın da kuruculuğunu ve öncülüğünü yapmıştır.”²² Şinasi ve yazdıkları edebiyat sosyal-siyasi düşünceler ilişkisi bağlamında önemli bir örnektir. Hatta Alim Kahraman'ın isimlendirmesiyle söyleyecek olursak “siyasal içerikli şiir” böylece kurulmuş olacaktır.

²¹ (Çevrimiçi) <http://www.dunyabulteni.net/haber/69403/edebiyat-siyaset-iliskisi-uzerine> (21 Mart 2018)

²²Alim Kahraman, “Batılılaşma,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.39, İstanbul, 2010, s.168.

1.1. EDEBİYAT KANONU VE İDEOLOJİ

Edebiyatın varlığı ve görünürlüğü her zaman kendi iç dinamikleriyle açıklanamaz. Edebiyat bazen kendinin dışında bir alana hizmet etmek, o alanı var etmek, güçlendirmek ya da meşrulaştırmak için var olur. Burada devreye edebiyat kanonu ve ideolojiler girer. Kanonun “1.Kilise yasası; bir kilise kurulunun belirlediği yasalar bütünü. 2. Laik yasa, kural ya da yasalar bütünü. 3. Genel kural, temel ilke, ölçüt. 4. Kilisece Kutsal Kitap’ın bir bölümü olarak kabul edilen kitapların tümü. 5. Belli bir yazara vb. ait olduğu kabul edilen kitaplar ya da yapıtların tümü. 6. Önemli ya da temel oldukları kabul edilen yapıtlar.”²³ Gibi pek çok anlamı vardır. Kavram seküler manada anlamını 16. Yüzyıldan sonraları kazanmaya başlamıştır. Kavramın bizim ilgilendiğimiz husustaki anlamı ise ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla bu devletlerin meşruiyetlerini, hakim ideolojilerini halka benimsetmek için edebiyatı araçsallaştırmalarıyla ortaya çıkmıştır. Çin’de Mao, Almanya’da Hitler, İtalya’da Mussolini buna örnek olarak verilebilir. Bu durumda sanatçılardan rejimi anlatmaları, onu yüceltmeleri istenir. Zaman zaman makam, para gibi ödüllerle teşvik edilen sanatçı zaman zaman da baskı yolu ile propaganda yapmaya zorlanır. Edebiyat kanonu iktidarı elinde bulunduran zümrenin ideoloji ve dünya görüşüne göre şekillenir. Edebiyat kanonu tümüyle siyasi bir olaydır ve kanon yapmak ya da bir kanonu sürdürmek baştan sonra ideolojik bir eylemdir. Selçuk Çıkla’nın Orhan Koçak’tan aktardığı üzere “kanon veya mecelle, ne dersek diyelim, öyle kendiliğinden oluşan bir doğa görüntüsü değildir, saf estetik bir mesele de değildir, çünkü zevkler tartışılabileceği gibi zorla şekillendirilebilir de: İktidar, kasıt, çatışma, siyaset her zaman işin içindedir.”²⁴

Söz gelimi milliyetçi edebiyat ile devrin siyasi otoritesi İttihat ve Terakki arasında kanonik bir ilişki vardır. Ali Canip’in Genç Kalemler dergisinin başyazarlığına getirilmesi İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumiliği tarafından çıkarılan bir kararname ile gerçekleşmiştir. Özellikle cumhuriyetin ilanıyla birlikte “inkılap kanonu” diye isimlendirebileceğimiz süreç başlamış ve yeni rejimin

²³ Selçuk Çıkla, “Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılap Kanonu,” **Muhafazakar Düşünce**, No:13-14, Yaz-Güz 2007, s. 48.

²⁴ Çıkla, a.y.

halka benimsetilmesi için sanat ve edebiyat yönlendirilmiştir. Bu dönemde eski yeni edebiyatçıların çoğu²⁵ milletvekili yapılarak rejime bağlılıkları ödüllendirilmiştir. Yine CHP'nin 1945 yılında Sanat Mükafatı çerçevesinde düzenlediği piyes yarışmasının şartnamesinde yazarların mutlaka “devrim ilkelerine bağlı”²⁶ kalmaları istenmiştir. Devrim ilkelerine bağlı kalmayan sanatçılar ise iktidar tarafından yok sayılmaya, gözden düşürülmeye çalışılmıştır. 1947 yılında gerçekleşen Sanat Mükafatı piyes yarışmasına Necip Fazıl Kısakürek “Sabır Taşı” isimli piyesiyle katılmıştır. Yarışmanın jürisinde Sabri Esat Siyavuşgil, Kenan Akyüz, Bedrettin Tuncel, Afif Obay, İ. Galip Arcan, Ali Süha Delibaş, Lütfi Ay vardır.²⁷ Jüri üyeleri 79 eser içinden birinci ikinci ve üçüncüyü gizli oy yöntemiyle seçerler. Birinciliği oy çokluğu ile Necip Fazıl'ın piyesi alır. Fakat her 10 Kasım'da “10 Kasım Şiirleri” yazıp yayınlayan Behçet Kemal Çağlar'ı Necip Fazıl gibi bir muhalifin birinciliğe layık görülmesi şaşkına çevirir. Bu durumu kabul edemez ve Çağlar jürinin kararını değiştirmeye çalışır. Sonuçta CHP Genel Sekreterliği “birinciliğe seçilen eserin şartnamede istenilen vasıfları ve şartları” taşımadığı gerekçesiyle ödülü iptal eder.²⁸ Çünkü Necip Fazıl tam da kanonun görmek istemediği bir yazardır. Hatta kanon için olumsuz anlamda sembolik bir değeri de vardır. Buradan çıkaracağımız sonuç Türk edebiyatının geçmişten bugüne kadar kanonik yapılanmayla manipüle edildiğidir. Yeni devlet ve dolayısıyla yeni rejim parti, hükümet, ideoloji gibi unsurları kullanarak bir inkılap kanonu oluşturmuştur. Sanat ve edebiyat hayatının yönlendirilmesi konusunda kendine bir misyon addetmiştir. Kimi yazarları ve eserleri yüceltmış, desteklemiş gerek basın yayın organlarında bu eserler ön plana çıkarılmış gerekse ders kitaplarına dahil edilerek kanona dahil olan eserler belirgin hale getirilmiş ve edebiyatımız kanonun istediği bir görümün kazanmıştır.

Mavera Dergisi kanon karşısında konumlanan bir dergidir. Dergi gelenek olarak özellikle Necip Fazıl'ın Büyük Doğu çizgisinde değerlendirilir. Mehmet Akif ve Necip Fazıl gibi iki kurucu ismin açtığı yoldan ilerler. Derginin ağırlıklı olarak

²⁵ Ayrıntılı bilgi ve milletvekillerinin listesi için bkz. Çıkla, s. 59-66.

²⁶ Çıkla, s. 55.

²⁷ Selçuk Karakılıç, “Necip Fazıl'ın Birinciliği Nasıl İptal Edildi,” **Türk Edebiyatı**, No:495, Ocak 2015, s.24.

²⁸ Karakılıç, a.y.

referans verdiği isim ise Necip Fazıl Kısakürek'tir. Necip Fazıl Kısakürek'ten "üstad" diye bahsedilir. Necip Fazıl Kısakürek 1983 yılında öldüğünde ise Maveria Dergisi hacimli bir özel sayı yayınlar. Bu sayıda Necip Fazıl'ın hatıralar ve edebi kişiliğinin yanında üstatlığı, öncü oluşu da sık sık dile getirilir.

Edebiyat kanonu iktidarı elinde bulunduran gücün dünya görüşüne bağılı olarak şekillenir. Kanon hem iktidarın imkanları, hem medya hem de yayıncılık, dağıtım gibi pek çok imkanla var olur. Aralık 1976'da yayınlanmaya başlayan Maveria Dergisi'nin bir yılını doldurması üzerine derginin sahibi ve sorumlu müdürü ünvanıyla Erdem Bayazıt bir mektup yayınlar. Derginin Şubat 1978 tarihli sayısında yayınlanan mektupta derginin "Allah'ın lütfuyla" yayınlandığı vurgulandıktan sonra derginin ne yapmak istediğı üzerinde durulur. "Yayıncılık, kitapçılık ve dağıtımcılık sahalarında yeni adımlar atmak, bunlar için organize olmak, İslami temele, yani vahiy medeniyetine dayalı eserleri okuyucuya bizzat götürebilmek"²⁹ istediklerini belirten Bayazıt burada dostlardan büyük emekler beklemektedir. Çünkü "bazı prensiplerimiz" dediğı sebeplerden ötürü Maveria genel dağıtım şirketlerine verilememektedir. Bu yüzden Maveria Dergisi ve bünyesinde kurulan Akabe Yayınları'nın yayınladığı kitaplar okuyucular tarafından diğere okuyuculara ulaştırılacaktır. Okuyuculardan sürekli "dostlar" diye bahseden yazar okuyuculardan aynı zamanda dağıtım işini üstlenmelerini isteyecektir.

Burada Erdem Bayazıt'ın çabası kanonu delme çabası olarak da yorumlanabilir. Yayıncılık, kitapçılık ve dağıtım alanlarında "yeni adımlar atmak" isteğı kanona rağmen var olma, görünür olma çabası olarak değerlendirilmelidir. Normalde dağıtım şirketlerinin yapması gereken işi de Maveria Dergisi kendi imkanlarıyla yürütmek zorundadır. Benzer bir durumu Sezai Karakoç'ta da görürüz. Karakoç hem yazarlık yapmış hem de kitaplarını yayınlayacak Diriliş Yayınları'nı kurarak yayıncılık faaliyeti de yürütmek zorunda kalmıştır. Karakoç'un yayıncılık faaliyetlerine Diriliş dergisinin yayınlanması ve dağıtılmasını da ekleyebiliriz.

²⁹ Erdem Bayazıt, "Erdem Bayazıt'ın Mektubu," **Maveria**, No:15, Şubat 1978, s.49.

1.2. 80'LERDE SİYASİ VE EDEBİ ORTAM

Türk edebiyat tarihinin dönüm noktaları bir nevi siyasi olayların dönüm noktalarına bakılarak da görülebilir. Türkiye’de seksenleri hazırlayan siyasi ortamı yetmişleri de göz önünde bulundurarak değerlendirmeliyiz. Siyasi tarihimizde yetmişler siyasi kriz ve çalkantıların yoğun olarak yaşandığı dönemlerden biridir. Bu yıllarda siyasi iktidarın sürekli değişmesi, sendikalaşma faaliyetleri, şiddet olayların artması, siyasi grupların marjinalleşmesiyle bunalımlı, karmaşık bir süreç yaşanmıştır. Bu dönem tüm toplumun hızla politize olduğu bir dönemdir.

Edebiyat içinde bulunduğu siyasal, tarihsel ve kültürel bağlamla iç içedir. Yetmişlerin edebiyatı da 12 Mart askeri darbesinin izlerini taşır. Darbe sonrasında toplumdaki politikleşmenin artması, kentlere göçün hızlanması buna bağlı olarak çarpık kentleşme, çarpık kentleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar, işsizlik, işsizlikle beraber artan dış göç edebiyatın başlıca konuları arasında yer alır. Özellikle romanda ise köy, köylünün durumu gibi konular romantik bir bakış açısıyla ele alınır.

1950’lerden sonra Necip Fazıl ve Sezai Karakoç gibi isimler sayesinde, onların ortaya koyduğu eserlerle edebiyatımızda dini değerlerin ön plana çıktığı bir edebiyat damarı ortaya çıkar. Yine bu dönemde İslami diye isimlendirebileceğimiz romanlar 1970’lerde yazılmaya başlar. Bu romanlar daha çok İslam’ı anlatmak için bir araç olarak görülür. Örneğin yazıldığı dönemde çokça ses getiren yüzlerce baskı yapan bugün dahi hala yeni baskılar yaparak okuyucuya ulaşan Şule Yüksel Şenler’in Huzur Sokağı romanı ilk olarak 1973 yılında yayınlanmıştır.

1970’li yıllarda edebiyat ortamında “gelenekten yararlanma” konusunda bir takım tartışmalar söz konusu olmuştur. Bu tartışmalar ekseninde 1970’te Divan isimli şiir kitabını yayınlayan Turgut Uyar gibi pek çok şair de gündeme gelmiştir. Sözcüleri Uyar’ın kitabının ismi “divan”dır ve klasik divanlarda olduğu gibi “münacat”la başlamaktadır. Klasik divan şiirinin bir takım konu ve mazmunları da yer alır bu şiirlerde. Fakat Mavera Dergisi yazarı Akif İnan’a göre bu gibi biçime ait yakınlıklar bir şiiri gelenekten yararlanma konusunda bir yere taşıyamaz. Düşüncelerini Mehmet Çınarlı’nın “Söylemek Yaraşır” isimli kitabından yola çıkarak dile getiren İnan’a göre “divan edebiyatının dayandığı dünya görüşüne hem

yabancı hem de düşman”³⁰ olan bir kesimin divan şiirine veya geleneğe dönmesi söz konusu olamaz. İnan’ın buradaki tavrının yok sayılmak üzerinden geliştiğini sonraki cümlelerinden anlarız. İnan’a göre “geleneğe yönelik hareketini” başlatan ve bu hareketin “başarılı örneklerini ortaya koyan”³¹ kesim kendisinin de içinde bulunduğu kesim yani Müslüman şairlerdir. İfadelerindeki sertlik artar İnan’ın:

“Eli uzun ve çabuk olan bizim dışımızdaki malum sanat çevrelerinin bu hareketin başlayışını kendilerine mal etmeleri, biz hiç yokmuşuz gibi davranarak, kendi kendilerine ‘al gülüm ver gülüm’de bulunmaları, yaygaralar çıkarmaları onların aparıcı tabiatleriyle ilgilidir.”³²

Burada “aparıcı” kelimesi ile sanki kendilerine ait olan bir şeyin alındığı hatta hırsızlık ithamına varılarak çalındığı iddia edilmektedir.

80’li yıllar ve öncesi Müslüman edebiyat çevreleri için zorlu yıllardır. Sadece şair ve yazarlar için değil bu yazar ve şairleri okuyanlar için de zorlu yıllardır. Ramazan Dikmen günlük türünden bir yazısında “Vefa Lisesi’nden Kadir’in Sezai Karakoç okuduğu için disipline” verildiğini ve “disiplin kurulunda edebiyat öğretmeninden özür dilerse bağışlanacağı” söyler. Ve ardından ekler: “Sakın özür dileme Kadir.”³³

İslamcı çevreler 1980’li yıllarda kültürel olanın öneminin yeniden anlaşıldığı psikolojik bir atmosfere sahiptir. Bu durumu Kenan Çayır şu şekilde dile getirir:

“1980’li yıllarda yazılan ve İslamî dünya görüşünü ortaya koyan bir çok metinde İslâm, hayatın tüm alanlarını şekillendiren bir din olarak yeniden yorumlanır.”³⁴

Artık şiirin, romanın, hikayenin beslediği “yeni insan” oluşmaktadır. Yani bir anlamda sosyal değişimin yönünün tayin edilmesinde edebiyat ve sanatın daha baskın bir görevi vardır. Bu görev doğrudan yüklenmez edebiyat ve sanata fakat sanat ve edebiyattan açık bir beklenti de söz konusudur. Bu bağlamda bu misyona

³⁰ Akif İnan, “Şiirimizle İlgili Bir Açıklama,” **Mavera**, No:33, Ağustos 1979, s.31.

³¹ İnan, **a.y.**

³² İnan, **a.y.**

³³ Ramazan Dikmen, “Konuşma Güncesi,” **Mavera**, No:37, Aralık 1979, s.25.

³⁴ Kenan Çayır, **Türkiye’de İslâmcılık ve İslâmî Edebiyat**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 7.

yardımcı olduğu düşünölen dergilerin yayın periyotlarındaki düzen ve süreklilik dahi gözden kaçmaz:

“Eskiden dergilerimiz ne zaman çıkacağı belli olmayan zuhurata tabi yayınlardı. Birkaç yıl var ki dergilerimiz bu vartayı atlatmış görünüyor.”³⁵

Yusuf Selman bunları söyledikten sonra ise bu dergilerin isimlerini de zikreder. Bu dergiler *Mavera*, *Edebiyat*, *Aylık Dergi*’dir.

Cumhuriyet döneminden sonra 80’ler Müslüman edebiyatçıların tam anlamıyla bir özgüvene sahip olduğu yıllardır. Bir *Mavera* yazarı “Müslümanlar artık edebiyat alanında da konuşmaya başlamıştır, uzun süren bir suskunluktan sonra. Birkaç istisnası ile yarım yüzyıldır boş bırakılmış olan bu alanda şimdi Müslüman sanatçıların ortaya koyduğu ürünler boy gösteriyor.”³⁶ Diyerek bu özgüveni ortaya koyacaktır. Yazar ilerleyen cümlelerde ise bir meydan okumaya geçer. “Özellikle İslam düşüncesinin sanat-edebiyat dergilerinde filizlenen kültür dirilişini, birikimini kim görmezlikten gelebilir, gelse bile neye yarar?”³⁷

Mavera Dergisi’nde seksenli yıllardaki edebiyat ortamı, edebiyat verimliliği açısından yeterli bulunmaz. yetmişli yıllardaki atılımın olmadığı düşünölmür. Bunun sebebi ise bu yıllardaki politikleşen ortam ve tartışmalardır. Bu koşullar okurun edebiyat eseriyle olan cılız ilişkisini büsbütün zayıflatmıştır. Akabe Yayınları bile sadece tek bir kitap yayınlatabilmiştir.

80’lerde edebiyat ortamındaki durgunluğu Cemal Süreya’da kendisiyle yapılan bir söyleşide dile getirir. 1970’li yıllardaki hızlı politikleşmenin şiire etkisi sorulan Süreya’ya göre bu yıllarda şiir “toplumsal eleştirinin silahı” olarak kullanılmıştır. Bu yılların sonuna gelindiğinde ise silahların eleştirisi devreye girince şiir de “evinin kapısına sürgü vurmak” zorunda kalmıştır.³⁸

Edebiyat anlayışları ve dünya görüşleri aynı yazarların aynı dergi etrafında kümelenip edebiyat yapması doğal bir durum olarak görölmektedir. Burada doğal olmayan şey aynı dünya görüşüne sahip insanların ortaya koyduğu edebiyat

³⁵ Yusuf Selman, “Geçen Yıllar,” *Mavera*, No:51, Şubat 1981, s.27.

³⁶ Yusuf Yazar, “Çeşitlemeler-Tablo,” *Mavera*, No:16, Mart 1978, s.43.

³⁷ Yazar, s. 44.

³⁸ Cemal Süreya, *Güvercin Curnatası*, 5. bs., İstanbul, YKY, 2012, s.119

dergisinde ya da eserde diğerk edebiyat dergilerini ve edebi çevreleri yok saymasıdır. Bu yok saymalar sonucunda kapalı devre bir iletişim ortamı ortaya çıkmaktadır. Kapalı devre iletişim ortamının en belirgin özelliğı ise eserlere “ideolojik tavırla” bakmaktır. “Bu olgu sağ olsun, sol olsun, Müslüman olsun her kesim için aynı ölçüde geçerlidir.”³⁹

Burada karşımıza çıkan soru kendi edebiyat muhitinin dışındaki çevreleri yok sayan edebiyat ortamından nasıl sıyrılacağı sorusudur. Yoksa doğal olarak görülmeyen bu yok sayma sürüp gidecek midir? Yine aynı yazıda Özdenören bu konuya değinir. Çünkü bu durum edebiyat adına yadırganması gereken bir durumdur. Farklı edebiyat ortamları arasında bir iletişim kurulacaksa öncelikle bu iletişimin hangi kavramlar üzerinden gerçekleşeceği belirlenmelidir. Örneğın Maveria Dergisi’nden bahsedilirken bu derginin “sağ” düşünceye ait bir dergi olduğunu söylemek ortak terimlerle konuşulmadığını gösterir. Bu bir yanılgıdır ve bu yanılgının sebebi Batı’da dindarların sağ çevre içinde görülüyor olmasındandır. Yani sol ve sağ tabirleri Batı kültürü içerisinde değerlendirilmektedir. Bu durumlar ortak terimler üzerinden bir araya gelinemeyeceğini göstermektedir. Ortak terimler üzerinden bir araya gelinemeyeceğı anlaşıldıktan sonra edebiyatın ortak malzemesi olan dil üzerinden bir iletişim kanalı açılabilir mi bu soru gündeme gelir. Bunun cevabı ise ideolojik tavrın bir kenara bırakılmasında saklıdır. İdeolojik tavır bir kenara bırakılırsa farklı dünya görüşlerine ait edebiyat çevreleri arasında bir iletişim kurulabilir.⁴⁰

Rasim Özdenören’in “İdeolojik tavır” ifadesi önemli bir ifadedir. Çünkü 1976 yılında yayınlanmaya başlayan Maveria Dergisi içinde bulunduğu ideolojik kamplaşmalara rağmen edebiyat ortak paydasında bir iletişim kanalının açılmasını istemektedir. Bu yıllarda siyasal ve kültürel alanda “biz ve onlar” gibi kolektif ve çatışmacı bir ideolojik söylemin hakim olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda ideolojik tavrı kenara bırakma söyleminin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

³⁹ Rasim Özdenören, “Niçin Kır Dövüşü,” **Maveria**, No:50, Ocak 1981, s.41.

⁴⁰ Özdenören, s.43.

Mavera Dergisi'nde her yılın sonunda o yılki edebiyat ortamını özetleyen değerlendirme yazıları yer alır. Bu değerlendirme öncelikle edebiyat dergilerini tasnifle başlar. Âlim Kahraman da genel olarak derginin genel temayülüne uygun bir şekilde bu tasnif Batıcı-sağ, Batıcı-sol ve Müslüman yazarların kümелendiği dergiler olarak isimlendirilir.⁴¹ Tabi ki Maveria Dergisi Müslüman yazarların kümелendiği dergiler arasındadır.

Birer ikişer cümleyle Batıcı-sağ ve Batıcı-sol edebiyat dergilerinin genel durumları ifade edildikten sonra söz Müslüman yazarların kümелendiği dergilere gelir. Burada Kahraman 1980'de Müslümanların önemli bir dönüm yaşadığını söyler. Kahraman'a göre artık Müslüman yazarların insana bakış açısında bir farklılaşma olmuştur. Bu farklılaşmayla birlikte artık "hasta, çarpık, yozlaşmış" insanın hikâyesi değil yeni ve İslam'a uygun olumlu bir insanın hikâyesi karşımıza çıkar.⁴²

Bu bakış açısı farklılaşmasında iki isim öne çıkar. Bunlardan biri Müslüman dergiler kümesinde kabul edilen Hareket Dergisi yazarı ve Maveria Dergisi'nde de az sayıda da olsa imzası bulunun Mutafa Kutlu, diğeri ise Rasim Özdenören'dir. Bunun sebebini ise dünyanın dört bir tarafında "bazı Müslüman toplulukların kader çizgisinde çok önemli dönemlerin başlaması" ve dünyanın dört bir tarafından insanların "hidayete ermeleri"nin alenileşmesi olarak düşünür Kahraman.⁴³ Kahraman'ın bu düşüncesini o yıllarda Maveria Dergisi yazarlarını ve okur çevresini çokça etkileyen bir isim olan Abdulkadir Es Sufi ya da Ian Dallas'ın "Gariplerin Kitabı" isimli kitabında yazarın kendi Müslüman olma sürecini yalnızca Allah'ın hidayete ulaştırmasıyla sonuçlanan bireysel hikâyesi de destekliyor gibidir. 80'lerde İslami roman ya da hidayet romanı denilen romanların çokça okunduğu bir dönemde Gariplerin Kitabı'nın örnek olarak verilmesi mühimdir. Çünkü Gariplerin Kitabı'nda karakterin Müslüman olma süreci bireysel bir yön taşır. Oysa seksenlerde çokça okunan İslami romanlar ağırlıklı olarak kolektif ve epiktirler.

Seksenlerin hareketli edebiyat ortamında Maveria Dergisi'ne zaman zaman yöneltilen bir eleştiri vardır. Maveria Dergisi'nin sağcı yazarlar ve edebiyat

⁴¹ Alim Kahraman, "1980: Hikayede Bir Dönüm Noktası," **Mavera**, No:51, Şubat 1981, s.20.

⁴² Kahraman, **a.y.**

⁴³ Kahraman, s.21.

muhitleriyle irtibatsızlığını Muhsin İlyas Subaşı isimli bir okuyucu mektubunda şöyle dile getirmiştir:

“Sağda olanlar temelde Müslümandır. Müslüman oldukları için sağdadırlar. Ancak birisi eserinde özü İslam’dan almış, öbürü bundan (İslam’dan) uzaklaşarak milliyet duygusuna yönelmiş. (...) Bize düşen İslam’a yönelmeyi kestirip atmak değil, bu tür edebiyatçılara da bunu anlatmak, kabul ettirmek ve bu yöne çekebilmeştir.”⁴⁴

Mektubunun devamında Maver’a’nın burada bir misyon taşıması gerektiği istenmiştir. Bu misyonu yani “İslam’a yönelmeyi kestirip atmak değil, bu tür edebiyatçılara da bunu anlatmak, kabul ettirmek ve bu yöne çekebilme” misyonunu yerine getirmese “vebal altında” kalacağını söylemektedir. Okuyucu, eleştirisinin devamında “sağ’da İslamcı gurubu alıp kısa da olsa irdelemek iyi şey. Ama diğer sağ’ı hiç görmeden sol için getirilen o tespitlere ne demeli?” diyerek eleştirisini sürdürmeyi devam ettirmiştir. Okuyucunun sol için getirilen tespitlere⁴⁵ bir diyeceği yoktur. Ancak bir “Türk edebiyatı dergisini, Bir Hisar’ı, bir Divan’ı” görmezlikten gelmek ve bu dergiler etrafındaki yazar ve şairlerin eserlerinden “söz etmemek” okuyucuyu kendi ifadesiyle söyleyecek olursak “üzmüş”tür.

1.2.1. 1977 Türkiye Genel Seçimleri

1977 yılı seçimleri Türk siyasi hayatında önemli ve tartışmaların yoğun olduğu seçimlerden biridir. İsmail Kılıoğlu 1977’nin şubat ayında yazdığı Değerlendirme başlıklı yazıda seçim döneminde, ülkede yaşanan hükümet sorununa değinmiş ve ardından siyasilerin bu durumu da kullanarak toplumu “aşırı hatta maraziliğe varan bir politize olmaya götürdüğünü”⁴⁶ iddia etmiştir. Kılıoğlu’na göre bu durum bir “cinnat özelliği” göstermeye başlamıştır.

“Siyasal eğilimler, yöntemler, kuruluşlar toplumun bütün katlarının kendi yedeklerinde hareket etmelerini, durum almalarını, düşünme ve duymalarını adeta

⁴⁴ İsimli, “Bir Mektup,” **Mavera**, No:39, Şubat 1980, s.39.

⁴⁵ “Sol için getirilen tespitlerden” kasıt **Mavera Dergisi**’nin 38. Sayısında yayınlanan Faruk Uysal’ın ‘İz Sürmek’ ve Alaeddin Özgür’ün ‘Dergilerde Şiir ’79’ isimli yazılarda yer alan sol yayınlar ve solcu şairler hakkında yapılan değerlendirmelerdir. Okuyucu bu eleştirisinde haklı gibidir. Faruk Uysal’ın yazısında Enis Batur, Özdemir İnce, Erdoğan Özer, Vedat Türkali, Metin Altıok, İlhan Berk gibi pek çok ‘solcu’ yazara yer verilmesine karşın tek bir ‘sağcı’ yazara yer verilmemiştir.

⁴⁶ İsmail Kılıoğlu, “Değerlendirme,” **Mavera**, No:15, Şubat 1978, s.29.

baskı altında tutarak istemektedirler. Özellikle sanatçıları, yazarları yedeklerinde görmek istiyorlardır. Nitekim birçok sanatçı, yazar, sanat ve edebiyat dergileri bu güdüme girdiler 1977 yılında. Özellikle batı yanlısı sol sanatçılarda, dergilerde bunu açıkça gözlemlemek mümkündür. Dahası bu çevrelerde sanatın, edebiyatın bir partinin gönüllüsü, güdücüsü olup olmayacağı değil, olması gerektiği sonucuna bile varanlar oldu.”⁴⁷

Kıllıoğlu bu eleştirel sözleri sarf ettikten sonra asıl gelmek istediği konuya giriş yapar. Ona göre kendilerinin de içinde bulunduğu “yerli düşünce ve islam düşüncesini, uygarlığını ve kültürünü” mutlak veri olarak kabul eden Diriliş, Edebiyat, Maveria gibi dergiler bu kısır döngüye girmediler. Sorunları kendi dünya görüşleri bağlamında genel boyutları içinde değerlendirdiler. Yazar 1977 seçim döneminin genel psikolojik atmosferinden bahsettikten sonra asıl mühim olanın siyasal olana eklenmek değil kendi özgün ve kalıcı yürüyüşünü sürdürmek olduğunu o yıl yayınlanan eserleri sıralayarak açıklamaya çalışır. Başta Sezai Karakoç olmak üzere bugüne değin Türk edebiyatında adından söz ettiren Cahit Zarifoğlu, Arif Ay gibi isimlerin yeni yayınlanan kitaplarından bahseder. Yazıda uzun uzun 1977 yılında yayınlanan kültür sanat dergilerinden, kültür sanata yer veren gazetelere kadar değinilir. Yine yazara göre bu siyasi gürültülerin içerisinde her şeye rağmen “köktenci bir düşünce, sanat, edebiyat çalışmalarının, çeşitli zorluklar içinde uygarlık, inanç savaşımını sürdürdüklerini gözlemleyebiliriz.”⁴⁸

1.2.2. 12 Eylül 1980 Askeri Darbe

Maveria Dergisi yazarlarının seksen darbesi öncesindeki anarşi ve kaos ortamına karşı mesafeli bir tavırları vardır. Genel olarak sağ ve sol kutupların dışında bir çizgi tutturmaya çalışırlar. Bakış açılarında genellikle sol ve sağ aynlaşıp.

80 Askeri Darbesi derginin yayın anlayışını ve söylemini büyük ölçüde etkilemiş gibi görünmez.

Seksen askeri darbesinden ilk olarak derginin 1981 yılı şubat ayında yayınlanan sayısında bahsedilir. Bu bahsediş özel bir değini veya değerlendirme

⁴⁷ Kıllıoğlu, a.y.

⁴⁸ Kıllıoğlu, s.32.

değildir. 1980 Yılıının önemli olayları değerlendirilirken bu olaylardan sadece biri olarak yer bulur. Ve 80 darbesinden yazıda sadece “Türkiye’de silahlı kuvvetlerin yönetime bütünüyle el koyduğu”⁴⁹ ifadesiyle bahsedilir. Bu ifadeye görüldüğü üzere herhangi bir olumlu ya da olumsuz tavır sezilmemektedir.

Ramazan Dikmen’in “Bir Akşam İçin Ön Çalışma” isimli öyküsünde bir “devrim”den bahsedilir. “Bir türlü inanamazlar. Yeni öğrenmişlerdir. Sokağa çıkınca. Ülkede devrim olmuştur.” Cümleleriyle darbe öyküde dile getirilir. Kimsenin konuşmak istemediği bu gece de bir süre sonra nükteler ve kahkahalar duyulur. Zaman zaman şiirler okunur. Sanata, edebiyata, politikaya bolca yer verilir. İçinde bulunulan çağdaş yapının temellerine kadar değinilir. Çözüm önerileri üzerinde durulur. Tartışma kızışır. Sataşmalar, birbirini suçlamalar eksik olmaz. Kimine göre çözüm siyasal savaşımdır, kimine göre tasavvuf, kimine göre çöken uygarlığı yeniden diriltmektir. Sokağa çıkma yasağının olduğu bir günde evlerine gidemeyen misafirlerin zorunlu olarak konuştukları meselelerdir bunlar. Dikmen biraz da eleştirel bir üslupla anlatır bu yaşananları. “Ne bakıyorsunuz yapacak iş kalmadıysa oturup bari vatan kurtaralım” ifadesiyle başlar öykü. Ve sanki o grubun içerisinde biri bu yaşananları gözlemliyor ve sonrasında öyküye dönüştürecek gibi bir kurguyla yazılır öykü.⁵⁰ Sanki eylemsizlik çok hissettirilmeden eleştirilmiştir.

12 Eylül askeri darbesinden çok darbe öncesindeki anarşi ortamı konuşulur. Bu anarşi ortamının oluşmasında “sağ görüşte de olsalar sol görüşte de olsalar Türkleri ve Türkiyelileri sevmeyenlerin parmak izleri”⁵¹ vardır. Bu anarşi ortamına prim vermek hangi ideolojiden olursa olsun ülkemize zarar vermektedir. Bu anarşi ortamında Mavera Dergisi yazarı Akif İnan bir mitingde yaptığı konuşmadan dolayı Ankara’da tutuklanmış ve sonrasında tutuklama emrini veren Adapazarı Cumhuriyet Başsavcılığı’na götürülerek ifadesi alınmış ve serbest bırakılmıştır. Bu olay üzerine Türkiye Yazarlar Birliği başkanı D. Mehmet Doğan Akif İnan’ın tutuklanmasını kınayarak bir açıklama yapmış ve son günlerde “Türkiye’de yalnız Müslümanların

⁴⁹ Yusuf Selman, “Geçen Yıllar,” **Mavera**, No:51, Şubat 1981, s.26.

⁵⁰ Ramazan Dikmen, “Bir Akşam İçin Ön Çalışma,” **Mavera**, No:54, Mayıs 1981, s.12.

⁵¹ Sor.:Ersin Gürdoğan, Kon.:Prof.Dr.Hasan Hatemi,”Toplumsal Sorunlar ve Bunalım Üzerine Toplu Soruşturma,” **Mavera**, No:57, Ağustos 1981, s.31.

fikir hürriyeti bulunmadığını, küfrün her çeşidinin her türlü imkanlardan faydalanarak millet varlığını tahrip ettiğini”⁵² dile getirmiştir.

1.3. MAVERA DERGİSİ’NDE İSLAMİ EDEBİYAT DÜŞÜNCESİ

Mavera Dergisi’nde teorik olarak İslami edebiyat tartışmaları yapılır. Rasim Özdenören Yazarın Tavrı Önemlidir isimli yazısıyla İslami Edebiyat tartışmalarına giriş yapar ve sorar: “Ne gibi nitelikleri taşıyan bir edebiyata ‘İslami’ diyoruz?”⁵³ Yazar bu soruya ilk olarak edebiyata belli amaçlar atfetme açısından cevap verir. Ve bu amaca hizmet eden edebiyatın İslami olup olmadığını sorgular. Eğer bir edebiyata bir amaç, misyon yüklüyor ve o misyonu yerine getirdiği takdirde İslami diyorsak o halde o edebiyata umduğumuzu yerine getirmediği takdirde İslam dışı bir nitelik atfetmiş olacağız. Ancak burada Özdenören edebiyata doğrudan bir misyon yüklememiştir ve edebiyatın kesin, somut, doğrudan bir amacı gerçekleştirmesini beklemiyor. O halde Özdenören ikinci soruyu sorar: “Edebiyattan ne bekliyoruz?” Eserin muhtevastaki otantik malzeme mi beklediğimiz? Özdenören bu soruya da olumlu cevap veremez. Çünkü eserin muhtevastını oluşturan otantik malzeme sadece bir şeydir her şey değildir. Aslında Özdenören’in edebiyattan beklediği şey ve edebiyata yüklediği misyon “bize bir aşkınlık sağlaması”dır. “Bu aşkınlık ‘ben’e, eşyaya, zamana, ölüme, mekana, Müslümanın bakış açısı sirayet ettirilerek sağlanacaktır. Bütün bu fizik, metafizik olgular, Müslüman insanın hayat içindeki gerçek tavrına göre değerlendirilecektir.”⁵⁴ Bu düşüncesini de İsra Süresinin 60. Ayetiyle destekler: Şüphesiz Rabbin insanları çepeçevre kuşatmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken husus ayette Yüce Rabbin sadece Müslümanları değil bütün insanları çepeçevre kuşattığıdır. Böylelikle bir Müslüman içinde kavrayış bu ayetin doğrultusunda olmalı Müslümanın insanı ve çevreyi kavrayışı bu ayetle orantılı olarak bir derinlik, genişlik ve farklılık taşımalıdır.

⁵² İsimli, “Yazarımız Mehmet Akif İnan Önce Tutuklandı ve Sonra Serbest Bırakıldı,” **Mavera**, No:30, Mayıs 1979, s.36.

⁵³ Rasim Özdenören, “Yazarın Tavrı Önemlidir,” **Mavera**, No:8, Temmuz 1977, s.10.

⁵⁴ Özdenören, **a.y.**

Özdenören'e göre İslami bir edebiyatı gerçekleştirmenin asıl şartı edebiyat-medeneiyet ilişkisinde gizlidir. Müslüman bir yazarın insanlara bakış açısı "İslam uygarlığının kendine özgü değer yargılarıyla özdeşleşmiş olarak eserde yer alabilirse ve bu yer alış otantik girişimler olmaktan çok, doğal bir yaşama tarzı biçiminde verilebilirse, İslami bir edebiyatı gerçekleştirmeyi başarmış sayılabiliriz."⁵⁵ Burada aklımıza şu soru gelecektir. Medeneiyet bir toplumun ortaya koyduğu maddi ve manevi değerlerin tümüyse bu gün için İslam Medeneiyeti'nin cariliği sorgulanmalıdır. Bugün için her şeyden önce çevremizde İslam uygarlığının maddi şartları ve ortamı mevcut değildir. Özdenören'e göre ise bu durumda "saf bir İslami edebiyat"tan söz edemeyiz. Bugünün Müslüman yazarları İslami edebiyat ortaya koyabilme yetisine sahip olamamakla birlikte "İslam uygarlığının yeniden yaşanır plana aktarılması çabasına"⁵⁶ sahiptirler. Saf bir İslami edebiyat öncelikle İslam uygarlığının yeniden aktif ve canlı olarak hayatta yer alması ve onu yönlendirmesiyle mümkün olabilir. Bu süreç içerisinde Müslüman yazarın tavrı mevcut toplumsal ve siyasal düzene eleştirel ve başkaldırıcı olmalıdır. Müslüman yazar için bu zorlama bir eleştiri ve başkaldırı değildir. Çünkü bu durum içinde bulunmak zorunda olduğu sosyal ve siyasal şartlara İslam'ın değer ve yargılarıyla bakmanın ortaya çıkardığı doğal bir sonuçtur. Özdenören'in İslami edebiyattan anladığı şey özetle konunun muhtevası değil ele alış biçimi yani Müslüman yazarın tavrıdır. İslami edebiyatın saf olarak bugünkü medeneiyet ikliminde gerçekleşmesi ise mümkün değildir.

Mustafa Miyasoğlu'nun İslami edebiyat konusundaki tavrı çok nettir. Miyasoğlu'na göre İslami edebiyat vardır ve İslami edebiyatın ortaya çıkış süreci de ortadadır. Bir akım olarak, yeni bir edebiyat olarak İslami edebiyat Büyük Doğu Dergisi'nin 1964 döneminde yayınlanan sekiz-dokuz teorik yazıyla ortaya konulmuştur. Bu teorik yazılarla birlikte daha önceden "İslami çizgiler taşıyan" eserler yazılmış olmakla beraber Necip Fazıl'ın Canım İstanbul şiiri ve Ahşap Konak piyesleriyle İslami Edebiyat muhtevasını yetkin bir çizgiye taşımıştır.⁵⁷

⁵⁵ Özdenören, s.11.

⁵⁶ Özdenören, a.y.

⁵⁷ İsimli, "Mustafa Miyasoğlu ile İslami Edebiyat ve Roman Üzerine Konuşma," **Mavera**, No:69, Ağustos 1982, s.57.

İslami sanat nedir sorusunu soranlardan biri de Cahit Zarifoğlu'dur. Dört başı mamur sistemli bir cevabı yoktur Zarifoğlu'nun ama "bizim ölçülerimiz başkadır"⁵⁸ diyerek kendince bir ölçüt koyacaktır:

"Batıda pek gelişmiş görünen sanat kuramcılığı ve eleştirmeciliği çevremizi felaket sarmış. (Bunları ve tüm batı sanat ürünlerini okumalı mı okumamalı mı? Okumalı. Ama ne zaman? İnsanımıza neyi esas olarak verdikten sonra. Zavallı roman okuyucusu doğulular, çarpık Müslümanlar.) O eleştirmenlerden birini okurken nasıl bir 'işinden anlıyor'luk buluyoruz onda. Kamünün idamına bakın. Kısıklı yakalıyor, Tanzimat ve Cumhuriyetin buyur ettiği kültür emperyalizminin yaralılarını hedefine götürüyor. Bütününe muhalif olursa bile söylediklerinin, bizde uyandırdığı reaksiyonlar kendisinin yola çıktığı esaslara uygun biçimde oluyor. Yani Kamüyü kamüleşerek eleştiriyoruz. (...) Ahmed el Rufai Hazretlerinin şu sözünü analım: 'Bir kimseyi havada uçuyor görseniz buna bakmayın. Yaptıklarının şeriata uygunluğuna bakın.' Evet sanat ve şariat noktasına geldik. Açık iki kapı. Sanat bu iki kapıdan aynı anda geçebiliyorsa sanattır bizim için. Başka türlü de sanattır belki ama onların sanatıdır o. Bizce makbul olmaz."⁵⁹

Rasim Özdenören *Malzemelerin Ruhu*⁶⁰ isimli yazısında edebiyatın İslam'a uygun olup olmadığını değil bir edebiyat eserinin "İslami" olup olmadığını nasıl belirleneceği üzerinde durur. Hangi kriterler bir eseri İslami yapacaktır. İlk seçenek eserde İslami kavramlara yer verilip verilmemesi seçeneğidir. Söz gelimi Dante'nin *İlahi Komedya*'nda da İslami motifler olabilir. Fakat bu "tek başına bir eseri İslami yapmaya"⁶¹ yetmemektedir. Bir eserin İslami kaynaklardan yola çıkması ya da İslami motiflere yer vermesi onu İslami kılmamaktadır. Ya da onu İslami kılmaya yetmemektedir. İslami motif konusunu irdelerken Özdenören ilginç bir örnek de verir. Cumhuriyet devrinde "M. Kemal için yazılmış şiirlerin hemen hepsinde İslami motifler bir araç ve malzeme olarak bol bol kullanılmıştır. Fakat bunların İslami bir amaç doğrultusunda kullanılmadığı, tersine saptırılarak kullanıldığı bilinen bir

⁵⁸ Cahit Zarifoğlu, "Yaşamak," *Mavera*, Sayı 16, Mart 1988, s.23.

⁵⁹ Zarifoğlu, a.y.

⁶⁰ Rasim Özdenören, "Malzemelerin Ruhu," *Mavera*, No:18, Mayıs 1978, s.16.

⁶¹ Özdenören, a.y.

gerçek. Şimdi bu ilkel sapkın şairler eserlerinde İslami motiflere yer verdi diye onların eserine İslami'dir demek kimin aklından geçebilir?"⁶²

Diğer seçenek inanan kişinin yazdığı her eserin mutlaka İslami olduğu düşüncesidir. Özdenören bu durumu da tam anlamıyla benimsemez.

"Sanatçı eserine kendi bildiklerini, kendi anlayışını yansıtacaktır. Fakat bir an için eser sahibinin kim olduğunu bilmediğimizi farz ederek, mücerret eserle baş başa kaldığımızı düşünürsek eserin İslami mi değil mi olduğunu nasıl anlayacağız?"⁶³

Burada Özdenören sınırları çok belli bir kriter getirmemektedir. Zaten bu edebiyatın ruhuna da aykırı bir durumdur. Özdenören'in ifade etmeye çalıştığı durum ne yazarın kimliği gibi indirgemeci bir yaklaşıma ne de eserin konusu ya da o konuyu işlerken kullandığı motiflerin İslami olup olmamasına bağlıdır. Burada sınırları belli olmayan, soyut bir arayış söz konusudur. O da malzemenin kendisi değil ona katılan "ruh"tur.

Rasim Özdenören, Akif İnan'ın bir başka yayın organında yazdığı bir yazıya gönderme yapar. Akif İnan "İslam'a aykırı olmayan" her eseri İslami sayar. Ancak Özdenören'e göre İslami eser "İslam'a hizmet eden eser"⁶⁴dir. "İslami 'espiri'yi doğrudan doğruya terennüm eden, kavrayışımıza getirdiği incelikler dolayısıyla İslami anlamamızı kolaylaştıran, bize bu yolda bir yaklaşım sağlayan eserlere de ikinci tür içinde (yani hizmet eden) yer veriyoruz."⁶⁵ Bu ruh bir tavidir. Çünkü edebiyat içinde yaşanan çağın bir ürünüdür. Dolayısıyla bu çağda İslami eser meydana getireceğim diye ortaya "zorlama, şematik bir eser" konulabilme tehlikesi de vardır.

Picasso'nun hat sanatını görüp etkilendiğine dair bir düşünce vardır. Bu etkinin gerçekliği ve hangi boyutta olduğu tartışmalı bir konudur. Rasim Özdenören "Picasso'nun Hatları" ismiyle yazdığı bir yazıda bu söylentiden yola çıkarak bir eserin İslami olup olmasını tekrar gündeme getirmiştir. Özdenören' göre bir Picasso "bizim hat sanatımızdan" ne kadar etkilenirse etkilensin ya da "bizim hat

⁶² Özdenören, s.17.

⁶³ Özdenören, a.y.

⁶⁴ Özdenören, s.18.

⁶⁵ Özdenören, a.y.

sanatımızı” hangi ölçüde eserinde malzeme olarak kullanırsa kullansın bu durum o eseri İslami yapmaya yetmez. Çünkü vücuda gelen o eser “Batı kültürünün temsil ettiği bir algılamının, bir kavrayışın yansımaları”⁶⁶ gösterir.

Sanat ve edebiyatta “gelenekten yararlanmak ‘şematik’ bir olay” değildir. Bu, durumu “basite indirgemek”tir. Bir eserin gelenekten beslendiğini söylemek için bir takım kaba benzerliklere bakmak eksik bir değerlendirme olur. “Yerli bir sanat yerli bir edebiyat meydana getirebilmek için kendi sanatımızın, edebiyatımızın geleneklerinden yararlanmaktan söz açanlar, ilkin bu sanatı, bu edebiyatı meydana getiren ‘ruhu’ kendi bağlamı içinde kavramaya”⁶⁷ çalışmalıdır.

Bu ruh kaybolduğu için “çağdaş düşünce ve sanat ürünleri” insanın özüne nüfus edememektedir. “Bugün bilimin, düşünce ve sanatın ortaya koyduğu ancak insanın somutlaşan sorunlarını tartışmak veya yansıtmaktan ibarettir.”⁶⁸

Yine Özdenören kendisiyle yapılan bir söyleşide bir eserin İslami sayılıp sayılmaması konusunda şu cümleleri sarf etmiştir: “Sanat eserinde kullanılan malzemelere yüklenen işlevler bütünüyle İslam’ın estetik, insan, tabiat ve everen anlayışını yansıtıyorsa İslami bir eserle karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz.”⁶⁹

Türk edebiyatına modernleşme süreci ile birlikte girmiş olan edebi türler konusunda ise ölçü yine İslam’dır. Bu yüzden zaman zaman dile getirilen ve Özdenören’e de bir söyleşi dolayısıyla sorulan romanın yani İslam geleneği içerisinde yer almayan edebi türlerin İslami mütalaa edilip edilmeyeceği sorusuna Özdenören “İslamda roman olmaz demek”in⁷⁰ haram olduğunu söylemiştir. Fakat İslami bir romanın nasıl yazılacağı sorusu ise üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.⁷¹ Müslüman sarayı anlatır da çöplüğü anlatamaz demekten daha saçma bir kısıtlama düşünülemez sanırım. Ne ki Müslümanın saraya da çöplüğü de yaklaşırken

⁶⁶ Rasim Özdenören, “Picasso’nun Hatları,” **Mavera**, No:32, Temmuz 1979, s.8.

⁶⁷ Özdenören, s.10.

⁶⁸ Atasoy Müftüoğlu, “Korkuyla ve Umutla,” **Mavera**, No:40, Mart 1980, s.20.

⁶⁹ Rasim Özdenören, “Rasim Özdenören ile Edebiyat ve Sanat Hakkında Bir Konuşma,” (Söyleşiyi yapan: Ersin Gürdoğan), **Mavera**, No:42, Mayıs 1980, s.26.

⁷⁰ Özdenören, a.y.

⁷¹ Rasim Özdenören, “Hikaye Üstüne Ukalalık,” **Mavera**, No:46, Eylül 1980, s.4.

bakışlarına geçirdiği bir tavır var ki işte asıl bunun üstünde durulmalıdır. Bu, Müslümanca tavidir.”

Mavera Dergisi’nde edebiyata yaklaşım olarak üç düşüncenin olduğu kabul edilir. Bunlar Batıcı-Sol düşünce, Batıcı-Sağ düşünce ve Mavera’nın kendini de içine dahil ettiği İslami düşüncedir.

Ramazan Dikmen “Nasıl Bir Edebiyat İçin?” başlıklı yazısında İslami edebiyat tartışmasına farklı bir açılım getirir. Mavera’daki pek çok yazar gibi Dikmen’de 1960’lardan itibaren Müslümanların edebiyata olan ilgisini tespit eder. Hem Müslümanların edebiyat verimleri hem de bu ortaya konulan bu ürünleri okuyan okuyucu sayısı artmaktadır. Hem edebi ürünler yayınlanmakta hem de edebiyatın teorik sorunları üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Fakat tüm bunlarla birlikte Dikmen’in gündemini meşgul eden bazı sorular vardır. Dikmen Müslümanların edebiyata bakış açısının ne derece sıhhatli olduğu konusunda şüpheler taşımaktadır. Müslüman edebiyatçıların ilk sorunu kaynaklanma sorunudur. Geçmişteki kültürel faaliyetlerle günümüz edebiyat verimleri arasında nasıl bir ilişki kurulacaktır? Ya da geçmişteki her kültürel verim ne kadar İslami’dir? Bu soru işaretlerin daha da ileri götürür. Dikmen resmi istatistiklere göre %98’i Müslüman olan toplumun edebiyatını “bizim” diye ifadelendirdiği İslami edebiyatın dışında görür. Çünkü akla gelebilecek tüm yapılarıyla bu toplum sapıklık boyutlarıyla küfre yakın bir toplumdur. Dolayısıyla Müslümanların edebiyatını yani İslami edebiyatı bu edebiyat içerisinde düşünmek yanlıştır. Yine aynı şekilde Osmanlı kültürüne de toptancı bakış açısıyla yaklaşmak doğru değildir. Osmanlı kültürünü salt Müslüman kültür olarak benimseyeceksek başka Müslüman toplumların kültürünü de aynı oradan benimsememiz gerekir. Kaldı ki Osmanlı kültürünü toptancı bir şekilde benimsemek demek Sadabad sefaları, zevk ve eğlence sahneleri, işret meclisleri, cinsellik, eşcinsellik gibi bugünlerde kafir edebiyatının çokça ilgilendiği konuları da kabul etmek demektir. Bu sebeple İslami edebiyat geçmiş değerler fetişizmine kurban edilmemelidir.⁷²

⁷² Ramazan Dikmen, “Nasıl Bir Edebiyat İçin,” **Mavera**, No:59, Ekim 1981, s.32-34.

İslami edebiyat tartışmalarına Maver'a'da sık sık değinilmesi bu konunun o yıllarda yeni yeni çeşitlenen, gelişen İslami duyarlılığa sahip bir takım çevrelerde gündemde olduğunu göstermektedir. Geçmişteki bazı yorum ve değerlendirmelerin İslami edebiyat tartışmalarına olumsuz etki ettiği düşünülmektedir. Bazı kalıplaşmış düşüncelerin “işte İslami edebiyat budur” gibi hükümleri bu konunun sağlıklı irdelenmesini engellemektedir. Bu kalıplaşmış düşünceler gibi önceden kazanılmış edebiyat bilgileri de bugünün İslami ürünlerini değerlendirmede kafalardaki bulanıklığı arttırmaktadır. Divan şiiri, tekke şiiri gibi yapay sınıflandırmalar günümüz Müslümanlarının şiirlerini değerlendirirken yanlış bir bakış açısı kazandırmaktadır. Tekke şiirini İslami şiir olarak görenlere göre bu şiir kalıplarının dışında yazılan eserler İslami olarak telakki edilmemektedir. Maver'a'nın bu düşünceye çok yakın durmadığı bellidir. Yunus Emre ya da Fuzuli şiirlerinin İslami olduğu konusunda şüphe yokken Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu gibi isimlerin şiirlerinin İslami olduğu konusunda duraksanması Maver'a'nın katılmadığı bir durumdur.⁷³

1.4. MAVERA DERGİSİ'NİN MİSYONU

Dergi ve kitaplar özellikle de dergiler okurları arasında bir duygudaşlık yaratırlar. Aynı dergiyi okuyan insanlar benzer dünya görüşü, ortak refleksler gibi paydalarda buluşurlar. Dergi okurlarına bir yön tayin ettiği, bir nevi okuyucularını eğittiği gibi okuyucular da dergiye bir misyon addedebilirler.

Mavera dergisi sık sık derginin düşüncel öncülerinden diyebileceğimiz Fethi Gemuhluoğlu'nun “sanatla başladı yurdumuzda yabancılaşma, yine sanatla kalkacağız ayağa” ifadesine gönderme yaparak kendisine yön tayin eder. Rasim Özdenören kendisiyle yapılan bir söyleşide edebiyatın sosyal hayatı kurmadaki rolüne dikkat çekmiş, Tanzimatla birlikte “batı hayat tarzının benimsenmesi” ve “ülkeye taşınması”nın en önemli aracı olarak edebiyatı görmüştür.⁷⁴

⁷³ İsimsiz, “İslami Edebiyat Tartışmaları,” **Mavera**, No:63, Şubat 1982, s.3-4.

⁷⁴ Rasim Özdenören, “Rasim Özdenören ile Edebiyat ve Sanat Hakkında Bir Konuşma,” (Söyleşiyi yapan: Ersin Gürdoğan), **Mavera**, No:42, Mayıs 1980, s.24.

Mavera Dergisi'nin yazı işleri müdürü Erdem Bayazıt ise konuyu tüm açıklığıyla şöyle dile getirmiştir:

“İnsanın yönünü tayinde fikir, sanat ve edebiyat hareketlerinin ne denli ağırlığı olduğu, milletimizin son 150 yıllık tarihi dikkatle incelenirse daha açık bir şekilde görülebilir. İnsanımız kendi öz medeniyetine, Vahiy medeniyetine yabancılaşması, diğer bir ifade ile, batıl akıl ve nefsin azgın isteklerine dayalı materyalist Batı medeniyetinin cemiyetimizi tesiri altına alması, öz kültürümüze boyunduruk takması, onu soysuzlaştırması ilkin sanat ve edebiyat yolu ile olmuştur. Batılılaşma yani soysuzlaşma yoluna sokulan toplumumuzun, tutulduğu son hastalık olan “sosyalizm” ise genç nesillere gene sanat ve edebiyat yolu ile yayılmıştır.”⁷⁵

Yine derginin önemli isimlerinden Cahit Zarifoğlu Maveraya'yı adeta bir ahlak okulu gibi gördüğünü “Geçelim beyler geçelim! İşimize bakalım. Kuzucuklar, seksli magazinli fantezili hafifmeşrep yayın furyasındaki kurtların ağzına düşmeden onları maveraya bağlamaya bakalım.”⁷⁶ Diyerek dile getirmiştir.

Mavera altıncı yıla, altıncı yayın dönemine girdiğinde hem içerik hem de biçim anlamında bir takım değişikliklere gider. Yeni yayın döneminde kapak değiştirilmiş ve şiirle okuyucuya merhaba diyen dergi artık yorumlu, yorumsuz haberler, okuyucu mektupları ile açılışı yapmaya başlamıştır. Bu değişiklikte birlikte dergide aktüel tarafın ağırlık kazanmaya başladığını görürüz. Yeni yayın döneminin ilk sayısında yayınlanan bir okuyucu mektubu da bunu kanıtlar niteliktedir. Mehmet Karaaslan isimli okuyucu bundan sonra Maveraya Dergisi'ne üyeliğini yenilemeyeceğini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Düneye kadar okuduğum şiir, roman ve denemeyi artık okumaktan zevk duyamıyorum. Bu tür yazılar artık hiç dikkatimi çekmiyor. Ayrıca mecaz ve tevil yoluyla çözecek kadar sabrım yok.”⁷⁷

Bu ifadelerden anladığımız sadece Maveraya yazarları değil okuyucular da dergiden bir beklenti içindedir. Bu beklenti sadece edebiyat dergisi olma beklentisi değildir. Böylelikle Maveraya dergisine doğrudan bir misyon yüklenir.

⁷⁵ Erdem Bayazıt, “Haberler-Erdem Bayazıt'ın Mektubu,” **Mavera**, No:15, Şubat 1978, s.49.

⁷⁶ Cahit Zarifoğlu, “Okuyucularla,” **Mavera**, No:51, Şubat 1981, s.48.

⁷⁷ Mehmet Karaaslan, “Yayıncıya Mektup,” **Mavera**, No:61, Aralık 1981, s.3.

Mevara'nın yayın politikasında okuyucularının da etkisinin olduğu açıktır. Maveria Dergisi okuyucularının istek ve mektuplarını yayınlarak okuyucunun beklentilerini dikkate aldığını göstermektedir. Bir başka mektupta da Hidayet Işık isimli okuyucu İslam âleminde olup bitenlerden haberdar edilmek istemektedir.⁷⁸

Bir başka okuyucu mektubunda ise okuyucu “Mavera'nın yalnızca bir ‘edebiyat dergisi’ olmadığını onu aşarak ‘şuur’ yolunda önemli adımlar attığını” söyler.⁷⁹

Ramazan Dikmen hangi inanç ve öğreti de olursa olsun yazarın yazdıklarıyla bir yere varmak, adına konuştuğu öğretiyi okuyucularının düşünce ve yaşantılarına kazandırmak istediğini düşünür. Bu bağlamda yazının önemi kafir toplumlarda kavranmıştır. Ülkemizde de küfrün misyonerliğini yapan düzenin ayrıcalık ve resmi prestij tanıdığı yazar ve aydınların eylemleri desteklenmektedir. Buna rağmen ülkemizde hem Müslüman yazarların hem de Müslüman okurların sayısı artmıştır. Fakat bu niceliksel artış yazar tarafından çok da olumlu olarak görülmez. Dikmen İslami düşüncenin gelişmesi ve yayılmasıyla İslam'ın pratiğe kazandırılması arasında büyük bir uyumsuzluk olduğunu söylemektedir. Bu uyumsuzluğun sebebi olarak güzel sözün, edebi sözün ulaşım kanallarının tamamen değişmesi olabileceğini düşünür. Çağdaş basın yayın organlarıyla sünnete uygun bir düşünsel etkileşimi, bir edebi hayatı canlı tutmak ne derece mümkün, diye sorar. Yazarın edebiyat ve düşünceden beklentisi İslami olmasından ibaret değildir. Yazar edebiyat ve düşüncenin aynı zamandan eylemi de yedeğinde taşıması gerektiğini düşünür. Bu tezine ise Maveria'da çokça atıf yapılan Asr-ı Saadet devrindeki şairleri örnek olarak gösterir. Bu dönemin şairleri şiirlerindeki yiğitliği, onuru, vakarı şiirlerini düşman karşısında söylerken dile getirmişlerdir. Yani bu büyük şairlerin şiirleri ile yaşadıkları arasında tam bir mütabakat vardır. Dikmen'in edebiyatçılardan beklentisi yazdıkları ve yaşadıkları hayatın uyumlu olmasıdır. Aynı şekilde edebiyatın da toplumda bir değişiklik yapması gerekmektedir.⁸⁰

⁷⁸ Hidayet Işık, “Yayıncıya Mektup,” **Mavera**, No:61, Aralık 1981, s.4.

⁷⁹ Işık, s.7.

⁸⁰ Ramazan Dikmen, “Niçin Yazı,” **Mavera**, No:61, Aralık 1981, s.25-29.

Abdurrahman Cem imzasıyla Dergilerimiz isimli yazının başlığı yazıya konu olan bir başka yazıdan alınmıştır. Yeni Devir yazarlarından Taha Aydoğan “1977’de Dergilerimiz” isimli yazısında Diriliş, Edebiyat, Maveria ve Kıyam dergilerinden ayrıntılı olarak bahsetmiştir. Bu yazı Cem’de “birlikte davranma” hissi ve gereği uyandırmıştır. Burada birlikte davranmadan kasıt İslami duyarlılığa sahip dergiler arasındaki birlikteliktir:

“Dergilerimiz derken kastımız Türkiye’de yayınlanan tüm dergiler değil, fakat ruhçu bir idrakte yayınlanan dergiler olarak söylüyoruz, Taha Aydoğan’ın yazısı ile belirginleştiiği gibi, cüssemiz irileşmiştir. Bizim anladığımız anlamda sağ edebiyat ve sanat, “Menziller”de, Sezai Karakoç’a yazılan bir “dilekçe-şiiir”deki mısralarda da olduğu gibi zenginleşmiş, iyi kadrolar edinmiş ve bilinçli ve kavi bir okuyucu kitlesi oluşmuştur. (...) Dergilerimiz arasında müşterek çalışmaların bir araya gelmelerin ve aynı saldırıya karşı müdafa-i nefis yapıldığının bilinciyle ortak adım atmanın gereğine de inanıyorum. (...) Gruplarımız arasında “esas”a dayalı müştereklik mevcuttur.”⁸¹

Abdurrahman Cem’in Maveria’ya yüklediği görev “aynı saldırıya karşı” güç birliği yapmak “ruhçu idrakte” yayın yapan dergileri ileri taşımaktır.

Bu birliktelikten bahsederken Aydoğan’ın yazısındaki bir değerlendirmeye aleni karşı çıkar Cem:

“Taha Aydoğan yazısında, Edebiyat dergisinden söz ederken bu derginin çeşitli kesimlerle diyalog kurmaya çalıştığını belirtiyor ve bunu olumlu bir davranış olarak niteliyor.”⁸²

Bu konuda Abdurrahman Cem imzasıyla Cahit Zarifoğlu farklı düşünmektedir:

“Eskiden beri sol; radyo ve televizyonu ve yüksek satışlı gazeteleri adeta bir öç aleti olarak kullanıyor. Bize karşı son derece sistemli susuyor. Bu kadar gayrete ve baskıya rağmen ortada hala inanan insanların, özellikle bilinçli ve entelektüel Müslüman sanatkarların var olabilişinin şoku içerisinde susuyorlar. Hastalıklı bir psikoloji içerisinde, gelişen saçı yok sayabilmek için birbirlerini isterik bir şekilde

⁸¹ Abdurrahman Cem, “Çeşitlemer-Dergilerimiz,” **Maveria**, No:15, Şubat 1978,s.47-48.

⁸² Cem, s.48.

omuzlamaları bir birbirlerinde değer vehmetsmeleri onları gerçekçi olabilmenin şartlarından gittikçe uzağa çekiyor. Bu durumdaki insanlarla diyalog kurmaya kalkmanın var mı yararı? Onlardan bir kısmını gençliklerinden tanırım. Sık sık; katıksız kendilerinden oluşan gruplar halinde televizyonda bir konuyu tartışılar. Dikkatle bakınca, gözlerindeki zeka ışıltılarının karardığını, öte dünyasız bir hayat inancının gizli acısıyla sapsarı durduklarını görürüm. Yarışircasına kendi isimlerini, dostlarının isimlerini, kendi dergi ve kitaplarını anons ederler. Açık sofralı bir kokteylde ne atıştırırsam kardır diye tepsileri kollayan zavallılara benziyorlar. Bu insanlarla diyalog kurmanın var mı bir yararı?

Kurulacak diyalog hangi seviyede ve hangi kurallarla olacaktır? Zinayı zevkli bir uğraş kabul eden insanlarla neyi tartışacaksınız mesela?”⁸³

Burada göze çarpan şey farklı dünya görüşlerine sahip edebiyat çevreleri arasında iletişim kurmanın ön şartı olarak dini hassasiyetlerin görüldüğüdür. Fakat yine de açık bir kapı bırakır Cem. “Sosyal bir vakıa olarak materyalist sanat ve sanatkârlardan söz açarak, belli bir seviyenin altına düşmeden onlarla diyalog kurmamız olabilir.”⁸⁴ Der. Yine yazara göre bunun zamanı değildir. “Televizyon ve çok satışlı basın sağ düşüncenin kontrolünde olabilirse, bütün bu imkânlar kullanılarak, kendi düşüncelerimizi, insanımızı, tarih ve kültür mirasımızı, sanatkârlarımızı, düşüncelerimizi, yabancılaşmanın kurbanlarını, piyonlarını anlatmamız yıllar sürer. Zira biz henüz hiç konuşmadık.”⁸⁵ Yazar burada diyalogun önce “kendi aramızda” olması gerektiğini vurgulamak ister.

Cahit Zarifoğlu “kendi aramızda” dediği diyalog çağrısını dergiye mektup gönderen ve Maverca sevgisini biraz abartılı biçimde anlatan bir lise öğrencisini uyarak da destekler:

“Sanata, edebiyata sevginiz var. Şiir yazıyorsunuz, bir derginin gözü kapalı bağılı olup, diğerlerini kötöleyenlerden olmayın. Yani mesela Maveracı olmayın. Maveracı diye bir şey yok. Maverca Müslüman dergilerinden sadece bir tanesidir.”⁸⁶

⁸³ Cem, a.y.

⁸⁴ Cem, a.y.

⁸⁵ Cem, a.y.

⁸⁶ Cahit Zarifoğlu, “Çeşitlemeler-Okuyucularla,” **Maverca**, No:21, Ağustos 1979, s.41.

Mavera dergisi seksenli yıllarda Türkiye’de İslami düşüncenin önde gelen pek çok şair, yazar ve akademisyenin katkı yaptığı ve şehirlileşen Müslümanların okuduğu bir dergi konumuna gelmiştir. Maveria Dergisi yazarları bu durumun farkındadırlar.

“Solculuk ve batıcılık cereyanları ve Alman Kültür Merkezi vesair yabancı okul ve merkezlerin genel havasının politikalarının kasıp kavurmalarının dışına hem çok dışına taşmış adamların rüyalarını bozmuştuk.”⁸⁷

İKİNCİ BÖLÜM

2. MAVERA DERGISİ’NDE SOSYAL-SİYASİ DÜŞÜNCELER

Mavera Dergisi bir edebiyat dergisi olmakla birlikte hiçbir zaman edebiyatı salt kendinden müteşekkil bir alan olarak görmemiştir. Yani edebiyat sadece keyif verici, güzel zaman geçirici bir uğraş değildir. Edebiyatta aşkın bir durum vardır. Bu onun bir propaganda aracı olarak görüldüğü anlamına gelmez. Maveria yazarları edebiyatın propaganda aracı olarak kullanılmasına karşıdır. Ama edebiyat sadece “soyut hazlar alınan bir araç”⁸⁸ da değildir. Edebiyatı salt haz aracı olarak görmek onu küçümsemek ve yok saymak anlamına gelir. Burada karşımıza dünya görüşü diye bir kavram çıkar. İdeolojiden farklı, ama ideolojilere karşı bir ‘dünya görüşü’. Bu dünya görüşü kavramı bazen “gelenek” olarak isimlendirilir, bazen “ruhçu idrak” bazen de İslamcılık olarak karşımıza çıkar.

2.1. İTHAL DÜŞÜNCE VE PRATİKLER TOPLAMI: BATICILIK

Mavera Dergisi’nde sosyal-siyasi düşüncelerin omurgasını Batılılaşma düşüncesi oluşturur. Batılılaşma ifadesi “genel olarak Batı ülkeleri dışında kalan

⁸⁷ Cahit Zarifoğlu, “Yaşamak,” **Mavera**, No:30, Mayıs 1979, s.8.

⁸⁸ Rasim Özdenören, “İz Üstüne veya Edebiyat Eserinin Fikri Platformu,” **Mavera**, No:10, Eylül 1977, s.18.

toplumlarda, özel olarak da Osmanlı İmparatorluğu ile Cumhuriyet Türkiye'sinde Batı'nın gelişmişlik seviyesine ulaşabilmek için gerçekleştirilen siyasi, sosyal ve kültürel hareketleri ifade etmek üzere kullanılmaktadır.”⁸⁹

Batılılaşma kavramı sadece siyasi bir anlam taşımaz. Çünkü toplum sadece siyasi bir teşekkül değildir. Toplumunu kuran edebiyat, dil, mimari, müzik, siyaset gibi tüm unsurlar Batılılaşmadan payını almıştır. Ünlü şair ve düşünür İsmet Özel Batıcılığı “insanın kâinattaki yerinin yeniden ve geleneksel anlayıştan farklı olarak tespiti sonunda beliren bir kafa yapısı ve ahlâkî değerler bütünü” olarak tanımlar.⁹⁰ Bu tanım da bize Batılılaşmanın sadece siyasi bir kavram olmadığını bir kez daha göstermiş olmaktadır.

Ülkemizin Batılılaşma serüvenini içinde bulunduğumuz topraklarda var olmuş Osmanlı Devleti'nin 18. Yüzyılına kadar götürebiliriz. O günden bu güne Batılılaşma'nın yönü aynı olsa da siyasi ve sosyal şartlara, devrin mütalaasına göre değişik isimlendirmeler yapılmıştır. Bu duruma “asrilik, asrileşme” gibi kavramları örnek olarak verebiliriz. Yine bugünde çokça kullanılan çağdaşlaşma, modernleşme gibi kavramları daha güncel ve çok kullanıldığı için telaffuz edebiliriz. Ancak “modernleşme ve çağdaşlaşma kavramları Batılılaşma kavramında olduğu gibi kültürel ve sosyal değer ifadelerinden daha çok teknik, teknolojik, prodoktif, rantabl, rasyonel gibi ilk bakışta herhangi bir manevi değer ifade etmeyen, nisbeten nötr ve daha çok maddi gelişmelere yönelik bir anlam taşımaktadır.”⁹¹

Mavera Dergisi yazarlarına göre toplumumuzun içinde bulunduğu hastalıklı durumun sebebi Batılılaşma ve bunun sonucunda da kendi öz değerlerimizden uzaklaşmadır. Mavera'da, Batı'yla Batılı olanla bir hesaplaşma içine girilir. Rasim Özdenören'e göre “Batı'dan, tarihsel ve toplumsal bağlamından soyutlanmış ilkeler alınıyor.”dur.⁹² Yani bir nevi ithal edilen, kendi toplumunun değer ve yargılarından bağımsız fikirler Batı'dan Batılı mantaliteye sahip yazarlar tarafından alınmaktadır. Bu ithal etme güdüsünün altında ise “toplumun inanç ve değerlerinden uzaklaşmış

⁸⁹ M.Şükrü Hanioglu, “Batılılaşma,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul, 1992, s.148.

⁹⁰ İsmet Özel, **Üç Zor Mesele**, İstanbul, Tiyo, 2017, s.320.

⁹¹ Hanioglu, a.y.

⁹² Rasim Özdenören, “Rasim Özdenören ile Edebiyat ve Sanat Hakkında Bir Konuşma,” (Söyleşiyi yapan: Ersin Gürdoğan), **Mavera**, No:42, Mayıs 1980, s.28.

olmaları”⁹³ yatar. Her toplumun kendi tarihsel süreci içinde bir gelişim ve değişim sürecini yaşaması gerekirken Batılılaşma hareketi bunu ortadan kaldırarak ithal bir süreç olmuştur. Bu sürecin sonucu ise kendi değerlerine yabancılaşmış, yabancılaştırılmış bir nesildir.

Batı eleştirilirken temel bir ayırım yapılır. Akıl ve ruh, madde ile mana ayrımı. Batı gerçekleştirdiği atılımlarla aklın önemini kavramış fakat bu sefer de akıl dışındaki her şey Batı için geçerliliğini yitirmiştir. Kainatı algılayış biçimi sadece akılla izah edilmeye çalışılmıştır.

“Her uygarlığın akılla ilgisi vardı, kuşkusuz. Akla bir değer biçmesi vardır. Ama batı kadar akli öne alan, onu her ölçünün üstüne çıkararak, bu kadar aklın astığı astık kestiği kestik serbestliğine kavuştuğu başka bir uygarlıktan söz edilemez. Batının hortlattığı akıl hem kendi dışındaki ölçülere kıydı hem de künhüne varamadığı realitelere kıydı. (...) Örneğin akıl ruhu yadsıdı.”⁹⁴ Maveria yazarlarına göre dogmatizmi yıktığını iddia eden Batı onun yerine bir bilim dogmatizmi inşa etmiştir. “Çağdaş dünya görüşü eşsiz bir dogmatizmi ifade etmektedir.”⁹⁵

Müslümanların 19. Yüzyıldan sonraki tarihi Batıyla mücadele tarihi olarak da okunabilir. Fakat buradaki Batı’dan kasıt sadece kıta Avrupası değildir. Bu coğrafi bir konumlama değildir. Müslümanlarla problemlen olan, savaşan her ülke Batı’dır, Batılı’dır. “Batılılar ister Avrupalı, ister Amerikalı isterse Rusyalı olsun hepsi çıkarlarını korumak için dünyayı ateşe vermekten çekinmezler.”⁹⁶ Bu sebeple de Batılılarla mücadele edilmelidir.

2.1.1. Maveria Dergisi’nde Batılı Aydın Tipi

Batılı aydın tipi Batılılaşma süreciyle birlikte ortaya çıkmış ve bu sürecin ajanı ve çoğaltanı ve taklitçisi olarak belirmiştir. Edebiyatımızda pek çok eserde Batılı aydın tipine rastlarız. Bunun en çarpıcı örneklerinin başında Rezaizade Mahmud Ekrem’in Araba Sevdası romanındaki Bihruz Bey gelir. Bihruz Bey kitapta şu şekilde tasvir edilir.

⁹³ Özdenören - Gürdoğan, a.y.

⁹⁴ Mehmet Kahraman, “Türk Edebiyatının Yüzakı ‘Çile’,” *Maveria*, No:23, Ekim 1978, s.28.

⁹⁵ Atasoy Müftüoğlu, “Rahmet İçindeler,” *Maveria*, No:44, Temmuz 1980, s.17.

⁹⁶ Ömer Sencer, “Amerika Mektubu,” *Maveria*, No:43, Haziran 1980, s.39.

“Fransızca bir cümleyi daha doğru dürüst okumayı bile beceremediği halde, kulaktan dolma beş on kelime ile yalan yanlış güya Fransızca konuşuyor; en alafranga genç beyinlerin tavır, kıyafet, hâl ve hareketlerini bir maymun ustalığıyla taklit etmekte gerçekten büyük başarı gösteriyordu”⁹⁷

Batılı aydın tipine Kemal Tahir’in de eleştirel yaklaştığını görürüz. Kemal Tahir’e göre Batılılaşma kurtulmaya çalıştıkça batıran bir trajedidir. Yol ayrımı kitabında aydın bir kahramanını şu şekilde konuşturur:

“Biz aydınlara çok su katılmıştır, hem de cıscıvık yabancı suyu. Su katılmamış yerli olmayınca hiçbir şey olunmaz. İnsan bile olunmaz. Çünkü gerçekten namuslu olunmaz.”⁹⁸

Batılılaşmacı aydının kafası karışıktır. Rezaizade Mahmad Ekrem’de olduğu gibi zaman zaman züppe alafranga bir tip olarak, Kemal Tahir’de olduğu gibi insan bile olamayan bir kimlikle karşımıza çıkar. Batılılaşmacı aydının psikolojik durumunu ise Orhan Pamuk’un şu ifadelerinde bütün sarıklığıyla görürüz. Orhan Pamuk Batılılaşmacı aydının çelişkilerini tüm açıklığıyla dile getirmiştir:

“Batılılaşmacı önce Avrupalı olmadığı için utanır. Sonra Avrupalı olabilmek için yaptıklarından utanır (her zaman değil). Avrupalı olabilmek için yaptıklarının yarım kalmasından utanır. Avrupalı olacağım diye kendi kimliğini kaybetmekten utanır. Kendi kimliğine sahip olmaktan ve olmamaktan utanır. Zaman zaman şiddetlenip, zaman zaman da kabul ettiği bu utançlarından da utanır. Bu utançlarından söz edilmesinden de utanır.”⁹⁹

Mavera Dergisi yazarları Batılılaşmayla hesaplaşırken Batılı aydınları hedef almaktan çekinmezler. Batılı aydınlar zaman zaman kendi yerli değerlerine ihanet etmekle suçlanır. Zaman zaman ise Batıcı aydınlar cahillikle, kendi öz kültürleriyle iletişim kurma bilgisinden yoksun oldukları gerekçesiyle “yarı aydın” olarak isimlendirilirler.

⁹⁷ Rezaizade Mahmud Ekrem, **Araba Sevdası**, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2010, s.12.

⁹⁸ Aktaran: Tanıl Bora, **Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s.72.

⁹⁹ Orhan Pamuk, **Öteki Renkler**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1999, s.352

Alaaddin Özdenören Ağ Bozumu isimli düşünce yazısında¹⁰⁰ Batılı değerlere gönül bağlamış yazarların zihinlerinin örümcek ağı gibi bir ağın içinde debelenip durduğunu iddia etmiştir. Ancak burada çarpıcı bir tespit yapar Özdenören. Ona göre “örümcek ağı içinde, uğraştıkça kendi ölümlerini hazırlayan” böceklere benzeyen Batılı aydınlar bir farkla o böcekten ayrılırlar. O fark ise şudur: “ (...) böcek ağı kendisi hazırlamamıştır, bunlarsa kendi ördükleri ağların içinde”dirler.¹⁰¹

Müslüman aydınlar olarak Maveria yazarları batılı yazar ve şairlere açık bir cephe almışlardır ve bunu pek çok yazıda dile getirip sürdürürler. Toplumun Çürüyüşü isimli düşünce yazısında¹⁰² Osman Sarı toplumu bir ağaca benzeterek onun da bir ağaç gibi çürümekte olduğunu ileri sürer.

“Toplum da çürüyor ağaç gibi, her nesne gibi. Onun da gövdesinden küçücük kurtlar bir bir dalıyor içeri. Önce bir iki tane giriyor. Toplum hiç aldırış etmiyor buna, hiç önemsemiyor. İçeri ilk girenler toplumun en zayıf en elverişli bölgesini kolluyor önce. Toplumun iç yapısında da bu ilk giren kurtçuklara kucak açan onları içeri çağırın yerleşmesi için elverişli bir zemin hazırlayan yerli kurtlar vardır.”¹⁰³

Sarı’ya göre kendi toplumunun öz değerlerine yabancılaşmış bu aydın tipi yerli ama zararlı bir kurt’tan başka bir şey değildir. Öyle ki Sarı’ya göre toplumun yabancılaşmasında en önemli rolü oynayanlar yabancılaşmış aydınlardır. Yabancılaşmayı ise şöyle tanımlar Sarı:

“Yabancılaşma, toplumun kendi tarihinden, kültür ve uygarlık değerlerinden kopması, uzaklaşması; kendi kültür ve uygarlık değerlerini hor görmesi, aşağılaması, giderek sonunda yabancı değerlere yönelmesidir.”

Çözümü de yine aydınlarda görür. Ancak bu aydınlar “çürüme ve yabancılaşmanın karşısına bilinçle çıkan uyanık aydınlar” olmalıdır. Bu aydınlar nasıl ki tarihin muhtelif dönemlerinde “çürümüş toplumları doğrultmak, ayağa kaldırmak için” gönderilmiş ve çürümüş toplumları vahiyle yeniden ayağa kaldırmış nebiler gibi toplumları vahiy ışığı ile yeniden kurmalıdır. Sarı’nın “yerli kurtlar” diye isimlendirdiği yerli aydınlardır. Fakat onların yerliliği sadece buldukları yerden

¹⁰⁰ Alaaddin Özdenören, “Ağ Bozumu,” **Maveria**, No:2, Ocak 1977, s.28.

¹⁰¹ Özdenören, **a.y.**

¹⁰² Osman Sarı, “Toplumun Çürüyüşü,” **Maveria**, No:3, Şubat 1977, s.69.

¹⁰³ Sarı, **a.y.**

ibarettir. Sadece isimlerinde yerlilik vardır o da bir sıfat olarak zararlı bir haşerenin önüne konulur: yerli kurtlar...

Derginin Çeşitlemeler bölümünde yapılan bir kitap tanıtımında Osman Sarı'nın "yerli kurtlar" olarak isimlendirdiği aydın tipi başka bir ifadeyle karşımıza çıkar. Bu sefer "yerli kurtlar" ifadesi yerini "yarım aydın" isimlendirmesine bırakmıştır. Erdem Bayazıt imzalı bu kitap tanıtımında yarım aydın tipini "ortaçağ Hristiyan dünyasını mumla aratacak bir yobazlıkla ilim ve fikir adına cinayetler"¹⁰⁴ işleyenler olarak görürüz.

2.1.2. Bir Zihniyet Uzantısı Olarak Teknoloji

Mavera Dergisi'nde Batıcılık, Batılılaşma ve bunun türevi kavramlar çok temel bir yer işgal eder. Tezimizin ileriki bölümlerinde yer alacak olan başlıklarda her ne kadar "Aklın ve Maddenin Dayatılması: Pozitivizm, Bir İdeoloji Olarak Cumhuriyet Eleştirisi" gibi başlıklar yer alacak olsa da aslında o başlıkları da bir tür Batılılaşma düşüncesiyle paralel olarak okuyacağız. Çünkü bütün bu kavramlar Türk modernleşmesiyle yani Batılılaşma sürecimizin başlamasıyla birlikte düşünce dünyamıza girmişlerdir.

"Teknoloji insanla birlikte ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden her dönemin kendine özgü bir teknolojisi vardır. Onun zihinsel gücünün toplumsal hayatta bir yansıması olmaktadır. Dolayısıyla teknolojinin tarihi insanla başlamaktadır."¹⁰⁵ Burada insanların ortaya koyduğu her türlü alet, eşya teknoloji olarak düşünülmüştür. İnsanlık tarihi boyunca da insanlar ortaya bir teknoloji koymuştur. Fakat insanlığın hiç bir döneminde teknoloji insanı bugünün teknolojisi kadar boyunduruk altına alamamıştır.

Hatta sadece insanlar değil diğer canlılar da bir teknolojiye sahiptir. Oswald Spengler'in İnsan ve Teknik kitabında belirttiği gibi "diğer canlıların teknolojisiyle

¹⁰⁴ Erdem Bayazıt, "Bediüzzaman Said Nursi ve Bilimsel Bir Yaklaşım," **Mavera**, No:3, Şubat 1977, s.72.

¹⁰⁵ Ersin Gürdoğan, "Teknikten Öte," **Mavera**, No:13, Aralık 1977, s.31.

insaninki farklıdır. Biri değişmeden kalırken, diğeri yani insaninki değişebilir, geliştirilebilir, buluş ve yeniliklere dayalı bir öğedir.”¹⁰⁶

Teknolojik bir yenilikten geri dönüşün olmayacağı düşünülür. Teknolojik bir eşyayı gören onu kullanan halk onun yerine yenisi geçmedikçe o teknolojik eşyadan vaz geçemez. “Teknolojik bakımdan ‘daha sonra’ olan şeyler aynı zamanda ‘mükemmellik’ ihtiva ettiği için” o eşyalar hükümlerini sürdürür.¹⁰⁷ Bunun en güzel örneği televizyondur. Siyasi sistemler bile eskiye dönebilirken teknoloji söz konusu olduğunda bunun mümkün olmayacağı düşünülür.

Ersin Gürdoğan’a göre insanla hatta tüm kainatla birlikte ortaya çıkan teknoloji artık insanın ötesine geçmektedir. Artık insan teknolojinin peşinden koşmaktadır. Sanayi devrimine kadar çok yavaş gelişme gösteren teknoloji buharla çalışan makinelerin ortaya çıkmasıyla her geçen gün hızla, daha hızla gelişmeye başlamıştır. Bu baş döndürücü hız beraberinde bazı sorunlar da getirmektedir. Bu sorunlardan biri Gürdoğan’a göre çevre kirliliğidir. Araba üretimi üzerinden teknolojinin getirilerinin yanında götürdüklerinin de bir çetelesini tutan Gürdoğan’a göre asıl televizyon gibi bir teknolojik alet üretim aşamasıyla olduğu kadar sonrasındaki işleviyle de endişe vericidir. Teknoloji konusundaki eleştirilerde alışıldık olduğumuz bu tespitten öte Gürdoğan’ın asıl önemli tespiti şudur: “(Televizyon) Yönetimin, ülkeye ve değerlerine ters bir yönetimin elinde, son derece alabildiğine etkili, üstelik de etki alanı ülke çapında, toplumu yönlendirici, biçimlendirici bir araç”tır. Gürdoğan burada teknolojinin kültür üzerine etkisine değinmiş ve insanlığın ilk gününden itibaren var olan teknolojinin ilk defa sanayi devrimiyle birlikte “endişe verici” bir hal aldığını söylemiştir. Yani söylenmek istenen artık teknolojinin ideolojik bir boyut kazandığıdır.

Yine Gürdoğan sanayi devrimini birinci sanayi devrimi ve ikinci sanayi devrimi olarak ayırmaktadır. Birinci sanayi devrimini buharlı makinelerin üretim sürecine dahil olmasıyla ortaya çıkan teknolojik süreç olarak değerlendirirken ikinci sanayi devrimi diye ifadelendirdiği süreci kitle iletişim araçlarıyla birlikte düşünür. Yazara göre kitle iletişim araçları insanları bir örnekletiriyordur. Ve teknolojideki

¹⁰⁶ Gürdoğan, s.30.

¹⁰⁷ Erol Güngör, “Kitle İletişim Aracı Olarak TV – Soruşturma,” **Mavera**, No:71, Ekim 1982, s.18.

her gelişme çoğunluğu ezen azınlığın elinde bir kırbaç olarak şakımaya devam edecektir. Bu yönüyle makineleri suçlamaz yazar. Sorumlunun makineleri kullanan insan olduğunu vurgular. Gürdoğan'a göre "teknoloji ancak vahyin egemen olduğu bir uygarlığın elinde insana ve tabiata karşı haksızlık etmeden kullanılabilir."¹⁰⁸

Mavera Dergisi'nde teknoloji Batı'nın tahrip edici, yayılcı ve yıkıcı bir özelliği olarak karşımıza çıkar. Ersin Gürdoğan imzalı Bıçak Yarası¹⁰⁹ isimli yazıda Gürdoğan Batı'nın kendi doğurduğu sorunları kendi ürettiği ürünlerle (teknoloji) birlikte yeryüzüne yaydığını ileri sürer. Yine Gürdoğan'a göre "insan olma sorumluluğunu bilinç düzeyinde tutacak sanat çalışmaları teknolojinin gürültü parıltısı içinde boğuntuya gelmektedir."¹¹⁰ Teknoloji Batı'nın kendi iç dinamiklerinden neşet etmiştir. Bugünkü şekliyle teknoloji Batı insanının değer yargılarının üretim üzerindeki görüntüsüdür. Tüm bunlarla birlikte Gürdoğan meselenin salt teknoloji meselesi olmadığını bilincindedir. Teknoloji en başta Batı'nın açık ara önde ve güçlü olduğunun bir göstergesi de olsa Gürdoğan'a göre bizim asıl gözden kaçırmamız gereken konu uygarlık meselesidir. "Uygarlığımızın değerlerini yürürlüğe koymadan sanayileşme yarışına girmek, Batı uygarlığı içinde oluşan bir silaha bel bağlamak olur."¹¹¹

Gürdoğan'ın teknoloji üzerine düşünceleri "Bıçak Yarası" isimli yazısıyla son bulmaz. Maver'a'nın bir başka sayısında bu sefer Teknolojinin Öteki Kaynağı başlıklı bir yazısı yer alır. Burada da benzer eleştirileri sürdürür Gürdoğan. Batı'nın teknoloji motorunun yakıtının "Asya'nın ve Afrika'nın hammadde kaynakları ve insanı"¹¹² olduğunu söyler. Aslında Gürdoğan'ın bu görüşleri çok yeni ve orijinal görüşler olmamakla birlikte bir gerçeğin ve bir iddianın tazelenmesi olarak görülebilir. Gürdoğan kendince bazı sorular yöneltir:

"Teknolojinin özü nedir? Sosyal yapıyı ne yönde etkiler? Geçmişteki işlevi ne olmuştur? İnsanımızın tutum ve davranışlarına etkisi nasıl olacaktır?"¹¹³ Bu sorulara tek tek cevap vermemekle birlikte "bu sorunların üzerinde düşündüğümüzde

¹⁰⁸ Ersin Gürdoğan, "Teknikten Öte," **Mavera**, No:13, Aralık 1977, s.32.

¹⁰⁹ Ersin Gürdoğan, "Bıçak Yarası," **Mavera**, No:4, Mart 1977, s.34.

¹¹⁰ Gürdoğan, s.35.

¹¹¹ Gürdoğan, s.36.

¹¹² Ersin Gürdoğan, "Teknolojinin Öteki Kaynağı," **Mavera**, No:6, Mayıs 1977, s.8.

¹¹³ Gürdoğan, s.9.

teknolojinin dünya ölçüsünde denetlenmesinin zorunlu olduğu sonucuna” varır yazar. Ancak burada bu sorunların pratik çözüm önerilerinden çok, ideal olanlardan bahsedildiğini görürüz. Çözüm aşkın bir kaynağa dayanan kültürel değerlerdedir. Aşkın kaynak ise elbette vahiydir.

Teknolojinin gelişmesi ve ahlak arasında ters orantı olduğu düşüncesi vardır. Tekniğin, teknolojinin geçmişten günümüze doğrusal bir çizgide ilerlediği fikri karşımıza çıkar. Osman Sarı’ya göre dağdan yuvarlanan bir kartopunun büyümesi gibi insanın da eşyaya ait buluşları hızla büyümektedir. Ve çağımızda en olgun düzeye çıkmaktadır.

“İnsanın eşya alanındaki çabası böyle bir gelişme gösterirken, aynı gelişmeyi ahlak ve erdemlilik alanında göremiyoruz. Önceki çağlarda insanın gösterdiği erdem örnekleri, somut bir biçimde eşyada olduğu gibi bir biri üstüne eklenerek, yığılarak gelmiyor çağımıza değin. Erdemlilikler üst üste katlanarak ulaşmıyor çağımıza, erdemli insana bağlı olarak kalıyor. Bizim yaklaşmamız gerekiyor, çağları ayıklayarak erdem örneklerine. Yunus, Mevlana ve daha nice erdem erleri, birer erdem anıtı gibi yükseliyor tarihin içinden. Kendimizi ansızın erdemlilikler içinde bulamıyoruz ama eşyanın baş döndürücü bir teknik gelişmenin içinde bulabiliyoruz.”¹¹⁴

2.1.3. Sömürüden Pazara Sanayileşme

Mavera Dergisi’nde sanayileşme Batılılaşma’nın bir süreği olarak görülür. Batı teknoloji ve sanayisiyle birlikte her yere kendi hegemonyasını kolayca taşıyabilmektedir. Sanayileşmenin bir diğer yönü de hammadde ihtiyacını karşılamak için sömürgecilik olarak çıkar karşımıza. Bunlarla beraber sanayileşme üretim biçimini değiştirdiği gibi insanların tüketme alışkanlıklarını da değiştirmiştir. Bu konu da dergide kendine yer bulan konular arasındadır. Tüm bunlara rağmen ülkelerin bu günkü dünya ülkeleri arasında “muassır medeniyetler” seviyesine çıkması için gerekli şartlardan biri de sanayileşmedir. Ancak Maveria yazarlarına göre “ne pahasına olursa olsun sanayileşme gerçekleştirilmelidir diye bir yol

¹¹⁴ Osman Sarı, “Eşya Çağı,” **Mavera**, No:14, Ocak 1978, s.29.

tutturmak oldukça tartışma götürür”¹¹⁵ bir konudur. Bu tartışmayı pek çok Maveria yazarı sürdürür.

Ersin Gürdoğan ve Bahri Zengin arasında gerçekleşen bir söyleşide Bahri Zengin sanayileşmenin ülkemizde gelişmemesinin sebebinin ülkemizin kültür kodlarında ve Batı'nın sömürgecilik faaliyetlerinde aranması gerektiğini belirtmiştir. Bu alanda öz kültürümüzden bunca tavizlere rağmen niçin sanayileşilememiştir? Zengin'in cevabını aradığı soru budur. Değişik alanlarda batı değer ve yargıları benimsenmesine daha doğrusu baskıyla halka indirilmesine rağmen sanayileşmede dikkate değer önemli bir gelişme olmamıştır. Batıda sanayileşme kendi süreci içinde batının zihnini üretim çevresinde yoğunlaştırarak bugün geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin insan gücü ve hammadde kaynaklarını da alabildiğine sömürmesiyle ortaya çıkmıştır. Biz de ise kültürü gereği fedakarlığa erdeme ayarlı hak bilir insanımızın bu özelliklerini pekiştirmek üzere eşyaya hakim olması sanayileşmesi için vazgeçilmez unsurlar sayılması yerine tersine sanayileşme için toplumun erdemlerini, değerlerini terk etmesi istenmiştir. Batı'da öteden beri yapılagelen budur. Bu ise toplumumuzda büyük bir değer çatışmasına yol açmıştır. Toplum bir çıkmaza bir kaosa sokmuştur. Toplum kendi kültürü doğrultusunda teknoloji üretmek yerine çok gerilere götürülerek yeni değer ölçülerinin benimsenmesi için anlamsız bir tartışmanın içine itilmiştir.¹¹⁶

Bahri Zengin sanayileşmeyi bir araç olarak görmektedir. Ona göre batıyla girişilen uygarlık mücadelesinde sanayileşme adeta bir karşı atak girişimidir. Kendi ifadesiyle “uygarlık savaşı”nda sanayileşme de edebiyat gibi alanlardan biridir.

“Biliyoruz ki günümüzde uygarlık savaşı değişik alanlarda yine uygarlık adına verilmektedir. Sanat, bilim, edebiyat, politika gibi sanayileşme de bu alanlardan biridir.”¹¹⁷

Sanayileşmenin gerçekleşmesi için batının dayattığı değer yargılar değil kendi değer yargılarımıza sahip olmamız gerektiği vurgulanır.

¹¹⁵ Ersin Gürdoğan, “Üretim İmparatorluğundan Erdem Sitesine,” **Maveria**, No:8, Temmuz 1977, s.20.

¹¹⁶ Ersin Gürdoğan – Bahri Zengin, “Sanayileşme ve Sorunları Üzerine İkili Söyleşi,” **Maveria**, No:12, Kasım 1977,s.52.

¹¹⁷ Gürdoğan – Zengin, s.55.

“Bu yüzden verilmesi gereken kavga (öncelikle) uygarlıklar düzeyinde olmalıdır. Uygarlık savaşı vermeden, yani Batı uygarlığına teslim olarak iki yüz yıllık deneylerin de açıkça ortaya koyduğu gibi sanayileşme alanında başarıya ulaşmak imkansız denecek kadar zordur.”¹¹⁸

Buradan çıkan sonuç Maveria yazarları sanayileşmeye tümünden karşı değildir. Onlara göre “sanayileşme, üretim teknolojisi kültürün bir uzantısıdır.” Burada karşı çıkılan şey sanayileşmenin kendisi değildir. Maveria yazarlarının karşı çıktığı durum sanayileşmenin “yalnızca tabiat ve insanı egemenlik altına almak için kullanılmasıdır.”¹¹⁹

Sanayi çağının bir diğer adı da “eşya çağı” olarak isimlendirilir. Bu eşya kalabalığı içerisinde insan artık “kendi varoluşsal sorunlarını” unutmuştur. Osman Sarı bu çağı şu şekilde anlatır:

“Eşyanın çok önem kazandığı, birinci derecede önem kazandığı bir çağın içindeyiz artık. İlk kez içinde yaşadığımız çağda eşya insanı aşıyor; insan eşyanın gerisinde kalıyor. Belki en çok bu çağda eşya, insanı kendi varoluş sorununu bile düşünme olanağı bırakmaksızın sınıksız kuşatıyor.”¹²⁰

Maveria yazarlarının çağ ile sorunu aslında Batı ile girişilen mücadeleden başka bir şey değildir. Osman Sarı'nın “eşya çağı” olarak isimlendirdiği bu çağ Batı'nın ürettiği ve dayattığı bir çağ olarak insanı kuşatmaktadır. Yoksa insanın eşya ile mücadelesi genel anlamda sadece günümüze ait bir mücadele değildir. Yunus Emre'nin “mal da yalan mülkte yalan” dediği de aynı zamanda eşya değil midir? Ya da “bunca varlık var iken gitmez gönül darlığı” dediği de aynı noktaya işaret etmiyor mu?

Sanayileşme her ne kadar toplumun refah seviyesini, yaşam konforunu arttırsa da insan sadece maddi yönü olan bir varlık değildir. Dolayısıyla toplum da sadece maddi pratiklerden ibaret bir yapılanma değildir. Sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan gelişmeler bir toplumun gelişmişliğinin tek göstergesi olmamalıdır. Ya da toplum gelişmişliğinin sadece tek bir yönünü temsil eder bu gelişme. Maveria

¹¹⁸ Gürdoğan – Zengin, s.52-53.

¹¹⁹ Gürdoğan – Zengin, a.y.

¹²⁰ Osman Sarı, “Eşya Çağı,” **Maveria**, No:14, Ocak 1978, s.28.

Dergisi yazarları bu tek yönlü ölçüte karşı çıkar. Ersin Gürdoğan bu konuya uzun uzadıya değinir:

“Ülkelerin gelişmişliği artık kişi başına tüketilen enerji ve kişi başına üretilen çelik ve çimento ile kaç kişiye bir otomobil, televizyon, çamaşır makinesi ve buzdolabı düştüğüyle ölçülüyor. Bunların para birimiyle açıklanması olan milli gelir de gelişmişliğin şaşmaz ölçüsü olmaktadır. Bir toplumun gelişmişliğini, kültürünü, insanlarını ve erdemini ölçmeye, değerlendirmeye yeter mi tüm bunlar? İnsanların birbirlerini sevmesine, birbirlerine yardımcı olmalarına yol açabilir mi bu nesnelere? İnsanlar birlikte yaşadıkları kimselerin dertleriyle ilgilenmiyorlarsa neye yarar bunca eşya, insanın bencilliğini beslemekten, büyütmeekten başka?”¹²¹

Çözüm önerisi aslında basittir:

“İnsanı üretim tutsaklığından kurtarmak için değer ölçüsü eşyadan erdeme kaydırılmalıdır. İnsanın ve toplumların değerlendirilmesinde ana ölçü, üretimden, üretimin para olarak ifadesi olan milli gelirden önce erdem olmalıdır. Köklü bir erdem anlayışı. İnsanın tutum ve davranışlarına yansıyan, en sıradan, en karmaşık eylemlerine kadar yönlendiren, biçimlendiren coşku kaynağı, güç kaynağı, bu erdem anlayışı. İnsanın dışında, insana karşı ve insanlık dışı olmayan değerler bütünü. Yan aklın ve onun ürünlerinin değil vahyin egemen olduğu Onun ışığında oluşan değerlerin ölçüsüdür erdem.”¹²²

Avrupalı büyük güçler XIX. Yüzyılın ortalarında giderek yaygınlaşan ve XX. Yüzyılın başında yeryüzünün birkaç ülkesi hariç tamamını işgal ederek sömürgeleştirmiştir.¹²³ Sömürgeleştirdikleri ülkelerdeki yer altı, yer üstü ve insan gücünü kullanmış, buralardaki her türlü zenginliği anavatana taşımışlardır. Namık Kemal’in meşhur Londra Makalesi’nde kaynağını sormadığı zenginlik Mavera yazarlarının gözünden kaçmamıştır. Sömürülen ülkeler Batılı devletler için önce hammadde kaynağı olmuş sonrasında ise işledikleri hammaddeleri sattıkları bir pazar durumuna gelmiştir.

¹²¹ Sarı, s.30.

¹²² Sarı, a.y.

¹²³ Ahmet Kavas, “Sömürgecilik,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.37, İstanbul, 2009, s.394.

“Gelişmiş batı ülkeleri geçmişte eşi görülmeven tüketim düzeylerini, başka bir deyişle, refahlarını koruyabilmek için petrolden pamuğa kadar yeryüzünün bütün hammadde kaynaklarına el atmışlar ve denetimleri altına almışlardır. Bu yüzden gelişmiş ülkelerin ekonomileri her şeyden önce yoksul ve gelişmekte olan ülkelerin hammadde kaynaklarına bağlıdır. Buna ek olarak bütün dünyanın gelişmiş batı ülkelerinin pazarı olma özelliğini kazanabilmeleri için üretim ve tüketim biçimiyle batı hayat tarzının ve değer yargılarının benimsenmesi ve uygulanması gerekir.”¹²⁴

Sanayileşmeye ya da endüstrileşmeye radikal bir karşı çıkış yoktur. Hatta sanayileşmenin ülkemizde başarılması gerektiği inancı vardır. Endüstrileşme sürecinde en önemli aşamalardan biri yatırım ürünlerini üretebilecek duruma gelmektir. Fakat *Mavera Dergisi* yazarına göre Batı bu duruma gelmemizi istememektedir:

“Ülkemizde son üç on yılda dayanıklı tüketim ürünlerinin üretimini dışa bağımlılıktan kurtarmak yani yerli üretim oranını arttırmak ve hızla yatırım ürünlerinin üretimine geçme yolunda tüm girişimler değişik biçimde önlenmiştir. Çünkü bir ülkenin yatırım ürünler üretmesi demek özellikle ülkemizin bu düzeye yükselmesi batı için yalnızca türkiye olarak pazarın yitirilmesi değildir. Türkiye ile birlikte tüm Orta Doğu, daha doğrusu Müslüman ülkelerin hammadde deposu ve Pazar olmaktan çıkması demektir. Değişik yer altı ve yerüstü kaynakları açısından oldukça zengin olan Müslüman ülkeler arasında ülkemiz alt yapı, yetişmiş insan gücü ve teknolojik yapı olarak en ileri olduğundan diğerlerini de peşinden sürükleyerek kendisiyle birlikte onları da Batının pazarı olmaktan çıkaracaktır.”¹²⁵

2.2. BİR İDEOLOJİ OLARAK CUMHURİYET ELEŞTİRİSİ

Osmanlı Devleti, Batılı devletlerin sömürgecilik faaliyetleri ve coğrafi keşifleriyle birlikte Batı karşısındaki üstünlüğünü kaybetmeye başlamıştır. Bu durum Osmanlı'yı çözüm arayışına itmiş ve 18 yüzyıldan itibaren Batılılaşma süreci başlamıştır. Bu süreç askeri, ekonomik, sosyal ve siyasi gibi devlet ve toplumu ilgilendiren her konuda gerçekleşmiştir. Fakat Osmanlı Devleti'nin aldığı önlemler

¹²⁴ Ersin Gürdoğan, “Endüstrileşme Süreci ve Uluslararası Yanı,” *Mavera*, No:17, Nisan 1978, s.22-23.

¹²⁵ Gürdoğan, s.24.

ve ıslahatlar devletin yıkılmasını önleyememiştir. Ve yeni devlet Türkiye Cumhuriyeti yeni bir kimlikle dünya siyaset arenasına çıkmıştır. Yeni devlet kimlik arayışını “muasır medeniyetler” seviyesi dediği Avrupa’da aramış Batılılaşmayla sürdürmüştür. “Cumhuriyet [ise] bu yeni siyasetin artık kesinlik kazandığı. Batı’nın tartışmasız kabul edildiği bir dönemdir.”¹²⁶ Yeni devletin kimlik inşası Osmanlı eleştirisi üzerinden kurulmuştur. Bu durum Maveria Dergisi yazarlarının çokça gündemine taşınır ve eleştirilir. Batılılaşma ideolojisinin karşısında bir dünya görüşünün temsilcisi olan Maveria Dergisi yazarına göre artık Batılılaşmaya karşı gelmek de insanımızın elinden alınmıştır. Bu konuda Mehmet Kahraman şöyle demiştir:

“Baticılık önce gönül işiydi isteyen Baticılığa karşı olabiliyordu. 23 sonrasında ise toplumun bu hakkı da baticılığa karşı olabilme hakkı da kaldırıldı. İnsanımızın gönlüne de el atıldı.”¹²⁷

Maveria Dergisi bir yönetim şekli olmaktan çok bir ideoloji olarak cumhuriyete mesafelidir. Maveria Dergisi cumhuriyeti tek başına bir yönetim şekli olarak düşünmez. Cumhuriyetin benimsediği ideoloji Maveria’nın üstlendiği misyona muarız bir görünüm arz etmektedir.

Derginin bir takım duyurular, değiniler, tanıtımlar, temenniler gibi alt başlıklar altında düşünebileceğimiz Çeşitlemeler isimli bölümde R.Ö. (Rasim Özdenören) Yakup Kadri’nin yeni derlenip basılan “Büyük İnkılap Küçük Politika” adlı kitabını referans vererek bir cumhuriyet eleştirisi yapar. Özdenören kendisi yorum yapmaya bile gerek görmeden direkt kitaptan bir epigrafi ilişitir yazısının sonuna:

“İnkılap daha on yaşında. Fakat şimdiden, bünyesinde ihtiyar bir bünyenin bütün zaaflarını taşıyor. Bu halin, yalnız benim nazarı dikkatimi celbetmiş olduğunu iddia edemem. Bunu herkes benim kadar görüyor, benim kadar hissediyor. Fakat, bir nevi

¹²⁶ Hayati Tüfekçioğlu, “Cumhuriyet İdeolojisi ve Türk Basını,” **Sosyoloji Dergisi**, C.3, No:3, 1992, s.45.

¹²⁷ Mehmet Kahraman, “ Türk Edebiyatının Yüzakı ‘Çile’,” **Maveria**, No:20, Temmuz 1978, s.18.

tevekkül ve nevmitlik, bir nevi fatalisma bizi, herhangi bir tedbire başvurmadan menediyor.”¹²⁸

Bir ideoloji olarak cumhuriyetle teorik tartışmalara girilir. Fakat daha çok cumhuriyeti bir ideoloji olarak kabul eden cumhuriyetçilerle tartışmaya girilir. Cahit Zarifoğlu'nun Yaşamak kitabında toplanacak olan Yaşamak isimli yazılarından birinde bu konu hararetle aktarılır. Bir diyalog havasında süren bu metin epik bir şiir gibi sürer:

“Cumhuriyetçileri hayrete düşürdü bu söylediklerin.

(‘niçin okul değil de cami yapıyorsunuz diye bağırdım ona.’

‘inandığımız şeyi yaparız biz diye bağırdı bana.’

‘neye inanıyorsunuz siz diye bağırdım ona.’

‘önce camiye inanıyoruz yapıyoruz hamdolsun’

‘okula inanmıyor musunuz’

‘dinimizi inancımızı büyüklerimizi gerçek kahramanları öğreten okullara inanıyoruz ve yapıyoruz onları da yani imam hatip lisesi

değil henüz istediğimiz gibi ama biz halk olarak aramızda para toplayarak heyetler kurarak ve devletimizin arzusu olarak kurduğumuz okullarda

yetişen çocuklar var ya daha çok bilgili ve daha kişilikli

daha saygılı tarihimizde hakkı olanlara yıkanlara değil yapanlara

karşıdırlar müstemleke tipi kalkınmaya

karşıdırlar bu tip kalkınmadan milleti kurtarmak isteyenleri asanlara ve karşıdırlar

batının planlarını kendi düşünceleri sanan zavallılara’¹²⁹

Cahit Zarifoğlu'na ait bu ifadelerde yakın siyasi tarihimizin tartışılan pek çok konusu peş peşe sıralanır. Hala zaman zaman gündeme taşınan cami-okul sayısı tartışmaları, dini eğitim de veren imam hatip okulları gibi konular “cumhuriyetçilere” karşı savunulur.

¹²⁸ Rasim Özdenören, “Geç Kalmış Bir Eser,” **Mavera**, No:2, Ocak 1977, s.47.

¹²⁹ Cahit Zarifoğlu, “Yaşamak,” **Mavera**, No:6, Mayıs 1977, s.25-26.

2.3. DİNİ DEĞERLERİN TASFİYESİ: LAİKLİK

Laiklik kısaca ve yaygın bilinen tanımına göre “din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması” olarak tanımlanabilir. Ancak laiklik kavramını bu kadar basit şekilde tanımlamak konunun özüne nüfus etmemizde yeterli olamaz. Her şeyden önce “daha çok Batı uygarlığının kendisine has fikri ve siyasi gelişimi çerçevesinde ortaya çıkan laiklik, dünyada son bir buçuk asırlık felsefi tutumların kavranabilmesi açısından önemli bir yere sahiptir.”¹³⁰ Yani laiklik siyaset, devlet yönetimi, eğitim gibi pek çok alanda karşımıza çıkar. Eğitim alanında laiklik dediğimizde öğretimin dini bir temele göre ve teolojinin güdümünde yapılmaması akla gelir. Ya da devlet yönetiminde laikliğin esas alınması demek devletin meşruiyetini her hangi bir dine ya da mezhebe dayandırmaksızın yönetmek olarak algılanabilir.

“Etimolojisi itibariyle “ruhban sınıfına mensup olmayan, halktan olan” anlamında Yunanca laikos kelimesinden türetilmiştir. Laikos Batı dillerine laiqué şeklinde geçmiş ve kelime buradan Türkçe’ye girmiştir. Laik “ruhbanlığa, kilise teşkilatına, hatta dini alana ait olmayan” manasındadır.”¹³¹ Laiklik her ne kadar özü itibariyle din ve devlet işlerinin birbirinden kesin çizgilerle ayrı olması olarak görülse de bunun uygulamada tam olarak gerçekleşmesi söz konusu değildir. Laiklik konusunda başta devletin din konusunda mutlak tarafsızlığa sahip olması ve laiklik adına dine müdahale etmemesi gerekir.

“İslam dünyasında laiklik, kavramın doğup yaygınlaştığı Batı ülkelerinden farklılık gösterir. İslam dünyasında dini otorite ve siyasi otorite arasında tarih boyunca Batı’dakine benzer bir çatışma söz konusu olmadığından 19. yüzyıldan itibaren görülen laiklik süreci iç dinamiklerden çok dış dinamiklerin ve gelişmelerin etkisiyle başlamıştır. (...) İslam ülkelerinde laikleşme sürecinde dikkat çeken en önemli husus, Batı’nın kendi tarihi ve kültürel tecrübesinden hareketle ortaya çıkan ve gelişmesi birkaç yüzyıl sürmüş olan ilke ve kurumları tarihi gelenekleri, tecrübe ve

¹³⁰ Kenan Gürsoy, “Laiklik,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, İstanbul, 2003, s.60.

¹³¹ Gürsoy, s.61.

değerleri farklı bir coğrafyada sorgulanmadan ve hızlı bir şekilde yerleştirilmeye çalışılmasıdır.”¹³²

Bu sebeple laikliğin Batı dışı toplumlarda bir takım tartışmaları da beraberinde getirdiği görülür. Bu tartışmaların sonucunda Mısır’da İhvan-ı Müslimin, Pakistan’da Cemaat-i İslami gibi bazı muhalif dini-siyasi hareketler İslam ülkelerinde Batılı değerlerin sembolü olan laiklik yerine yerli değerlere yönelik çabalarını temsil ederler. Bu dini-siyasi muhalif hareketler dinin hem özel hem de sosyal yönünü geçerli kılacak bir İslam toplumunun var olmasını hedeflemişlerdir.

Türkiye’de de laiklik tartışmaları bu minval üzere seyir etmiş ve etmektedir. Mısır ve Pakistan’daki dini-siyasi hareketlere benzer bir şekilde Türkiye’de laiklik tartışmalarında başı Milli Görüş hareketi çekmiştir. Ve bu hareketin 1994 yılında yapılan seçimlerde en çok oyu alan Refah Partisi laikliği tehdit ettiği gerekçesiyle kapatılmıştır. Daha sonra yine Milli Görüş hareketini temsilen kurulan Fazilet Partisi de kapatılmıştır. Bu günde bu geleneğin bir uzantısı olan Ak Parti benzer ithamlarla eleştirilmektedir. Hatta 2008 yılında “laikliğe aykırı fillerin odağı haline geldiği” gerekçesiyle dönemin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya tarafından Anayasa Mahkemesi’ne başvurulmuş ve Ak Parti’ye hazine yardımıyla belirli oranda kısıtlama yapılması sonucu çıkmıştır. Siyasi arena da gerçekleşen bu tartışmalar Türkiye’nin entelektüel ortamında da doğal olarak üzerinde düşünülmekte ve tartışılmaktadır. Dolayısıyla bu günkü siyasi iktidarın siyasi ve kültürel bir takım kodlamalarının yer aldığı Maveria dergisinde laiklik meselesi önemli bir yer tutar.

Mavera yazarlarına göre Müslümanlık sadece öte dünyaya ait bir dünya görüşü değildir. Müslümanlık bu dünyada yaşanacak ve öte dünya için bir hazırlık devresi olarak görülecektir. Dolayısıyla dünya hayatındaki her şey de Allah’ın koyduğu nizam olan İslam’a uygun olmak zorundadır.

Mehmet Kahraman’ın Ahmet Hamdi Tanpınar üzerine yazdığı yazılardan birinde Tanpınar’ın Huzur romanından bir alıntı yapılarak Tanpınar laik olarak lanse edilir. “Bilmem tam dindar mıyım? Her halde şu anda dünyaya çok bağılıyım. Fakat ne Allah ile kulun arasına girmek isterim, ne de insan ruhunun büyüklüğünden,

¹³² Talip Küçükcan, “Laiklik,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, İstanbul, 2003, s.63.

imkânlarından şüphe ederim.” ifadesini “Batı rasyonalizminin Hristiyanlığa karşı takındığı tavır”¹³³ olarak gören Kahraman bunun laiklik olduğunu söyleyerek Maver’a da ilk olarak laiklik bahsini de açmış olur.

Kimi aydınlara göre laiklik dinsizlikle eş anlamlı olarak görülmüştür. Bu görüşe Maver’a’nın sahibi ve kurucu yayın yönetmeni Erdem Bayazıt’ta da rastlarız.

Prof. Dr. Mehmet Kaplan’ın Erdem Bayazıt’ın “Birazdan Gün Doğacak” şiiri hakkında yaptığı eleştiri¹³⁴ üzerine Bayazıt “Yahya Kemal Prof. Kaplan’ın Sınırlarını Aşıyor” isimli bir yazı¹³⁵ kaleme almıştır. Kaplan, bu yazıda Erdem Bayazıt’ı Bayazıt’ın ifadeleriyle söyleyecek olursak “Mevlana ve Yunus’un yoluna ihanet etmekle”¹³⁶ suçlamaktadır. Burada Kaplan’ın iddiası Erdem Bayazıt’ın dini, politik amaçlara alet ettiğiidir.

“Erdem Bayazıt’ın şiirlerinde dini ve manevi havadan çok politik bir hava hissedilir. Birazdan Gün Doğacak şiirinde iman, Mevlana ve Yunus Emre’de olduğu gibi içe, Tanrı’ya, varlık ötesine değil, tıpkı Marksistlerde olduğu gibi dışa, topluma, bu dünyaya yönelmiştir. Onu, sürdürdüğünü iddia ettiği eski gelenekten ayıran en mühim özelliktir bu.”¹³⁷

Kaplan’ın ilgili yazısına bakıldığında görülecektir ki Kaplan, Erdem Bayazıt’ı neredeyse Marksistlerle bir tutmaktadır. Kaplan’a göre Bayazıt şiiri sürdürdüğünü iddia ettiği Mevlana’nın Yunus Emre’nin şiirinden çok Marksistlere yakındır. Kaplan’a göre “onların (Mevlana ve Yunus Emre) politika ile hiçbir ilgileri yoktur.”¹³⁸ Genel olarak bu noktadan eleştiri oklarını yöneltir Bayazıt’a. Bayazıt ise “onların politika ile hiçbir ilgileri yoktur” ifadesine karşı çıkmaktadır ve şöyle demektedir:

“Onların politika ile hiçbir ilgileri yoktu demekle eğer o günkü rejime itirazları yoktu anlamı kastediliyorsa bu da doğrudur. Ama, Yüce Şeriata yani Kur’an-i

¹³³ Mehmet Kahraman, “Tanpınar’ın Tarih Görüşü,” **Mavera**, No:4, Mart 1977, s.38.

¹³⁴ Mehmet Kaplan, **Şiir Tahlilleri 2 / Cumhuriyet Devri Türk Şiiri**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2007, s. 523.

¹³⁵ Erdem Bayazıt, “Yahya Kemal Prof. Kaplan’ın Sınırlarını Aşıyor,” **Mavera**, No:7, Haziran 1977, s.42-48.

¹³⁶ Mehmet Kahraman, “Tanpınar’ın Tarih Görüşü,” **Mavera**, No:4, Mart 1977, s.38.

¹³⁷ Kaplan, **a.g.e.**, s.524.

¹³⁸ **a.e.**, s.525.

Kerimin mutlak buyruklarına, yani Cenab-ı Allah'ın emir ve yasaklarına en küçük noktada dahi aykırı düşen bir devlet düzenine karşı çıkmayacak, bu yolda canını tereddütsüz kurban etmeyecek bir Mevlana, bir Yunus düşünmek abestir.”¹³⁹

Özetle Erdem Bayazıt Yunus Emre ve Mevlana benim yaşadığım dönemde yaşasaydı onlar da Kaplan'ın “politik hava” dediği havayı teneffüs edeceklerdi demek istiyor. Bayazıt'a göre “laikliği (din dışılığı) prensip olarak kabul eden Cumhuriyet dönemi ile Selçuklu ve Osmanlı dönemleri bir arada zikredilerek bir ‘gelenek’ten bahsetmek ve bu rejimler aynı kaba konuşarak Müslümanın tavrı hakkında kıyas yapmak” doğru değildir. Burada Kaplan'ın gelenekten kopukluk olarak gördüğü “politik hava”ya Bayazıt “Müslüman tavrı” olarak bakmaktadır. Çünkü ona göre “imanın güneş yüzlü çocuğu çelik dişliler arasında direnen insanlığın” kahramanıdır. Ve elbette gelenek içerisinden bir ifadeyle söyleyecek olursak “vaktin çocuğu” olarak etrafında olup bitenlere kayıtsız kalamazlar.

İslam dünyasında laiklik kavramın doğup yaygınlaştığı Batı ülkelerinden farklılık gösterir. İslam dünyasında dini otorite ve siyasi otorite arasında tarih boyunca Batı'dakine benzer bir çatışma söz konusu olmadığından 19. Yüzyıldan itibaren görülen laiklik iç dinamiklerden çok dış dinamiklerin etkisiyle başlamıştır. 1 ve 2. Dünya savaşlarından sonra İslam toplumlarının bağımsızlıklarını kazanmaları ve ulus devlet şeklinde yapılanmaları ile birlikte din-devlet ilişkileri, devletin kimliği ve yönetim şekliyle ilgili tartışmalar canlanmıştır.

İslam ülkelerinde laikleşme sürecinde dikkat çeken en önemli husus, Batı'nın kendi tarihi ve kültürel tecrübesinden hareketle ortaya çıkan ve gelişmesi birkaç yüzyıl sürmüş olan ilke ve kurumları tarihi gelenekleri, tecrübe ve değerleri farklı bir coğrafyada sorgulanmadan ve hızlı bir şekilde yerleştirilmeye çalışılmasıdır.¹⁴⁰

Akif İnan Fethi Gemuhluoğlu'nun vefatı üzerinde yazdığı yazıda Gemuhluoğlu'nun milletvekili adayı olması ve seçilememesi sonucu şöyle

¹³⁹ Erdem Bayazıt, “Yahya Kemal Prof. Kaplan'ın Sınırlarını Aşıyor,” **Mavera**, No:7, Haziran 1977, s.42-43.

¹⁴⁰ Talip Küçükcan, “Laiklik,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, İstanbul, 2003, s.63.

söylediğini aktarır: “Laiklik üzerine yemin etmene gönlümüz razı olmadı, buyurdular bana.”¹⁴¹

Laiklik genel olarak pozitivistin bir uzantısı olarak düşünülür. Alaeddin Özdenören pozitivistin irdelediği yazısında özellikle “laiklik ilkesinin dini değerleri toplumdan tasfiye etmek için bir vasıta olarak”¹⁴² kullanıldığını iddia eder.

Cahit Zarifoğlu’nun dergide yer alan ve daha sonra Yaşamak ismiyle kitaplaşacak olan aynı isimde yazıları hem bir edebi şaheser hem de toplumsal-siyasi düşünceler bağlamında oldukça zengin metinlerdir. Bu metinlerin birinde Müslümanın yaşantısının her yönüyle İslam olmasından bahsetmiştir, Zarifoğlu. Bu bölünebilir, parçalanabilir bir yaşam değildir. Camiden çıkmayan bir Müslümanın rüşvet alması gibi bir örnek verdikten sonra şöyle der:

“Görüyorsunuz ya Müslüman her şeyi tamam olsa da bir iki ilkeye uymasa itibarını yitiriyor. Bir Müslümanın hayatı bölünebilir bir özellik taşımaz. O yüzden “mahrem aile hayatından ticarete, devlet idaresinden konu komşu ilişkisine kadar, yani kişi İslamiyet’in işine geldiği kadarını yaşayamaz.”¹⁴³

Bu düşünce sanatta da geçerlidir:

“Söyleyin iki hayatınız mı olacak? Biriyle inancınızı / fiilen / yaşarken ötekiyle sanat mı yapacaksınız? Ne saçma! Olamaz bu! Ama oluyor bile. Yazık ki böyle iki canlılar var.”¹⁴⁴

İslam tarihinde önemli bir yeri olan hicret hadisesi sadece Mekkeli Müslümanların Kureyşlilerin baskısından kurtulmak için çıktıkları bir yolculuk olarak değerlendirilmez. Bu durumun Hicret’in Müslümanlar tarafından taşıdığı “etken (aktif) siyasal tavrı, siyasal anlamı yeterince açığa çıkarmaktan yoksun bulunduğu” düşünülür. Her ne kadar Kureyşlilerin “zulmü” tahammül edilemez boyutlara ulaşsa da İslami mücadelenin “Mekke’nin dışına çıkarak yepyeni bir düzleme oturması”¹⁴⁵ daha da önemlidir.

¹⁴¹ Akif İnan, “Bir İnsan,” **Mavera**, No:12, Kasım 1977, s.21.

¹⁴² Alaeddin Özdenören, “İki Okulun Türk Toplumuna Üzerine Olan Etkileri,” **Mavera**, No:16, Mart 1978, s.32.

¹⁴³ Cahit Zarifoğlu, “Yaşamak,” **Mavera**, No:26, Ocak 1979, s.12.

¹⁴⁴ Zarifoğlu, **a.y.**

¹⁴⁵ Rasim Özdenören, “Hicret Üzerine Bir Deneme,” **Mavera**, No:37, Aralık 1979, s.14.

Rasim Özdenören, Kureyşlilerin Hz. Peygambere teklif ettiği “gel biz senin taptığına tapalım sen de bizim taptıklarımıza tap, böylece biz ve sen bu konuda ortaklık yapmış oluruz. Senin taptığın bizim taptıklarımızdan daha iyi ise biz bundan hissemizi almış oluruz; yok bizim taptıklarımız senin taptığından iyi ise sen bundan nasibini almış olursun.”¹⁴⁶ Düşüncesinde gizli bir laiklik olduğunu iddia eder. Miladi 7. Yüzyılda gerçekleşen bu olay için “gizli laiklik” ifadesi kullanılır. Kureyşlilerin bu teklifi “Sezarın hakkı Sezara, Tanrının hakkı Tanrıya” ilkesinin bir tezahürü olarak yorumlanır. Kureyşlilerin bu teklifleri kurulu düzenin kaidelerini kabul etmek demektir. Oysa Müslümanlar “küfür düzeniyle uzlaşmacı bir tavra eğilim”¹⁴⁷ bile gösteremezler.

2.4. BİR DÜNYA GÖRÜŞÜ OLARAK İSLAMCILIK DÜŞÜNCESİ

İslamcılık düşüncesi 19. Yüzyılda dini-siyasi bir ideoloji olarak ortaya çıkmıştır. 19. Yüzyılda pek çok alanda Batılı devletlerin ağırlığı altında ezilen İslam dünyası bu durumdan kurtuluş reçeteleri aramaya başladı. Eğitim, bilim ve teknoloji alanında Avrupa’nın üstünlüğü kabul edildi. Eğitim, bilim, teknoloji gibi alanlardaki geri kalmışlıktan kurtulmak için Batı’nın eğitim, bilim ve teknolojisini almak gerekliliği ortaya çıktı. Fakat Batı’nın fenni yönü alınırken Batı’nın pozitivist ve materyalist kültürüne karşı dikkatli olunması gerekiyordu. Yine aynı dönemde Batı’nın sömürge ve işgal faaliyetlerini İslam ülkelerinde arttırarak devam ettirmesi ve Endonezya, Hindistan gibi devletlerin Osmanlı Devleti’nden yardım istemeleri İslamcılık düşüncesini var eden bir başka neden olarak ortaya çıkmıştır. İslamcılık düşüncesine göre Avrupalı devletlerin İslam dünyası üzerindeki baskısını kırmak ancak “dinin kılavuzluğunda gerçekleşecek bir modernleşme”¹⁴⁸ ile mümkün olabilir. Bu yönüyle İslamcılık hem kendi kaynaklarına sahip bir şekilde geri dönme hem de bir modernleşme projesi olarak görülebilir.

İslamcılığın herkesin üzerinde görüş birliği ettiği bir tanımını yapmak hem tarihsellik açısından hem de İslamcılığın aktörleri arasındaki yorum farklılığı

¹⁴⁶ Aktaran: Rasim Özdenören, “Hicret Üzerine Bir Deneme,” *Mavera*, No:37, Aralık 1979, s.15.

¹⁴⁷ Rasim Özdenören, “Hicret Üzerine Bir Deneme,” *Mavera*, No:37, Aralık 1979, s.15.

¹⁴⁸ İlhan Kutluer, “İslamcılık,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.23, İstanbul, 2001, s.65.

sebebiyle mümkün görünmemektedir. Ancak tüm bunlara rağmen özellikle *Mavera Dergisi*'nin yayınlandığı 80'li yıllarda İslamcılar çözüm önerileri farklılıklar göstermekle birlikte, “Türkiye (ve İslâm dünyası) Batılılaşma ve laikleşme yüzünden İslâmî özünü kaybetmektedir” savında birleşirler.¹⁴⁹

İslamcılık düşüncesi ilk olarak edebi eserlerden çok düşünce yazılarında yer almakla birlikte Ziya Paşa'nın “Diyâr-ı küfrü gezdim beldeler keşâneler gördüm / Dolaştım mülk-i İslâm'ı bütün virâneler gördüm” gibi mısraları İslamcılığın ilk edebi örnekleri olarak görülür.¹⁵⁰ Bu çizgiyi Namık Kemal, Abdülhak Hâmid, Ahmed Midhat Efendi gibi yazarlar sürdürür. II. Meşrutiyetle birlikte daha çok fikri ve siyasi yazılarla savunulan İslamcılığı edebiyatta Mehmet Akif temsil eder. Cumhuriyetten sonra 1950'lere kadar İslamcılık edebi veya fikri alanda çok fazla faaliyet alanı bulamaz. Bu yıllardaki nisbi demokrasi hareketleriyle dini yayınlarda bir artış görülür. Bu sefer fikri ve edebi eserlerinde İslamcılığı Necip Fazıl 1960'lara kadar neredeyse tek başına taşır.¹⁵¹

Mavera Dergisi, Necip Fazıl'ın Büyük Doğu'suyla başlayan ve bazı yazar ve araştırmacılar tarafından “yeni İslamcı akım” olarak isimlendirilen yayın organlarından biri olarak karşımıza çıkar. *Mavera Dergisi* yazarları “İslamcı sanat, milli sanat, yerli sanat gibi ifadelendirmelerle kendi değerler sistemimize ait bir sanat hareketini kastederler.

Mavera Dergisi yazarları genel olarak kendilerine “İslamcı” sıfatını kullanmazlar. Yaptıkları edebiyat da onlara göre “İslamcı edebiyat” değildir. Yani *Mavera Dergisi* yazarları açısından edebiyat İslamcılık ideolojisi için yapılmaz. İslamcı yazar ve şair de olmaz.

Durum her ne kadar böyle olsa da zaman zaman İslamcı olduklarını söylemek zorunda kalmışlardır. Nesin Vakfı'nın yayınladığı *Nesin Yıllığı*'nda “sağcı bir açıdan sanat yapma savıyla yayımlanan *Hisar*, *Kubbealtı*, *Akademi Mecmuası*, *Edebiyat vb.*

¹⁴⁹ Kenan Çayır, **Türkiye'de İslamcılık ve İslâmî Edebiyat**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 6.

¹⁵⁰ M. Orhan Okay - Alim Kahraman, “İslamcılık,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.23, İstanbul, 2001, s.70.

¹⁵¹ Okay - Kahraman, s.71

gibi dergiler üzerinde durmaya ise hiç gerek yok”¹⁵² denmesi üzerine Nuri Pakdil Edebiyat dergisinde “Yıllıklar Üstüne” başlıklı bir yazı dizisi yayınlar. Pakdil bu yazı dizisinde “İslamcı dergilerle diğer ‘sağ görüşlü’ dergilerin arasındaki temelde olan farkları” dile getirmektedir. Buradan yola çıkarak Özdenören sağcılık, solculuk, İslamcılık gibi kavramlar üzerinde ilgili düşüncelerini açık eder. Özdenören’e göre;

“Batı’nın ürettiği kavramlara göre çalışanlar, Nuri Pakdil’in anlatmaya çalıştığı incelikleri kolay kolay algılayamazlar. Batı’daki anlamıyla ‘sağcılık’, ‘tutuculuk’ sözüyle eş anlamlıdır. Tutuculuksa, bir bakıma geleneklere körü körüne bağlılığı ifade eder, gelenek kavramının içine din de sokulur ve Batıdaki anlamıyla din de aslında öteki sosyal kurumlardan herhangi biridir. İslam’da ise ‘sağcılık’ kavramı sosyal ve ekonomik özün dışında, doğrudan doğruya ‘Müslüman’ların bir sıfatı olarak kullanılır. Müslüman olanlar sağcıdır, olmayanlarsa solcu. İslam’daki bu kavramla, Batı’nın ‘sağ’ ve ‘sol’ kavramları birbirinden büsbütün ayrı alanların ifadesidir. Batıdaki anlamıyla ‘sağcı’ değindiğimiz gibi tutucudur, gelenekçidir; İslamda ise ‘sağcı’ İslam’ın tüm gereklerini yerine getirendir, dolayısıyla yenicidir, geleneklere körü körüne bağlı değildir, ancak İslama uygun olanlarının, uygunluğu ölçüsünde korunmasında yarar görür, yoksa geleneğin hatırı için gelenekçilik yoktur.”¹⁵³

Aynı yazının devamında Özdenören bahsettiği kavramların Türkiye’de büsbütün değişik görünüm aldığını söyleyecektir:

“Batı’dan alınan anlamıyla Türkiye’de ‘sağcı’ sözü bir yerde, kurulu düzene tam bağlılığı ifade eder, oysa İslamcılar bu noktada tam devrimcidirler, onların terminolojisine göre İslamcılara bu konudaki tavırlarına göre ‘solcu’ demek gerekir! Ama İslamcılar kendi sistemleri içinde solcu değil sağcıdırlar.”¹⁵⁴

Özdenören’in sözü getirmek istediği yer İslamcılıktır. Ama “ülkemizde büsbütün değişik görünüm” alan bu kavramları yerli yerine oturtmak oldukça zordur.

Burada Özdenören’in İslamcıların sağcılardan ayrı tutulması gerektiği konusundaki ısrarının sebebi Edebiyat gibi “İslamcı” bir derginin sağcı dergiler

¹⁵² Rasim Özdenören, “Çeşitlemeler-Edebiyat,” **Mavera**, No:4, Mart 1977, s.46.

¹⁵³ Özdenören, s.47.

¹⁵⁴ Özdenören, **a.y.**

kümesinde görülmesinden duyduğu rahatsızlık olarak görülebilir. Özdenören'e göre Nuri Pakdil'in Edebiyat dergisi "İslam dünya görüşünün ödünsüz savunuculuğunu" yapan bir dergidir. Bir nevi burada Özdenören Maveria için de bir sigorta yapmaktadır. Çünkü benzer eleştiriler Maveria için de yapılmaktadır ve yapılabilecektir.

2.5. "SAHTE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ": İZMLER

Maveria Dergisi yazarlarının izmlere bakış açısı Cemil Meriç'in "İzm'ler idrakimize giydirilen deli gömlekleri. İtibarları menşe'lerinden geliyor. Hepsi de Avrupalı.¹⁵⁵ Düşüncesiyle tam olarak örtüşür. Tüm izmlere karşı mesafeli ve temkinli yaklaşırlar. Hepsinin özü itibariyle söylediği şey aynıdır. Hayatın her alanını kuşatmak isterler. Fakat Müslüman dünya görüşüne sahip Maveria yazarlarına göre hayatın her alanını kuşatan tek bir gerçek vardır o da dindir. İdeolojiler Batı'nın kilise merkezli hayat algısının yıkılmasıyla onun bıraktığı boşlukta neşet etmişlerdir. Bizim için aynı zamanda tarihsel olarak da uyumlu değildir.

Türk Dil Kurumu ideolojiyi "siyasal ve toplumsal bir öğreti oluşturan bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral, estetik düşünceler bütünü"¹⁵⁶ olarak tanımlar. Bu anlamda Maveria Dergisi yazarları kendisini bir ideolojinin içerisinde görmez. İdeolojiler "sahte çözüm önerileri"dir.¹⁵⁷ Fakat Maveria yazarları kişinin bir dünya görüşü olduğu gerçeğini olağan görür ve kabul ederler. Fakat bu "dünya görüşü"nü de edebiyat içerisinde bir öz gibi kaynayıp gitmesi gerektiğini düşünürler.

"Yahya Kemal'de Şiir ve İdeoloji" başlıklı bir açık oturumun yer aldığı sayfalarda şiir ve ideoloji ilişkisine Mehmet Çınarlı ideolojinin "kadınların makyaj malzemesini kullanma miktarından çıkan güzel ya da çirkin netice"¹⁵⁸ gibi şiirde yer

¹⁵⁵ Cemil Meriç, **Bu Ülke**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s.92.

¹⁵⁶ (Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=%C4%B0DEOLOJ%C4%B0, 8 Ocak 2018.

¹⁵⁷ Mustafa Özçelik, "Temeldeki Yanlışığın Uzantısı," **Maveria**, No:24, Kasım 1978, s.25.

¹⁵⁸ Yönetici: Yavuz Bülent Bakiler, Konuşmacılar: Mehmet Çınarlı, Yahya Akengin, Akif İnan, D.Mehmet Doğan,"Şiir ve İdeoloji," **Maveria**, No:25, Aralık 1978, s.37.

alması gerektiğini vurgular. Mehmet Çınarlı'ya göre şiirde ideoloji “bir dereceye kadar” yer alabilir.

Mavera'ya gelen mektuplardan birinde şöyle bir ifade geçmektedir: “Ben yeni yazarlığa başlayan tarafsız gençlerden biriyim.” Mektupta geçen “tarafsız gençlerden biriyim” ifadesine Cahit Zarifoğlu karşı çıkar ve bunun mümkün olmadığını ima eder:

“İlk cümleinizde “tarafsız gençlerden biriyim” diyorsunuz. (...) İnanılmaz bir şey bu eğer yapabildinizse. Ben kendi payıma taraf tutmadan ve siyaset yapmadan tek cümle yazmış değilim. Büyük şair Fuzuli'de taraf tutardı. Dede Korkut, Necip Fazıl, Şeyh Galip, Sezai Karakoç, Baki, Nuri Pakdil, Akif, Akif İnan, Muallim Naci, Yahya Kemal de hep taraf tutup siyaset yapmışlar ve yapıyorlar. Hakkı teslim etmekte taraf tutmayı, bir siyasi parti liderini putlaştırıp peşine takılmakla siyaset yapmayı birbirine karıştırmadan tabi. Düşünün bir kere mümin siyasetlessiz olur mu hiç?”¹⁵⁹

Zarifoğlu'na göre tarafsız olmak diye bir durumun gerçeklik payı yoktur.

Her ne kadar ideolojilere mesafeli olunsa da zaman zaman her türlü ideolojik edebiyatın karşısında “bu toprağın içinde boy sürerek gümrahlaşan, bu toprağın insanının iç dünyasında bütün engel olunmuşluğa rağmen nasıl yankılar bularak oluşan İslamcı edebiyat”tan¹⁶⁰ söz edilir.

İdeolojilerin İslam'dan ve halktan uzak olduğu düşünülür. Bir Ölünün Töreni isimli metinde yazarın öykümsü bir tarzda yazdığı “ölü töreni”ne şahitlik ederiz. Bu metinde ölünün yakınlarının yapmak istemediği ve angarya olarak gördükleri her şeyi “Müslümanlar” yapmaktadır. Onlar cenaze namazından önce tabutun etrafında toplanmış oldukları halde cenaze namazı sırasında arka tarafa geçerler ve bir kıyıda beklerler. Hatta öyle ki imamın “er kişi niyetine” vurgusuna bile “anlam verememiştir” ölünün yakınları. “Ölünün daha yüksek bir yeri vardı(r) sanki onlar için.”¹⁶¹ Yine başka bir cenaze töreninde “ölüyü bayrağa sarmışlar”dır taraftarları.

¹⁵⁹ Cahit Zarifoğlu, “Okuyucularla,” **Mavera**, No:30, Mayıs 1979, s.41.

¹⁶⁰ İsmail Killoğlu “Bin Dokuz Yüz Yetmiş Dokuz: Geneldeki Görünüş,” **Mavera**, No:38, Ocak 1980, s.22.

¹⁶¹ Sabahattin Arıbaş, “Bir Ölünün Töreni,” **Mavera**, No:40, Mart 1980, s.32.

Sıra sıra olmuş yüyüyorlardır kızılı erkekli. (...) “Belirgin simgeleri havada yumrukları” olmasıdır. Yine aynı grup pankartlar taşıyor ve sloganlar atıyordur.

2.5.1. Aklın ve Maddenin Dayatılması: Pozitivizm

Mavera dergisinde pozitivizm sık sık karşımıza çıkan sosyal-siyasi düşüncelerden biridir. Maveria'nın ilk sayılarından itibaren Batı medeniyeti eleştirisiyle birlikte pozitivizmin ortaya çıkardığı düşünceler de eleştirilir. Pozitivizmin daha çok “maddeci” yönü üzerinde durulmuştur. Maveria'nın yayımlanmaya başladığı yıllar düşünürse bu aksülamelin psikolojisi hakkında ipuçları da elde edilmiş olacaktır.

Alaeddin Özdenören, Auguste Comte'un pozitivizminin fizik bilimini örnek aldığı söyler:

“Bilindiği gibi fizik olaylar nitelik bakımından aynı, homojen bir yapıya sahiptir. Bu yüzden fizik bilimi olayların içyapısını değil, birbiriyle olan ilişkisini göz önünde bulundurur, böylece genel bir takım kanunlara ulaşır. Fizik biliminin dış ilişkilere dayanan bu yöntemini sosyal olaylara uygulamaya teşebbüs eden Comte, toplumlar arasındaki yapı ve nitelik farkını hiç hesaba katmamış, ‘insanlık’ adı altında soyut bir toplumun varlığını tasavvur etmiştir.”¹⁶²

Auguste Comte ile birlikte bilimin verili ayrıcalığı kabul edilmiştir. Comte'un pozitivizmine göre temel amaç metafiziği ve özellikle de dinsel düşüncüyü bilimden ve tüm bilgi temelli alanlardan uzaklaştırmaktır.

Comte'un insanlık adı altında tasavvur ettiği soyut toplum düşüncesine bir ideal olarak Tevfik Fikret'te de rastlarız:

Toprak vatanım, nev-i beşer milletim... İnsan

İnsan olur ancak bunu iz'anla, inandım.¹⁶³

Fikret bu mısralarda bütün dünyayı tek bir vatan gibi gördüğünü söylemekte ve bütün insanları ise bu tek vatana oluşturan tek bir millet gibi telakki etmektedir.

¹⁶² Alaeddin Özdenören, “İki Okulun Türk Toplumunu Üzerine Olan Etkileri,” *Mavera*, No:16, Mart 1978, s.29.

¹⁶³ Tevfik Fikret, *Rubâb-ı Şikeste ve Diğer Eserleri*, Haz. Fafri Uzun, İstanbul, İnkilâp Yayınları, t.y., s. 88.

Fikret “Halûk’un Amentüsü” isimli bu şiirinde iddia ettiği bu durumu nasıl gerçekleştireceğiyle ilgili somut bir şey söylemez. Tevfik Fikret Müslümanların “Amentü”sünün karşısına yeni bir amentüyle çıkmıştır. Bu yeni amentüde esas olan insan ve dünyadır. Onun üzerindeki her şeyin takdirini insan belirler. Mehmet Kaplan bu durumu Tevfik Fikret “İnsanı yeryüzünün tanrısı yapıyor”¹⁶⁴ cümlesiyle ifade eder. Fikret pozitivist olan inancını şiirin son beytinde şu şekilde dile getirir.

Bir gün yapacak fen şu siyah toprağı altın

Her şey olacak kudret-i irfânla... inandım.¹⁶⁵

Bu beyitte Fikret’in aklı, fenni yani somut olanı pozitivist cihetinde her şeyin önüne koyduğunu görürüz. Fikret akla ve fenne verdiği destekte yalnız değildir. Onun döneminde muarız diyebileceğimiz Mehmed Akif Ersoy da Safahat’ında ilim ve fenne büyük değer verir. Fikret oğlunu ilim ve fen öğrenmesi için İskoç’a yollar, Mehmed Akif ise “Âsım’ını” ilim ve fen tahsil etmek için Almanya’ya yollar.¹⁶⁶ Fakat Fikret’in ilim ve fenne verdiği değer pozitivist düşüncesiyle aynı bakış açısına sahiptir. Pozitivizmin bilimselliği kendi dışındaki her şeyin, metafiziğin ve dinlerin de inkarıdır.

Pozitivizmin kurucusu olarak kabul edilen Comte’a göre tanrı hayal ürünüdür. Ölümsüzlük yalnızca sürekli ve bilinçsiz bir yaşantıda diğer insanların kalbinde ve ruhundadır. Her dönemin bir gelişmesi vardır. Teolojik ya da hayali dönem, metafizik ya da soyut dönem ve bilimsel ya da pozitif dönem. Tabiat bilimlerinin 19. Yüzyılın yarısından itibaren gösterdiği gelişmeyle birlikte artık metafizik dönem sona ermiş pozitif dönem başlamıştır. Tabiat bilimlerinde baş gösteren bu gelişmeler toplumların algılanmasında da ölçüt olmuştur. Toplumlar da deney ve gözlemle açıklanabilir somut bir deney malzemesine dönüşmüştür.¹⁶⁷

Edebiyatın pozitivistle ilişkisini D.Ali Taşçı Kün Dergisi’nde şu şekilde dile getirir:

¹⁶⁴ Mehmet Kaplan, **a.g.e.**, s. 181.

¹⁶⁵ Tevfik Fikret, **a.g.e.**, s. 88.

¹⁶⁶ Mehmet Kaplan, **a.g.e.**, s. 183.

¹⁶⁷ Alban G. Widgery, **Tarih Boyunca Büyük Öğretiler**, Çev. Gülçiçek Soytürk, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1974, s.252-253.

“19. ve 20. Yüzyılın metafiziğe kapalı pozitivist algısı, dünyamızın has odasını dumanla doldurdu. Bu odanın içinde kalanlar dumanlı algılarını / ideolojilerini insanlığa edebiyat vasıtasıyla pazarlamaya çalıştılar.”¹⁶⁸

Pozitivizm düşüncesi edebiyattan siyasete her alanda etki gösteren temel bir ideolojidir. Özdenören pozitivist düşüncenin bizim tarihsel sürecimizde bir yere oturmadığını ve tarihselliğimiz içerisinde kendi tabii seyri içerisinde gelişmediğini teokrasi kavramı üzerinden irdelemiştir. Bazı siyasi partilerin ve Batıcı aydın çevrelerin teokratik devlet anlayışına karşı olmalarını anlamsız bulur:

“Türk toplumunun geçmişinde gerçekleştirilmiş ve çeşitli sakıncaları görülmüş teokratik bir öz ve yapıya sahip devlet var mıdır? (...) Nedir geçmişte yapılan ve artık yapılmaması gereken şey? Sonra bu özlemin varlığını duyanlar kimlerdir?”¹⁶⁹

Batı'nın karşısında durduğu teokratik devlet yönetiminin bizim coğrafyamızda şekillenmediği, dolayısıyla Batılı bir aydınının teokrasi karşıtlığını bizim topraklarımıza ithal etmenin yanlışlığı dile getirilir. “İslam toplumları tarihlerinin hiçbir döneminde teokratik bir devlet tarafından yönetilmiş değillerdir. Teokratik devlet batı siyasi bünyesi içinde gerçekleşmiş bir devlettir.”¹⁷⁰

Aydınlanma hareketi ile birlikte pozitivizm doğmuştur. Bilindiği üzere pozitivizmi A. Comte sistemleştirmiştir. Bu düşünceye göre “din ve metafizik çağ” artık sona ermiştir. Pozitivist çağın formülü “ilke olarak aşk, temel olarak düzen, amaç olarak ilerleme”¹⁷¹ olarak belirlenmiştir. Comte bu “aşk”a yani yeniçağın dinine “pozitivist din” adını verecektir. “Pozitivist dine”, “insanlık dini” de denilecektir. Pozitivist düşünceden etkilenen pek çok sosyolog, din tarihçisi ve düşünür artık dini, tarihi dinlerden biri olmayan yani menşeyini “Allah yerine sözcülemi E.A. Tylor gibileri ruhçuluğa (animisme); H. Spencer gibileri tabiatçılığa (naturisme); E. Durkheim gibileri de totemciliğe (totémisme) indirgeyerek” açıklamaya başlamışlardır.¹⁷² Yani pozitivistlere göre dinin kaynağı insan ve

¹⁶⁸ D. Ali Taşçı, “Köklü Ağaçlar Meyve Verir,” **Kün Edebiyat Dergisi**, No:3, Kasım-Aralık 2012, s.4.

¹⁶⁹ Alaeddin Özdenören, “İki Okulun Türk Toplumunu Üzerine Olan Etkileri,” **Mavera**, No:16, Mart 1978, s.32.

¹⁷⁰ Özdenören, a.y.

¹⁷¹ Mehmet Bayraktar, “Aydınlanmanın ve Pozitivizmin İslam’a Bakışımıza Etkisi,” **Diyanet Aylık Dergi**, No:219, Mart 2009, s.5.

¹⁷² Bayraktar, a.y.

toplumdur. Genel olarak yazar pozitivistimin bilimi dinin yerine ikame etme çabası olduğunu düşünür. Ve bunda da başarılı olduğunu söyler.

Aydınlanma düşüncesinin ve pozitivistimin Osmanlı'da ve İslam dünyasında asıl etkileri 1839 yılında ilan edilen Tanzimatla birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. Bilimin etkisi öyle ki artık Kuran ayetlerini yorumlama da bile kullanılmaya başlanmıştır. Artık İslam dünyasında Kuran'ın tefsiri bilimsel bilgiler kullanılarak açıklanmaya başlanmıştır. Bunun en çarpıcı örneğini “Mısırlı alim Tantavi el-Cevherî'nin el-Cevâhir fi Tefsiri'l Kur'ân-ı Kerim”¹⁷³ adlı eseri teşkil eder. Yine M. Abduh'un da benzer çalışmalarının olduğu bilinmektedir. Bunun sebebi Özdenören'e göre bilimin Batı dünyasında olduğu gibi İslam dünyasında da bir dogma olarak kabul edilmesidir. Bilim'in dedikleri mutlak hakikatler olarak tayin edilince İslam dünyasındaki düşünürlerin de “uzlaşmacı ve savunucu” bir yola başvurmaktan başka çaresi kalmamıştır. Bilimin ortaya koyduğu verilerle İslam'ın hükümlerinin ve bu hükümlerin hala geçerli olduğu konusunda çalışmalar yapmışlardır.

Bu günde her ramazan ayında oruç tutmanın sağlığa faydaları konusunda televizyon programlarında konuşulduğunu, dergi ve gazetelerde yazılar yazıldığını görürüz. Ya da namaz kılmanın sağlığa faydaları gibi gerek yazılı gerek görsel basında çıkan haber ve programları bu minvalde düşünebiliriz.

19. yüzyıla kadar “İslam dünyasında kendi dışındaki hiçbir hayat tarzına imrenilerek bakılmadığı”¹⁷⁴ düşünülür. Bu yüzyıldan sonra Batı'nın yaşadığı siyasal ve toplumsal değişikliklerle birlikte bu yeni hayat tarzı Müslümanlar açısından da özenilen bir “hayat” olarak gösterilmiştir. Oysa bu zamana kadar “hiçbir bilinçli Müslüman Asr-ı saadette uygulanan hayat tarzının dışında herhangi bir hayat tarzını kendisi için yaşanmaya değer”¹⁷⁵ bir örnek olarak görmemiştir. Fakat artık şartlar değişmeye başlamıştır. Batı'dan gelen her şeyle birlikte bilim de “layüsel”¹⁷⁶ diye kabul edilmiştir. Layüsel kabul edilen bilimi reddetmek diye bir şey düşünilemeyecektir bile. Çünkü “Batı mantalitesinin ürettiği bilimi reddetmek onlara

¹⁷³ Bayraktar, s. 6.

¹⁷⁴ Rasim Özdenören, “Mavera 38,” **Mavera**, No:38, Ocak 1980, s.6.

¹⁷⁵ Özdenören, a.y.

¹⁷⁶ Ferit Develioğlu, “Osmanlı Türkçesi Lügati”, s.650. lâ- yüs'el: (a.s.) mes'ul olmaz, sorulmaz.

(Müslüman aydınlara) adeta kendini, insanı, insan aklını reddetmek gibisinden bir olay” görünmüştür. “Bu bilimin materyalistik esaslara da dayansa bunun farkına varılmış bile olsa ruhunu ve bütün sonuçlarını reddetmeye cesaret edilmemiştir.”¹⁷⁷ Bu durumda ortaya “uzlaşmacı” (telifçi) bir yol çıkmıştır. Bilimin ürettiği veriler mutlak hakikat olarak kabul görünce Müslüman düşünürler tarafından da “uzlaşmacı, savunucu” bir yoldan başka bir çıkar yol kalmamıştır. Böylece İslami hükümlerin doğruluğu hususunda müspet bilimlerin verileri kullanılmaya başlanmıştır. İslam düşünürleri İslami hükümlerin doğruluğunu müspet bilimlerin verilerini kullanarak açıklamaya girişince farkına varmadan “bilimi ‘asıl’ diye kabul ediyorlar ve İslam’ın bu bilimin tezkiyesine muhtaç olduğunu”¹⁷⁸ kabul etmiş oluyordur.

Özdenören’in burada eleştiri konusu yaptığı şey Bilim’in asıl kabul edilmesidir. Ona göre “ ‘Bilimin Işığında İslam’ yahut ‘İslam’ın Bilime Katkıları’ yahut ‘İslam’ın Batı Uygarlığına ve Bilime Katkıları ve Hizmetleri’ gibi bir takım ana başlıklar altında toparlayabileceğimiz kitaplar bir yanıyla bilim karşısında İslam’ı savunma görevini üstlenmişlerse de bir yanıyla da bilim karşısında duyulan aşağılık duygusunu dile getirmektedir.”¹⁷⁹ Özetle Rasim Özdenören bu uzlaşmacı tavra karşı çıkmaktadır. Bu durum Müslüman düşünürlerde bir tavır değişikliğine sebep olmuştur. Ancak günümüzde bilinçli Müslümanlar bu durumun farkına varmaktadır. Müslüman aydınlar bu tür kompleksleri ve aşağılık duygusunu aşmışlardır. Hatta öyle ki artık “bilimin ışığında İslam’ı değil İslam’ın ışığında bilimi” irdelemek istiyorlardır.

Bu olumlu yönde tavır değişikliği elbette “edebiyat, sanat ve düşüncede” de kendini gösterecektir. Bu düşünsel değişimin edebiyat alanına da yansıdığını düşünen Özdenören’e göre bu tavır değişikliğinin, “bilinç devrimi”nin tam anlamıyla gerçekleşmesi için biraz daha zamana ihtiyaç vardır.

2.5.2. Din Karşıtı ve Genellemeci İdeoloji: Materyalizm – Marksizim

¹⁷⁷ Rasim Özdenören, “Mavera 38”, **Mavera**, No:38, Ocak 1980, s.7.

¹⁷⁸ Özdenören, **a.y.**

¹⁷⁹ Özdenören, s. 7-8.

Materyalizmi özetle maddi alem dışında başka bir varlık alanı tanımayan dünya görüşü olarak tanımlayabiliriz. Materyalizmin bir diğer isimlendirmesi ise “maddecilik” olarak karşımıza çıkar. Materyalizm “var olan her şeyin maddeden ibaret olduğunu, maddeden bağımsız fizik ötesi bir alanın (metafizik) bulunmadığını, bilinç, duygu, düşünce vb. unsurların maddeden kaynaklandığını, olup biten her şeyin sadece maddi sebeplerle açıklanabileceğini, sonuç olarak tabiat üstü bir gücün olmadığını ileri süren, özünde tanrıtanımayan (ateist, mülhid) doktrinler bütününe verilen addır.”¹⁸⁰

Mavera Dergisi yazarlarına göre materyalizm din karşıtı bir ideolojidir. Müslümanların geleneğinden, kültüründen, örf ve adetlerinden habersiz ya da ona karşı ön yargılı ve yargılayıcı bir ideolojidir. Dolayısıyla da saplantılıdır. Materyalistlerin bu durumunu Cahit Zarifoğlu şöyle özetlemiştir:

“Materyalistlerin ruhçu diye bozuk kesimlerden örneğin bir üfürükçüyü bir manyağı ele alıp kendini bunlar karşısında ispat etmeye çalışması gariptir. Elli yıldır buna doymadılar. Oysa bu çıkarıcı ve hasta örneklerdeki ahlak açıkça materyalist ahlaktır. İslam’la ilgisi yoktur.”¹⁸¹

Materyalistlerin bu tutumu sadece İslâm’dan ve Müslümanlıktan habersizlikleriyle açıklanamaz. Bu durum aynı zamanda bir art niyetin göstergesidir. Çünkü “bozuk kesimlerden bir üfürükçü” herkesten önce Müslümanların karşısında durduğu bir durumdur. Üfürükçüyü alıp onu İslâm’a mâl etmek ve ardından onun üzerinden İslâm’a saldırmak ise materyalistlerin bir tavrıdır. Bu çıkarıcı durumu Cahit Zarifoğlu sözleriyle reddeder. Çünkü herkesten önce Müslümanlar bu “üfürükçü”lere karşıdır.

Materyalizmin 19. Yüzyıl sonlarında Karl Marx ve Friedrich Engels’le birlikte diyalektik bir boyut kazanmıştır. Bu diyalektik genellemeci bir tutuma sahiptir. Bu tutuma göre tarihi ve toplumsal bütün olayların arkasında sınıf çatışmaları ve iktisadi faktörler yer alır. Sınıf çatışmaları işçi sınıfının burjuvaziyi alt etmesiyle devrimi gerçekleştirecektir. Fakat “beklenilenin aksine devrim sanayisi

¹⁸⁰ Aydın Topaloğlu, “Materyalizm,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.28, İstanbul, 2003, s.137.

¹⁸¹ Cahit Zarifoğlu, “Yaşamak,” **Mavera**, No:21, Ağustos 1978, s.14.

ileri durumda olan ülkelerde görülmeyip Doğu Avrupa, Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi duyularını sömürülen yoksul insanların ülkelerinde gerçekleşmiştir.”¹⁸² Bu durumda Marksizimin kapitalizmin karşıtlığı, işçinin yanında bir ideoloji değil kapitalizm karşıtlığı görüntüden ibaret bir ideolojidir. Marksizim de kapitalizm gibi Batı'nın ürettiği bir düşünce sistemidir. Kapitalizmin çirkin yüzü ifşa olduğu için Batı'nın yeni bir teklifi ve prestij kazanma ideolojisidir.

“Marksizim hem dışa karşı yeni bir prestij kazanma ideolojisi, hem de kendi iç çıkmazına yararlı bir ideolojidir. Marksizm hem Asya ve Afrika ülkeleri insanlarına yeni denenmiş kapitalizmden daha insancıl görünümlü bir düzen teklifi hem de batının kendi kendine aynı özelliklerde kendi bunalımını çözecek güçte olduğu ileri sürülen bir düzen teklifidir.”¹⁸³

Mavera Dergisi'nde pek çok yazar Batı'nın bir bunalım ve çıkmazda olduğunu düşünür.

“Batı Marksizm'i kendine de teklif ettiğine göre batı da bunalyor demektir. Batının kapitalizmden dolayı başı dertte demektir.”¹⁸⁴

Marksizmin toplumsal olayların kökeninde sadece ekonomik faktörlerin yattığı düşüncesine karşı çıkılır. Bu tezin doğru olmadığına inanılır. Çünkü “günümüzde ve geçmişte ekonomik ortamın aynı olduğu değişik toplumlarda birbirinden çok farklı davranışların ortaya çıkması bu görüşü çürütmüştür. Bu değişik sonuçlar birbirinden farklı kültürlerin ürünüdürler.”¹⁸⁵ Her toplumun kendi öz dinamikleri vardır. Dolayısıyla her toplum kendi değer ve yargılarına göre değişimler, toplumsal olaylar yaşamıştır ve yaşayacaktır.

Marksizme hukuku bir üst yapı kurumu olarak ele aldığı için de eleştiri getirilir. Marx'a göre insanların maddi ilişkileri sonucu ortaya çıkan problemleri çözmek için oluşturulan hukuk egemen sınıfı kayırcı niteliktedir. Bu görüşe bütünüyle karşı çıkılmaz. Hatta İslam dışı toplumlar için bu görüş kabul edilebilir de bir görüştür. Bu görüşü doğrulayacak pek çok örnek de gösterilebilir. Fakat İslam

¹⁸² Aydın Topaloğlu, “Materyalizm,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.28, İstanbul, 2003, s.139.

¹⁸³ Mehmet Kahraman, “ Türk Edebiyatının Yüzakı ‘Çile’,” **Mavera**, No:20, Temmuz 1978, s.15-16.

¹⁸⁴ Kahraman, s. 16.

¹⁸⁵ Bahri Zengin, “Çeşitlemeler-Politika ve Kültür,” **Mavera**, No:21, Ağustos 1978, s.32.

hukukuna ve toplumuna göre bu görüşü değerlendirdiğimizde bu görüşün mutlak yanlışlığı ortaya çıkar. Çünkü İslam hukuku herhangi bir egemen sınıf tarafından ortaya çıkarılmamıştır. Ve İslam hukukunda mutlak bir evrim yoktur. İslâm hukuku bütünüyle bir yapı üzerine kurulup gelişmemiştir. O, onu yaşayan insanların tecrübelerinden önce de mevcuttur. İslam hukuku vahiyle gelmiştir.¹⁸⁶

Modern dünyada “kalbin vasıtalarıyla aklın vasıtaları arasında yoğun bir savaş” vardır. Bu savaşta “ruh ile madde, din ile bilim, insan ile makine” karşı karşıya gelmektedir. Aklın vasıtalarıyla kazanılmış olan her başarı ve yenilik alkışlanmaktadır. Aklın buluşları hayranlıkla izlenmektedir. İnsanın teknik başarılar kaşısındaki tutumu tapınma duygusu gibidir.¹⁸⁷ Bu algı dünyası maddeyi önceleyen bir algı dünyasıdır. Maveria şairleri ise kendilerine “ruhçu şair” derler. Bunu “materyalist şair”lerin karşısında bir ayırıcı vasıf olarak kullanırlar. Ruhçu şair için ruh ve madde birbirine içkindir. Birinin varlığı diğerini inkar etmez. Birinin varlığı diğerinin üzerini de örtmez. Ruhçu şair demek maddi olanı reddetmek değil Allah’ın ona biçtiği değere göre değer biçmektir.

Maddeci olma durumuna bir karşı çıkış da “sağlam kafa sağlam vücutta bulunur” atasözü üzerinden dile getirilir. Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur atasözü kötürüm olan nice insanın değerli fikirler ortaya koyabildiği gerekçesiyle maddeci bir nitelime olarak kabul edilir. Oysa fiziki olarak engeli olan insanlar da “sağlam kafa”ya sahip olabilirler.¹⁸⁸

Pek çok Maveria yazarı materyalizm düşüncesinin cumhuriyet rejimi tarafından kabul gördüğü ve materyalist sanatkarların desteklendiğini düşünür:

“Materyalist sanatkar ve aydın istismar, propaganda ve hakim olduğu alanda başkalarını ezme ilkeleriyle bir kültür terörü uyguluyor. Özellikle cumhuriyetten bu yana gücünü hükümetlerden alıyor. Ancak attığı yine de topu topu yarım adımdır.”¹⁸⁹

¹⁸⁶ Rasim Özdenören, “Alt Yapı Hangisi,” **Maveria**, No:60, Kasım 1981, s.32.

¹⁸⁷ Atasoy Müftüoğlu, “Şefaet ve Azap,” **Maveria**, No:55, Haziran 1981, s.22.

¹⁸⁸ İsmail Kılıoğlu, “Vaktüze,” **Maveria**, No:57, Ağustos 1981, s. 7.

¹⁸⁹ Cahit Zarifoğlu, “Yaşamak,” **Maveria**, No:21, Ağustos 1978, s.15.

Ama her şeye rağmen bu yazar ve şairler küçümsenir. Her şeye rağmen bu sanatçılar “yarım adım” atabilmişlerdir. Eleştiriler bununla sınırlı kalmaz. Ve meydan okumaya dönüşür:

“Bizim hükümetlerde baş çekenlerin, anayasa, danıştay, eğitim vesaire gibi kurumların desteğiyle tırmanan materyalizmi bir realite olarak görmemiz, soğukkanlılıkla tartışmamıza karşılık, materyalist ilkel bir endişe ile sözümüzü ederse meşrulaşacağımızdan korkuyor. Hoş yıllar var ki ırgalamıyor bizi bu artık. Ama söyleyelim hayat cilvelerle doludur. Elli yıl takunyalı, takkeli diye horlanan ve ezilen insanlar bakan koltuklarına bile oturuverirdiler. Hem de rejimin metotlarıyla. Büyük kitle içinde öyle şeyleri besler ki her şeyin yeni baştan düzenlenmesi iki ay bile sürmez.”¹⁹⁰

2.5.3. Batılı Görüş Tarzını Yerleştirme Çabası: Sosyalizm

Sosyalizm özel mülkiyetin ve gelir dağılımının, fertlerin sadece kendi menfaatlerini korumaları suretiyle veya kapitalizm şartlarında piyasa güçlerinin serbest işleyişi yoluyla belirlenmeyip toplumun denetimine bağlı tutulduğu toplumsal örgütlenme sistemine verilen addır. Özel mülkiyet, piyasa ekonomisi ve kâr esasına dayanan kapitalizme bir tepki olarak doğan sosyalizm sermaye sahipleriyle işçiler arasındaki eşitsizliği, servet ve refah farklarını ortadan kaldırma iddiasındadır. Sosyalizmde üretim araçlarının toplumun mülkiyetine geçmesi ve özel mülkiyet yerine kolektif mülkiyetin oluşturulması, toplumda sınıf farklılıklarının ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır.¹⁹¹

Sosyalizm de dahil olmak üzere tüm ideolojiler Tanzimat’tan bu yana İslami görüş tarzını terk ederek Batı görüş tarzı içine yerleşme çabasından ortaya çıkmıştır. Sosyalizm “toplumun tarihi oluş ve istikametini kültür kaynaklarından koparmak böylece ona yeni bir şekil ve istikamet vermek”¹⁹² için toplumun geleceğini tayin eden kıymetler bütünü ortadan kaldırmak demektir. Sosyalizmin ekonomik yönünden hiç bahsedilmemiş onun kültürel yönüne dikkat çekilmiştir. Burada

¹⁹⁰ Zarifoğlu, s. 14.

¹⁹¹ Hilal Görgün, “Sosyalizm,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, İstanbul, 2009, s.382.

¹⁹² Alaeddin Özdenören, “79 Siyasetinde Belirginleşen Bir Vaka,” **Mavera**, No:38, Ocak 1980, s.15.

Mavera yazarları genel olarak Batılı doktrinlere yükledikleri anlamı sosyalizme de yüklemişlerdir.

Ülkemizde 1960 sonrası sosyalist-komünist hareketler ivme kazanmıştır. Bu ilerleme 1980 darbesiyle siyasi partilerin kapatılması ve dünyada sosyalist devletlerin güç kaybetmesiyle birlikte Türkiye’de de etkisini kaybetmiştir. Alaeddin Özdenören ise 1979 seçimlerinde sosyalizmin önemli yenilgi aldığını düşünür. 1979 seçimlerinde Adalet Partisi büyük bir oy farkıyla birinci parti olmuş, solu temsil ettiği düşünülen Cumhuriyet Halk Partisi ikinci parti olmuştur. Bu yenilgide sosyalizmin “yeni olmaktan gelen cazibe”sinin¹⁹³ kaybolmasının da yeri vardır. Solun siyasi başarısızlığı ve umutsuzluğu iki şey ortaya çıkarmaktadır: “Bitmez tükenmez bir demagoji ve silahlı eylem.”¹⁹⁴

Mavera dergisinde sosyalizmin, komünizm ve sol gibi isimlendirmelerle karşılandığını görürüz. Yine İslam ve sosyalizm tartışmalarında “İslam’da sosyalizm vardır” gibi bir düşünceyi asla sahiplenmezler ve bunun aşağılık kompleksinden ileri geldiğini düşünürler. Sosyalizm de diğer Batılı doktrinler gibi bu topraklara yabancı, ithal düşüncelerden biri olarak karşımıza çıkar.

2.5.3.1. Maveria Dergisi’nde Sendika

Cahit Zarifoğlu’nun Yaşamak isimli günlük türündeki yazılarında sosyal-siyasi düşünce bağlamında pek çok malzemeye rastlamak mümkündür. Cahit Zarifoğlu sendika kavramını maddecilik ve ruh, öteki dünya gibi kavramlarla iç içe kullanarak bir dünya görüşü meselesi olarak dile getirmiştir.

Cahit Zarifoğlu “Ruha ve öteki dünyaya inanmayan maddeperest sendikaların, işçileri insanın para hırsından vurarak, gözlerine siperlikler takılan payton atları gibi sadece daha fazla ücret hedefine götüren ihanetleri yüzünden bir kere daha fakat büyük kaybediyorlar. Ve makine bütün bu kayıplarda bulunduğu

¹⁹³ Özdenören, s. 14.

¹⁹⁴ Özdenören, a.y.

boşlukları barbarca kendisiyle dolduruyor.”¹⁹⁵ Diyerek sendikal faaliyetleri Türkiye’de Marksist kesimin faaliyet alanı olarak gördüğünü belirtmiştir. Sadece para hırsı üzerinden, daha fazla ücret talebi üzerinden işçilerin haklarının savunulamayacağı dile getirilmektedir.

2.5.3.2. Maveria Dergisi’nde İş Kazaları

Maveria Dergisi’nde iş kazaları üzerine müstakil bir yazının ya da bir yazının içerisinde bu konuda oylumlu bir alt başlığın yer aldığını söyleyemeyiz. Zaten Maveria Dergisi her ne kadar sosyal-siyasi düşünceler bağlamında oldukça zengin bir dergi olsa da bir edebiyat dergisi olduğunu düşündüğümüzde bu konuda bir başlığın olmaması yadırganacak ya da eksik olarak görülecek bir durum değildir. İş kazalarıyla ilgili değiniye İsmail Kılıoğlu’nun anı türünden bir yazısında denk geliriz. Yazar iş güvenliği konusunda yapacakları bir toplantı dolayısıyla iş güvenliğinin iş kazalarını önlemedeki öneminden bahseder. Yazarın meseleye siyasi değil vicdani baktığını görürüz.:

“İş güvenliğinin beni çeken ve ilgilendiren yönü, insanların sırf üretimi arttırmak amacıyla sakatlanması, hastalıklara yakalanması ve çok acı bir şekilde ölmesidir.”

Yazara göre bu sorun sanıldığından büyük bir sorundur. İşverenlere sorulsa işçilerin bilgisizliğine yoracaklardır bu meseleyi. Genelde de “göstermelik birkaç kuruş” ölen işçinin ailesine ya da yaralanan işçiye ödenir. Konunun üstü örtülmüş olur. Fakat bu olayların yüzlercesi binlercesi vardır.¹⁹⁶

2.5.4. İhtiyaç Dışı Gönüllü Tüketim: Kapitalizm

Üretimin çoğunun özel, kâr amaçlı şirketlerce yapıldığı, ücretle çalışanların işlerin çoğunu yaptığı ekonomiye kapitalist ekonomi denir.¹⁹⁷ Kapitalist ekonomide hem mal hem de hizmet üretiminin tamamına yakını özel şirketler tarafından yapılır. Yani kapitalizmde kâr amaçlı üretim asıl gayedir. Kâr amaçlı üretim kapitalist

¹⁹⁵ Cahit Zarifoğlu, ”Yaşamak,” **Maveria**, No:8, Temmuz 1977, s.15.

¹⁹⁶ İsmail Kılıoğlu, “Vaktüze,” **Maveria**, No:59, Ekim 1981, s.5.

¹⁹⁷ Jim Stanford, **Herkes İçin İktisat**, Çev. Tuncel Öncel, İstanbul, Yordam Kitap, 2013, s.41.

sistemin bir ayağıyken öbür ayağını ise bu üretimin para karşılığında başkaları tarafından yapılması oluşturur.

Mavera Dergisi'nin ekonomi modeli olarak kapitalizme ve sosyalizme bakış açıları aynıdır. Hem kapitalist toplumlarda hem de sosyalist toplumlarda insanlar bir örnekleşiyor ve kişiliğini yitiriyordur. Bu ekonomik sistemlerde hak gözetmek yoktur çıkarıcılık söz konusudur.¹⁹⁸ Çünkü kapitalist sistemde asıl gaye daha üretim aşamasındayken çok kazanmaktır. Çok kazanmak için ise önce hammadde kaynakları sömürülür. Daha sonra kâr amaçlı üretimi gerçekleştirecek olan çalışanların hakkı sömürülür. Daha sonra ise bu üretilen ürünleri satmak için her türlü “ikna yöntemi” kullanılır.

Tüketim kavramı ihtiyaç ve zaruretlerin dışında bir anlamı karşılar. Tüketim için gerekli olan ilk aşama üretim sürecidir. Üretim sürecindeki düşünce ve niyet tüketimin de yönünü tayin edecektir. Bu yüzden önemli olan “tabiattaki kaynakları ürüne dönüştürmek değil, onlardan yararlanmada uygulanacak ölçüleri bütün açıklığıyla ortaya”¹⁹⁹ koyabilmektir. Böylece insanlara sunulan tüketim kalıpları değiştirilebilecektir.

Tabiattaki kaynaklar, tüketildikten sonra yerine konulamayan ve oluşmasında kimsenin katkısı olmayan kaynaklardır. Bu kaynaklar gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler tarafından fütursuzca tüketilmektedir.²⁰⁰ Tabiattaki kaynakların fütursuzca tüketilmesi demek insanların da aynı nispette tüketmesi anlamına gelmektedir. Daha fazla kâr ve büyüme isteyen şirketler sürekli artan bir büyüme isterler. Bu büyüme içinse yeni, gerçek olmayan ihtiyaçlar üretilecek ve gelişmiş ikna metotlarıyla insanlar tüketime teşvik edilecektir. Üretim için gerekli olan kaynaklar sınırsız olmadığı için bu durum yeryüzü için bir yıkıma dönüşecektir.

Kapitalizm daha çok israf boyutu, toplumları ahlaki olandan uzaklaştırması, insanî olmaması gibi gerekçelerle eleştirilir. Bugünün geçerli olan ekonomik sistemi

¹⁹⁸ Ersin Gürdoğan, “Toplumsal Sorunlar ve Bunalım Üzerine Toplu Soruşturma, **Mavera**, Ağustos 1981, s.25.

¹⁹⁹ Ersin Gürdoğan, “Zamana Egemen Olmak,” **Mavera**, No:47, Ekim 1980, s.17.

²⁰⁰ Ersin Gürdoğan, “Bilinç Kamaşması,” **Mavera**, No:19, Haziran 1978, s.28.

olduğu için de zaman zaman kapitalizm eleştirisi ekonomi kavramı üzerinden yapılır. Kapitalizm de her şey alınıp satılabilir. Bu durum soysuz kelimesiyle nitelenir:

“O gülü pazarlarda nasıl satarlar sonra

Bu ekonomi nasıl soysuz kimbilir.”²⁰¹

Kapitalizmin bir diğer görünümü de eğitim faaliyetleri üzerinden değerlendirilir. Eğitim faaliyetlerinin tüketimi arttırmak üzere asli görevinden saptırıldığı düşünülür. “Tüm bilimsel çalışmalar ve araştırmalar dünyayı bir ağ gibi saran dev şirketlerin çıkarlarıyla kuşatılmıştır.”²⁰² Bunun sonucunda hiçbir bilim adamı evrensel doğruların peşinden gidemez.

2.5.5. Maveria Dergisi’nde Emperyalizm

Emperyalizmi kısaca “bir milletin sömürü temeline dayanarak başka bir milleti siyasi ekonomik egemenliği altına alıp yayılması veya yayılmayı istemesi, yayılmacılık, yayılımcılık, emperyalistlik”²⁰³ olarak tanımlayabiliriz.

Emperyalizmin bir diğer şekli de kültür üzerinden bir başka ülkeyi ve kültürü hegemonyası, etki alanı altına almaktır. Bu bağlamda Nobel Edebiyat Ödülü de bir emperyalist durum olarak telakki edilir. Ramazan Dikmen’e göre “Nobel’e aday yazarlar, edebiyat dışı etmenlerin edebiyat içi etmenlere başat olduğu bir ölçütler setinde”²⁰⁴ değerlendiriliyordur.

Kültürel emperyalizmin İslam ulusunun günümüzde karşılaştığı her olayın kökeninde izlerinin olduğu varsayılır. Atasay Müftüoğlu’na göre kültürel sömürgecilik emperyalist devletlerin sömürgeciliklerini meşrulaştırmak için uygun zemini hazırlar:

“Kültürel sömürgecilik Orta Doğu’da, Asya’da, Afrika’da daha zengin ve daha verimli pazarlara en konulabilmesi için siyasal ve ekonomik sömürüyü meşru

²⁰¹ Mehmet Atilla Maraş, “Gül İçin Biçilen Kaftan,” **Maveria**, No:8, Temmuz 1977, s.5.

²⁰² Ersin Gürdoğan, “Dokunulmazlık Kazanan,” **Maveria**, No:44, Temmuz 1980, s.14.

²⁰³ (Çevrimiçi) http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a69c7a4008f49.58167160 (11 Şubat 2018)

²⁰⁴ Ramazan Dikmen, “Bir Efsanenin Arka Planı,” **Maveria**, No:76, Mart 1983, s.30.

sayan ve davet eden sosyal yapıları hazırlama yolunda sonsuz bir çaba içerisinde bulunmaktadır.”²⁰⁵

Fakat emperyalizm Maver'a da ilginç bir konuyla daha gündeme gelir. İmam hatip lisesi öğrencilerinin kara yoluyla hacca gitmesinin önüne Suudi Arabistan tarafından pasaport engeli çıkmıştır. Daha önce toplu olarak alınan pasaportlar artık toplu olarak verilmemektedir. Bu sebepten ötürü pek çok zorluğu aşan imam hatip liseleri pasaport engeliyle baş başa kalmışlardır. Bununla birlikte yaklaşan hac mevsimiyle birlikte medyada kolera salgını haberleri yer almaya başlamıştır. Bu durumu Erdem Bayazıt şöyle dile getirir:

“Bazılarımız iyi niyetle ‘acaba’ diyorlardı, ‘belki de doğrudur kolera salgını’. Hem döviz diye taşa saplandığımız bu dönemde emperyalistlerin ne menfaati vardır bizim hacılarımızı engellemekte? Halbuki durum apaçıktı. Yıllarca karayolu kapatılmıştı. Her yıl hac yapacak Müslümanlara akla gelmez engeller çıkartılırdı. (...) Ama bu daha çok içimizdeki batıcılar marifeti ile olurdu. Emperyalizmin kara elinin pek farkına varmazdı halk. Ama son Hac mevsiminde emperyalizm kendini gizlemeye gerek bile görmedi, iş ciddileşiyordu çünkü. (...) Her haber kuşağında kolera, her gazete sütununda kolera. Bütün bu tirajı-komik hikayenin altında şu korku gizleniyor: Ya Ortadoğu’nun Müslüman halkı tekrar kardeş olduğunu hatırlarsa! Ya Akdenizi göl haline getiren tarih yeniden dirilirse! Ya petro-dolar Amerika’nın, Avrupa’nın bankalarına küsüverirse! Üstelik şu Erbakan hoca efendi de şaka yapıp duruyor. Şaka maka derken işler birden kaka oluverirse. Ne olur sonra kocamış dünyamızın sömürge sülüklerinin hali?”²⁰⁶

Maver'a da emperyalizm kavramı anlam olarak oldukça geniş bir kullanımla yer alır. Genel olarak Batı’dan bahsedilirken emperyalizm vurgulanır. İsrail, “emperyalist batının İslam ülkesindeki ileri karakolu” olarak tanımlanır.²⁰⁷

2.5.6. Şematik Bir Sınıflandırma: Liberalizm

Bireysel özgürlükler üzerine kurulan liberalizm diğer ideolojilerden bağımsız olarak görülmez. Alaeddin Özdenören bir yazısına İki Okulun Türk Toplumunu

²⁰⁵ Atasoy Müftüoğlu, “Mazlumun Yüreğine Akan,” **Mavera**, No:49, Ağustos 1980, s.12.

²⁰⁶ Erdem Bayazıt, “Çeşitlemeler-Suudi Arabistan Umre İçin Vize Vermedi,” **Mavera**, No:16, Mart 1978, s.44-45.

²⁰⁷ Mehmet Hayri, “Beirut’ta Kan Çemberi,” **Mavera**, No:70, Eylül 1982, s.2.

Üzerine Olan Etkileri²⁰⁸ başlığını verir. Bu iki okuldan kast edilen pozitivism ve Prens Sabahaddin üzerinden liberalizmdir. Mavera'nın 16. Sayısında ilk yazı yayınlanır. İlk yazıda pozitivism işlenir. İkinci yazı ise 17. sayıda liberalizm üzerinden işlenir.

Demolins toplumları toplumcu (kamucu) ve bireyci toplumlar olarak ikiye ayırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre Asya, Afrika, Güney Avrupa gibi bölgeler toplumcu (kamucu) toplumlara girmektedir. Bu düşünceye göre toplumcu (kamucu) toplumlarda birey değil aile, klan ilh... daha önemlidir. Demolins'in görüşlerini ve dolayısıyla liberalizmi savunan Prens Sebahattin'e Özdenören'in ilk eleştirisi bu sınıflandırma üzerinden gelmektedir.

“Osmanlı toplumu, ne birinci öbekte belirtilen toplumlar gibi kamucu bir yapıya, ne de ikinci öbekte belirtilen toplumlar gibi bireyci bir yapıya sahiptir. Kendine özgü yapısı olan bir toplumdur. Anlaşılan Prens, Demolins'in kendisine dikte ettiği fikirleri, araştırma gereği duymadan, olduğu gibi kabul etmiş. Le Play okulu gözlem ve monografi yöntemine dayanarak sosyal yapı ve olayları çözümlenmeyi dener. Ne var ki Prens bu okulun yöntemlerinden yararlanarak kendi toplumsal yapımızı inceleyecek yerde okulun batı toplumlarını inceleyerek ulaştığı sonuçları değişmez genel geçer sonuçlar sanmış ve iddialarını bu sonuçlara dayandırmıştır. Burada önemli olan bu yöntemle ulaşılmış olan sonuçları değil yöntemin kendisini bir araç olarak kullanarak gerçeğe ulaşmak olmalıydı. Kaldı ki yöntemin kendisinin de uygulanabilir olup olmadığını ayrıca araştırmak gerekir.”²⁰⁹

Prens kendi toplumunu hangi gerekçelerle Batı toplumu olarak görmektedir. Özdenören açısından bu sorunu cevabı önemlidir. Yine aynı zamanda yazar yönteme kuşku ile baksa da yönteme topyekun karşı değildir. Batı toplumlarında uygulanan bu yöntemin sonuçlarının bizim toplumuza uyarlanmasına karşıdır.

Özdenören Prens Sabahattin'in kamucu toplum dediği Osmanlı toplumundan İslam toplumu olarak bahsetmektedir. Dolayısıyla bu toplum kendi sosyal dinamikleri içerisinde değerlendirilmelidir.

²⁰⁸ Alaeddin Özdenören, “İki Okulun Türk Toplumunu Üzerine Olan Etkileri,” **Mavera**, No:17, Nisan 1978, s.17

²⁰⁹ Özdenören, s. 18.

2.5.7. “Uygarlık Değişimiyle Ortaya Çıkan Sorun”: Anarşizm

Anarşizm diğer Batılı doktrinler gibi dini otoritenin toplum ve yönetim üzerindeki etkisini yitirmesiyle ortaya çıkan Aydınlanma düşüncesinin sonucu olarak 19. Yüzyılda ortaya çıkmıştır.

“Anarşist bakış açısı içinde toplumdaki sorunların kaynağı hiyerarşide görülmektedir. Hiyerarşilerin var olduğu bir yaşam özgürlüklerin kısıtlandığı, insan gelişiminin engellendiği toplumları doğurmaktadır.”²¹⁰ Anarşizm düşüncesini benimseyenler insan doğasına güvenmek gerektiğini düşünürler. Onlara göre karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma toplumdaki hiyerarşiyi ortadan kaldıracak ve insanın kendi gelişimini engelleyecek tüm unsurlar ortadan kalkmış olacaktır.

Mavera yazarlarına göre ise anarşist bir toplum düşüncesi mümkün değildir. Hatta anarşizm bir düşünce sistemi olarak görülmekten daha çok Batı'nın ortaya çıkardığı ifsat düşüncesi olarak görülür. Anarşi terimi “yöneticisi olmayan toplum yapısını tanımlamak için kullanılmaktadır.”²¹¹ Anarşistlerin savunduğu, bireylerin gönüllü olarak işlerini yürüteceği “devletsiz ve siyasi otoritesiz” toplum gerçekçi olmayan, insanın doğasına bağlanan askeri bir iddiadır.²¹² Özdenören'e göre devlet tabii bir ihtiyaçtır. İnsan toplum hayatı içerisine yaşadığı müddetçe devlete ihtiyaç duyar.

“Devletsiz toplum olamaz, bu insanın varlık şartlarıyla bağdaşmayan bir tasavvurdur.”²¹³

Toplum içerisinde yaşayan insanlar arasında olan münasebetler her zaman uyum içinde olmayacağından devlet tabii bir ihtiyaç olarak belirecektir. Nasıl yazılı olmayan kurallar bütünü olarak ahlak tek başına düzeni sağlayamadığı için hukuk ortaya çıkıyorsa bu hukukun uygulama mekanizması da devlettir.

²¹⁰ Gökhan Uğur, “Dünden Bugüne Anarşizm ve Anarşizmin Çözmesi Gereken Sorunlar,” **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C.12, No:1, 2010, s.136.

²¹¹ Uğur, a.y.

²¹² Şükrü Karatepe, **Siyasi İdeolojiler**, İstanbul, İz Yayınları, 2004, s.15.

²¹³ Alaeddin Özdenören, “Devlet,” **Mavera**, No:25, Aralık 1978, s.7.

“Devletin gaye ve hedefini toplum vicdanı tayin eder. Devletin devlet olma vasfını taşıyabilmesi için toplumun –varlık- yapısına uygun gaye ve hedefler edinmesi gerekir.”²¹⁴

Bu anlayışa göre devlet toplumdaki bağımsız ya da onun üstünde bir şey değil, toplumla içkin bir konumdadır. Dolayısıyla anarşi toplumun suni ve geçici bir sorunu olarak görülür.

Gerçekten de Türkiye’de anarşizm tarihi incelendiğinde anarşizmin ülkemizde 1960’lardan sonra ortaya çıktığını görürüz. Bu durum da Maveria’da planlı bir oyunun herhangi bir perdesi olarak görülür. Anarşizm düşüncesine asla müsamaha gösterilmez. “Günümüz Türkiye’inde anarşi sonuçları önceden saptanan, amaçları önceden belirlenen trajik bir oyunun herhangi bir perdesidir.”²¹⁵ Anarşiyi toplumun çok yönlü kuşatılmışlığının bir uzantısı olarak görür yazar. Materyalizm bu toplum için ne ise anarşizm de onun bir uzantısıdır. Toplumun yozlaşma ve çürüme ortamına sürüklemek istemektedir.

Maveria dergisi genel olarak güncel tartışmalara ve gündeme “politika dışı bir perspektiften” ya da “uygarlık açısından” bakmaya çalışır. Bu sebeple anarşi güncel ya da yakın tarih olayı olmaktan ziyade “uygarlık değişimiyle ortaya çıkan sorunlardan herhangi biri”dir.²¹⁶

80 öncesi yoğun ve hareketli siyasi gündem edebiyat ve siyaset alanından artık sokağa yönelmeye başlamıştır. Zarifoğlu’nun endişesi edebiyatın da bu ortamda alıcısının azalmasıdır.

“Edebiyat okuyan ne kadar az. Gençlerde artık bizimkilerde bile sokak özlemi var. Haklılar ve artık tahrik öyle yapılıyor ki en kıyı köşede olanlar bile haklı olmaya başlıyor. Ve Türkiye’yi heder ediyorlar. Göz göre göre kaçınılmaz bir gidişle. Anarşi salgınını kokakola gibi tutturdular. Propaganda ve reklamlarla tutturdular. Şimdi binlere çocuk kulüpçülük heyecanı içinde değişik ve karşı öbeklerin içinde yerini alıyor.”²¹⁷

²¹⁴ Özdenören, s.8.

²¹⁵ Mustafa Özçelik, “Temeldeki Yanlılığın Uzantısı,” **Maveria**, No:24, Kasım 1978, s.24.

²¹⁶ Özçelik, **a.y.**

²¹⁷ Cahit Zarifoğlu, “Yaşamak,” **Maveria**, No:29, Nisan 1979, s.11-12.

Zarifoğlu'nun bir akşam kapısı saat 23.00 sıralarında çalınır ve üç adam kapıda belirir. Sizinle hukuki bir meseleyi görüşecegiz derler. Hallerinden ve gecenin bu saatinden tekinsiz birileri oldukları bellidir. Zarifoğlu kendisine silah tutan bu insanlara karşı güç bela kapıyı kapatır. Kendisine on gün içinde bu evi boşaltacaksın ve bu mahalleden gideceksin denmektedir. Zarifoğlu bu kişileri “kim bilir kimin yazdığı bir senaryo için figüranlık yapan üç zavallı”²¹⁸ olarak tanımlar.

Modern Türk öyküsünün önemli isimlerinden Ramazan Dikmen'in bir öyküsünde mahalle kitapçısının bir anarşi ortamında faili meçhul bir cinayete nasıl kurban gittiği anlatılır. Öykünün yayınlandığı yılın 1980 olduğu düşünüldüğünde öyküdeki hikâye daha da bir anlam kazanır. Mahallenin kitapçısı “karıncayı bile” incitmeyen “abdestinde namazında” biridir. “Kavgadan, kargaşadan” tiksindir, “okullardaki çatışmalara bir türlü akıl erdiremez.”²¹⁹ Biridir. Fakat anarşi ve şiddet olayları yazarın gözünde kınansa da kitapçının tutumuna karşı bir eleştiri de söz konusudur. Kitapçıyı her gün giden öykü kişisi kitapçının yakınmalarını şöyle anlatır:

“Biz bu devleti kolay kurmamıştık. Tabi bunlar nerden bilsinlerdi. Yok başımıza bir gelecek vardı bizim canım. Bu böyle sürüp gitmezdi. Ona sorarsanız Atatürk gibi eli kanlı biri toplayıp sürecekti bunları taş ocaklarına, bakın bakalım o zaman sokaklarda böyle dalaşabilirler miydi?”²²⁰

Burada kitapçıya yöneltilen eleştirinin nedeni 80'lerde yaşanan olaylara bakışındaki yüzeysellikten çok sorunun çözümünde takındığı tavır olmalıdır. Bir anarşi yani şiddet ortamını yine bir başka şiddetle ortadan kaldırmak düşüncesi yazara makul gelmemiş gibi görünmektedir.

Yine Dikmen başka bir öyküsünde 80'lerin anarşi ortamına tekrar değinir. Öykünün ismi öyküde anlatılan kişinin ismi Yavuz'dur. Yavuz “derneğe” üye olduğu için ailesiyle sorunlar yaşayan bir gençtir. Babasına derneklerinin babasının bildiği derneklerden olmadığını anlatmaya çalışır. Babası anlamaz. Yavuz kendi derneklerini şu sözlerle özetler:

²¹⁸ Zarifoğlu, s.13.

²¹⁹ Ramazan Dikmen, “Eski Çamlar,” **Mavera**, No:41, Nisan 1980, s.7.

²²⁰ Dikmen, a.y.

“Öbürleriyle karıştırmayın. Bizim derneğimiz bildiklerinizden değil diyorum, anlamıyorlar. Biz kargaşaya karşıyız hiç olay çıkarttığımızı gördünüz mü bizim diyorum. Şiddetçi değiliz biz tüm şiddetlerin canı cehenneme diyorum anlamıyorlar. Biz doğru yoldayız bunu nasıl görmezsiniz diyecek oluyorum.”²²¹

Yavuz’un derneklerine dahası davalarına olan inancı tamdır. Davası için kendine darılan babası için kendisiyle bir haftadır konuşmadığını fakat kendisinin de babasıyla konuşmaya can atmadığını söyler.²²²

Yavuz’un davasına olan samimiyeti hiç azalmayacak derneklerinin görünür olmasıyla artacaktır. Mahallede açılan dernekleri gün geçtikçe fark edilmektedir. Yavuz durumdan hoşnuttur. Başka görüşe ait dernekler de durumdan rahatsızdır ve onlar tarafından tehdit edilmektedirler. Fakat ne olursa olsun “hak” olan, “yolların en incesi olan”, bin yıllık bir geçmişe sahip olan” bu yol “başkalarına hiç mi hiç” benzemeyecektir. Anarşi ortamına asla prim verilmeyecektir:

“Elbet bizim de toplumsal hayatın güncel sorunlarına karşısında bir tavrımız olacak. gençliğin sorunlarına biz de eğileceğiz. düşüncemizi en çağdaş yöntemlerle yaymak zorundayız. başkalarından geri kalamayız. düşmana kendi silahıyla karşı koymak gerekir. yalnız çok dikkat edilmeli ki biz sokağa dökülemeyiz. vuruşan kamplardan biri olamayız. bu başkalarının çok başkalarının bir oyununa gelmek olur.”²²³

2.5.8. Bir Yanılma Biçimi Olarak Hümanizm

Hümanizmin genel kelime anlamı; insanlık aşkı, insaniyete muhabbet, insancılık; insanı renk, ırk, din ve statü gibi yönlerini dikkate almadan sevmek, onun iyiliğini düşündürmektir.²²⁴ Hümanizmi bu basit anlamıyla tanımladığımızda ve kabul ettiğimizde insanı önceleyen ve onun değerini ortaya çıkaran bir görüş olarak görebiliriz.

Hümanizm coğrafi keşiflerle birlikte yeni yerlerin keşfedilmesi, keşfedilen bu yerlerdeki kültürlerin tanınması; dini, ahlaki, sosyal, ekonomik ve kültürel iletişimin

²²¹ Ramazan Dikmen, “Yavuz,” **Mavera**, No:46, Eylül 1980, s.139.

²²² Dikmen, **a.y.**

²²³ Dikmen, s.141.

²²⁴ Muhsin Macit, Uğur Soldan, **Edebiyat Bilgi ve Teorileri**, Ankara, Grafiker Yayınları, 2010, s. 40.

artması, Katolik mezhebine karşın Protestan mezhebinin ortaya çıkması, topun icat edilmesiyle derebeyliklerin ortadan kalkması, sonrasındaki iç savaşlarla yeni bir sosyal yapılanmanın gerçekleşmesi, Doğu ve İslam medeniyet düşüncesinin tanınması, maddi refahın artması ve burjuva sınıfının oluşması hümanizmi ortaya çıkaran sebepler olarak sıralanabilir.²²⁵

Bu gelişmelerle birlikte evrenin merkez düşüncesi de değişmiştir. Artık tek kutuplu, tanrı merkezli evren düşüncesi yoktur. İnsanı her şeyin merkezine koyan bir anlayış ortaya çıkmıştır. Hümanizm her ne kadar “insan sevgisi” gibi kulağa hoş gelen ifadelerle anlatılsa da bu herkesin üzerinde fikir birliği ettiği bir durum değildir. Seyyid Hüseyin Nasr’dan çevrilen bir yazıda hümanizmin insanlığın bu güne kadar ortak bir zemin olarak kabul ettiği “İlahi Zemin”in yok olmasıyla birlikte “insanlar arasındaki mesafenin artık hümanizm köprüleriyle aşılamayacak kadar açıldığı”²²⁶ söylenmektedir. Nasr’a göre evrendeki merkezi düşünce ilahi zemindir. Hümanizm bunu açıkça reddeder ve onun yerine kendi saiklerini yerleştirir.

Hümanizm kainat içerisinde yeni bir yer arama ve tespit etme olarak düşünülür. İnsan nedir, nereden gelip nereye gitmektedir gibi sorulara vahiy dışı kaynaklardan cevap verme olarak görülür. Hümanizme göre her şey insanla başlar. Hümanizm insanın dışında bir güç ve irade tanımaz. Hümanizm batıda Rönesansla ortaya çıkmış ve insana takılıp kalmıştır. Öyle ki hümanizmin Allah’ın yerine insanı koyma gibi bir sonuç doğurduğu söylenir. İnsan evrenin merkezi haline gelmiştir. Bu durum ise insanı mutlu edemez. Din bağından soyutlanan insan salt akıl ve madde ile yaşamaya çalışmaktadır. Bu durum da insanı saçmaya, anlamsızlığa itmekten başka bir şey değildir. İnsanı bu çıkmazdan ancak İslam kurtarabilir.²²⁷

Düşün dünyamızda bize ait pek çok değer Batılı kavramlarla ölçümlendiğini görürüz. Zaman zaman Mevlana’nın hümanist, Ebu Zer Gıffari’nin komünist olduğu gibi değerlendirmelerle dün olduğu gibi bugünde karşılaşmaktayız. Bu durum Maver’a’nın üzerinde oldukça durduğu konulardan biridir. Maver’a Dergisi

²²⁵ Macit – Soldan, a.y.

²²⁶ Seyyid Hüseyin Nasr, “Doğu, Batı ve Felsefe,” Çev. A. Ekmel Akkor, **Mavera**, No:31, Haziran 1979, s.19.

²²⁷ Alaeddin Özdenören, “İnsanın Yeri,” **Mavera**, No:61, Aralık 1981, s.13-14.

yazarları kavramların kendi bağlamları içerisinde konuşlandırılması gerektiğini düşünürler. Hümanizm de bu kavramlardan biridir. Orhan Okay'ın Yönelişler dergisinde Yunus Emre'nin bazı mısralarını örnek göstererek yazdığı "Milli Edebiyata Dair" yazısında "Mübalağasız, hiç bir söz Yunus'un nu mısraları kadar ümanist değildir"²²⁸ demiştir. Bu durumu Alim Kahraman bir yanılma olarak değerlendirmiştir. Kahraman'a göre "İslami vasatta söylenmiş bir söz hümanist bir ölçüyle" izah edilemez. Eğer Yunus Emre'nin hümanist olduğunu kabul edersek Yunus Emre için hak-bâtil veya Müslüman kafir ayrımı yok demektir.

Mavera Dergisi'nin hümanizme yüklediği yeni bir anlam vardır. Afganistan olayı karşısında Batı'nın ciddi bir şeyler yapmadığını düşünen Mavera yazarına göre Batı "hümanist yardım çağrılarını ötesinde" bir çaba sarf etmemiştir.²²⁹ Hümanist yardım çağrısı demek etkisiz bir şey demektir. Bir şey yapmamış olmanın üstünü örtmek demektir. Hümanizm suya sabuna dokunmamanın diğer bir adıdır. Çünkü hümanizm Batı için sadece kendi içerisinde cari olan bir sistemdir. George Orwel'in meşhur kitabı Hayvan Çiftliği'nde roman karakterine söylettiği gibi "bazı hayvanlar daha eşittir". Bu eşitlikten İslâm toplumları hiç bir zaman pay alamayacaklardır.

2.5.9. Batıcılığın Mihenk Taşı: Kemalizm

Kemalizmin herkesin üzerinde hemfikir olduğu bir tanımını yapmak neredeyse imkansızdır. Bu durumun sebebi hem kemalizmin lehinde görüş beyan edenlerin körlük derecesine varan tutuculuğu hem de kemalizm karşısında kümelenenlerin aşırıcılığı olarak görülebilir. Bu uç noktadaki yorumlar kemalizmi tanımlama çabalarında da kendisini gösterir. Murat Belge'nin kemalizm tanımında bu aşırıcı tavrı hissederiz:

²²⁸ Alim Kahraman, "Zihinlerdeki Bulanıklık veya Yunus Emre Ümanist mi?," **Mavera**, No:66, Mayıs 1982, s.24.

²²⁹ Halid Ziya Kuyumcu, "Maveraya," **Mavera**, No:72, Kasım 1982, s.6.

“Kemalizm, bir Çinli’nin, bir Hintli’nin, bir Türk’ün garplıya ‘ben senden daha garplıyım ve garp şimdi benim!’ diye haykırması ve bunu, yarattığı maddi ve manevi eserler ile ispat etmeğe koyulması hareketidir.”²³⁰

Mavera Dergisi’nde ise Kemalizm ilk olarak Mustafa Kemal’i abartan kimselerin görüşü olarak karşımıza çıkar. Yine aynı yazının devamın laikliğin kemalizmin bir ilkesi olduğu dile getirilir.²³¹ Laiklik sloganıyla doğrudan İslâm hedef alınır. Laiklik İslâm karşısında paravana görevi görür. Böylece kemalizm İslâm karşıtı bir ideoloji olarak görülmeyecektir.

Kemalizmin diğer bir görünümü modernleşmeci taraftır. Kemalizm Türk toplumunu dünya toplumlarıyla paralel çizgiye çıkaracaktır. Muasır medeniyetler denilen çağdaş topluma kemalizmin açtığı imkanlar sayesinde ulaşılabilecektir.

Batılılaşma yolunda ortaya atılan fikirlerin kemalizmin oluşturduğu ortamda geliştiği düşünülmektedir. Çünkü “kemalizm Türkiye’yi bir batı ülkesi batının bir cüzü haline getirmek”²³² istemektedir. Özdenören’e göre kemalizm “batılılaşmayı yerli kültürle batı kültürünün bir sentezi olarak ele almayan tek görüş”²³³ tür. Kemalizm direkt olarak Batı kültürünün üstünlüğünü kabul edip onu ithal eden bir ideolojidir. Tanıl Bora’nın Murat Belge’den aktardığı şu görüşler de kemalizmin sentez bir ideoloji olmama konusunda Rasim Özdenören’in Kemalizm’e bakışıyla örtüşür:

“Kemalizm, garp kültürü ithalatçılığı yapmaya, garp kültürünü bizzat imal etmeğe tercih eder.”²³⁴

2.6. MAVERA DERGİSİ’NDE MUHTELİF SOSYAL-SİYASİ DÜŞÜNCELER VE OLAYLAR

Mavera Dergisi 1976 ila 1990 yılları arasında yayın hayatını sürdürmüş, aylık periyotta yayınlanmış hacimli bir edebiyat dergisidir. Maverada sosyal-siyasi

²³⁰ Aktaran: Tanıl Bora, **Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s.87.

²³¹ Hamid Algar, “Al Bayan,” Çev. Mehmet Kuruman, **Mavera**, No:20, Temmuz 1978, s.37.

²³² Rasim Özdenören, “Yumurtayı Hangi Ucundan Kırmalı,” **Mavera**, No:29, Nisan 1979, s.16.

²³³ Özdenören, s.17.

²³⁴ Aktaran: Tanıl Bora, **Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s.87.

düşünceleri ve olayları daha detaylı gösterebilmek için “Mavera Dergisi’nde Muhtelif Sosyal-Siyasi Düşünceler” başlığını açmak gerekliliğini hissettik. Evrim teorisi, Ayasofya, İran İslam Devrimi gibi konuları bu başlık altında inceleyeceğiz.

2.6.1. Mavera Dergisi’nin Nobel Edebiyat Ödülü’ne Bakışı

Nobel Edebiyat Ödülü, Alfred Nobel’in (1833-1896) vasiyeti üzerine, 1901 yılında, İsveç Akademisi üyelerinin oluşturduğu bir komite tarafından verilmeye başlanan uluslararası bir edebiyat ödülüdür.²³⁵ Nobel Edebiyat Ödülü pek çok kesim tarafından yanlış olduğu düşünülse de 100 yılı aşkın zamandır veriliyor olması ve etkisiyle kendisini kabul ettirmiş bir ödüdür.

Mavera Dergisi’nde Nobel Edebiyat Ödülü konusuna ilk olarak “Edebiyatta Evrensellik ve Yerellik Konusunda Oturum”da denk geliriz. Meseleye İsmet Özel değinir. İsmet Özel’in görüşleri ileriki sayılarda da rastladığımız üzere bir nevi Mavera Dergisi’nde yazan pek çok yazarla pek çok hususta örtüşür.

İsmet Özel’in de katıldığı Mavera’nın üçüncü sayısında yayınlanan bir oturumda evrensel edebiyat-yerel edebiyat tartışmasına değinen İsmet Özel Nobel Edebiyat Ödülü’nü siyasi bir ödül olarak nitelendirir. İsmet Özel “(...) ileri edebiyat, geri edebiyat, gelişmiş edebiyat, geri kalmış edebiyat diye bir şey söz konusu olabilir mi?” diye sorduktan sonra şöyle cevap verir sorduğu soruya:

“Çünkü eğer böyle bir şey bahis konusu ise toplumun ilerlemesi oranında edebiyatın da ilerlemesi ya da geri kalması diye bir şey söz konusu olabilir. Benim kanım dünya üstünde ilerlemiş, geri kalmış, gelişmiş, gelişmemiş edebiyatın olmayacağı yönündedir.”²³⁶

Bu tartışmaları evrensel edebiyat bağlamında Nobel Edebiyat Ödülü’ne getiren Özel Nobel’in dünya üzerinde oynanan “büyük bir oyun” olduğunu söyler. Özel’e göre Nobel’in siyasi tarafını bir kenara bıraksak bile kültürel olarak batı

²³⁵ Ümran Küçükislamoglu, “Nobel Edebiyat Ödülü’nün Yapısı ve Dünya Edebiyatındaki İşlevi,” Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s.1.

²³⁶ Ersin Gürdoğan, “Edebiyatta Evrensellik ve Yerellik Konusunda Açık Oturum,” **Mavera**, No:3, Şubat 1977,s.19.

Avrupa'ya ait olan bu formasyon “kendi dışındaki sanatçıyı kendi standartlarına uydugu, kendi ülkelerine hizmet ettiği ölçüde kabul eder.”²³⁷

İsmet Özel bunları söylerken henüz Orhan Pamuk Nobel Edebiyat Ödülü'nü almamıştır. Ancak İsmet Özel'in geleceğe dönük de bir atfı vardır:

“Eğer kazara bizim Türkiye'den bir yazar Nobel ödülünü alacak olursa benim kanaatim şudur ki, bu, o yazarın evrensel boyuta ulaştığından değil, Batılı'nın turistlik heveslerini okşadığından ötürü olacaktır.”²³⁸

2.6.2. İdeolojik Bir Tartışma: Evrim Teorisi

Evrım teorisi ya da tekamül nazariyesi “canlılar dünyasında basitten karmaşığa veya ilkel olandan mükemmel olana doğru bir oluşum ve gelişme meydana geldiğini”²³⁹ kabul eden bir düşüncedir. Evrim teorisi, 19. Yüzyılda bilimlerin gelişmesiyle birlikte, hem “yoktan yaratma” hem de “canlıların evrimsel bir süreçle yaratıldığı” fikrine karşı çıkar. Özetle canlıların bir yaratıcının değil tabiatın eseri olduğu düşüncesini savunur. Şaban Teoman Duralı ise evrim teorisini ya da Darvinciliği “insanın özel bir konuma sahip olmadığı her hangi bir canlı türü olarak karşımızı çıktığını öne sürmeye yönelik”²⁴⁰ bir ideolojik düşünce olarak tanımlar.

Evrım Teorisi özellikle Thomas H. Huxley tarafından ideolojik boyuta taşınmıştır. Daniel C. Dennett gibi düşünürler ise evrim teorisini maddeciliğin gereği olarak görmüş ve varlık âleminin bir yaratıcı tarafından var edildiği düşüncesini reddetmiştir.²⁴¹

Evrım teorisi bizim ülkemizde de ideolojik boyutuyla tartışılmış ve tartışılmaktadır. 2017 yılında “Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Ortaöğretim Programlarının Güncellenmesi” konusu gündeme gelince öğretim müfredatından Evrim Teorisi'nin çıkarılmasıyla ilgili bir takım haberler medyada yer almıştır. Bu

²³⁷ Gürdoğan, a.y.

²³⁸ Gürdoğan, a.y.

²³⁹ Mehmet Bayraktar, “Tekamül Nazariyesi,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.40, İstanbul, 2011, .s.338.

²⁴⁰ Şaban Teoman Duralı, “Darwinizm Bilimsel Değil İdeolojik Bir Yorumdur,” **Cins**, No:17, Şubat 2017, s.8.

²⁴¹ Mehmet Bayraktar, “Tekamül Nazariyesi,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.40, İstanbul, 2011, .s.338.

haberlerin başlıklarından biri “Müfredat sil baştan... Evrim Teorisi ve Atatürk yok”²⁴² başlığıyla yayınlanmıştır. İdeolojik olarak pek çok yayın organında benzer başlıklarla haberlerin yayınlandığını görürüz. Ancak söz konusu ettiğimiz haberde “Evrin Teorisi” ve “Atatürk”ün aynı başlık içerisinde yer alması da tesadüfi değildir. Çünkü haberin yer aldığı Cumhuriyet Gazetesi Atatürk’ü Evrim Teorisi gibi modern düşüncelerin bu ülkedeki sembolü olarak görmeyi sürdürmektedir.

Türk düşünce dünyasının ve akademisin önemli isimlerinden Prof. Dr. Şaban Teoman Duralı İslam dünyasında 1000 yıl önce İbn Miskeveyh gibi bilim adamlarının tartıştığı Evrim konusuna bugün bu kadar değinilmesini anlayamadığını söyler. Darwin’e bu kadar vurgunun neden olduğunu sorgular.

“Einstein’in özel ile genel görelilik teorileri, Max Planck’ın kuvantum teorisi öğretiliyor mu? Şöyle bir bahsi geçiyorsa geçiyor. Evrim’in sözünü ettiğim teorilerden üstünlüğü nedir ki bunca ısrara konu oluyor.”²⁴³

Sadık Unutmaz’ın Evrim isimli öyküsünde küçük yaşta bir öğrencinin okulda öğretmeninden öğrendiği insanın evrim sonucu maymundan geldiği düşüncesinden duyduğu rahatsızlık dile getirilir. Hikâyemizin kahramanı Adnan bu düşünceden yani kendisinin bir hayvandan geldiği düşüncesinden irkilir. Öyle ki bu düşünceden uyuyamaz. Maymundan geldiklerini söyleyen öğretmenin yüzü bir maymun çehresi olarak gözünün önüne gelir. Uykusu kaçır. Adnan’ın babası durumu fark eder. Adnan ağlayarak babasına durumu anlatır. Adnan ve babasının arasında şu diyalog geçer:

“-Baba biz hayvan mıyız? Bizim atalarımız maymunlar mı?

-Bunları da kim söyledi? Bunlar nasıl laf oğlum?

-Hocamız söyledi. Bizim düşünen hayvanlar olduğumuzu, devrim sonucu bu duruma geldiğimizi söyledi.”²⁴⁴

Küçük çocuk yanlışlıkla “evrim” kelimesi yerine benzer bir sese sahip “devrim” kelimesini kullanır. Babası önce “devrim değil oğlum evrim” diyerek

²⁴² (Çevrimiçi) http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/egitim/659980/Mufredat_sil_bastan..._Evrin_teorisi_ve_Ataturk_yok.html, 2 Mart 2018.

²⁴³ Şaban Teoman Duralı, “Darwinizm Bilimsel Değil İdeolojik Bir Yorumdur,” *Cins*, No:17, Şubat 2017, s.8.

²⁴⁴ Sadık Unutmaz, “Evrin,” *Mavera*, No:46, Eylül 1980, s.150.

oğlunun yanlışını düzeltir. Fakat sonrasında “yanlış da söylemiş sayılmazsın”²⁴⁵ diye politik bir gönderme yapar.

2.6.3. Giyim Kuşam Değişikliğinin Ötesinde Şapka Devrimi

Mavera Dergisi’nin Çeşitlemeler başlıklı bölümünde kitap, dergi tanıtımları, bazı duyurular, dergiye gönderilen kitapların listesi gibi pek çok konuda değiniler, bazen söyleşiler, bazen bildiriler yer alır. Maveranın 3. Sayısında tanıtılan dergilerden biri Hisar dergisidir. Derginin 157. Sayısı Malik Aksel’in “Değişmeler Yenilikler” isimli yazısı üzerinden Maverada yer alır. Burada Aksel’in “giyim kuşamı” konu alan yazısında şapka devrimine “karşı koyucu tavrı” olmadığı için eleştirildiğini görürüz.

Rasim Özdenören’in dergide sık sık kullandığı R.Ö. imzalı bu değini de Aksel’den açık ve net bir tavır alış beklenmektedir. Aksel’in eleştirilmesi üzerinden “yazar”ın nasıl olması gerektiği konusuna gelinmiştir.

“Bu günün yazarı tavır almasını bilmelidir, hangi konumda olduğunu, ne için yazdığını bilmelidir. Yazar, sık sık sarsmalıdır kendi kendini, kurumlara karşı kanıksama halinden alıkoymalıdır bilincini.”

Genel bir yazar tasviri yapıldıktan yazara bir nevi misyon yüklendikten sonra Aksel özelinde devam eder yazı:

“Bilinçle yaklaşılması gereken konularda duygusallık hiçbir anlam belirtmiyor bugün. ‘Karamsar tek bir dünyaya’ gidildiğinin farkındaysa niçin sebeplerini araştırmıyor yazar, niçin karşı koymuyor, niçin kendi olumlu tezini ileri sürmüyor?”²⁴⁶

2.6.4. Maverada Dergisi’nde Ayasofya

Ayasofya ve Bir Demeç isimli bir yazıyla konuya ilk defa Çeşitlemeler bölümünde C. Zarifoğlu değinmiştir. Dönemin kültür bakanı Rıfki Danışman bir basın toplantısında Ayasofya’nın kısmen ibadete açılacağını söylemiştir. Konudan oldukça memnuniyet duyan Zarifoğlu’na mevcut hükümetin “mesepe değil de ape

²⁴⁵ Unutmaz, a.y.

²⁴⁶ Rasim Özdenören, “Dergiler,” **Mavera**, No:3, Şubat 1977, s.74.

kanadından” böyle bir beyanat duyması ilginç olarak gelmiştir. Belli ki “mesepe” kanadından böyle bir beyanat duymak istemektedir.

“Ayasofya’yı ibadete açacak olan partinin memlekette fevkalade itibarı yükselir. Hayrettir, bu bile kimseyi kıpırdatmamıştır. Asla aykırı bir şey. Kedinin kedilik yapmaması gibi bir şey. Ters bir şey, insan düşünürken idrak etmekte bocalıyor. Ayasofya yeniden ibadete açılıns için her ne söyleyen olursa milletin arzusuna tercüman olur.”²⁴⁷

2.6.5. Tüm Müslümanların Ana Dili: Arapça

Arapça’ya Kur’an dili olması nedeniyle önem verilir. Arapça diğer dillerden daha önemli ve öğrenilmesi gereken bir dil olarak görülür. Sadece lisan olarak Arapça değil, onun harfleri de anlaşılmasa bile müstesna bir yere sahiptir.

Yaşar Akgül imzasını taşıyan Yedi Renk isimli öykü-deneme de şu ifadeler Arapça’ya olan sevgi ve değer gösterisidir:

“(…) Kur’an’dan ayetler okudum. Ah bir anlayabilsem dedi. Arapça yerleşti yüreğime. Mıhlanıp kamıştım Arapça’ya, harflerine.”²⁴⁸

İsmail Kılıoğlu Çeşitlemeler bölümünde Dergiler başlığı altında o ay çıkan dergilere kendince önemli bulduğu yazılar üzerinden değinir. Hisar dergisini ise Mehmet Çınarlı’nın Mısırdan Gelirim başlıklı yazısı üzerinden değerlendirir. Bu yazıda Çınarlı, Mısırlı yazar ve şairlerin eserlerini Batılı yazarların eserleri kadar bilmediğimiz üzerinde durmuştur. Yine Çınarlı Mısırlı yazar ve şairlerle İngilizce olarak iletişim kurmaktan yakınır. Bu yakınma Kılıoğlu’nun da yakınmasıdır aslında.

“Niçin İngilizceyle anlaşabiliyorlar? Batı kültürünün ne denli üstümüze abandığının vurgulanması, her iki ülke yazarlarının aydınlarının da ne denli bir trajedi içinde bulunduğu somut örneği sergileniyor.”²⁴⁹

Kılıoğlu’nun beklentisi Arap yazarlarla onların dili Arapça üzerinden iletişim kurabilmektir. Hem coğrafi hem kültürel hem de aynı dinin mensubu insanlar olarak

²⁴⁷ C.Zarifioğlu, “Ayasofya ve Bir Demeç,” **Mavera**, No:6, Mayıs 1977, s.49.

²⁴⁸ Yaşar Akgül, “Yedi Renk,” **Mavera**, No:23, Ekim 1978, s.33.

²⁴⁹ İsmail Kılıoğlu, “Çeşitlemeler, Dergiler,” **Mavera**, No:14, Ocak 1978. s.45.

kendimiz dışındaki bir dil ile iletişim kurmak zorunda kalmak “trajedi” olarak değerlendirilmiştir.

Cahit Zarifoğlu’na gelen bir mektupta (ki mektubu yazan kişi bugün tarihçi kimliğiyle ön planda olan Mustafa Armağan’dır) Osmanlıca’nın doğuşunun doğal oluşundan, divan edebiyatı şairlerinin aynı zamanda sade Türkçe’yle şiirler yazdığından bahsedilmektedir. Söz konusu mektup elimizde olmamakla birlikte görünüşe göre mektupta Zarifoğlu’nu rahatsız edecek bir yön de bulunmaktadır. Zarifoğlu mektuba verdiği cevabı şu sözlerle bitirir:

“Her şeyini sevdiğiniz Türkçeyi, Arapça ile birlikte sevmeye başlayın.”²⁵⁰

Arapça konusundaki bu tutum başka yazarlarda da karşımıza çıkar. Ersin Gürdoğan Muhammed Hamidullah’a gönderme yaparak Arapça’nın tüm Müslümanların ana dili olduğunu ileri sürer. Peygamber efendimizin eşleri Arapça konuştukları için ve Peygamberimizin eşleri tüm Müslümanların anneleri sayıldığı için Arapça’da tüm Müslümanların ana dilidir.²⁵¹

Mısır’daki Ezher Üniversitesi’nde öğretilen Arapça’nın Kur’an dili olan Arapça olmadığı dile getirilir. Bu üniversitede öğretilen Arapça daha çok modern Arap dili ve edebiyatıdır ve bu bilgilerle Kur’anı anlamak isteyen birinin Kur’anı anlaması mümkün değildir.²⁵² Arapça’ya belirgin şekilde din dili olması, Kur’an-i Kerim’in Arapça olması hasebiyle önem verilir.

Arapça’nın önemine düşünce yazılarından günlük türünde verimlere kadar pek çok yerde rastlarız. Ersin Gürdoğan dergide yayınlanan günlüklerinde Orta Doğu’da Arapça, Türkçe, Farsça dillerinden biri bilindiği takdirde iletişim sorunu yaşanılmayacağını dile getirir. Fakat İngilizce bilinirse çok daha rahat iletişim sağlanılabilecektir. Ancak Gürdoğan’a göre “İngilizce ile anlaşmak insana biraz ters gelmiyor da değil”dir.²⁵³ İslamın doğduğu bu topraklarda İngilizce ile kolayca iletişim kurabilmek Batı kültürünün Müslüman ülkeler dahil her yerde egemen olduğunun bir göstergesidir.

²⁵⁰ Cahit Zarifoğlu, “Okuyucularla,” **Mavera**, No:32, Temmuz 1979, s.38.

²⁵¹ Ersin Gürdoğan, “Noktalamalar,” **Mavera**, No:55, Haziran 1981, s.17.

²⁵² Muhammed Abdulvahit Ebubekr, “**Kahire Mektubu**”, **Mavera**, No:68, Temmuz 1982, s.62.

²⁵³ Ersin Gürdoğan, “Karalama Defterinden,” **Mavera**, No:70, Eylül 1982, s.13.

Pek çok yazarda ve pek çok türde Arapça'nın önemiyle ilgili vurgulara rastladığımız *Mavera Dergisi*'nin 79. Sayısına geldiğimizde dergi bizi "Arapça Öğrenimi Üzerine Bir Soruşturma" kapağıyla karşılar. Bu sayı adeta özel bir sayı gibidir. Derginin ilk 44 sayfasında sadece Arapça öğrenimi üzerine soruşturmalara ve Arapça konusunda yazılmış yazılara yer verilmiştir. Daha çok ilahiyatçı ya da dini kimliğiyle ön planda olan yazar, akademisyen ve eğitimcilerle yapılan bu soruşturma ve müstakil yazılardan çıkan sonuç *Mavera Dergisi*'nin Arapça konusundaki görüşlerini bütüncül şekilde özetler niteliktedir. Bu sayıdaki yazıları incelediğimizde Arapça öğrenmenin gerekliliğini dini sebepler başta olmak üzere siyasi, kültürel ve ticari sebepler olmak üzere sıralandığını söyleyebiliriz.

2.6.6. Tüm Siyasi Sistemlerin Dışında İran İslam Devrimi

İran'da meydana gelen İslam Devrimi döneminde dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de Müslümanları etkilemiştir. *Mavera Dergisi*'nde de bunun yansımalarını görürüz. Bugün çokça tartışılan mezhep tartışmalarının o gün çok göz önünde tutulmadığına şahit oluruz. Daha çok Amerika'nın, emperyalizmin karşısında bir zafer kazanılmış hissi vardır. Mehmet Çağlar Amerika Mektubu üst başlığıyla yazdığı bir yazıda Batı'nın ve özellikle de Amerika'nın dünyada eski çekiciliğini yitirme sürecinin başladığını iddia etmiştir. Çünkü batı teknolojisi insani değerleri hesaba katmamaktadır ve artık bu yönüyle batı teknolojisi "Müslümanların önünde" duramayacaktır. Bu düşüncesinin en büyük sebebi ise İran örneğidir. "Batı düzeni İranla en büyük yarayı"²⁵⁴ almıştır.

İran İslam Devrimi öncesi "İranlı Müslüman Öğrenciler Örgütü" tarafından yayınlanan bir bildiri *Mavera* 'da yer almıştır. Sonradan Şii Mezhep esaslarına göre kurulacak İslami Devrime Müslüman bir duyarlılıkla olumlu bakıldığı görülmektedir.

"Biz Müslüman ümmet olarak yeryüzünün belirli bir parçasına bağlanmış insanlar değiliz. Nerede İslam ateşini yakmak mümkün olursa orada olmalıyız."²⁵⁵

²⁵⁴ Mehmet Çağlar, "Nerde Bir Müslüman Savaşıyor O Ülke Bizimdir," *Mavera*, No:30, Mayıs 1979,s.11.

²⁵⁵ Süleyman Kalkan, "Çeşitlemeler-İran," *Mavera*, No:25, Aralık 1978, s.31.

Mavera'nın devrime verdiği desteğin ölçütü "onlar ne kadar Kur'an ve sünnete yakınlarsa biz de onlara o kadar yakın olmalıyız"²⁵⁶ olarak özetlenebilir.

Çağımızdaki tüm siyasi sistemler isimleri farklı olsa da İslam'a karşı olan Haçlı ruhunu temsil etmektedirler. İran İslam Cumhuriyeti'ne karşı dünyanın tepkisi de bunun bir göstergesidir. Hatta yazar öyle ki tüm dünya sistemlerinin İran İslam Devrimi'ne karşı bir araya gelerek bu devrime karşı olduğunu dile getirir. Yazara göre:

"İran İslam Devriminin devirdiği ne bir Krallıktır ne bir Çarlıktır ne de bir Şahlıktır. İran İslam Devrimi bütün bir küfrün ve şirkin tüm putlarıyla birlikte bunların bütün menfaatlerini ve menfaat umutlarını da yıkmıştır."²⁵⁷

İran İslam Devrimi'ne hayranlığa varan bakış açılarından birine "Geçen Yıllar" başlıklı yazıda rastlarız. Yazar bu yazıda 1980 yılının önemli olayları içerisinde İran-Amerika ilişkilerini de görür. Fakat bu görme sadece bir değerlendirme değil aynı zamanda bir İran güzellemesidir. İran'ın tüm dünya Müslümanlarını bir araya getirmesi ve İran'ın kendi kültürünü ve ekonomisini köklü ve sağlıklı biçimde kurarak uluslararası politikada reyî sorulan bir devlet olması yazarın öngördüğü bir şeydir. Sadece sanmak ve öngörmekle kalmayan yazar aynı zamanda bunu ummakta, istemektedir.²⁵⁸

İran İslam Devrimi'ne duyulan güven her fırsatta dile getirilir. Amerika'nın 27 Aralık 1979'da SSCB'nin Afganistan'ı işgal ettiğini duyurmasının arkasında İran'da İslam devriminin gerçekleşmesinin yattığını iddia ederler. Çünkü zaten uzun zamandır Rusya Afganistan'ı işgal etmektedir. Fakat Amerika niçin 1979'a kadar beklemiştir. Bunun sebebi bölgede Amerika, Rusya ve Batı Avrupa'nın etkisinden bağımsız bir İslam devriminin gerçekleşmesi olarak görülür.²⁵⁹

Mavera dergisi çevresinden bir grup yazar İran üzerinden Afganistan'a gider. Bu yolculuk sonrası Cahit Zarifoğlu Erdem Bayazıt'la bir söyleşi gerçekleştirir. Söyleşinin bir yerinde Afganistan'daki mücadelenin kendine duyduğu özgüveni

²⁵⁶ Kalkan, a.y.

²⁵⁷ Atasoy Müftüoğlu, "Mazlumun Yüreğine Akan," **Mavera**, No:49, Aralık 1980, s.13.

²⁵⁸ Yusuf Selman, "Geçen Yıllar," **Mavera**, No:51, Şubat 1981, s.27.

²⁵⁹ Mavera, "Afganistan Olayı," **Mavera**, No:62, Ocak 1982, s.16.

anlatmak için Bayazıt İran'dan geçerken duvarlarda gördüğü Humeyni'nin "Amerika hiçbir halt yiyemez" sözünün Afganistan için de geçerli olduğunu söyler.²⁶⁰

İran'la ilgili Maver'a'nın bir özel sayı düşüncesi olduğunu Cahit Zarifoğlu'ndan öğreniriz. Zarifoğlu İran özel sayısı için ellerinde yeterince mülakatlar, yazılar ve dokümanların olduğunu söyler. Fakat bunları bir araya getirecek tertipleyecek bir editörün olması gerektiğini de ifade eder. Diğer ve asıl sorun ise maddidir. Böyle bir sayının külfetini kaldırabilecek durumda değiliz, der Zarifoğlu ve gerekçelerini uzun uzadıya anlatır. Sonuç ise İran özel sayısının ertelendiğidir. Fakat Maver'a dergisinin çeyrek asra varan yayın hayatında İran özel sayısı hiç bir zaman yayınlanmayacaktır.²⁶¹

2.6.6.1. "İrkçı Sosyalist Irak ile Anti Marksist İran" Savaşı

İran-Irak savaşı 22 Eylül 1980 tarihinde Irak'ın İran'ın topraklarına yaptığı operasyonlarla başlamıştır. 8 yıl gibi uzun bir süre devam eden bu savaş hem Irak hem de İran için oldukça yıkıcı olmuş iki ülkeyi de askeri, ekonomik, toplumsal alanlarda zora sokmuştur.

Savaşın devam ettiği 1982 yılında Maver'a Dergisi'nin Yorumlu Haberler bölümünde yer alan "İran-Irak Savaşında Gelişmeler" isimli yazıda Irak'ın suçlandığını görürüz. İran kendi topraklarına saldıran Irak'a karşı gereğini yapmış ve savaşmıştır. Bu savaşın İran İslam Devrimi'nin hemen akabinde gerçekleştiğine sıklıkla değinilir yazıda. Irak yönetimi "irkçı sosyalist" olarak isimlendirilir. İran ise "anti kapitalist, anti Marksist ve anti Amerikanist" olarak adeta yüceltilir. İran-Irak savaşında Maver'a Dergisi açıkça İran'ı desteklemektedir. İran-Irak savaşında gösterdiği başarılı yönetim için Humeyni'den de "siyaset ve zamanlama dehası" olarak bahsedilir.

İran'ın savaştan kazanan taraf olarak çıkmasının Müslüman Irak halkının da yararına olacağı düşünülür. Irak yönetimi ile Irak halkı birbirinden ayrı yapılar olarak düşünülür. "İrak'ın başına akli selim sahibi bir yönetim kadrosunun gelebilmesi ve yönetimin Müslüman Irak halkının istekleri doğrultusunda şekillenebilmesi için

²⁶⁰ Cahit Zarifoğlu, "Erdem Bayazıt ile Bir Konuşma," **Maver'a**, No:60, Kasım 1981, s.20-21.

²⁶¹ Cahit Zarifoğlu, "Okuyucularla," **Maver'a**, No:60, Kasım 1981, s.43-44.

savaştan İran'ın galip çıkması en etkili bir yol olarak görülüyor.”²⁶² Düşüncesi dile getirilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MAVERA DERGİSİ'NDE COĞRAFYA ve İSLAM BİRLİĞİ DÜŞÜNCESİ

Coğrafya kavramı sözlükte “yeryüzünü fiziksel, ekonomik, biyolojik, insansal ve siyasal yönlerden inceleyen bilim”²⁶³ olarak tarif edilir.

Mavera Dergisi'nde “coğrafya” sadece fiziksel ve biyolojik bir takım yüklenmelere sahip değildir. Daha çok siyasi, sosyolojik, kültürel ve anlamlar yüklenmiştir. Coğrafya karşımıza pek çok boyutuyla çıkmaktadır. Başta “İslam Dünyası” denilen siyasi bir coğrafya vardır.

Mavera Dergisi Türkiye dışındaki Müslüman toplumlarla oldukça ilgilidir. Aklımıza gelebilecek tüm dünyadaki Müslümanların sorunlarına zaman zaman bir edebiyat dergisinin mahiyetini ve sınırlarını aşacak şekilde eğilmişlerdir. Bu bağlamda İslam Birliği düşüncesi hilafetle birlikte dile getirilmiştir. Hilafet ve halife gibi kavramlar dergide sıkça yer almış ve İslam dünyasının içinde bulunduğu durumlar için çözüm önerisi olarak İslam Birliği ideali üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda II. Abdulhamit Han yeryüzünün “son güçlü halifesi”²⁶⁴ olarak görülmüştür. Osmanlı Devleti'ni halifelik unvanıyla askeri ve mali gücümüzün çok zayıfladığı zamanlarda ayakta tutmayı başarmıştır. Bu durumu Akif İnan şu sözlerle özetler:

²⁶² Ahmet Sağlam, “İran-İrak Savaşında Gelişmeler,” **Mavera**, No:66, Mayıs 1982, s. 6.

²⁶³ (Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a6f73c73b8904.72484665, 25 Aralık 2017.

²⁶⁴ Akif İnan, “Çeşitlemeler,” **Mavera**, No:8, Temmuz 1977, s.25.

“Dünyadaki bütün Müslüman topluluklarıyla çok sıkı bağlar kurmuş olmak bakımından Abdulhamit Han, Osmanlı Devleti’nin en bunalımlı döneminde yaşadığı halde denilebilir ki Halife nüfuzunu daha önceki hiçbir padişah zamanında bile ulaşamamış olan alanlara kadar uzatan bir hükümdardı.”²⁶⁵

Coğrafya aynı zamanda kültürel bir hat olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda politikacılar öncelikle kendi ülkelerinin kültürel değerlerini bilmek zorunda daha sonra ise diğer ülkelerin politikalarına yön veren kültürel değerleri bilmek zorundadır. Bahri Zengin’e göre II. Abdülhamit Han bu gerçeği bilen politikacılardan biridir. Bunun en önemli kanıtlarından biri ise Hicaz demiryollarının yapılmasıdır. Fakat akabinde İttihat ve Terakki’nin uyguladığı “kültürel gerçeklerden” uzak dış politika ülkenin yıkılmasına sebep olmuştur. Zengin’e göre bunun sebebi “kültürün işlevinin ve politikayla ilişkisinin yeterince kavranamamış olmasıdır”²⁶⁶

Mavera’da coğrafya kavramı sınırlarla çizili bir görünüm arz etmez. Bunun en iyi ifadesini Mehmet Çağlar’ın Amerika Mektubu üst başlığıyla yayınladığı yazılarda görürüz. Bu yazılardan birinin başlığı şöyledir: “Nerde Bir Müslüman Savaşıyor O Ülke Bizimdir”²⁶⁷.

Müslümanların olduğu ve mücadele ettiği her yer İslam Dünyası’na dahil edilir. Çağlar’ın Amerika’da üniversite öğrencisiyken yazdığı bu yazılarda Amerika’daki Müslümanlardan bahsedilmektedir. Fakat uzunca sayılabilecek bu yazı sadece Amerika ekseninde kalmaz. İran’daki hareketlilik ve aylar sonra gerçekleşecek olan Rusya’nın Afganistan’ı işgali gibi İslam dünyasındaki pek çok konuya yer verilir.

Coğrafya büyük edebiyat ortaya koymanın bir şartı olarak da değerlendirilir. Edebiyat’ın yerelliği-evrenselliği üzerine yapılan bir oturumda Rasim Özdenören, “Gözlemlediğimiz kadarıyla gerçekten büyük coğrafyaya sahip milletler büyük

²⁶⁵ İnan, a.y.

²⁶⁶ Bahri Zengin, “Kültür ve Politika,” “**Mavera**”, No:21, Ağustos 1978, s.33.

²⁶⁷ Mehmet Çağlar, “Nerde Bir Müslüman Savaşıyor O Ülke Bizimdir,” **Mavera**, No:30, Mayıs 1979, s.11.

edebiyat ortaya koymuşlar.”²⁶⁸ Der. Bu savına ise “kendi edebiyatımız” diyerek sahiplendiği Osmanlı dönemi edebiyatını örnek olarak gösterir ve Osmanlı dönemi edebiyatını “Türk edebiyatının en geniş çapa ulaştığı” edebiyat devresi olarak kabul eder. Elbette büyük edebiyat ortaya koymanın tek şartının “büyük coğrafya”dan ibaret olmadığını bilincindedir Özdenören ama “coğrafyadan büsbütün bağımsız olmasını da düşünemiyor”dur.²⁶⁹

Coğrafya bahsi bize hem *Mavera Dergisi*’nin yayınlandığı günlerdeki siyasi gündemi hem de *Mavera Dergisi*’nin bu siyasi gündem karşısındaki tutumunu açıkça göstermesi bakımından önemlidir.

“İSTANBUL 1968. Vietnam dağları da güzeldir. Orada sessizlik orada da kuş sesleri orada da kalpleri hep aynı noktada giysileri değişik kirpiksiz göz kapakları kabarık insan bütünü’nün aynısı insanlardır. İki yanlışa ayrıldılar. Birbirinin kanına abandılar. kuzey vietnam yanlışı uzandı moskovada kalbini bağlattı. güney vietnam yanlışı uzandı vaşingtonda kalbini bağlattı dilini ve kollarını. ve vuruyorlar. ama biliyorum ki kendilerini kadınlardan evlerinden şehirlerinden çekip birbirine karşı düşmanca yola çıkan bu insanların aynı şekilde karşı karşıya sanılan patronları ziyafet sofrasında yanyana oturuyor durmadan yiyor durmadan tuvalete gidiyor ve salyaları birbirine karışarak yemek artıklarının arasında yanak yanağa uyuyorlar.

Gazetelerimizin çoğu kuzeyi tutuyor. EŞİTTİR: gazetelerimizin bir bölümü güneyi tutuyor. ve böylece bizleri de iki yanlışa, ağızları birbirine bakan ve arada bir hümanizm diye bir kelime kusan iki patrona daha sıkı bağlamak istiyorlar.”²⁷⁰

Cahit Zarifoğlu’nun *Yaşamak* kitabında bir araya getirilen bu ifadeler aslında *Mavera Dergisi*’nin genel tavrını coğrafya üzerinden bir kez daha özetler niteliktedir. Şair taraftar olmak istememektedir. Şaire göre iki tarafta bir gürültüden ibarettir. O yüzden Vietnam’ın dağlarının güzelliğiyle başladığı ve dile getirdiği memnuniyetsizliği, karşı çıkışı “bizim dağlarımız da güzeldir. burada da sessizlik burada da kuş sesleri”²⁷¹ diyerek adeta kendinin asıl konusuna çekmek ister. Sanki

²⁶⁸ Ersin Gürdoğan, “Edebiyatta Evrensellik ve Yerellik Konusunda Açık Oturum,” *Mavera*, No:3, Şubat 1977, s.23.

²⁶⁹ Gürdoğan, a.y.

²⁷⁰ Cahit Zarifoğlu, “Yaşamak,” *Mavera*, No:14, Ocak 1978, s.19.

²⁷¹ Zarifoğlu, a.y.

dağları, kuş seslerini gündeme getirerek diğer gündemin suniliği vurgulamak istemektedir.

3.1. MAVERA DERGİSİ'NDE İSLAM BİRLİĞİ DÜŞÜNCESİ

İslam Birliği düşüncesi daha aktüel anlamıyla Batı karşısında mağlup olmaya başladığımızdan beri gündemimize yoğun bir şekilde girmiş durumdadır. Osmanlı – Rus savaşı sonrasında imzalanan 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması pek çok tarihçi açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilir. İlk kez bir Müslüman toprağının elden çıkması ve buradaki Müslümanların durumu hilafet makamının yeniden daha aktif ve politik olarak gündeme alınmasını sağlamıştır.

İslam Birliği düşüncesini politik olarak İttihad-ı İslam kavramıyla dile getiren ilk kişi Namık Kemal'dir.²⁷² İttihâd-ı islâm politikasının özellikle dışa dönük cephesi II. Abdülhamid döneminde oldukça gündemde tutulmuş ve adeta bir devlet politikası haline getirilmiştir.²⁷³ İttihâd-ı İslam düşüncesiyle Osmanlı toprakları başta olmak üzere sömürgecilik faaliyetlerine karşı durulmuş, Müslümanlar arasında birlik, dayanışma, yardımlaşma gibi konulara önem verilmiştir. Her fırsatta Müslümanların birliği ve dayanışması vurgulanmıştır. İspanya ile yapılan bir antlaşmada İspanya, Kuzey Afrika Müslümanlarının Babiâli'den yardım istemesi durumunda buradaki Müslümanlara yardım edilmemesini istemiştir. Fakat Osmanlı Devleti “cihet-i câmia-i hilâfet” sebebiyle onlara yardım etmenin farz olduğunu söyleyerek uzun süre direnmiştir.

“Hilafetin ilgasından sonra ittihâd-ı islâm bir politika olarak artık gündemden çıkmış bunun yerine bağımsızlığını kazanan Müslüman ülkeler arasında dinin özündeki dayanışma duygularının da yardımıyla oluşturulacak ilmi, iktisadi, kültürel ve siyasal organizasyonlarla iş birliği ve yardımlaşma imkanlarının hazırlanması

²⁷² Azmi Özcan, “İttihâd-ı İslâm,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.23, İstanbul, 2001, s.470.

²⁷³ Özcan, s.472.

hedeflenmiştir.”²⁷⁴ İttihâd-ı islâm nasıl siyasi bir ideoloji, bir politika olarak kullanılmadan önce de Müslümanlar arasında birlik, beraberlik, kardeşlik, dayanışma ve yardımlaşma gibi duygular olarak varsa bir politika olarak gündem dışı kaldıktan sonra da aynı duygularla varlığını sürdürmüştür.

Bunun etkisini *Mavera Dergisi*’nde yoğun olarak görürüz. *Mavera Dergisi*’nde Müslümanların birliği hem bir dayanışma, birbirinden haberdar olma şeklinde hem de siyasi-politik bir durum olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda Türkiye içinde olduğu kadar hatta daha fazla Türkiye dışında kalan Müslüman ülkeler ve toplumlarla ilgilenilir. Dönemin öne çıkan toplumsal-siyasi olaylarına göre bazı bölgelerin daha çok *Mavera Dergisi*’nin gündemine oturduğunu görürüz. 1979 yılında Rus işgaline uğrayan Afganistan’ı buna örnek olarak verebiliriz. Yine Afrika hem bütün bir kıta olarak hem de zaman zaman bölgesel olarak *Mavera Dergisi*’nin eğildiği coğrafyalardır. Kudüs ise Müslümanlar için en fazla titizlenilen bir bölge olarak karşımıza çıkar.

Mavera yazarları Batı yayılcılığına ve emperyalizmine karşı en büyük direncin Müslümanlar tarafından verildiğini düşünürler:

“Müslümanlığın emperyalizm karşısında kazanamaz bir güç olduğunu gören batı ilk planda hilafeti ortadan kaldırarak son İslâm devletini çökertmeyi amaçladı.”²⁷⁵

Mavera’nın “son İslâm devleti” dediği Osmanlı Devleti’dir. Ve hilafet *Mavera*’ya göre devletin temel unsurlarından biridir. Hilafetin kaldırılmasını Müslümanların siyasetten uzak tutulmak istenmesi olarak düşünürler. Siyasetten uzak olmak ise İslam dünyasının sorunlarından uzak olmak demektir.

Hilafet ve halifelik ülkeler ve şahıslar üstü bir kavram olarak “İslam Birliği Düşüncesi” bağlamında görülür. Erdem Bayazıt meşhur Afganistan seyahatinde bir köyde konakladıkları zaman “100 yaşını aşkın bir ihtiyarla” mini bir röportaj yapmıştır. Bu ilginç röportaj şöyle cereyan etmiştir:

“- Dede adın ne?

- Ubeydullah.

²⁷⁴ Özcan, s.475.

²⁷⁵ Ahmet Sağlam, “Sivas Fetih Mitingi Üzerine Bir Toplantı,” *Mavera*, No:44, Temmuz 1980, s.44.

- Türkiye'yi biliyor musun?
- Bilmiyorum.
- Hiç duymadın mı?
- Hiç duymadım.
- Osmanlı Devleti'ni duymadın mı?
- Duymadım.
- İstanbul'u duydun mu?
- İstanbul'u duydum.
- Halifeyi duydun mu?
- Halifeyi duydum.²⁷⁶

Halifelik makamı İstanbul ile özdeşleştirilmiştir. Aynı zamanda 100 yaşını aşkın olduğu söylenen dede Türkiye'yi, hilafetin temsilcisi Osmanlı Devleti'ni bile duymamıştır. Ama bununla paradoks gibi görünse de halifeyi duymuştur. Röportajın devamında ise bu yaşlı adam Müslümanların birlik içerisinde yeniden "tüm kafirlerin hakkından" geleceğini söylemektedir.

Osmanlı Devleti ideal devlet olarak görüldüğü gibi İslam'ın son güçlü halifesi olarak da II. Abdülhamid'e atıf yapılır. II. Abdülhamid hilafeti gerek kendi ülkesindeki teb'asını birleştirmek için bir 'bayrak' olarak, gerek Osmanlı sınırları dışındaki Müslümanlar için emperyalizme bir karşı koyma aracı olarak düşünmüştür. Bu düşüncesini Orta Asya'da, Kuzey Afrika'da ve Uzakdoğu'da çeşitli şekillerde sürdürmüştür. Bu politikasını emperyalizmin artan baskısı karşısında bir silah olarak kullanmıştır.²⁷⁷

II. Abdülhamit'in genel olarak yıkılmakta olan bir imparatorluğun ömrünü uzattığının altı çizilir. Ondan bahsedilirken "İslam âleminin gerçek halifesi"²⁷⁸ gibi ifadeler kullanıldığını görürüz. II. Abdülhamit'e en büyük engelin "İslam birliğini

²⁷⁶ Erdem Bayazıt, İpek Yolundan Afganistan'a," **Mavera**, No:69, Ağustos 1982, s.49-50.

²⁷⁷ Şerif Mardin, **Türkiye'de Din ve Siyaset**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s.14.

²⁷⁸ Mehmet Çağlar, "Ortalık Işırken," **Mavera**, No:34, Eylül 1979, s.18.

parçalamaya çalışan Batılılar ve onlarla işbirliği eden Osmanlı devletinin kendi aydınları”²⁷⁹ olduğu görüşü savunulur.

İslam dünyasının içinde bulunduğu durum özellikle Ortadoğu özelinde Osmanlı Devleti’nin tasfiye edilmesinin bir sonucudur. Ortadağu’daki bitmeyen savaşın yegane sebebini Batı’nın bölgedeki çıkarlarında aramak doğru değildir. Ortadoğu’da Yahudilere küstahlaşma fırsatını veren Müslümanların parçalanmışlığıdır.²⁸⁰

“Müslümanların parçalanmışlığı” ifadesi bir teşhis gibi söylenmiştir. Çözüm için bu teşhisten hareket etmek gerekir. Müslümanlar bu parçalanmışlıktan kurtulamadıkları sürece ülkelerindeki bu savaş bitmeyecektir.

İslam birliği ve ümmetçilik düşüncesi Maver’a da sadece siyasi kavramlar olarak karşımıza çıkmaz. Mehmet Çağlar Amerika Mektubu üst başlığıyla yazdığı yazılarda Filipinler’den, Filistin’e, Endonezya’ya, Çin’e, Afrika’ya kadar uzanan geniş bir coğrafyaya yelken açar. Bu bölgeler arasındaki ortaklık ‘İslam kardeşliği’ ve ‘ümmet olma bilinci’ gibi düşünceler etrafında gelişir.

İslamcılık düşüncesinde her ne kadar önce devlet fikri sonra devlet organlarıyla toplumu dönüştürme tasavvuru daha baskın olsa da Maver’a da toplumun dinamik yapısı içerisindeki değişim ve dönüşüm adeta teşvik edilir. Bu yüzden Müslüman bilim adamlarının kurduğu bir dernek dergi sayfalarında kendine yer bulur. Derginin Çeşitlemeler bölümünde haberler başlığı altında çokça bu tür haberlere ve duyurulara yer verilir. Söz gelimi derginin 22. Sayısında Amerika’da kurulan Müslüman Sosyal Bilimciler Derneği’nden bahsedilir. Derneğin misyonu anlatılır. Müslüman ülkelerin sorunlarının çözümlenmesinde öncelikli olarak İslam’ın önerdiği hayat tarzının benimsenmesi gerektiğinin altı çizilir. Müslüman toplumlar siyasi olarak birbirinden bağımsız ve hatta habersiz de olsa Maver’a Dergisi’nde dünyanın neresinden olursa olsun Müslümanlardan haberler yer alır.

İslam devleti bir istekten ziyade bir mecburiyet olarak görülür. “Artık ulusal ölçüler içinde kalarak ülkelerin özellikle gelişmekte olanların bağımsızlıklarını

²⁷⁹ Çağlar, a.y.

²⁸⁰ İsimsiz, “Bitmeyen Savaş,” **Mavera**, No:70, Eylül 1982, s.6.

sürdüremeleri mümkün değildir.”²⁸¹ Burada Gürdoğan’ın bahsettiği Müslüman ülkelerin birliği ve ardından ortak bir devlet düşüncesidir. Bu ülkeler kendi sınırları içerisinde kalarak Batı’nın tüketicileri olmaktan öteye gidemezler. Bu yüzden üretim düşüncesi desteklenir. Ancak “üretim, tüketimi artıracak biçimde değil, batıda yapılagelenin tersine, tüketimi en alt düzeyde tutmak için”²⁸² yapılmalıdır. Bu üretim için ulusal kaynakların yeterli olacağı düşünülmez. Bunun için de “kültürleri ve değerleri ortak olan ülkeler işbirliği”²⁸³ yapılmalıdır. Üretim alanında yapılan bu işbirliğinin “gönüllü savaş birlikleri oluşturmaya varıncaya kadar”²⁸⁴ devam etmesi düşünülmektedir. Burada kastedilen ortak bir devlet düşüncesidir. Müslüman ülkeler ancak bu şekilde batının hammadde deposu ve pazarı olmaktan kurtulabilirler.

Fethi Gemuhluoğlu’nun vefatından sonra derginin 12. Sayısı Fethi Gemuhluoğlu’na ayrılır. Önce Maveria dergisi yazarlarının Gemuhluoğlu ile ilgili yazıları yer alır dergide sonrasında ise başka yayın organlarında yer alan yazılara yer verilir. Rasim Özdenören’in Yeni Devir gazetesinden iktibas edilen yazısında Gemuhluoğlu ile ilk tanışmaları anlatılır. Ve o yazıda Özdenören Gemuhluoğlu’nun kendisine “İslam devletine inanıyor musun” diye sorduğunu aktarır.²⁸⁵ Aynı bilgiyi Akif İnan’da Bir İnsan²⁸⁶ başlıklı yazısında dile getirir. Buradan çıkaracağımız sonuç İslam Devleti düşüncesinin her fırsatta dile getirilmesidir.

Maveria’da özellikle şiirlerde zaman zaman çok net zaman zaman da bir dekor olarak ümmet fikri etrafında bir devlet düşüncesi dillendirilir. İslam dünyasının içinde bulunduğu durumun sebebi olarak Müslümanlar arasında birlik olmaması, Batı’nın nifak tohumları ve Müslümanları bir araya getirecek bir halifenin olmaması gibi nedenler sıralanır.

“yılanlarla büyütülüyor

besili kızlar ve

anlaşıyor

²⁸¹ Ersin Gürdoğan, “Bütünleşme,” **Maveria**, No:21, Ağustos 1978, s.25.

²⁸² Gürdoğan, **a.y.**

²⁸³ Gürdoğan, **a.y.**

²⁸⁴ Gürdoğan, s.26.

²⁸⁵ Rasim Özdenören, “Fethi Ağabey,” **Maveria**, No:12, Kasım 1977, s.15.

²⁸⁶ Akif İnan, “Bir İnsan,” **Maveria**, No:12, Kasım 1977, s.20.

neden bal yapmaz arılar

kamaşır devletsizlik

kırık kırık yansır

darmadağınık ümmet

hasreti yakar

beklenen ümmet²⁸⁷

Mavera Dergisi'nde bu devletin bir takım hususiyetleri de dile getirilir. İslam devleti bireyi toplum içinde kendi yalnızlığına terk etmez. Bireyi toplum içinde istismar etmek isteyen bütün güç ve gidişlerin karşısına dikilir. Meşveret, dayanışma ve yardımlaşmayı ilke edinen kurumları yerleştirir.²⁸⁸

İslam devlet düşüncesinin ifade edildiği kavramlardan biri de “Rabbani toplum”dur. Rabbani toplumda toplumsal yapı maddi ve dünyevi bir gücün değil Rabbani gücün denetimi altındadır. Bu toplum düzeninde sınıfsal bölünmelere izin verilmez. Toplumsal sınıflara izin verilmez çünkü bu toplumun üyeleri kardeşlerden oluşan bir toplumdur. Birbirlerini uyarma ve denetleme hakkına sahip olan bu kardeşler Kur'an'a karşı "aynı derecede" sorumludurlar. Bu toplumu yöneten hiçbir yöneticinin de hiçbir durumda ayrıcalığı yoktur.²⁸⁹

Devlet tabi bir ihtiyaç olarak görülür. Devletle ilgili düşüncelerini Alaeddin Özdenören'in İslam tarihinin ilk halifesi Hz. Ebu Bekir'in bir konuşması üzerinden dile getirir.

“Ey İnsanlar! Şimdi sizlere halife oldum. Oysa sizin en hayırlınız değilim. Eğer iyi hareket edersem bana uyun; yok eğer sapıtırsam, bana karşı çıkın. Doğruluk bir emanet yalancılık ise bir hıyanettir. Kendisinin hakkını alıncaya kadar da kuvvetli zayıftır. Hiçbirimiz cihadı terk etmesin. Şüphe yok ki cihadı ancak Allah'ın zillet

²⁸⁷ Cafer Barlas, “Yürürken Devletime,” **Mavera**, No:16, Mart 1978, s.15-16.

²⁸⁸ Alaeddin Özdenören, “İki Okulun Türk Toplumunu Üzerine Olan Etkileri,” **Mavera**, No:17, Nisan 1978, s.20.

²⁸⁹ Atasoy Müftüoğlu, “Rahman ve Rahim Olan,” **Mavera**, No:52, Mart 1981, s.31.

vurduğu kişiler terk eder. Bana ben Allah'a ve Resulüne itaat ettiğim müddetçe itaat edersiniz. Eğer Allah'a isyan edersem sizin üzerinizde itaat hakkım yoktur.”²⁹⁰

Bu ifadeler İslam devlet yöneticisinin vasıfları olarak görülür. Şeriatı ise “İslam ahlakının hukuki bir yapı ve karakter kazanması”²⁹¹ olarak tanımlanır. Dolayısıyla hukuk ile ahlak arasında bir uyum vardır. Hukuk ile ahlak arasındaki uyum toplum ve devlet arasındaki uyuma çıkar. Devlet toplumla bütünleşir.

Devlet düşüncesi gündeme geldiğinde genelde bir mukayeseye gidildiği görülür. Batılı devlet düşüncesinin temeli olarak düşünülen Makyavelizm eleştirilir. Makyavelizmde “gaye sadece devletin güçlü olmasını sağlamaktır, bu gayeye ulaşmak için de her yol meşrudur. Devlet adamı kendisini devlete özdeşleştirmeli ve ‘devlet benim’ diyebilmelidir. Ahlak ve hukukun varlığı devlete bağlı olduğuna göre devletin sınırlarının bittiği yerde bunlar da biter. Devletin başka uluslara karşı hiçbir ahlaki ve hukuki yükümlülüğü yoktur.”²⁹²

Makyavelizmin amaca ulaşmak için her türlü aracın kullanılmasının meşruluğu ve siyasette ahlakın işlevsizliği gibi düşünceleri kabul edilemez. Devletin de kişiler gibi bir ahlakı vardır. Makyavelizmi değişmez devlet politikası olarak benimseyen batılı uluslar Afrika, Ortadoğu ve Asya ülkelerini acımasız bir biçimde sömürmüşlerdir.²⁹³

1980 yılında Sebahattin Zaim’le yapılan bir söyleşide AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu) ortak pazara üyelik süreci konuşulur. Zaim AET’nin siyasi bir yönü olduğunu söyler. Ve Türkiye’deki batılılaşma taraftarlarının daha ziyade bu yönüyle “ortak pazar” a teveccüh ettiğini söyler. Yine söyleşide ortaya çıkan genel görüş uluslararası birleşmelerin önemidir. Fakat Türkiye burada belirli bir gruba mı dâhil olmalı yoksa kendi grubunu mu kuralmalıdır. Bu grup ise Zaim’e göre Orta Doğu ülkeleriyle daha doğrusu Müslüman ülkelerle birlik içinde olmalıdır.²⁹⁴

²⁹⁰ Alaeddin Özdenören, “Devlet,” **Mavera**, No:25, Aralık 1978, s.8.

²⁹¹ Özdenören, **a.y.**

²⁹² Özdenören, s.9.

²⁹³ Özdenören, **a.y.**

²⁹⁴ Taha Dinçer, “Prof. Dr. Sabahaddin Zaim ile Ortak Pazar ve Müslüman Ülkelerin Birliği Üzerine Bir Konuşma,” **Mavera**, No:47, Ekim 1980, s.32.

3.2.MAVERA DERGİSİ'NDE TÜRKİYE DIŞINDAKİ COĞRAFYA

Mavera Dergisi bir edebiyat dergisi olarak hem yayınlandığı dönemde hem de bugün yayınlanan dergiler arasında Türkiye dışındaki coğrafyayla en fazla ilgilenen dergilerin başında gelir. Bu coğrafyaya genel olarak ‘‘İslam kardeşliği, hilafet, İslam birliği’’ gibi kavramlar üzerinden bakılmıŐtır. Bir ũlke ya da bir kũltũrel bŔlge ya İslam toprağı olduğu için gũndeme alınır ya da oradaki Mũslũmanların o toprağı İslamlaŐtırması ũzerinden değerlendirilir. Bu bakış açısıyla bakıldığında dŔnemin Ŕnemli olaylarından Hama’da yaşanan katliamlar, Afganistan’daki Rus işgali, Yeni Zelenda’da Mũslũman bir vakfın faaliyetleri Maverla Dergisi’nin coğrafya hinterlandında yerini almaktadır.

Mavera Dergisi’nde Türkiye dışındaki coğrafyaya baktığımızda daha çok savaşlarla gũndeme gelen Mũslũman ũlkelerin yer aldığını gŔrũrũz. Buradaki mũcadele yũceltilir ve idealize edilir. Umut aŐılayan ve mũcadele azmini sũrdũren bir yayın politikası izlenmiŐtir. Maverla Dergisi bu ũlkelerdeki durumu hem edebi hem de edebiyat dışı bir Şekilde gũndeme taşımış, bunu yaparken de ortak bir bilinç oluşturma gayreti içerisinde olmuştur.

Mũslũmanların ortak bir bilinçle dũŐũnũŐ ve hareket kabiliyeti kazanmasını isteyen Maverla’nın bu tavrını sergilerken gerçeklerden uzak durduğu, gerçeklerle yũzleŐmediđi için Afganistan gerçeğini tũm açıklığıyla dile getirmedeği eleştirilen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu eleştirileri yapanlarından biri de Afganistan mũcadelesine katılmıŐ, uzun yıllar Afganistan, İlan gibi ũlkelerde bulunmuŐ, cephelerde savaŐırken yaralanmıŐ Yakup Aslan’dır. Yakup Aslan eleŐtirilerinin temelini oluşturan hayal kırıklığını Şu Şekilde dile getirmektedir:

“Sessiz ama sarsılmaz kayalar gibi durduğumuz Türkiye’den, buraları daha farklı algıladığımızı, daha farklı hayal ettiğimizi, gerçeklerle yüzleştığımız zaman daha iyi anlamaya başlamıştık.”²⁹⁵

Aslan’ın hayal kırıklıklarının temelinde Afganistan’daki hizipler arasındaki birlik ve beraberlikten uzak olma durumu ve bu hiziplerin birbiriyle olan mücadelelerinin Ruslara karşı verilen mücadeleden daha çetin olması gibi sebeplerle birlikte Afganistan’da kültürün din gibi telakki edilmesi yer almaktadır. Aslan bu durumları Türkiye’deki Müslümanların bilmesini istemektedir. Bu konuda da “Müslümanların düşünce ve moral kaynağı olmaya namzet olan medyamız” dediği Maveria’dan bir beklenti içerisindedir. Ancak Maveria bu konuda Aslan’ın beklentilerini karşılamamış, romantik bir destan hikayesi anlatmayı tercih etmiştir:

“Kısa bir zamanda Afganistan gerçeğini kavramış, karalama, iftira ve çoğu zaman ciddi zararlar veren çatışmaların arka planını yaşayarak öğrenmiştik. Orada olduğumuz dönemde, Erdem Bayazıt ve ekibi geldi; günlerce Bahattin ile birlikte onları hiziplere götürüp dolaştırdık ve Afganistan gerçeğini bütün açıklığıyla anlamalarını, görmelerini ve yakından hissetmelerini sağladık. Bununla da yetinmedik, Türkiye Müslümanlarının gerçeği öğrenmesi için olayı olduğu gibi objektif bir şekilde anlatmaları için adeta yalvardık. Gerçekleri yazacaklarına dair söz vermelerine güvendik... Onlar ne yaptılar, döndükten sonra ‘Afganistan Destanı’ diye özel sayı çıkararak, adeta Afganistan kahramanları gibi kendi isimlerini destanlaştırdılar. Ortada olan gerçeğe rağmen, yalan üzerinde şekillenen hayaller karşısında, birbirimize acı acı bakmakla yetindik.”²⁹⁶

Aslan’ın dile getirdiği Afganistan’daki hizipler arasındaki çatışma pek çok yazar tarafından dile getirilmiş bir konudur. Hizipler arasında zaman zaman barış ortamı sağlansa da bu durum uzun süre mevcudiyetini koruyamamış ve çatışma ortamı tüm merhametsizliğiyle ortaya çıkmıştır.

Hizipler arasındaki çatışma sebeplerini Süleyman Doğan iç ve dış sebepler olarak iki başlık altında incelemiştir. Doğan’a göre iç sebepler olarak başta Afgan toplumunu oluşturan etnik grupların birbirlerine olan husumetleri gelir. Bunu Afgan

²⁹⁵ Yakup Aslan, **Bir Rüyanın Ardından Gerçekleşen Sessiz Devrim**, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 2014, s.35.

²⁹⁶ a.e., s.24.

toplumunun kültürel yönden zayıf olması ve bazı meseleleri iyi bir şekilde yorumlayamamaları, mezhepsel farklılıklar, İslam'ın şekli olarak yorumlanması, hizip liderleri arasındaki ihtilaflar, bir takım şahsi ve kavmi ihtilafların ön planda tutulması izler. Dış sebepler olarak ise hiziplerin farklı dış güçlerden yardım alarak neticeye ulaşmak istemeleri, Amerika ve Batılıların kendi paralelinde Afganistan'da bir devlet kurmak istemesi ve bu doğrultuda istedikleri hizipleri desteklemeleri, Amerika ve Batı menşeli yardım kuruluşlarının bölgede yaptığı faaliyetlerle hizipleri birbirine düşürmeleri gibi sebepler sıralanır.²⁹⁷

3.2.1. “Dünyanın Gözü Önünde Bir Olay”: Afganistan Mücadelesi

Afganistan - S.S.C.B. ilişkilerini Afganistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1919'lara kadar götürebilsek de bizim konumuzu daha çok 1979'daki Rus işgali ve sonrasında yaşananlar ilgilendirmektedir. Rusya 24 Aralık 1979'da hem karadan hem havadan Afganistan'ı fiili olarak işgal etmiştir.

Afganistan'ın işgaline genel olarak dünya ülkeleri sessiz kalmış, Ruslar'ın bir defa girdiği bir ülkeden kolay kolay çıkmayacağı düşünülmüştür. İşgal sürecinde Afganistan'a en büyük desteği Pakistan vermiştir. Afgan direniş gurupları Pakistan'da örgütlenmiş, mülteciler Pakistan'a sığınmıştır.

Ruslar'ın hedefi iki üç gün içerisinde tüm direnişi kırmak ve Afganistan'ı ele geçirmektir. Ancak Afgan halkının çetin mücadelesi Rusya'nın beklentilerini boşa çıkarmıştır.²⁹⁸

Kabil'de Sovyet işgaline karşı ilk eylem 1980 Şubat'ında esnaf ve memurların ilan ettiği genel grev ile başlamış, 1980 Nisan'ında Afganlı öğrencilerin yaptığı kanlı olay olarak bilinen yürüyüş ile iyice büyümüştür. 1981 Nisan'ında Kabil ve çevresinde şiddetli çatışmalar başlamış, başkenti ülkenin öteki kentlerine bağlayan otoyollar ulaşıma kapatılmıştır. Aynı yıl Herat başta olmak birçok şehirde

²⁹⁷ Süleyman Doğan, **Afganistan'da Kim Kazandı**, İstanbul, Marifet, 1995, s.25,26,27.

²⁹⁸ a.e., s.30.

ayaklanmalar patlak verirken, Afganistan'ın yirmi dokuz ilinin yirmisinde Ruslar ile İslami direniş örgütleri arasında çatışmalar başlamıştır.²⁹⁹

Alâeddin Özdenören "Afganistan Dolayısıyla Belirginleşen Tavırlar" isimli yazısında 1979'un aralık ayında işgal edilen Afganistan'la ilgili Türkiye'de üç düşünce şeklinin ortaya çıktığını iddia eder. Bu düşüncelerin sahiplerini ise "Sovyet yanlısı solcular, ABD yanlısı sağcılar ve Müslümanlar"³⁰⁰ olarak üç başlık altında toplar. Burada Sovyet yanlısı solcular ve ABD yanlısı sağcılar eleştirilir. Kendi düşüncelerini Müslümanlar başlığı altında özetleyen yazara göre "asıl tehlikeli olan tavır" ABD yanlısı sağcıların tavrıdır. Çünkü bu grup "siyasetlerini Müslümanlık kisvesi altında yürütüyor" ve "Müslümanları Müslümanca düşünme zihniyetinden ve ümmet bilincinden uzaklaştırmak"³⁰¹ istiyorlardır.

Mavera yazarlarının Afganistan'la ilgili tutumlarının temelinde İslam ve İslam kardeşliği vardır. Cahit Zarifoğlu'nun "Afganistan bizim için nedir" sorusuna Bayazıt: "Müslüman bir ülke Afganistan. Dünya ahiret kardeşimiz bir ülke. İçten Rusya'nın kuklası komünist mukallitlerin ihanetine uğramış, dıştan komünist Rusya'nın işgaline maruz kalmış ve şimdi küfre karşı tüm halkı kıyam etmiş yediden yetmişe haza cihad üzere olan bir ülke"³⁰² diye cevap verir. Afganistan ilk olarak Müslüman olma vasfıyla değerlendirilir.

Mavera'nın Afganistan özel sayısında bu konunun bir edebiyat dergisi tarafından edebiyat bağlamı dışında niçin ele alındığı eleştirilerine peşinen cevap verilir. Afganistan "bizim işimiz değilse kimin işi diyerek" meseleye bir edebiyat meselesi olarak değil bir Müslüman bilinciyle baktıklarını söylerler.

²⁹⁹ Qassam Muhtat, "S.S.C.B.'nin1979 Yılında Afganistan'ı İşgalinden 2001 ABD Müdahalesine Giren Süreçte Uluslararası Ortamda Afganistan'ın Konumu," Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Ocak 2011, s.34.

³⁰⁰ Alâeddin Özdenören, "Afganistan Dolayısıyla Belirginleşen Tavırlar," **Mavera**, No:39, Şubat 1980, s.33.

³⁰¹ Özdenören, s.34.

³⁰² Cahit Zarifoğlu, "Erdem Bayazıt ile Bir Konuşma," **Mavera**, No:60, Kasım 1981, s.20.

Mavera'nın Afganistan gündemi sadece yazınsal alanda kalmamıştır. Afganistanlı "mücahid ve mültecilerin temsilcisi" heyet 29 Kasım 1979'da Maveria Dergisi'ni ziyaret etmişlerdir.³⁰³

Afganistan mücadelesi için "dünyanın gözü önünde bir olay"³⁰⁴ ifadesi kullanılır. Dünyanın gözü önündeki bu olay önemli bir mesaj taşır. Bu mesaj bir milyar Müslümanın harekete geçmesi için bir ateşleme görevi görebilir. Bölük pörçük durumdaki İslam dünyasının yeniden bir araya gelmesine vesile olabilir. Sadece İslam dünyasını değil Çekoslovakya ve Polonya gibi ülkeleri de Rus işgaline karşı teyakkuza geçirebilir. Bu yönüyle Afgan cihadı evrensel bir yön taşır.³⁰⁵ Zaten Rusların Afganistan'a müdahalesinin sebebi de Afganistan'daki İslami akımın güçlenmesi dolayısıyladır. Afganistan'da kurulacak bir İslami devlet diğer bağımsız olmayan Müslüman milletler için de yol gösterici olacaktır. Rusya bu sebeple telaş içindedir.³⁰⁶

Afganistan mücadelesinin istilacı devlet Rusya'nın Afganistan topraklarından çıkarılarak bitmeyeceğini düşünürler. Rus askerleri Afganistan sınırından çıkarıldıktan sonra da ülkede İslami bir düzen kurulması için savaşılacaktır. Bu sebeple de Afganistan mücadelesine "bağımsızlık savaşı" denilemeyeceğini bu mücadelenin bir cihat olduğu iddia edilir. Afgan cihadının ne zamana kadar süreceği konusunda ise Bayazıt şöyle düşünür:

"Son komünist de geberinceye kadar! Emperyalizmin kökü kuruyuncaya kadar! Buharayı Şerif kurtuluncaya kadar! Allah'ın hükmü galip oluncaya kadar!.."³⁰⁷

Cahit Zarifoğlu Afganistan konusunda hassasiyeti ve çabası en yüksek kişi olarak belirir. Yeterli faaliyet içerisinde bulunmadığını düşündüğü yazarları, dergileri, gazeteleri eleştirir. Yeni Devir gazetesi de eleştirilen gazetelerden biridir.

³⁰³ İsimli, "Afganistan Mücahidlerinin Temsilcileri Dergimizi Ziyaret Etiler," **Mavera**, No:38, Ocak 1980, s.62.

³⁰⁴ İsimli, "Mini Rapor," **Mavera**, No:62, Ocak 1982, s.2.

³⁰⁵ Cahit Zarifoğlu, "Erdem Bayazıt ile Bir Konuşma," **Mavera**, No:60, Kasım 1981, s.21.

³⁰⁶ Erdem Bayazıt, "Gülbeddin Hikmetyarla Mülakat," **Mavera**, No:62, Ocak 1982, s.23-24.

³⁰⁷ Erdem Bayazıt, "İpek Yolundan Afganistan'a II," **Mavera**, No:62, Ocak 1982, s.103.

Bu eleştirililerini dile getirdikten sonra yakınmasını ise “kim bilir belki de en çok patırtıyı ben yapıyorum” diyerek dile getirir.³⁰⁸

Cahit Zarifoğlu sonrasında Yaşamak ismiyle kitaplaşacak yazılarında, düşünce yazılarında bazen söyleşi ve değinilerde hep Afganistan’ı önceleyecektir. “Cahit Zarifoğlu 1979 yılında Rusya’nın Afganistan’ı işgaliyle birlikte Maver’a da aralıksız iki yıl Afganistan şiiri yayınlamıştır. Şairin meşhur Afganistan Çağıltısı şiiri de ilk olarak Maver’a Dergisi’nin Afganistan Özel Sayısı’nda yayınlanır.”³⁰⁹ Tüm bu çabalar onun Afganistan şairi olarak anılmasına da sebep olacaktır.

Zarifoğlu’nda Afganistan için yazmak adeta bir ödevdir. Yaşamak yazılarından birinde yer alan “bu sabah / yine Afgan topraklarına baktım” ifadesi bunu kanıtlar niteliktedir. Dün sabah, önceki sabah, daha önceki sabah baktığım gibi “bu sabah / yine Afgan topraklarına baktım” demektedir. Baktığı da gördüğü şey de yeis değildir: “Ya şehit oldun / Ya bir düşmanı deştin”. Şehit olmak ve düşmanı deşmek Allah’ın bir emridir. Bu ifadelerde en dikkati çeken şey ise Zarifoğlu’nun “senin için yazıyorum şimdi bil no’lur”³¹⁰ ifadesidir. Adeta yalvarır gibi Afganlılar tarafından yazdıklarının bilinmesini istemektedir. Afganistan hakkında yazmaya da devam edecektir. Afganistan üzerine yazdığı şiirlerde coğrafyanın mazlumluğundan daha belirgin olarak Afganistan mücadelesinin kendisini öne çıkarır. Bunun en açık görüldüğü şiirlerden biri de Sevinç Çağına Doğru³¹¹ şiiridir. Bu şiirde derginin 52. Sayısında yer alır.

Afganistan o dönem Maver’a da sadece Zarifoğlu’nun şiirlerinde değil Erdem Bayazıt’ın şiirlerinde de karşımıza çıkar. “Savaş Risalesi’nden” isimli şiiri baştan sonra Afganistan’ı anlatır. Şiirin yayınladığı günlerde Afganistan’dan “üç güzel adam” gelir. Şiir, üç kişinin Bayazıt üzerinde bıraktığı etkiyi hem de Afganistan mücadelesini anlatır. Şiirde şair bir savaşçı gibi görülmüştür. Büyük bir savaşın bir cephesi gibi düşünülen Afgan cephesiyle aramıza mesafeler girmiştir. Bir savaşçı gibi görülen şaire yüklenen görev büyüktür.

³⁰⁸ Cahit Zarifoğlu, “Okuyucularla,” **Mavera**, No:59, Ekim 1981, s.42.

³⁰⁹ Abdüssamed Bilgili, “Cahit Zarifoğlu ve Şiiri Üzerine Bazı Dikkatler,” **İtibar**, No:36, Eylül 2014, s.94.

³¹⁰ Cahit Zarifoğlu, “Yaşamak,” **Mavera**, No:34, Eylül 1979, s.6.

³¹¹ Cahit Zarifoğlu, “Sevinç Çağına Doğru,” **Mavera**, No:52, Mart 1981,s.2.

Haydi kalk savaşı
Madem mesafeler girmiş Afgan cepemizle aramıza
Ve madem ayaklarımıza bağ olmuş
Yolumuzu kesmiş rotatifler teleksler

Holdingle karteller

Çok uluslu ebuçehiller

Öyleyse ey şair sen de davranmalısın

Şiiri bir mızrak gibi kullanmalısın

Mısralarını şarjör gibi sürmelisin damarlarına

Kalbinin titreşimlerini ayarlamalısın³¹²

Afganistan gündemine diğer yazarlar da katkı yaparlar. Örneğin Mustafa Özçelik 61.sayıda Ağıt³¹³ isimli şiirinde Afganistan'ı anlatır.

Afganistan gündemi Maver'a da ağırlığını iyice hissettirmeye başlar. 37. Sayıda Cemiyet-i İslami kurucularından ve Afganlıların Ruslara karşı verdiği mücadelenin önemli isimlerinden Burhaneddin Rabbani ile Fransa'da El-Müstakbel isimli dergide yayınlanan bir söyleşinin çevirisi³¹⁴ yayınlanır.

Derginin 54. Sayısına gelindiğinde bir mektup yayınlanacaktır dergide. Afganistan'ı Rusya'nın işgaliyle birlikte hayatı değişen, babası hapse giren, kardeşleri Ruslar ve yerli destecileriyle savaşan genç bir kadının mektubudur bu mektup. Annesiyle evde yalnız yaşamak zorunda kalan Meral, Maver'a dergisini görmüş ve çok sevmiştir. Yaşamak kitabını görmüş ve oradaki "Ankara 1979 Ağustos" bölümünü okumuş ve Afgan arkadaşlarına tercüme etmiştir. Kendilerini düşünen insanların olması onları ağlatmıştır. Bu mektuptan Zarifoğlu bugüne kadar kendisini en çok duygulandıran mektup diye söz etmiştir.³¹⁵

³¹² Erdem Bayazıt, "Savaş Risalesi'nden," **Mavera**, No:56, Temmuz 1981, s.1.

³¹³ Mustafa Özçelik, "Ağıt," **Mavera**, No:61, Aralık 1981, s.48.

³¹⁴ İsimiz, "Afganistan Niçin Savaşıyor," **Mavera**, No:37, Aralık 1979, s.38-41.

³¹⁵ Cahit Zarifoğlu, "Okuyucularla," **Mavera**, No:54, Mayıs 1981, s.46.

Akabinde ise Meral Maruf'un yazılarına (mektup) yer verilmeye başlanır. Bu yazılar "Bizim Dünyamız" başlığıyla yeni bir bölümde yer alacaktır. Bu bölümün amacı şu şekilde dile getirilmiştir:

"Umarız bu bölüm, içinde kocaman ağaçlar taşıyan küçük tohumlar gibi, Amerika'dan Endonezya'ya kadar İslami hareketlere paralel olarak gelişen sanat ve edebiyat olaylarını da yansıtan bir genişlik ve muhteva kazanır."³¹⁶

Derginin bu bölümü içilen seçilen isim bugün kültür sanat alanında yayın yapan önemli bir sitenin de isim babalığını yapmaktadır. 2008 yılında yayın hayatına başlayan dunyabizim.com isimli site hem isim olarak hem de yayın politikası olarak bu bölümün bir uzantısı görünümündedir.

Cahit Zarifoğlu'nun isteği Afganistan'da bir muhabir bulundurmadır. Bu mümkün olmadığı için Meral Maruf aynı zaman muhabir gibi görev yapar. Meral Maruf Pakistan'da yaşamaktadır. Bir abisi ise Afganistan'da hem Ruslara karşı hem de onların yerli işbirlikçilerine karşı savaşmaktadır. Meral Maruf'un abisi Abdulhak Maruf cepheden Maveria için mektup-yazılar gönderecektir. Bu mektuplar önce Meral Maruf'a onun üzerinden ise Maveria Dergisi'ne ulaşmaktadır. Abdulhak Maruf'un ilk mektubu 56. Sayıda yayınlanır. Bu mektupta Abdulhak Maruf kendilerine gönderilen mektupların çok büyük moral verdiğini söylemektedir. Binlerce kilometre ötelede onları düşünenlerin olduğunu bilmek kendilerine güç vermiştir. Yine aynı mektupta Maruf bölgeden haberlerle her hafta mektup göndermeye çalışacağını dile getirmiştir.³¹⁷

Meral Maruf'un "Bizim Dünyamız"dan başlığıyla açılan bölümde yayınlanan yazıları Hicret Günleri³¹⁸ üst başlığıyla yeni bir boyuta taşınacaktır. Bu yazıların İlkinde Maruf, Afganistan'dan Pakistan'a olan hicretlerini anlatır. Annesi, kız kardeşi ve amcasıyla çıktığı bu yolculukta göçmenler gibi giyinir ve dikkat çekmemeye çalışırlar. Yol boyunca yaşanan maddi sıkıntılar Müslümanların yardımları ve misafirperverlikleriyle giderilmeye çalışılır. Bu yolculukta Maruf ve ailesi hem Rus askerlerinden hem de Rus destekçisi kendi yöneticileri Barak'ın

³¹⁶ İsimli, "Bizim Dünyamız'dan," **Mavera**, No:55, Haziran 1981,s.62.

³¹⁷ Abdulhak Maruf, "Bizim Dünyamız'dan," **Mavera**, No:56, Temmuz 1981, s.40.

³¹⁸ Meral Maruf, "Hicret Günleri," **Mavera**, No:59, Ekim 1981,s.16.

askerlerinden gizlenerek yolculuk yaparlar. Aynı zamanda yazarın kendi ifadesiyle söylersek “münafıklardan” saklanmak zorundadırlar. Zira Maruf ailesini yakalayan ya da yerini bildirenler için Rus destekçisi devlet tarafından para ödülü vadedilmektedir.³¹⁹

Meral Maruf’un yazıları sonrasında kitaplaşacak kadar uzun soluklu olmuştur. Bu yazılarda Maruf’un zaman zaman mübalağaya gittiğini de görürüz. Genel olarak yazılarında yer alan karakterler idealize edilmiş, kahramanlaştırılmıştır. Savaş içerisinde olan bir toplumun ferdi olarak yadırganacak bir durum değildir bu elbette. Maruf’un yazılarından birinde bir çocuğun bir çocuğun yapabileceklerinin çok ötesinde bir idrak bilincine ve eylem gücüne sahip olduğunu görürüz. Maruf’un derginin 65. Sayısında yayınlanan yazısında küçük kahramanımızın ailesi Rus askerleri tarafından bir trene bindirilir. Günlerce yapılan yolculuktan sonra çölde duran tren erkeklerin ellerini bağlayarak çöle atmıştır. Bir takım hayvanlar bu insanlara saldırmış bu saldırıdan kurtulanlara ise Rus askerleri ateş ederek öldürmüştür. Küçük kahramanımız bu duruma şahit olur fakat trenin altında saklanır. Sonrasında uzun süre yürüyerek bir köye gelir. Bu köyde terk edilmiş gibidir. Bir adam çocuğu görür. Evine götürür. Rusların bu köye de geldiklerini ve kendilerinin de bu köyü terk edeceklerini ve çocuğun da bir yere kadar onlarla gelebileceğini söyler. Adam ve kadın çocuğu bir yerden sonra yalnız bırakırlar. Çocuk yürümeye devam eder ve bir domuz sürüsüne denk gelir. Çocuk domuz sürüsüne “necis hayvan” diyerek tiksintiyle bakacaktır. Sürünün çobanı çocuğu görür. Çocuk hikayesini ağlayarak çabana anlatır. Çoban ise Ruslara teslim olmuştur. Ruslar da ona domuz çobanlığı gibi pis bu işi vermişlerdir. Çoban çocuğa yanında kalabileceğini söyler. Onu saklayacaktır. Çocuk iğrendiği bu sürünün çobanı olmuştur artık. Bir gün çocuk domuzlardan birinin eksik olduğunu fark eder. Sağa sola her yere bakar. Fakat necis hayvan yoktur. Çocuk ağlaya ağlaya uykuya dalar. Rüyasında anne ve babasını görür. Anne ve babası ona iyi olduklarını kendisinin de hiç endişe etmemesini söylemektedirler. Çocuk bu rüya ile uyanır. Domuz geri gelmiştir. Domuzun dışkısında pirinç gören çocuk domuzun nehrin karşısındaki pirinç tarlalarına gidip pirinç yiyip yüzerek geri geldiğini anlamıştır. Zaten çoban da

³¹⁹ Maruf, s.17.

ona nehrin karşısındaki Afgan köyünün Rus işgalinde olmadığını ve oradaki insanların çok mutlu olduğunu söylemiştir daha önce. Çocuk bir süre domuzu gözlemler. Sonrasında yüzme bilmeyen çocuk o öğrendiği necis hayvanın üzerine binip boynundan sıkıca tutunarak karşıya geçer. Akşam olunca camiye giden çocuğu orada caminin imamı görür. Çocuk imamı gördüğünde o imamın rüyasında gördüğü babası olduğunu anlar. İmam çocuğa sahip çıkar. Onu evlat olarak yanına alır. Yıllar geçer çocuk büyür ve bu beldenin imamı, ileri geleni olur. Daha sonra Ruslar burayı işgale geldiğinde çocuk direnişin de imamı olur.³²⁰ Meral Maruf bu hikayeyi anlattıktan sonra yazısını “Afganistan tüm Ruslara ve tüm dünya komünistlerine mezar olacak” diye bitirir.

3.2.1.1. Tarihi İpek Yolu’nun Kazandığı Yeni Anlam: Afganistan Seyahati

Mavera’nın Afganistan’la ilgili gündemi “Akabe Cemmatı”nden bir ekibin Afganistan’a doğru yola çıkmasıyla zirveye taşınır. Cahit Zarifoğlu bu yolculuğu “Dostlarımız Afganistan’da” diyerek anlatmaya başlar. Eylül 1981 tarihli sayı bu yazıyla açılır. Bu yolculuğun bir süredir planlandığı ancak şartların ancak şimdi buna müsait olduğu dile getirilir. Afganistan’daki mücahitlerin “eğer siz gelemiyorsanız bilet paralarını biz yollayalım” sözü bu yolculuğun artık katiyen gerçekleşmesi gerekliliğini tebarüz ettirmiş ve Afganistan yolculuğu 7 kişilik bir ekiple başlamıştır. Bu isimler Erdem Bayazıt, Ahmet Bayazıt, Yücel Çakmaklı, Çetin Tunca, Şenol Demiröz, Halil İbrahim Sarıoğlu ve Necdet Taşçıoğlu’dur.³²¹

Mavera ekibi Türkiye’de yaptıkları seyahat planına göre 2 hafta gecikmeli olarak Peşaver’e ulaşırlar. 9 Ağustos 1981’de Peşaver’de ilk uğradıkları yer Hizb-i İslami’nin genel merkezi olur. Burada seyahatin bundan sonraki aşamaları planlanacaktır. Bu plana göre önce Pakistan’daki muhacir kampları, meşhur Hayber geçidi, sınır kapısı, Hizb-i İslami’ye bağlı klinik ve hastaneler, Dere isimli kasaba ve oradaki kamp gezilecek ve Pakistan İstiklal Bayramı çekimleri yapılacaktır. Hizb-i İslami’nin lideri Gülbeddin Hikmetyar ile de mülakat yapılacaktır. Ardından ise yine

³²⁰ Meral Maruf, “Hicret Günleri,” **Mavera**, No:65, Nisan 1982, s.47.

³²¹ Cahit Zarifoğlu, “Dostlarımız Afganistanda,” **Mavera**, No:58, Eylül 1981, s.1-2.

Hizb-i İslami kontrolünde Afganistan'a geçilecek ve orada ise özellikle Ruslara verilen tahribatlar ve cephe yaşamı görüntülenmek istenmektedir.³²²

İpek Yolundan Afganistan'a yazıları ilk olarak Maver'a'nın Afganistan özel sayısında yayınlanmaya başlar ve devam eder. Bu yazılarda Erdem Bayazıt seyahatleri boyunca karşılaştıkları hemen her şeyi anlatmaya çalışır. Mücahitlerin savaşa hazırlıklarından, Afganistan'a yakın bir sınır köyünde konakladıkları dama kadar her türlü detaya rastlarız bu yazılarda.

3.2.2. Aşkın Coğrafyasında Bir Kutsal Şehir: Kudüs

Edebiyatımızda Kudüs'ün ilgi alanına girmesi 1960'lı yılların sonuna denk gelir. Filistin ve Kudüs hakkında edebiyatımızda "ilk bilinçli şiir" Sezai Karakoç'un Diriliş Dergisi'nin 1. Sayısında yayınladığı "Ey Yahudi" şiiridir.³²³ Karakoç bu şiiri 1969 yılında Mescid-i Aksa'nın yakılması olayı üzerine yazmıştır.

Edebiyatımızın Kudüs'e karşı ilgisizliğinin temelinde "Osmanlı'nın son dönemleri ile cumhuriyet dönemini kapsayan köklü medeniyet değişikliği"³²⁴ vardır. Aslında sadece Kudüs'e karşı bir ilgisizlik değildir bu. Tüm İslam coğrafyasına karşı bir ilgisizliktir. Bu ilgisizlik Türkiye'de gelişen İslami duyarlık ve Müslüman sanatçıların görünür olmaya başlamalarıyla bir duyarlığa dönüşmüştür. Sezai Karakoç gibi şair ve mütefekkirlerin Kudüs duyarlılığını Mehmed Akif İnan, Erdem Bayazıt gibi pek çok Maver'a Dergisi yazarı da sürdürmüştür.

Filistin duyarlılığıyla şiir yazan isimler sadece Maver'a'nın kurucu ve önde gelen yazarları değildir. Avni Doğan, Adnan Onay gibi bugün isimlerini bilmediğimiz pek çok şairin de Filistin duyarlılığıyla yazdığı şiirler vardır.

Bütün bir İslam coğrafyası içinde Kudüs'ün her zaman özel bir yeri vardır. Çünkü Kudüs, Mekke ve Medine'den sonra en kutsal şehirdir. Miraç hadisesi burada gerçekleşmiştir. İlk kıbledir. Bu sebeple onun sancıları İstanbul'u onulmaz yaralara sarar.

³²² Erdem Bayazıt, "İpek Yolundan Afganistan'a," **Mavera**, No:61, Aralık 1981, s.79.

³²³ Mustafa Özçelik, "Şiirimizde Kudüs ve Filistin Duyarlılığı," **Somuncubaba**, No:175, Mayıs 2015, s.50.

³²⁴ Mustafa Öztürk, "Şiirimizde Kudüs ve Filistin Duyarlılığı," **Beytülmağdis Araştırmaları Dergisi**, No:17 (2), Kış 2017, s. 49.

“mezarlara dayanan gemilerimiz
bekliyor bıldırcın sofrasını
en katı iklimlerde kırbaçlanmış öfkeler
bin nice kudüs sancılılarıyla
onulmaz yaralara sarıyor istanbulu”³²⁵

Yine şair şiirin devamında “mayınlara tel örgülü naylon sınırlara inat”³²⁶ diyerek Kudüs’ün “aşkın coğrafyası”ndaki yerine işaret etmektedir.

Mavera Dergisi’nde özellikle Kudüs edebi türler içerisinde en fazla şiire konu olmuştur. Filistin’deki meseleler daha çok şiirle dile getirilmiştir. Onların en önemli örneklerinden birisi de “Soru İşaretlerinden Biri ?” şiiridir. Bu şiir Mavera Dergisi’nde ilk kez yayınlandığında şiirin ismi sadece “?” işareti olarak yer alır. “Filistin bir sınav kağıdı / Her mü’min kulun önünde” meşhur mısraları da bu şiirde yer alır.³²⁷

Kadir Tanır’ın 35. Sayıda yayınlanan uzun sayılabilecek İstırap Çiçekleri adlı hikâyesinde İsrail askerleri tarafından öldürülen bir adamın hikâyesi anlatılır. Fakat hikâyede Filistin ya da İsrail kelimeleri geçmez. Hikâyenin bir yerinde Velid isimli karakterin isimsiz bir karaktere “burada bulunmanızda buranın üç dinde de kutsal olmasının rolü var mı”³²⁸ sorusundan ve hikâyenin ilerleyen bölümlerinde askerlerin öldürdükleri kişinin başında İbranice konuşmasından buranın Filistin olduğunu anlarız.

Mavera Dergisi’ndeki Kudüs üzerine eğilimler sadece bunlardan ibaret değildir. Her fırsatta özellikle Mescid-i Aksa üzerinden Filistin meselesi derginin sayfalarında kendine yer bulabilmiştir. Söz gelimi Mescid-i Aksa imamı Şeyh İkrime Said Sabriye’nin Kuveyt ziyareti sırasında kendisiyle yapılan bir söyleşi çeviri yoluyla Mavera’da okuyucuya sunulmuştur.³²⁹

³²⁵ Arif Altunbaş, “Ürperme,” **Mavera**, No:29, Nisan 1979, s.8.

³²⁶ Altunbaş, **a.y.**

³²⁷ Zarifoğlu, “?,” **Mavera**, No:70, Eylül 1982, s.4.

³²⁸ Kadir Tanır, “İstırap Çiçekleri,” **Mavera**, No:35, Ekim, 1979, s.17.

3.2.3. Maveria Dergisi'nde Afrika

18. yüzyıldan itibaren İngiltere, Fransa, İspanya, Portekiz gibi Batı Avrupa ülkelerinin neredeyse tamamını sömürgeleştirdiği Afrika kıtasında yaşananlar özellikle 1950'li yıllarda edebiyatımızda karşılık bulmaya başlamıştır.

II. Dünya savaşından sonra bağımsızlığını kazanan Afrikalı toplumların yankısı, Avrupalı devletlerin yaptığı zulümler, kısımlar Türk edebiyatında yazar ve şairlerin dünya görüşüne göre şekillenen bir ilgiyle yer alır. Kimi şair ve yazarlar bu “bağımsızlık savaşlarını esir edilen, zulme uğrayan Müslüman Afrikalı toplulukların hürriyet ve istiklal mücadelesi olarak” görürken kimisi ise “emperyalizme başkaldırı yahut kapitalist Avrupa devletlerine karşı halkların bağımsızlık ve özgürlük savaşı” olarak görür.³³⁰

Maveria Dergisi'nde ise Afrika hem Müslüman toplulukların yaşadığı bir coğrafya olduğu için hem de zulme uğradıkları için yer alır. Afrika bütün bir gönül coğrafyasının içinde zaman zaman bir dekor gibi zaman zaman ise daha somut şekilde kendine yer bulur.

Erdem Bayazıt'ın Tabiat Risalesi şiirinde Afrika diğer coğrafyalarla birlikte zikredilir. Kalbin bir yüzü Asya'dır bir yüzü Afrika. Aşağıda alıntıladığımız bölümün ilk mısralarında önce “bir tarafta şehirler şehirler şehirler” ve ardından gelen “mekanik bir çizgide tükenen insanlar” mısraıyla bu şehirlerde tükenen insanlar anlatılmak istenmiş gibidir. Sonrasında ise şiirin dekoru “çöl”e dönüşür. Bu çöldeki insanlar ise “aç” ve “çıplak”tır. Bu ifadelerde Afrika'ya çağrışım yapmaktadır.

“Emerek ayışığını nasıl da büyüyorsun ey kalbim

Bir tarafta şehirler şehirler şehirler

Mekanik bir çizgide tükenen insanlar

Bir tarafım çöl

Çölde birbirini boğazlayan aç çıplak insanlar

³²⁹ Bu söyleşiyi kimin yaptığı bilgisi yer almamaktadır. El Müctema 20 Nisan 1982, Tercüme: M.İnci bilgisi söyleşinin altına not edilmiş. Sayı 68. S.3-7.

³³⁰ M.Fatih Andı, **Güneşte Tutulan Ayna**, İstanbul, Hat Yayınları, 2010, s.181.

Bir yüzün asya ey kalbim bir yüzün afrika
Öbür yanın avrupa amerika
Saatler nasıl yorulmazlarsa işlemekten
Sen de yorulmuyorsun ey kalbim büyümeden”³³¹

Mavera Dergisi’nde Afrika duyarlılığı zaman zaman kişisel durumların Afrika ile özdeşleşmesine kadar varır:

“afrika yüreğimde kandil”³³²

Afrika büyük bir kıta ve bünyesinde bir çok ülke, din ve kültür barındırmasına rağmen genellikle yek bir bütünmüş gibi algılanır. Afrika bu yönüyle sömürünün, açlığın, savaşların bir sembolü gibidir. Buna rağmen az da olsa Afrika kıtasından Libya gibi, Cezayir gibi ülkelerin de ismen anıldığını görürüz.

“Hey benim anadolunun soluğu / çiçek açan yurdum
bahara / sevdaya / en büyük bir bakışla
dünyanın hangi enlemindeyiz / ve nerde afrika
bu hangi boyut / nasıl varacak akşama
el gör tamtamlardan ve başka / ve bilinmeyen
nerde Cezayir ve Libya
o benim bir şehrim / ki dünyaya bedel İstanbul”³³³

Genel olarak Afrika’dan bir bütün gibi bahsedilse de bazı özel sebeplerle bazı ülkeler de Mavera Dergisi’nin gündemine girmiştir. Onlardan biri de Batı Afrika ülkesi olan Senegal’dir.

Senegal’in ele alınmasındaki sebep Senegal’li bir yazar olan Şeyh Hamidu Kan’ın bir kitabının “Hayat Çıkmazı”³³⁴ adıyla Türkçe’ye çevrilmesi üzerinden olmuştur. Senegal Afrika’da nüfusunun yüzde sekseni Müslüman olan fakat yönetimi pek çok benzer ülkede olduğu gibi azınlıkların elinde olan bir ülkedir. Uzun yıllar

³³¹ Erdem Bayazıt, “Tabiat Risalesi,” **Mavera**, No:13, Aralık 1977, s.2.

³³² Mehmet Ocaktan, “Kar Aydınlığı,” **Mavera**, No:14, Ocak 1978, s.4.

³³³ Yılmaz Güney, “Yağmurda Bir Şiir Denemesi,” **Mavera**, No:31, Haziran 1979, s.4.

³³⁴ Şeyh Hamidu Kan, **Hayat Çıkmazı**, Çev. İsmet Topaloğlu, İstanbul, Damla Yayınevi,1976.

Fransızların sömürgesinde kalan Senegal 1960'ta bağımsızlığını elde etmiştir. Senegal siyasi olarak her ne kadar bağımsızlığını ilan etmiş olsa da kültürel olarak yine Fransız hâkimiyetinde bir ülkedir. Bu yüzden Müslüman bir yazarın eseri daha da önem arz etmektedir. Bu önemi kitabın muhtevasında da görmek mümkündür. Çünkü yazar bu eserinde Müslüman bir aydın olarak Fransa ile hesaplaşmaktadır.

3.2.4. “Bir Garip Kıta”: Hindistan

Hindistan Maveria yazarlarının meşhur Afganistan yolculuğu sırasında uğradıkları noktalardan biridir. Bu yolculukta Afganistan'a İran, Pakistan ve Hindistan güzergahı üzerinden gidilmiştir. Erdem Bayazıt, Hindistan'ı bir garip kıta olarak değerlendirir. Hindistan'la ilgili Maveria'nın gündemine gelen şey 120 milyon Müslüman'ın burada yaşamasıdır. Bayazıt'a göre bu 120 milyon Müslümanın arasında dünyanın en güzel Müslümanları da vardır. Örnek olarak da Cemaat-ı İslami Hindistan'ın reisi Mevlana Muhammed Yusuf'u gösterir. Yusuf'la görüşürken adeta peygamber döneminden bir sahabeyi konuştuğu hissine kapılmıştır. Yine Hintli Müslümanların dünyanın her yerindeki Müslümanlara yardıma koştuğunun da altı çizilir.³³⁵

3.2.5. Sovyet Rusya Egemenliğinde Üç Şehir: Semerkand, Buhara, Taşkent

Bu şehirler 1991 yılına kadar Sovyet Rusya'nın egemenliği altında bulunan İslam şehirleri olarak görülür. Bu şehirleri Pakistanlı bir öğretim üyesi olan İcaz Gilani bir konferansa katılmak için gittiği Moskova seyahatinde ziyaret etmiştir. Üç şehirde de Gilani'nin dikkati asli görevinin dışında kullanılan camilere ve Müslüman kimlikleri yozlaştırılmış Müslümanlara takılmaktadır. Bunlardan duyduğu üzüntüleri ve zaman zaman da Müslüman kimliğini muhafaza edebilmiş Müslümanları görünce duyduğu sevinçleri dile getirmiştir yazar. Bir çeviri metin olarak Maveria'da yer alan bu gezi yazısı³³⁶ Maveria'nın tüm dünya Müslümanlarını gündeme alma çabasının bir uzantısı olarak değerlendirilebilir.

³³⁵ Cahit Zarifoğlu, “Erdem Bayazıt ile Bir Konuşma,” **Maveria**, No:60, Kasım 1981, s.23.

Derginin 64. Sayısında Kadir Tanır'ın Buhara Yaylaları isimli öyküsü yayınlanır. Öykünün karakterleri ihtiyar bir adam, ihtiyar adamın kızı ve ihtiyarın "Rus Piçi" diyerek bağırdığı teğmendir. Teğmen ihtiyar adam ve kızla karşılaşmasından sonra durumunu sorgulamaya başlar. Kendi halkının gözünde Rus Piçi'dir ve kendi ülkesini işgale gönderilmiştir. Kendisine emir veren yüzbaşıya isyan ederek öykü ümitvar bir düşünceyle bitirilir. "Sizin ahali üzerine yaptığınız o hesaplar hiç ilgilemez beni. Anlıyor musunuz, cehenneme gidin Yüzbaşı!"³³⁷

Dergide edebi türler üzerinden bir duygudaşlık kurulduğunu söylemiştik. Derginin bir nevi gönüllü Afganistan muhabirliğini yapan Meral Maruf, Kadir Tanır'ın bu öyküsünü okuduktan sonra hem şaşırdığını hem de ağladığını dile getirmiştir. "Sanki kendi Afganistan'da yaşamış gibi hakikati kaleme almış" diyerek Buhara Yaylaları öyküsünü taltif etmiştir.³³⁸

3.2.6. Misafir İşçilikle Başlayan Çile: Almanya

Mehmet Çağlar'ın Amerika Mektubu üst başlığıyla dergide yer alan yazıların bir benzerini Almanya Notları başlığıyla da görürüz. Y. Muhammed Aktürk imzasını taşıyan bu yazıda³³⁹ Almanya'da faaliyet içerisinde olan bazı kuruluşların yöneticileriyle yapılan ortak bir "mülakat" söz konusudur. Bu mülakatta aynı sorular farklı İslami kuruluşların yöneticileri tarafından cevaplanmaktadır. Mülakatta genel olarak Almanya'da yaşayan Müslümanların sorunları, bu kuruluşların diğer İslami kuruluşlarla ilişkileri üzerine durulmuştur.

Coğrafya bahsi kuzeyden güneye, doğudan batıya Maver'a'nın gündeminde olmakla birlikte, geçmişten bugüne değin de Maver'a'nın gündeminde. Pek çok yazıda günümüz Müslümanlarının sorunları irdelenirken geçmişten günümüze değerlendirmelere de tabi tutularak yapılmıştır bu değerlendirme. Söz konusu Amerika'da yaşayan Müslümanların sorunları irdelenirken Kristof Kolomb'a kadar

³³⁶ İcaz Gilani, "Biz de Müslümanız Ama Küffar Tarafından Yönetiliyoruz," Çev. Metin Başlı, **Mavera**, No:51, Şubat 1981.

³³⁷ Kadir Tanır, "Buhara Yaylaları," **Mavera**, No:64, Mart 1982, s.43.

³³⁸ Meral Maruf, "Meral'den Mektup," **Mavera**, No:66, Mayıs,1982, s.77.

³³⁹ Y. Muhammed Aktürk, "Almanya'da İslami Faaliyet Gösteren Kuruluş Liderleri ile Bir Mülakat," **Mavera**, No:40, Mart 1980, s.23.

gidilmekte Amerikalı Müslümanların durumu geçmişten bugüne irdelenmeye çalışılmaktadır.³⁴⁰

Almanya'ya göç yakın tarihimizde yer alan önemli olaylardan biridir. Almanya ile Türkiye arasında 30 Ekim 1961'de imzalanan "İşgücü Alım Antlaşması"ndan sonra Almanya'ya göçler başlamıştır. 1973 Yılındaki dünya petrol krizinden sonra Almanya Türkiye'den yani Avrupa dışı toplumlardan işçi alımını durdurmuş ve işçilerin ve ailelerinin ülkelerine geri dönmesini teşvik etmiştir. Fakat bunda çok başarılı olunamamıştır.

Almanya'ya çalışmak için giden Türkler geri dönecekleri düşünüldüğü için "misafir işçi" olarak kabul edilmişlerdir. Fakat durum beklenildiği gibi olmamıştır. Ve Haydarpaşa'dan ilk trenin kalktığı 1961'den bu güne kadar Almanya'daki Türkler pek çok sıkıntıyla karşılaşmışlardır. Bu sıkıntılar zaman zaman romanlara, zaman zaman da şiirlere, şarkılara konu olmuştur.

Rasim Özdenören dergide yer alan bir konuşmasında Almanya'ya göçün edebiyatımızın aslı meselesi olmadığını ve bu sebeple bu konuda yazmayacağını söylese de derginin sayfalarında Almanya konusu hem aktüel değinilerde hem bazı hikayelerde karşımıza çıkar.

Almanya'ya giden işçilerin kimisi ailelerini arkasında bırakmış, kimisi ise yanına alabilmiştir. İşte bu durum bir öyküde köyde yaşayan bir kadının kocası Almanya'dan istediği kadar para gönderdiği için ihtiyaçlarını rahatça karşılayabildiği bir hikâye olarak karşımıza çıkar. İhtiyaçlar rahatça karşılanıyordur karşılanmasına ama "babasız", çocuklara bakmak bir evi çekip çevirmek, tarla, bağ bahçe işleriyle uğraşmak kolay değildir. Daha zoru ise ötelerin hatırlanması ve uzaktakilerden mektupların beklenmesidir. Bekleyiş uzayınca da hayıflanma başlar:

"Ah Almanya seni çıkaran başka bir şey bilmez miydi? Nedir bu zavallı kadınların ve çocukların çektikleri? Erkişi yüzüne hasret kalan kadınların acısı yetişmez mi hiç? Babalarını senede birkaç gün misafir gibi gören çocukların gözyaşları kimi boğacak?

³⁴⁰ Talat Çiftçi, "Amerika'da Müslümanlar," **Mavera**, No:45, Ağustos 1980, s.20.

Babalar para bu kadar tatlı mı? Yoksa Almanya'daki hayat mı sizi memnun eden?"³⁴¹

Y. Muhammed Aktürk imzalı yazı "Götürün Bizi Buradan" başlığını taşır. Bu ifadeyle bir nevi 80'lerde Almanya'da yaşayan Türklerin yakarışı dile getirilir. Çünkü artık Almanya'da "Türkler dışarı" naraları yüksek sesle dile getirilmeye, sokak duvarlarından televizyon ekranlarına kadar pek çok ortamda görünmeye başlamıştır. Yazar bu ifadeleri aşırı milliyetçi Almanların söylediği düşüncesine katılmaz. Ona göre bu durum tüm Müslümanları kalplerine barbar diye yazmış olan Batılıların açık seçik niyetlerini ortaya dökmesinden başka bir şey değildir. Müslüman kimlik dolayısıyla Türkler dışarı diyen Almanlara daha doğrusu Batılılara verilecek en iyi cevap "Müslümanın kendini yozluktan kurtarmasıdır. Sonra da bu Müslümanların toplanıp cemaatleşmesidir." Yani geri adım atmaktan yana değildir yazar. Onun isteği "kendi toplumunu kurmak"tır.³⁴² Hem de Türklerin bulunduğu yerde...

3.2.7. Sömürgeci İnançsız Bir Tüketim Ülkesi: İngiltere

"Bizim Dünyamız"dan bölümünde yayınlanan bir mektup-yazı İngiltere Mektubu başlığını taşımaktadır. Bu mektup-yazıda İngiltere'nin ahlaki olarak çöküşünden, sokaklarda yaşanan kaos ve terör olaylarına kadar pek çok konuya yer verilmiştir. İngiliz insanının yalnızlığı sanayi devriminin sonucu olarak büyüdükçe büyümüş ve bütün insani bağlar kopmuştur. Aile içi ilişkilere kadar tüm insani ilişkiler bozulmuştur. Yazar mektubunda İngiltere'de işsizliğin had safhaya vardığını ve buna rağmen binlerce Asyalı ve Afrikalı öğrenciye burs verilmesini de Batının çıkarıcı zihniyetinin bir uzantısı olarak görmektedir. Yazara göre İngiltere böylelikle kendi mevcut kötü durumunun üstünü örtmek istemektedir.³⁴³

Bir başka yazıda İngiltere toplumunun inançsızlığından bahsedilmiştir. Okuduğu üniversitede her çeşit dernek olduğunu dile getiren yazar Hristiyanların da bir derneğin olduğunu ve bulunduğu üniversite yurdunda geceler düzenlediklerini

³⁴¹ Hüseyin K. Ece, "Düğümler," **Mavera**, No:55, Haziran 1981, s.12.

³⁴² Y. Muhammed Aktürk, "Almanya Notları: Götürün Bizi Buradan," **Mavera**, No:50, Ocak 1981, s.46.

³⁴³ Ahmet Tıktık, "İngiltere Mektubu," **Mavera**, No:57, Ağustos 1981, s.47.

söyledikten sonra bu programlara ilginin olmadığını söyler. Yazara göre İngiltere'deki gençlerin hiç birinin kiliseyle bir bağlantısı yoktur.³⁴⁴

İngiltere inançsızlıkla birlikte tüketimle de gündeme taşınır. “Christmas” dolayısıyla İngiltere halkı gece yarılarında başlayarak alışveriş kuyruklarına girmekte, “dünyanın her yerinden” gelen yiyecekte giyeceğe her şeyi tüketmektedir. Yazarın “dünyanın her yerinden” vurgusunu yapmasındaki sebep İngiltere hükümetinin Afgan hükümetini kınaması fakat buna rağmen Afganistan’la olan ticari ilişkilerini her geçen gün ilerletmesidir. Avrupalılar için bu tepkiler “rol icabı” tepkilerdir. Avrupa, Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkelerle ticari ilişkilerini sürekli geliştirmektedir.³⁴⁵

3.2.8. Hama Katliamı ve Baskı Altında Bir Halk: Suriye

Suriye derginin gündemine 1982 yılında Hama’da yapılan katliam ve kıyım dolayısıyla taşınmıştır. Maveria Dergisi özellikle İslam Dünyasından bahseden ajansların ve ulusal kanalların bilgisizliğinden ve yalan yanlış haber yapmasından şikayetçidir. Bu yüzden bu konulara eğilirken sadece edebiyat perspektifinden bakılmadığını görürüz. Adeta bir medya görevi de üstlenmek zorunda kaldıkları için bu konulara eğiliyorlardır.

Hama tarihi boyunca istilaların ve mücadelelerin şehri olmuş bir şehirdir. Fakat 1982’de yapılan katliamların boyutu insanlık sınırlarını adeta yok etmiştir. Hama’da yapılan katliam ve psikolojik baskıların boyutu “Hama Ah” isimli seçkide tüm açıklığıyla dile getirilmiştir:

“Bir mahalle tamamen kuşatılır. Halk itilip kakılarak şerefleri çiğnenerek evlerinden çıkarılır, elleri başları üzerinde, yüzleri duvara dönük olarak saatlerce durdurulur. Sonra aralarından bazıları seçilerek bunlar şu işlerden birini yapmakla serberst bırakılır: Başının yarısının kılları yolunarak tıraş edilir, bıyığının sağ tarafı yolunur (mesela başının sağ tarafının saçı yolunmuşsa bıyığının sol tarafı yolunur.) ihtiyarların sakalları yolunur ve gazlı çakmakla yakılır.”³⁴⁶

³⁴⁴ Ahmet Tıktık, “İngiltere Mektubu,” **Maveria**, No:65, Nisan 1982, s.78.

³⁴⁵ Ahmet Tıktık, “İngiltere Mektubu,” **Maveria**, No:67, Haziran 1982, s.74.

³⁴⁶ Süreyya Salih, **Hama Ah**, İstanbul, Gölden Yayıncılık, 1995, s.45.

Hama'da yaşananlar o günden bu güne kadar etkisini sürdürmüş, şehir o gün yaşanan katliam ve yıkımların izlerini taşıdığını bugün şehri ziyaret edenlere hissettirmeye devam etmiştir. Hama şehri rejim tarafından her türlü güç kullanılarak “adam edilmiş”tir. Bu durumun hissettirdiklerini yazar Taha Kılınç kitabında şöyle ifade etmiştir:

“Artık adını bile anmanın insanın başına pek çok iş açabildiği, mahzûn Hama... İçimi hafiften bir hüznü kaplıyor. Köprüleri, zarif evleri, zeytin bahçeleri ve içinde ümmeti hala yaşatanlar için pek çok acı çağrışım yapan kaderiyle her mü'min yüreği acıtan bir yer burası...”³⁴⁷

Hama, katliamdan sonra yaşadığı yıkımı “köprüleri, zarif evleri” ve barışın sembolü olan “zeytin ağaçları” ile örtmüş görünse de üstünü örtemediği, saklayamadığı bir hüznü savaşın üzerinden yıllar geçmiş olsa da yaşamaktadır. Hama olayları yaşanırken nasıl orada yaşananlar medyada yer almıyorsa bugün bile Hama'yı anmak ondan bahsetmek “insanın başına iş açabilecek” boyuttadır.

Cahit Zarifoğlu “İsrail saldırılarında sivillerin kaçışmalarını, tankların topların uçaksavarların ve füzelerin ateşlenişini hatta vurulanları ve düşen uçakları helikopterleri bile televizyon ekranlarında, gazete sütunlarında günü gününe görmek mümkün”ken Hama olaylarının gazete ve televizyonlarda yer almamasının sebebini sorar. Zarifoğlu Hama'nın medyada yer almamasının sebebini İsrail ve Suriye rejimi arasındaki gizli anlaşmaya bağlar. Her ne kadar Suriye ile İsrail çatışıyor gibi görünse de Suriye'nin Golan tepelerinden “İsraille muvazaalı olarak” çekildiğine dair haberler vardır. Ve medyanın sessizliğinin sebebini bu olması akla gelmektedir.³⁴⁸

Mavera Dergisi'nin eleştirisinden TRT de payını alır. TRT'nin haber bültenlerinde “ısrarla Suriye'nin resmi açıklamalarının kullanılması” Maveraya rahatsız etmektedir. Çünkü bu haberlere göre Hama'da bir takım isyancılar devlet kuvvetlerine karşı isyan ediyordur ve devlet kuvvetleri de bu isyancıları cezalandırıyordur. Kısa bir süre sonra Suriye'de hayat normale dönecektir.³⁴⁹

³⁴⁷ Taha Kılınç, **Şam Kitabı**, İstanbul, Fide Yayınları, 2006, s.20.

³⁴⁸ Cahit Zarifoğlu, “Yerle Bir Edilen Hama Şehri Üzerine Ahmet Polat'la Bir Konuşma,” **Mavera**, No:68, Temmuz 1982, s.7.

³⁴⁹ Ahmet Sağlam, “Endişe Dolu İzleyişler,” **Mavera**, No:64, Mart 1982, s.3.

Mavera Dergisi'nde "Hama'da Hayat Normale Dönebilir mi?" sorusunu Yorumlu Haberler bölümünde bir değerlendirme başlığı olarak görürüz. Bu değerlendirmeye göre Hama'da hayatın "sapık Nusayri diktatörlüğü"nin istediği gibi normale dönmesi mümkün değildir. Rejime başkaldırı diğer şehirlere de yayılmaya başlamıştır.³⁵⁰

Hama'da yaşananlar karşımıza çıkmaya devam edecektir. Avni Doğan'ın "Hayal Yerine" isimli şiiri de Hama için yazılmıştır. Şiirim genelinde yaşanan acının büyüklüğü ve isyanı bilemesi gibi temalar gözümüze çarpar.

"Hamada bir karanfil açılır boynu Vurulur

...

İkibinli yıllara doğru

Uzanan

Gül kokusudur

İçimizde göğeren

Gül uyruklu bir isyandır artık"³⁵¹

Suriye'deki olayları "bir doğuşun sancıları" olarak değerlendirirler. Bu sancılar İslam Devleti'nin doğuşunun sancılarıdır. Bu sürecin aktörü ise Müslüman Kardeşler Teşkilatıdır. Maveria Dergisi'ne göre sık sık "sapık Nusayri diktatörlüğü" olarak bahsedilen Suriye yönetimi ve Baas Partisi yenilecek ve bir İslam Devleti kurulacaktır. Çünkü Baas partisi sadece İslam'a ve Müslümanlara zarar vermemektedir. Parti en üst kademedен en alt kademeye rüşvet, gasp, hırsızlık gibi hadiselerle anılmaktadır. Toplumun büyük bir kesimi ise bu durumlardan rahatsızdır.³⁵²

1979 yılında İran'da şah rejiminin devrilip yerine İran İslam Cumhuriyeti'nin kurulması pek çok İslâm ülkesinde olduğu gibi Suriye'de de yeni bir rejim hayali doğurmuştur. 1979 yılından itibaren Suriye'den Yeni Devir gazetesine Esad

³⁵⁰ Ahmet Sağlam, "Hama'da Hayat Normale Dönebilir mi", **Mavera**, No:64, Mart 1982, s.4.

³⁵¹ Avni Doğan, "Hayal Yerine," **Mavera**, No:66, Mayıs 1982, s.40.

³⁵² S.A., "Esad Ailesi ve Nusayriler," **Mavera**, No:64, Mart 1982, s.7.

yönetiminin sonunun yakın olduğu kanaatlerini yazan Fehmi Kuru bu tarihten üç yıl sonra durumun sandığı gibi olmayacağını dile getirir:

“Ülke her zamankinden daha sıkı bir şekilde Esad, yüksek rütbeli genellikle Nusayri subaylar ve Baas Partisi sac ayağının elinde görünüyor. Beni ve benim gibi Suriye ile ilgili ilk elden bilgi sahibi pek çok gözlemciyi yanıltan bir durum bu.”³⁵³

Fehmi Kuru gibi bazı yazarların bugünden dönüp baktığımızda doğru çıkan tespitlerine rağmen *Mavera*'nın Suriye ve Hama üzerine gündemi değişmemiş Fehmi Kuru'nun bu yazısından hemen sonra C.ZARİFOĞLU imzasıyla “O sabah ezan sesi gelmedi camimizden / Korktum bütün insanlar, bütün insanlık adına” mısraları başlıksız bir şiir olarak yayınlanmıştır.³⁵⁴

Bir başka yazıda Suriye'ye 5 gün gibi kısa süreliğine giden Cezayirli bir öğrencinin mektubuna yer verilir. Bu mektup yazıda Zübeyir Hüseyin sakallı olduğu için insanların kendisinden çekindiğini çünkü her yerde istihbaratın halkın gözünü korkuttuğunu dile getirir. Bu korku yüzünden halk politikayla ve devletin Müslümanlara karşı aldığı tavırla ilgilenmediğinden bahseden yazara göre Suriye devlet terörünün kol gezdiği bir ülkedir.³⁵⁵

Dergideki düşünce yazıları ve edebi verimler arasında ortak bir bakış açısı olduğunu görürüz. Selahaddin İpek'in Ümmü Müstebim isimli hikayesinde Suriye devletinin Müslüman halkına yaptığı zulüm Mübtesim isimli kız üzerinden anlatılır. Köyde ailesiyle yaşayan Mübtesim'in huzuru bir grup askerın kapılarını çalıp babasını sormasıyla bozulmuştur. Çünkü o askerler yine gelecektir. Şehirden kötü haberler duyan köylüler tedirgindir. Bir akşam köyü askerler basar. Köyün erkekleri, çocukları öldürölür. Genç kızlar kaçırılır. Onlardan birisi de Müstebim'dir. Mübtesim tecavüze uğrar, kendisine işkence edilir. Kendisine bu kötölükleri yapan askerın tek istediğı “reisiniz kim” sorusuna cevap almaktır. Fakat Mübtesim'in bir reisi yoktur. Olsa da asla söylemeyecektir. Seve seve ölümü göze alır. 17 Yaşında

³⁵³ Fehmi Kuru, “Hama'dan Önce,” *Mavera*, No:75, Şubat 1983, s.4.

³⁵⁴ Cahit Zarifoğlu, “İsimsiz Şiir,” *Mavera*, No:75, Şubat 1983, s.5.

³⁵⁵ Zübeyir Hüseyin, “Suriye Mektubu,” *Mavera*, No:64, Mart 1982, s.84.

olduğunu öğrendiğimiz Mübtesim İslam'ın ilk kadın şehidi Hz. Sümeyye'yi düşünerek şehit olacaktır.³⁵⁶

Mübtesim için artık ölüm bir kurtuluş olarak görülür. Evini, ailesini, temizliğini her şeyini kaybetmiştir. Selahaddin İpek'in öyküsünden sonra dergide yer alan Cahit Zarifoğlu'nun şiirinde de şu mısralar sanki Mübtesim gibi pek çoklarının durumunu anlatır:

“Kara kemerler altında genç kızlar

alınmış neleri varsa ellerinde

Ölüm bir kurtuluş çizgisi

bir sanmak zihinlerinde”³⁵⁷

Suriye yönetiminden “tağut” olarak bahsedilir. Tağut ifadesi seksen ve doksanların yayın dünyasında sıklıkla kullanılan bir ifadedir. Allah'ın hükümleri dışında hareket eden ve zorbalık yapan kişi ve yönetimler için kullanılır. Suriye’de tağut yönetim altında zulüm gören, hapishanelerde tecavüz edilip öldürülen kadınların bir mektubu “Azgın Kafir Zindanlarında İşkence Çeken Suriye Müslüman Kadınlarının Kanlanmış Gözyaşları ile Yazılan Feryad” ismiyle yayınlanır.³⁵⁸ Suriye gündemi hem düşünce yazıları hem de edebi türler bağlamında dergide yer bulmaya devam eder.

3.2.9. “Dünyanın Şer Odağı” ve Bazı Dikkatler: Amerika

Amerika emperyalist bir devlet, dünyadaki şer odaklarının merkezi olarak görülmekle birlikte Amerika'daki Müslümanların her türlü faaliyetleriyle yakından ilgilenilmeye çalışıldığını görürüz. Bir Müslüman öğrenci derneğinin bildirisi, bir üniversitede cemaatle kılınan namaz, bir şehirde Müslümanların bir araya gelerek yayınladığı bir bilim, edebiyat, sanat dergisi *Mavera Dergisi*'nin ilgisini çeker.

³⁵⁶ Selahaddin İpek, “Ümmü Mübtesim,” *Mavera*, No:66, Mayıs 1982, s.27-34.

³⁵⁷ Cahit Zarifoğlu, “Savaş Henüz Burada Şuramda,” *Mavera*, No:66, Mayıs 1982, s.35.

³⁵⁸ Tağut Hapishanelerinden Suriyeli Kız Kardeşleriniz, “Azgın Kafir Zindanlarında İşkence Çeken Suriye Müslüman Kadınlarının Kanlanmış Gözyaşları ile Yazılan Feryad,” *Mavera*, No:66, Mayıs 1982, s.79-80.

Amerikadan mektuplar yazan Fehmi Kuru görev yaptığı üniversitedeki derslerin içeriklerine kadar detaylı bilgiler verir. Yaşadığı Massachusetts eyaletinin Amerika'nın kültür faaliyetlerinin en yoğun bölge durumunda olduğunu söyleyen Kuru'ya göre her “her görüşün yayın organlarını bölge çapında, hata her üniversite içerisinde bulmak” mümkünken maalesef bize ait bir yayın organına rastlamak mümkün değildir. Yine Kuru buradaki Müslümanlar arasında konuşma yapabileceği bir Müslümana rastlamadığını dile getirir. Konuşmadan kasıt *Mavera Dergisi* için röportajlardır. Bu durumda kendisinden çeşitli röportajlar göndermesi istendiği sonucuna ulaşabiliriz.³⁵⁹

Derginin 65. Sayısında bir gazete haberi üzerinden Amerikalıların dünya görüşüne değinilir. Gazetede haberde falcılar 10 Mart 1982'de kıyametin kopacağını iddia etmiştir. Bilim adamlarının kıyamet kopmayacağı açıklamasına rağmen “bilimin reddettiklerine inanmayan Amerikalılar” niçin falcıların kehanetine inanıp paniğe kapılmışlardır? Sorunun cevabını da verir yazar. Amerikalılar her ne kadar sadece bilimin dediğine göre hareket eden bir toplum da olsa dünyanın sonu gibi şeyler söz konusu olduğunda iş değişmektedir. Bu noktadan sonra bu akılcı toplum için astronomi hemencecik arkeoloji oluvermiştir. Çünkü bilim adamlarının kıyamet kopmayacak iddialarıyla falcıların kıyamet kopacak kehaneti arasında hiç bir fark yoktur.³⁶⁰

3.2.10. İslam Kardeşliğinin Bir Uzantısı: Yeni Zelanda

Derginin “Bizim Dünyamız” bölümünde Yeni Zelanda'daki Müslüman üzerinden bu ülkeden bahsedildiğini görürüz. Dergini yayınlandığı 1982 yılında Yeni Zelanda'nın nüfusunun üç milyon olduğu ve bunun binde birinin Müslüman olduğu vurgulanır.

Yeni Zelanda'da beş İslami teşkilatın bir araya gelmesiyle “Yeni Zelanda İslami Teşkilatlar Birliği”nin kurulmuştur. Ülkede artık Kur'an kursları açılmaya, evlilikler İslam'a göre yapılmaya, Cuma ve bayram namazları düzenli olarak kılınmaya başlanmıştır. Aynı zamanda İslami kitaplıklar da kurulmuştur.

³⁵⁹ Fehmi Kuru, “Amerika Mektubu,” *Mavera*, No:64, Mart 1982, s.85.

³⁶⁰ Mehmet Hayri, “Kahinlerin Kıyameti,” *Mavera*, No:65, Nisan 1982, s.5-6.

Yazının devamında Yeni Zelenda'daki teşkilatların iletişim bilgileri verilerek oradaki Müslümanlarla mektuplaşmanın ve yardımlaşmanın öneminden bahsedilmiştir.³⁶¹

3.2.11. Değerlerini Unutan Halk: Mısır

Mavera Dergisi'nde Türkiye dışı coğrafyada bir kaç izlek karşımıza çıkar. Bunlardan birisi başka ülkelerin savaş gibi yöntemlerle zulmettiği İslam ülkeleri, diğeri halkı Müslüman olup yönetim tarafından zulmedilen Müslüman halk, diğeri Batı'nın emperyalist faaliyetleri sonucu sömürgeleştirilmiş ülkeler, bir diğeri ise halkın kendi değerlerine yabancılaştığı ülkelerdir.

Mısır, yönetimin de etkisiyle halkın kendi değerlerinden yani İslam'dan uzaklaşmasıyla Mavera'da görünür. Mısır yönetimi camilerin namaz vakti dışında açık tutulmasını yasaklamıştır ve bu durum halk tarafından en küçük bir tepkiyle karşılanmamıştır. Artık Mısır halkı birbirinin dedikodusunu yapan bir topluluk olup çıkmıştır.

Halka yöneltilen bu eleştiriler Mısır'ın dünyaca ünlü Ezher Üniversitesine de yöneltilir. Buradaki hocalar ya yönetim tarafından zindana atılmış ya da ülkeden sürülmüştür. Geri kalan hocalar ise “şeytan sistemi”nin tarafına geçmiştir. Mısır yönetimini destekleyen hocalar adı İslam Üniversitesi olan bu okulda namaz bile kılmıyor ve namaz kılan öğrencileri de tahkir ediyorlardır.³⁶²

Ezher Üniversitesi'ndeki bu durum Mısır'ın eski baş müftüsü Hasaneyn Muhammed Mahlûf'la yapılan bir söyleşide de ayrıntılı olarak dillendirilmiştir.

Hasaneyn Muhammed Mahlûf çok sayıda âlim yetiştiren bir aileye mensuptur. Aynı zamanda Ezher Üniversitesi yöneticilerinden Muhammed Hasaneyn el-Adevî'nin de oğludur. Mahlûf 11 yaşında Ezher Üniversitesi'ne girmiştir. Mahlûf önemli görevlerde yer almış hem Mısır'da hem de diğer İslâm ülkelerinde meşhur bir âlimdir. 1983'te Kral Faysal Milletlerarası İslâm'a Hizmet Ödülü'nü almıştır. Aynı zamanda Ezher'in 1000. Yılı kutlamalarında da birinci dereceden ilim ve sanat

³⁶¹ Zübeyir Koç, “İslam Yeni Zelenda'yı Değiştiriyor,” **Mavera**, No:66, Mayıs 1982, s.77.

³⁶² Muhammed Abdulvahit Ebubekr, “Kahire Mektubu,” **Mavera**, No:68, Temmuz 1982, s.63.

nişanıyla ödüllendirilmiştir.³⁶³ Aldığı bu ödüller üzerine kendisiyle bir söyleşi yapılmıştır. Mahlûf'la yapılan bu söyleşi Arabistan'da bir gazetede yayınlanmış oradan tercüme edilerek *Mavera Dergisi*'nde yer almıştır. Fakat *Mavera*'da bu söyleşinin hangi gazetede yayınlandığına ya da kim tarafından tercüme edildiğine dair bir bilgi yer almamaktadır. Söyleşi de dikkat çeken detay Malûf'un Mısır yönetimine karşı eleştirel tavrıdır. Malûf, Ezher Üniversitesi'ndeki bozulmaları ve Ezher Üniversitesi'nin eski değerini kaybettiği düşüncesini de Mısır yönetiminin İslâm'dan uzaklaşmasına yormaktadır. "Devlet liderinin doğruya sekinde Ezher uleması nerede, bu onların görevi değil mi" gibi bir soruya ise Mahlûf: "Ezher'i 'Ezher uleması nerede?' şeklinde kınayanları, levmedenleri de gördük. Cevabım şudur: Ezher uleması vardır, yerindedir, ancak, hayrı celb, şerri menetmekten aciz her varlık gibi vardır. Elinden birşey gelmez. Hele, devlet liderinin yolunu çizecek veya değiştirecek durumda değildir. Yoksa, Ezher uleması yerindedir, mevcuttur."³⁶⁴ diye cevap verecektir. Malûf'a göre "Ezher'e kendi öz şahsiyetini iade edecek, eski rolünü kazandıracak, risâlet emanetini yerini getirmekte serbest bırakacak bir Müslüman lider"³⁶⁵ gelinceye kadar Ezher Üniversitesi mevcut durumdan kurtulamayacaktır.

Mısır yakın tarihi savaşlarla, darbelerle, ekonomik krizlerle dolu bir ülkedir. Mısır'ın devlet başkanı Enver Sedat 6 Ekim 1981'de İsrail'e karşı kazanılan zaferin yıl dönümünde Cihad grubu mensupları tarafından öldürülmüştür. Enver Sedat'tan sonra yerine Hüsnü Mübarek gelmiştir. Hüsnü Mübarek göreve geldikten sonra İslâmcı hareketler üzerinde denetimi ve baskıyı arttırmıştır.³⁶⁶ Ülkede sosyal-siyasi karışıklıklar ve huzursuzluklar söz konusudur. "Mübarek'e karşı darbe girişiminde bulunan 200 kadar küçük rütbeli subay ordudan" atılmıştır. Tüm bu durumlar "Hüsnü Mübarek için balayı sonra erdi."³⁶⁷ Cümlesiyle değerlendirilir. Hüsnü Mübarek yönetimine karşı bir tavır alındığını görürüz.

³⁶³ Mâcide Mahlûf, "Hasaneyn Muhammed Mahlûf," **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, İstanbul, 2003, s.345.

³⁶⁴ İsimli, "Mısır Sâbık Başmüftüsü Hasaneyn Mahlûf'a Sorular," **Mavera**, No:78, Mayıs 1983, s.15-16.

³⁶⁵ İsimli, "Mısır Sâbık Başmüftüsü Hasaneyn Mahlûf'a Sorular," **Mavera**, No:78, Mayıs 1983, s.16.

³⁶⁶ Hilal Görgün, "Mısır," **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.29, İstanbul, 2004, s.574.

³⁶⁷ Fehmi Kuru, "Darbe Girişiminden Kılıpayı Kurtulan Mübarek Güç Durumda," **Mavera**, No:74, Ocak 1983, s.4.

3.3. MAVERA DERGİSİ'NDE TÜRKİYE COĞRAFYASI

Mavera Dergisi'nde Türkiye coğrafyasına baktığımızda çok fazla malzemeye rast gelmeyiz. Daha çok şehrin tahrip edici yönü, şehirdeki ahlaki yozlaşma, şehrin merkezinin değişmesiyle ahlaki merkezin kayması gibi temalar üzerinden Türkiye coğrafyası değerlendirilmiştir. Müslüman tavrın şehirli hayatla birlikte karşılaştığı zorluklar ve bunalımlar Türkiye coğrafyasında şehir imajı üzerinden anlatılmıştır.

İnsanlığın var olduğu ilk günden bugüne kadar ortaya koyduğu aşılammamış örgütlenme biçimi olan şehirlerin serüveni insanlığın serüveni kadar eskidir.³⁶⁸ Tarih boyunca bazı şehirler haritadan silinmiş veya başka medeniyet dairesine girmiş de olsalar varlığını hep sürdürügelmiştir.

Şehirlere yüklenen anlam kültürden kültüre farklılık gösterir. Bizim kültürümüzde ise şehirler genellikle olumlu anlamlar yüklenmiştir. Şehirleşme, şehirde yaşama teşvik edilmiştir. Bunun en önemli sebebi İslam dinidir. Çünkü İslam bir şehir ve şehirli dinidir. Peygamberler genelde şehirlere gönderilmişlerdir. Ya da bazı peygamberler kırsal bölgelere görevlendirilmiş olsalar bile vazifelerini şehirli insanlara yapmış, daha çok şehirlileri muhatap almışlardır. Bunun bir nedeni de İslamın kurallı, disiplinli bir hayat tasavvurudur. Yine İslam'ın emirlerinden olan namazın cemaatle kılınması gibi pek çok ibadet de İslamın şehirle birlikte düşünülmesi gerektiğine örnektir.

İslamın şehre ve şehirliye hitap etmesinin sosyolojik ve ahlaki sebepleri de vardır. Çünkü toplumdaki çürüme ve yozlaşma belirli bir gelişim aşamasına gelmiş şehir yaşamında ortaya çıkmaktadır. Artan refah ve zenginlik toplumları doğru yoldan saptırmıştır. Dolayısıyla da peygamberler ahlaki ve toplumsal ıslah çalışmalarına köylerden değil şehirlerden başlamışlardır. Bu yönüyle şehirler “olumsuz” imajlar yüklenirler.³⁶⁹

Şehrin olumsuz imajlarlar yüklenmesi durumu benzer bakış açılarıyla Maveria Dergisi'nde yer alır. Bu imajlar arasında yüksek katlı apartmanlar, ezan

³⁶⁸ Korkut Tuna, “Şehrin Serüveni,” **Hece**, No:150/151/152, Haziran/ Temmuz/Ağustos 2009, s.16.

³⁶⁹ Kadir Canatan, “Bir Tanımlama Çerçevesi: İslam Kültüründe Şehir Kavramı,” **Hece**, No:150/151/152, Haziran/ Temmuz/Ağustos 2009, s.69.

sesinin duyulmaması, kılık kıyafetin uygunsuzluğu gibi argümanlar vardır. Ali Bozkurt'un yazdığı Şehir Dağ ve Adam hikâyesinde bu imajlara sıklıkla rastlarız. Hikâye kahramanının görev icabı gittiği “Şehirde” ilk dikkatini çeken “evlerin çoğu topraktan” da olsa şehirde “apartmanların” olmasıdır. Fakat “buralarda şehrin yabancıları” oturmaktadır. “Yerliler çok katlı yerlerde oturmaya alışık değillerdir.”³⁷⁰ Hikâyede üstü kapalı bir cumhuriyet eleştirisi de yapılmaktadır. Çünkü adamın gittiği şehirdeki “bütün değişiklikler otuz-kırk sene içinde” meydana gelmiştir:

“Şehrin asıl yeri burası değildi. Şehir kırk sene önce takriben yedi kilometre ötedeki yüksek tepelerin üstündeydi. Yüksek tepeleri dağ denebilecek daha yüksek tepeler çevreliyordu. Orada birkaç asır önce yaşamış büyük bir veli yatıyordu. Şehir orada iken herkes o büyük velinin manevi etkisi altındaydı.”³⁷¹

Bu tasvirler şehrin merkezinin şehre hayat veren damarın bir velinin türbesi etrafından kaydırıldığını bize göstermektedir. Şehrin merkezi artık değişmiştir. Eskiden veli türbesi etrafında teşekkül eden şehir manevi olarak da velinin etrafında kümelenmiştir. Fakat yeni şehirle birlikte bu merkez kaymıştır. Yine eski yerleşim merkezinde bir saraydan bahsedilmektedir. Bu saray artık metruk bir haldedir. Fakat asıl ilgi çeken şey sarayın karşısında bulunan metruk bir camidir. Bu cami de cumhuriyet sonrası kapatılan, depo olarak kullanılan camileri³⁷² anımsatır nitelikte anlatılmıştır:

“Sarayın karşısında mimari kıymeti çok yüksek olan bir cami vardı. Caminin kapı ve pencere kanepeleri sökülmüştü. Yağmura tutulan çobanlar, sürülerin burada barındırıyorlarmış. İçi iki karış gübreye doluydu. Her taşına bir iki askerin ismi ve dönemi kazılmıştı.”³⁷³

Bir başka hikâyede yine kentten hoşnutsuzluk dile getirilir. Kent alışılmayan yeni bir mekan olarak göze çarpmaktadır. Genellikle hikaye kahramanları bu şehre zorunlu bir sebeple gelirler. Bu zorunlu sebep bazen memuriyet, bazen öğrencilik, bazen de geçinmek içindir:

³⁷⁰ Ali Bozkurt, “Şehir Dağ ve Adam,” **Mavera**, No:35, Ekim, 1979, s.28.

³⁷¹ Ali Bozkurt, “Şehir Dağ ve Adam,” **Mavera**, No:35, Ekim, 1979, s.29.

³⁷² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Mehmet Şevket Eygi, **Yakın Tarihimize Cami Kıyımı**, İstanbul, Bedir Yayınları, 2003.

³⁷³ Ali Bozkurt, “Şehir Dağ ve Adam,” **Mavera**, No:35, Ekim 1979, s.30.

“Büyük kentle barışık olamadı bir türlü. Alışamadı kentin ışıklarına, seslerine, reklamlarına, beton binalarına, caddelerine ve insanlarına. O toprak çocuğuydu. Topraktan soyutlanmak zorunluluğuna katlanamadı bir türlü.”³⁷⁴

Derginin 32. Sayısında Cemil Çiftçi “Kutlu Kentler”³⁷⁵ isimli bir yazı dizisine başlar. İsminde de anlaşılacağı üzere şehirlerin daha çok manevi yönü ve tarihi üzerinde durulur. Kahramanmaraş’tan Hatay’a, Hatay’dan Şam’a uzanan bir yolculuktur bu yolculuk. Bu yazılarını sonraki sayılarda da sürdürür yazar. Dikkatleri genel olarak şehirlerin dini kimliklerine yoğunlaşır. Daha çok bir gezi yazısı olarak görülebilecek bu yazılarda yazar Batılaşmanın yol açtığı yıkıcılığa işaret etmektedir. Şehirlerin kimliksizliği vurgulanır.

3.3.1. Maveria Dergisi’nde İstanbul

Maveria’da şehir genellikle olumsuz bir imajdır. Şehrin olumsuz imajı zaman zaman da şehrin ismi verilerek ortaya konur. İstanbul ise ilk olarak “sonradan görmüşlük” ve “buranın kültürüne uyum sağlayamama” üzerinden karşımıza çıkar:

“İstanbul görmüşlüğün pozuyla ayağına geçirdiğin yeni iskarpinlerle, bozuk ütülü elbisenle, iğreti takılmış kırvatınla bir şeyler yapmak istiyordun.”³⁷⁶

Sonrasında ise muhatabına eski günlerini hatırlatır. Eski günlerinde “kara lastik” giydiğini, ellerinin “oyuk oyuk” olduğunu, pantolonunun “yamalı” olduğunu, “fesindeki delikten saçlarının görüldüğünü”³⁷⁷ belirtir. Hikayenin sonunda ise hayıflanır öykücü:

“Keşke İstanbul’a gitmeseydin. O eski durumunda daha iyiydin. Boşuna bana sataşmaz, ‘Ben İstanbul’dan geldim büyük şehirden geldim, her şeye aklım kesiyor. Ya seni alırım ya da sonun iyi olmaz, diyemezdin.”³⁷⁸

İstanbul’un bir diğer özelliği de Osmanlı Devleti’nin son başkenti ve aynı zamanda halifeliğin de son şehri olması olarak görülür. Erdem Bayazıt Afganistan seyahatinde yaptığı bir söyleşide muhatabına bazı sorular sorar. Aşağıda görüleceği üzere kendisine sorular

³⁷⁴ Recep Seyhan, “Bayram Tebriği,” **Maveria**, No:36, Kasım 1979, s.27.

³⁷⁵ Cemil Çiftçi, “Kutlu Kentler,” **Maveria**, No:32 Temmuz, 1979, s.17.

³⁷⁶ Hüseyin Ece, “Akşamı Bürüdü Bu Acı,” **Maveria**, No:36, Kasım 1979, s.13.

³⁷⁷ Ece, **a.y.**

³⁷⁸ Ece, **a.y.**

sorulan “dede” Türkiye’yi, Osmanlı’yı duymamıştır. Fakat halifeyle birlikte duyduğu bir şehir vardır. O şehir ise İstanbul’dur.

“-Dede adın ne?

-Ubeydullah.

-Türkiye’yi biliyor musun?

-Bilmiyorum.

-Hiç Duymadın mı?

-Hiç duymadım.

-Osmanlı Devletini duymadın mı?

-Duymadım.

-İstanbul’u duydun mu?

-İstanbul’u duydum.

-Halifeyi duydun mu?

-Halifeyi duydum.”³⁷⁹

3.3.2. Ruhsuz Şehir Ankara

Şehirler iki kısma ayrılır. Bunlardan birincisi geleneksel şehirlerimiz diğeri ise sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkan kentlerdir. Bu kentler olabildiğince olumsuz imajlar yüklenirler. Sanayileşmeyle servetin ve nüfusun belirli yerlerde toplanmasının sonucu ortaya çıkan büyük kentler; İbn Haldun’un belirttiği gibi gösteriş tüketiminin, savurganlığın ve eğlencenin artmasıyla ahlaksızlığın yayılmasına yol açan şehirlerdir.³⁸⁰

Mavera Dergisi’nde şehirler her ne kadar ikiye ayrılrsa da Ankara için özel, siyasi bir durum söz konusudur. Bu özel durum Ankara’nın İstanbul’dan sonra başkent olarak kabul edilmesidir. İstanbul eski düzeni, geleneği sembolize etmeye

³⁷⁹ Erdem Bayazıt, İpek Yolundan Afganistan’a,” **Mavera**, No:69, Ağustos 1982, s.49-50.

³⁸⁰ Ersin Gürdoğan, “ Gençlik Çıkmazı Üzerine,” **Mavera**, No:26, Ocak 1979, s.14.

devam eder. Ankara ise kozmopolit, süslü ve gelenekselliği içinde kaşşamış İstanbul'a karşı, Türk dinamik, çalışkan, sade ve yeni olanı temsil eder.³⁸¹

“Ankara, şehrin hem yoksul ve iptidai kenar mahallelerini hem kadim tarihini görünmez kılan bir algıyla, bozkırın ortasında yoktan var edilmiş bir modernlik vahası olarak sembolleşmiştir.”³⁸²

Ankara adeta öncesi olmayan ruhsuz bir şehir olarak yeniden yaratılır. Ruh olmayan bu şehrin içindeki yapılar da adeta taş yığınınından başka bir şey değildir. İlk bakışta Ankara'yı ruh ve inanç yoksulu, taş yığınlarından ibaret bir ölü kent sanırsınız. Çünkü yabancı bir ruh taşınması için özel bir itina gösterilmiştir. Anadolu'nun ortasına bir devrim pençesi olarak yerleştirilmiştir.³⁸³ Her ne kadar ilk bakışta ölü gibi görünse de bu kent her şeye ve “yok edici baskılara” rağmen “gerçek Ankara yapay Ankara'yı” yenmiştir. Ankara her fırsatta Hacı Bayram Veli ile anılmak istenmiş ve anılmıştır. Dirilen Kent yazısında Alaeddin Özdenören Hacı Bayram Veli'nin: “Bayramım imdi / Bayramım imdi / Bayram ederim / Yar ile Şimdi” mısralarıyla anmakta ve Ankara'yı Hacı Bayram Veli ile özdeşleştirmektedir.³⁸⁴

Ankara'nın kimliksizliği özellikle camiler üzerinden dile getirilir. Çünkü bir şehre kimliğini veren şey o şehrin mabetleridir. Bir şehir mabetleri o şehrin kime ait olduğunu, hangi medeniyet dairesine girdiğini gösterir. Ankara ise bu konuda kimliksizdir. Aidiyeti yer altı camileriyle yer altına çekilmiştir. Her ne kadar Hacı Bayram Veli gibi sembol bir cami dimdik ayakta da olsa Zarifoğlu'na göre Ankara'nın kimliksizliği sürmektedir. O Ankara'nın bu durumunu şu şekilde dile getirir:

“Ankarada mescidler, camiler yerin altındadır. Apartmanların en altındadır. Minareleri yoktur. Bazılarının dışarda, hiç bir alameti olmadan, kuru bir hoparlörü vardır. ezan, görünmeyen bir camiden, yerin altındaki bir müezzinden çıkarak bu hoparlörden duyulur. Ankaralının namazı yerin altında kılınır.”³⁸⁵

³⁸¹ Tanıl Bora, **Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s.132.

³⁸² a.e.

³⁸³ Alaeddin Özdenören, “Çeşitlemeler-Dirilen Kent,” **Mavera**, No:13, Aralık 1977, s.60.

³⁸⁴ Alaeddin Özdenören, “Çeşitlemeler-Dirilen Kent”, **Mavera**, No:13, Aralık 1977, s.60.

³⁸⁵ Cahit Zarifoğlu, “Yaşamak,” **Mavera**, No:28, Mart 1979, s.10.

Zarifoglu'nun Ankara'yla ilgili cümleri sadece bu ifadelerle sınırlı kalmaz. Zarifoglu aynı yazıda Ankaralılara acıdığını dile getirir. Ankara'yı aynı zamanda murdar olarak niteler. Murdar Ankara, karanlık, felaket, kötü ve mabetsiz bir şehir olarak dile getirilir.³⁸⁶

3.3.3. Fransız Düveline Kafa Tutmuş İslam Şehri: Maraş

Maraş Maveria Dergisi'nin yazarları açısında özel bir öneme sahiptir. Maraş derginin pek çok yazarının Maraşlı olması ya da eğitim hayatlarının bir kısmını bu şehirde geçirmesi dolayısıyla özel bir yere sahiptir. Bu durum Büşra Sürgit'in doktora çalışmasında şu şekilde aktarılmıştır:

“Sonradan Maveria dergisini kuracak olan ekip yani Erdem Bayazit, Rasim Özdenören, Alâeddin Özdenören, Cahit Zarifoglu, Mehmet Akif İnan ve Hasan Seyithanoğlu Maraş Lisesi'nde aynı sınıfta okumuşlardır. Erdem Bayazit, okuma eyleminin Maraş'taki hareketliliğin bel kemiğini oluşturduğunu söyler.”³⁸⁷

Maraş 1. Dünya Savaşı'ndan sonra önce İngilizler sonrasında ise Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. İşgal döneminde oldukça tahribata uğrayan Maraş şehri halkın çetin mücadelesi sonucu kurtulmuştur.

Osmanlı devri de dahil olmak üzere şehir Maraş adıyla anılmıştır. Maraş ismine kahraman sıfatı 7 Şubat 1973 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Milli Mücadele dönemindeki üstün başarılarından dolayı verilmiştir.³⁸⁸ Maveria'da ise Maraş şehri özellikle Fransızlara karşı verilem “peçe mücadelesi” ve şehrin İslâmî kimliğiyle ön plana çıkarılmıştır.

“Karlı Bir İş” isimli hikayede Maraş'ın İslami kimliği tarihi bazı atıflar yapılarak dile getirilir. Şehirde beş kişi tarafında dövülen bir kişi karakola başvurur. Kavganın sebebi “Mıstık” isimli domuz çiftliği olan bir adamın bu sebepten ötürü dövülmesidir. Komiser kendini Mıstık diye tanıtan müştekiye çıkışarak Mıstık'ın aslının Mustafa olduğunu ve babasının bu ismi kulağına ezanla söylediğini ve

³⁸⁶ Zarifoglu, a.y.

³⁸⁷ Büşra Sürgit, “Bir Edebiyat Dergisi Olarak Maveria ve Maveria Topluluğu,” Tez Danışmanı: Prof.Dr. M.Fatih Andi, İÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Doktora Tezi, 2014.s.11.

³⁸⁸ Tufan Gündüz, “Maraş,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.24, İstanbul, 2001, s.192.

peygamberimizin adı olduğunu söyler. Bu isme yakışan birine de “domuz çobanlığı” yakışmaz der. Şikayetçinin davasından vazgeçmesini tembihler. Komiser şikayetinden vazgeçmeyeceğini söyleyen “Mıstık’a” koca şehre (Maraş) kötü reklam olacağını söyler. Yine şehrin imajı komiser tarafından niçin Mıstık’ı dövdüğü sorulan davalıların ağızından şöyle dile getirilir:

“Bana ne olur mu beyim? Burası Maraş şehri... Bir peçe uğruna koca Fransız düveline kafa tutmuşların beldesi... Öyle pis bir hayvan bu kutsal topraklarda beslenir mi? Bu mübarek topraklarda binlerce kefensiz şehit yatıyor...”³⁸⁹

³⁸⁹ Şevket Bulut, “Karlı Bir İş,” **Mavera**, No:46, Eylül 1980, s.81.

SONUÇ

Mavera, Türkiye’de edebiyat dergiciliği tarihinde özel bir yere ve öneme sahiptir. Maveria, İslami hassasiyete sahip edebiyat dergileri arasında kişi merkezli olmayan ilk dergi olma özelliğini taşır. Büyük Doğu; Necip Fazıl ile özdeşleşmiş, Diriliş; Sezai Karakoç’un insiyatifiyle yayınlanmış veya yayınlanmasına ara verilmiş, Edebiyat; aynı şekilde Nuri Pakdil’in takvimine göre yayınlanmıştır. Bu sebeple de bu dergilerin tarihine baktığımızda sık sık yayınına ara verildiğini görürüz. Fakat Maveria her ne kadar bazı isimleri ön plana taşımış olsa da kişi merkezli bir edebiyat dergisi görünümüne sahip değildir. Maveria’nın 14 yıl aralıksız yayınlanabilmesinin bir sebebi de budur.

Bu tez, ilk bölümünde edebiyat ve sosyal-siyasesi düşünce arasındaki ilişkiyi edebiyat kanonu, ideoloji, İslami edebiyat düşüncesiyle bağlantılar kurarak incelemektedir. Aynı zamanda ilk bölümde “Maveria Dergisi’nin Misyonu” başlığını taşıyan bölümde Maveria’nın edebiyata bakış açısı, edebiyatın teorik ve pratik tartışmaları ortaya konulmuştur.

Maveria okuyucuları arasında bir duygudaşlık oluşturmuş, okuyucularını adeta bir okul gibi eğiterek yöndendirmiştir. Fakat bu yönlendirme Maveria’da tek yönlü değildir. Aynı zamanda okuyucular da gönderdikleri mektuplarla Maveria’dan beklentilerini zaman zaman da eleştirilerini dile getirmişlerdir.

Maveria misyon olarak kendine, öz medeniyeti vahiy medeniyetine yabancılaşmış insanımızı yeniden kendi öz medeniyetine fikir, sanat ve edebiyatla döndürmeyi amaç edinmiştir. Çünkü toplumun yönünü tayinde fikir, sanat ve edebiyat hareketlerinin ne denli önemli olduğu ülkemizin 150 yıllık tarihine bakıldığında açıkça görülecektir. Batı medeniyeti ülkemizi tesiri altına ilk olarak sanat ve edebiyat yoluyla almıştır.

Mavera’da sosyal-siyasi düşünceler ve aktüalite etkisini arttıran bir eğilim gösterir. Derginin onuncu sayısına gelindiğinde dergiye “politika dosyası” adlı bir bölüm eklenir. Bu bölümde bir takım siyasi konular üzerine yazılar yer alır. Yine Maveria altıncı yılına önemli bir değişlikle girer. Bu değişlikle birlikte kapak değiştirilmiş, şiirle açılan dergi yorumlu-yorumsuz haberler ve okuyucu mektuplarıyla açılmaya başlanmıştır.

Tezin ikinci bölümünde Maveria’da tespit ettiğimiz sosyal-siyasi düşünceler örnekler verilerek ortaya konulmuştur. Maveria’da sosyal-siyasi düşüncelerin omurgasını Batılılaşma düşüncesi oluşturur. Toplumun içinde bulunduğu hastalıklı durumun sebebi batılılaşma ve ve bunun sonucunda da kendi öz değerlerimizden uzaklaşmadır. Batı’dan tarihsel ve toplumsal bağlamından soyutlanmış ilkeler alınmaktadır. Bu ilkeler akıl, ruh ve madde ile ruh ayırımında birbirinden ayrılır. Maveria batı menşeli ideolojilere ve sosyal-siyasi düşüncelere karşı Kur’anı ve İslam’ı merkeze alan bir çözüm arayışı sunmaktadır.

Tezin son bölümü “Maveria Dergisi’nde Coğrafya ve İslam Birliği Düşüncesi” başlığını taşımaktadır. Maveria’da coğrafya İslam birliği düşüncesiyle paralel yürümektedir. Maveria’da tüm dünyadaki Müslümanların sorunlarına zaman zaman bir edebiyat dergisinin mahiyetini aşacak şekilde değinilmiştir. Coğrafya konusu sadece yazınsal alanda kalmamış eyleme dönük faaliyetlere de girişilmiştir.

Afganistan’ın Rusya tarafından işgali üzerine Maveria’dan bir grup, Afganistan seyahatine çıkmış ve Erdem Bayazıt bu seyahati oldukça detaylı şekilde Maveria’da anlatmıştır. Daha sonra bu yazılar “İpek Yolundan Afganistan’a” ismiyle kitaplaşmıştır. Bu seyahatin öncesinde ise Afganistan’dan bir heyet Ankara’daki Maveria ofisinde ağırlanmıştır. Yine Maveria bir çağrıda bulunarak dünyanın dört bir tarafından muhabirler aradığını duyurmuştur.

Maveria’nın ilgilendiği coğrafyalarla ilgili gündem oluşturma çabası söz konusudur. Bu çaba zaman zaman derginin edebiyat dergiciliği görünümü dışına taşmasına sebep verecek ölçüde gelişmiştir. Maveria’nın ilgilendiği coğrafyayla ilgili giriştiği çaba sadece yazınsal düzlemde kalmamıştır. Söz gelimi Yeni Zelenda’da bulunan bir vakfın faaliyetleri anlatıldıktan sonra vakfın hesap numaraları verilerek

somut bir çabaya girişilir. Yardım çağrısında bulunulur. Burada herhangi bir estetik kaygı veyahut edebiyat yapma amacı güdülmez.

Mavera'nın bir edebiyat dergisinin mahiyetini aşarak yazınsal olanın dışında giriştiği çabaya sert eleştirilerde bulunanlar da olmuştur. Bu eleştirilerin başında Maver'a'nın özellikle Afganistan'daki olayları olduğu gibi değil de destanlaştırarak ve gerçekliğinden uzaklaştırarak aktardığı düşüncesi yer alır. Bu eleştirilere göre Maver'a olanı olduğu gibi aktarmak yerine bir destan yaratmayı seçmiş ve bu durumdan faydalanarak kendi adını yüceltmıştır.

Bu çalışma Maver'a'da edebiyat ve sosyal-siyasi düşüncelerin iç içeliğini ve yine Maver'a'da aktüalitenin her geçen gün arttığını ortaya koymaktadır. Maver'a kendine yüklediği "edebiyatı sadece keyif verici ve güzel zaman geçirici bir uğraş" olarak görmeme misyonuyla hareket etmiş ve bu misyonla gerek edebi gerekse edebiyat dışı türlerde ürünlere sayfalarında yer vermiştir. Fakat Maver'a bunu yaparken edebiyatı ideolojiye alet etmemeye özen göstermiş ve bu hassasiyeti sonuna kadar sürdürmeye söylemsel olarak da olsa gayret etmiştir. Maver'a'nın bu tavrı edebiyat dergisi olduğu gerekçesiyle eleştiri konusu da olmuştur. Fakat bu konuda Cahit Zarifoğlu'nun "Afganistan bizim işimiz değilse kimin işi" çıkışı Maver'a'nın bu konudaki net tutumunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Akgül, Yaşar: “ Yedi Renk,” **Mavera**, No:23, Ekim 1978, s.33.

Aktaş, Ümit: **Edebiyat İdeoloji ve Poetika**, Okur, İstanbul, 2012.

Aktürk, Y. Muhammed: “Almanya’da İslami Faaliyet Gösteren Kuruluş Liderleri ile Bir Mülakat,” **Mavera**, No:40, Mart 1980, s.23.

“Almanya Notları: Götürün Bizi Buradan,” **Mavera**, No:50, Ocak 1981, s.46.

Algar, Hamid: “Al Bayan,” Çev. Mehmet Kuruman, **Mavera**, No:20, Temmuz 1978, s.37.

Altunbaş, Arif: “Ürperme,” **Mavera**, No:29, Nisan 1979, s.8.

Andı, M. Fatih: **Güneşte Tutulan Ayna**, İstanbul, Hat Yayınları, 2010.

Arıbaş, Sabahattin: “Bir Ölünün Töreni,” **Mavera**, No:40, Mart 1980, s.32.

Aslan, Yakup: **Bir Rüyanın Ardından Gerçekleşen Sessiz Devrim**, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 2014.

Barlas, Cafer: “Yürürken Devletime,” **Mavera**, No:16, Mart 1978, s.15-16.

Bayazıt, Erdem: “Erdem Bayazıt’ın Mektubu,” **Mavera**, No:15, Şubat 1978, s.49.

“Bediüzzaman Said Nursi ve Bilimsel Bir Yaklaşım,” **Mavera**, No:3, Şubat 1977, s.72.

“Yahya Kemal Prof. Kaplan’ın Sınırlarını Aşıyor,” **Mavera**, No:7, Haziran 1977, s.42-48.

“Çeşitlemeler-Suudi Arabistan Umre İçin Vize Vermedi,” **Mavera**, No:16, Mart 1978, s.44-45.

- "İpek Yolundan Afganistan'a," **Mavera**, No:69, Ağustos 1982, s.49-79.
- "Gülbeddin Hikmetyarla Mülakat," **Mavera**, No:62, Ocak 1982, s.23-24.
- "İpek Yolundan Afganistan'a II," **Mavera**, No:62, Ocak 1982, s.103.
- "Savaş Risalesi'nden," **Mavera**, No:56, Temmuz 1981, s.1.
- "Tabiat Risalesi," **Mavera**, No:13, Aralık 1977, s.2.
- Bayraktar, Mehmet: "Aydınlanmanın ve Pozitivizmin İslam'a Bakışımıza Etkisi," **Diyanet Aylık Dergi**, No:219, Mart 2009, s.5-6.
- "Tekamül Nazariyesi," **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.40, İstanbul, 2011, .s.338.
- Berman, Marshall: **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, Çev. Ümit Altuğ, Bülent Peker, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Bilgili, Abdüssamed: "Cahit Zarifoğlu ve Şiiri Üzerine Bazı Dikkatler," **İtibar**, No:36, Eylül 2014, s.94.
- Bora, Tanıl: **Cereyanlar Türkiye'de Siyasi İdeolojiler**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017.
- Boullata, Issa J.: "Edebi Biçim ve Sosyal Yapı", Çev. Nuray İnöntepe, **Mavera**, No:20, Temmuz 1978, s.6-7.
- Bozkurt, Ali: "Şehir Dağ ve Adam," **Mavera**, No:35, Ekim, 1979, s.27-30.
- Bulut, Şevket: "Karlı Bir İş," **Mavera**, No:46, Eylül 1980, s.81.
- Canatan, Kadir: "Bir Tanınlama Çerçevesi: İslam Kültüründe Şehir Kavramı," **Hece**, No:150/151/152, Haziran/Temmuz/Ağustos 2009, s.69.
- Cem, Abdurrahman: "Çeşitlemer-Dergilerimiz," **Mavera**, No:15, Şubat 1978,s.47-48.
- Çağlar, Mehmet: "Nerde Bir Müslüman Savaşıyor O Ülke Bizimdir," **Mavera**, No:30, Mayıs 1979, s.11.
- "Ortalık Işırken," **Mavera**, No:34, Eylül 1979, s.18.

Çayır, Kenan: **Türkiye’de İslâmcılık ve İslâmî Edebiyat**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Çıkla, Selçuk: “Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılap Kanonu,” **Muhafazakar Düşünce**, No:13-14, Yaz-Güz 2007, s. 48.

Çiftçi, Cemil: “Kutlu Kentler,” **Mavera**, No:32 Temmuz, 1979, s.17.

Çiftçi, Talat: “Amerika’da Müslümanlar,” **Mavera**, No:45, Ağustos 1980, s.20.

Dikmen, Ramazan, “Konuşma Güncesi,” **Mavera**, No:37, Aralık 1979, s.25.

“Bir Akşam İçin Önçalışma,” **Mavera**, No:54, Mayıs 1981, s.12.

“Nasıl Bir Edebiyat İçin,” **Mavera**, No:59, Ekim 1981, s.32-34.

“Niçin Yazı,” **Mavera**, No:61, Aralık 1981, s.25-29.

“Bir Efsanenin Arka Planı,” **Mavera**, No:76, Mart 1983, s.30.

“Eski Çamlar,” **Mavera**, No:41, Nisan 1980, s.7.

“Yavuz,” **Mavera**, No:46, Eylül 1980, s.139-141.

Dinçer, Taha: “Prof. Dr. Sabahaddin Zaim ile Ortak Pazar ve Müslüman Ülkelerin Birliği Üzerine Bir Konuşma,” **Mavera**, No:47, Ekim 1980, s.32.

Doğan, Avni: “Hayal Yerine,” **Mavera**, No:66, Mayıs 1982, s.40.

Doğan, Süleyman: **Afganistan’da Kim Kazandı**, 1.bs., İstanbul, Marifet, 1995.

Duralı, Şaban Teoman: “Darwinizm Bilimsel Değil İdeolojik Bir Yorumdur,” **Cins**, No:17, Şubat 2017, s.8.

Eagleton, Terry: **Edebiyat Kuramı**, Çev. Tuncay Birkan, Agora Yayınları, İstanbul, 2011.

İdeoloji, Çev. Muttalip Özcan, İstanbul, Ayrıntı, 1996.

Şiir Nasıl Okunur?, Çev. Kaya Genç, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015.

Ebubekr, Muhammed Abdulvahit: “Kahire Mektubu”, **Mavera**, No:68, Temmuz 1982, s.62-63.

- Ece, Hüseyin: “Akşamı Bürüdü Bu Acı,” **Mavera**, No:36, Kasım 1979, s.13.
- “Düğümler,” **Mavera**, No:55, Haziran 1981, s.12.
- Ertop, Kıvanç, Çetin Yetkin: **Sosyo Ekonomik Temelleriyle Siyasal Düşünceler Tarihi 1**, İstanbul, Say Yayınları, 1985.
- Eskin, Şerif: **Zaman ve Hafızanın Kıyısında**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2014.
- Eygi, Mehmet Şevket: **Yakın Tarihimize Cami Kıyımı**, İstanbul, Bedir Yayınları, 2003.
- Gilani, İcaz: “Biz de Müslümanız Ama Küffar Tarafından Yönetiliyoruz,” Çev.Metin Başlı, **Mavera**, No:51, Şubat 1981.
- Görgün, Hilal: “Sosyalizm,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, İstanbul, 2009, s.382.
- “Mısır,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.29, İstanbul, 2004, s.574.
- Gündüz, Tufan: “Maraş,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.24, İstanbul, 2001, s.192.
- Güney, Yılmaz: “Yağmurda Bir Şiir Denemesi,” **Mavera**, No:31, Haziran 1979, s.4.
- Güngör, Erol: “Kitle İletişim Aracı Olarak TV – Soruşturma,” **Mavera**, No:71, Ekim 1982, s.18.
- Gürdoğan, Ersin: “Teknikten Öte,” **Mavera**, No:13, Aralık 1977, s.30-32.
- “Rasim Özdenören ile Edebiyat ve Sanat Hakkında Bir Konuşma,” **Mavera**, No:42, Mayıs 1980, s.24-28.
- “Bıçak Yarası,” **Mavera**, No:4, Mart 1977, s.34-36.
- “Teknolojinin Öteki Kaynağı,” **Mavera**, No:6, Mayıs 1977, s.8-9.
- “Üretim İmparatorluğundan Erdem Sitesine,” **Mavera**, No:8, Temmuz 1977, s.20.
- “Endüstrileşme Süreci ve Uluslararası Yanı,” **Mavera**, No:17, Nisan 1978, s.22-24.

- “Toplumsal Sorunlar ve Bunalım Üzerine Toplu Soruşturma,” **Mavera**, Ağustos 1981, s.25.
- “Zamana Egemen Olmak,” **Mavera**, No:47, Ekim 1980, s.17.
- “Bilinç Kamaşması,” **Mavera**, No:19, Haziran 1978, s.28.
- “Dokunulmazlık Kazanan,” **Mavera**, No:44, Temmuz 1980, s.14.
- “Edebiyatta Evrensellik ve Yerellik Konusunda Açık Oturum,” **Mavera**, No:3, Şubat 1977,s.19-23.
- “Noktalamalar,” **Mavera**, No:55, Haziran 1981, s.17.
- “Karalama Defterinden,” **Mavera**, No:70, Eylül 1982, s.13.
- “Bütünleşme,” **Mavera**, No:21, Ağustos 1978, s.25-26.
- “Gençlik Çıkmazı Üzerine,” **Mavera**, No:26, Ocak 1979, s.14.
- Gürsoy, Kenan: “Laiklik,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, İstanbul, 2003, s.60-61.
- Hanioğlu, M.Şükrü: “Batılılaşma,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul, 1992, s.148.
- Hayri, Mehmet: “Beyrut’ta Kan Çemberi,” **Mavera**, No:70, Eylül 1982, s.2.
- “Kahinlerin Kıyameti,” **Mavera**, No:65, Nisan 1982, s.5-6.
- Hüseyin, Zübeyir: “Suriye Mektubu,” **Mavera**, No:64, Mart 1982, s.84.
- Işık, Hidayet: “Yayıncıya Mektup,” **Mavera**, No:61, Aralık 1981, s.4.
- İnan, Akif: “Şiirimizle İlgili Bir Açıklama,” **Mavera**, No:33, Ağustos 1979, s.31.
- “Bir İnsan,” **Mavera**, No:12, Kasım 1977, s.20-21.
- “Çeşitlemeler,” **Mavera**, No:8, Temmuz 1977, s.25.
- İpek, Selahaddin: “Ümmü Mübtesim,” **Mavera**, No:66, Mayıs 1982, s.27-34.
- İsimsiz, “Bir Mektup,” **Mavera**, No:39, Şubat 1980, s.39.
- “Yazarımız Mehmet Akif İnan Önce Tutuklandı ve Sonra Serbest Bırakıldı,” **Mavera**, No:30, Mayıs 1979, s.36.

- “Mustafa Miyasoğlu ile İslami Edebiyat ve Roman Üzerine Konuşma,” **Mavera**, No:69, Ağustos 1982, s.57.
- “İslami Edebiyat Tartışmaları,” **Mavera**, No:63, Şubat 1982, s.3-4.
- “Bitmeyen Savaş,” **Mavera**, No:70, Eylül 1982, s.6.
- “Afganistan Mücahidlerinin Temsilcileri Dergimizi Ziyaret Etiler,” **Mavera**, No:38, Ocak 1980, s.62.
- “Mini Rapor,” **Mavera**, No:62, Ocak 1982, s.2.
- “Afganistan Niçin Savaşıyor,” **Mavera**, No:37, Aralık 1979, s.38-41.
- “Bizim Dünyamız’dan,” **Mavera**, No:55, Haziran 1981, s.62.
- “Mısır Sâbık Başmüftüsü Hasaneyn Mahlûf’a Sorular,” **Mavera**, No:78, Mayıs 1983, s.15-16.
- “Afganistan Olayı,” **Mavera**, No:62, Ocak 1982, s.16.
- Kahraman, Alim: “Batılılaşma,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.39, İstanbul, 2010, s.168.
- “1980: Hikayede Bir Dönüm Noktası,” **Mavera**, No:51, Şubat 1981, s.20.
- “Zihinlerdeki Bulanıklık veya Yunus Emre Ümanist mi?,” **Mavera**, No:66, Mayıs 1982, s.24.
- Kahraman, Mehmet: “Türk Edebiyatının Yüzakı ‘Çile’,” **Mavera**, No:23, Ekim 1978, s.28.
- “Türk Edebiyatının Yüzakı ‘Çile’,” **Mavera**, No:20, Temmuz 1978, s.15-18.
- “Tanpınar’ın Tarih Görüşü,” **Mavera**, No:4, Mart 1977, s.38.
- Kalkan, Süleyman: “Çeşitlemeler-İran,” **Mavera**, No:25, Aralık 1978, s.31.
- Kan, Şeyh Hamidu: **Hayat Çıkmazı**, Çev. İsmet Topaloğlu, İstanbul, Damla Yayınevi, 1976.

Kaplan, Mehmet: **Şiir Tahlilleri 2 / Cumhuriyet Devri Türk Şiiri**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2007.

Karaaslan, Mehmet: “Yayıncıya Mektup,” **Mavera**, No:61, Aralık 1981, s.3.

Karakılıç, Selçuk: “Necip Fazıl’ın Birinciliği Nasıl İptal Edildi,” **Türk Edebiyatı**, No:495, Ocak 2015, s.24.

Karatepe, Şükrü: **Siyasi İdeolojiler**, İstanbul, İz, 2004.

Kavas, Ahmet: “Sömürgecilik,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.37, İstanbul, 2009, s.394.

Kılınç, Taha: **Şam Kitabı**, İstanbul, Fide Yayınları, 2006.

Kıllıoğlu, İsmail: “Değerlendirme,” **Mavera**, No:15, Şubat 1978, s.29.

“Çeşitlemeler, Dergiler,” **Mavera**, No:14, Ocak 1978. s.45.

“Bin Dokuz Yüz Yetmiş Dokuz: Geneldeki Görünüş,” **Mavera**, No:38, Ocak 1980, s.22.

“Vaktüze,” **Mavera**, No:57, Ağustos 1981, s. 5-7.

Koç, Zübeyir: “İslam Yeni Zelenda’yı Değiştiriyor,” **Mavera**, No:66, Mayıs 1982, s.77.

Komut, Sultan: “Prof.Dr. Cliford Werner Endres’le Söyleşi,” **Panorama Khas**, No:7, Yaz 2012, s.44.

Koru, Fehmi: “Hama’dan Önce,” **Mavera**, No:75, Şubat 1983, s.4.

“Amerika Mektubu,” **Mavera**, No:64, Mart 1982, s.85.

“Darbe Girişiminden Kılıpayı Kurtulan Mübarek Güç Durumda,” **Mavera**, No:74, Ocak 1983, s.4.

Kutluer, İlhan: “İslamcılık,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.23, İstanbul, 2001, s.65.

Kuyumcu, Halid Ziya: “Maveraya,” **Mavera**, No:72, Kasım 1982, s.6.

- Küçükcan, Talip: “Laiklik,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, İstanbul, 2003, s.63.
- Küçükislamoğlu, Ümran: “Nobel Edebiyat Ödülü’nün Yapısı ve Dünya Edebiyatındaki İşlevi,” Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s.1.
- Lewis, Geoffrey: **Trajik Başarı**, Çev. Mehmet Fatih Uslu, İstanbul, Paradigma, Mart, 2007.
- Macit, Muhsin, Uğur Soldan: **Edebiyat Bilgi ve Teorileri**, Ankara, Grafiker Yayınları, 2010.
- Mahlûf, Mâcide: “Hasaneyn Muhammed Mahlûf,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, İstanbul, 2003, s.345.
- Maraş, Mehmet Atilla: “Gül İçin Biçilen Kaftan,” **Mavera**, No:8, Temmuz 1977, s.5.
- Mardin, Şerif: **Türkiye’de Din ve Siyaset**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s.14.
- Maruf, Abdulhak: “Bizim Dünyamız’dan,” **Mavera**, No:56, Temmuz 1981, s.40.
- Maruf, Meral: “Hicret Günleri,” **Mavera**, No:59, Ekim 1981,s.16-17.
- “Hicret Günleri,” **Mavera**, No:65, Nisan 1982, s.47.
- “Meral’den Mektup,” **Mavera**, No:66, Mayıs,1982, s.77.
- Meriç, Cemil: **Bu Ülke**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.
- Muhtat, Qassam: “S.S.C.B.’nin1979 Yılında Afganistan’ı İşgalinden 2001 ABD Müdahalesine Giren Süreçte Uluslararası Ortamda Afganistan’ın Konumu,” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Ocak 2011, s.34.
- Müftüoğlu, Atasoy: ”Korkuyla ve Umutla,” **Mavera**, No:40, Mart 1980, s.20.
- “Rahmet İçindeler,” **Mavera**, No:44, Temmuz 1980, s.17.
- “Şefaath ve Azap,” **Mavera**, No:55, Haziran 1981, s.22.
- “Mazlumun Yüreğine Akan,” **Mavera**, No:49, Ağustos 1980, s.12.
- “Rahman ve Rahim Olan,” **Mavera**, No:52, Mart 1981, s.31.

- “Mazlumun Yüreğine Akan,” **Mavera**, No:49, Aralık 1980, s.13.
- Nasr, Seyyid Hüseyin: “Doğu, Batı ve Felsefe,” Çev. A. Ekmel Akkor, **Mavera**, No:31, Haziran 1979, s.19.
- Ocaktan, Mehmet: “Kar Aydınlığı,” **Mavera**, No:14, Ocak 1978, s.4.
- Özcan, Azmi: “İttihâd-ı İslâm,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.23, İstanbul, 2001, s.470-475.
- Özçelik, Mustafa: “Temeldeki Yanlışlığın Uzantısı,” **Mavera**, No:24, Kasım 1978, s.24-25.
- “Ağıt,” **Mavera**, No:61, Aralık 1981, s.48.
- “Şiirimizde Kudüs ve Filistin Duyarlılığı,” **Somuncubaba**, No:175, Mayıs 2015, s.50.
- Özdenören, Alaaddin: “Ağ Bozumu,” **Mavera**, No:2, Ocak 1977, s.28.
- “İki Okulun Türk Toplumuna Üzerine Olan Etkileri,” **Mavera**, No:16, Mart 1978, s.29-32.
- “79 Siyasetinde Belirginleşen Bir Vaka,” **Mavera**, No:38, Ocak 1980, s.14-15.
- “İki Okulun Türk Toplumuna Üzerine Olan Etkileri,” **Mavera**, No:17, Nisan 1978, s.17-20.
- “Devlet,” **Mavera**, No:25, Aralık 1978, s.7-9.
- “İnsanın Yeri,” **Mavera**, No:61, Aralık 1981, s.13-14.
- “Afganistan Dolayısıyla Belirginleşen Tavırlar,” **Mavera**, No:39, Şubat 1980, s.33-34.
- “Çeşitlemeler-Dirilen Kent,” **Mavera**, No:13, Aralık 1977, s.60.
- Özdenören, Rasim: “Niçin Kör Dövüşü,” **Mavera**, No:50, Ocak 1981, s.41.
- “Yazarın Tavrı Önemlidir,” **Mavera**, No:8, Temmuz 1977, s.10.
- “Malzemelerin Ruhu,” **Mavera**, No:18, Mayıs 1978, s.16.

“Picasso’nun Hatları,” **Mavera**, No:32, Temmuz 1979, s.8.

“Rasim Özdenören ile Edebiyat ve Sanat Hakkında Bir Konuşma,”
(Söyleşiyi yapan: Ersin Gürdoğan), **Mavera**, No:42, Mayıs 1980, s.26.

“Hikaye Üstüne Ukalalık,” **Mavera**, No:46, Eylül 1980, s.4.

“İz Üstüne veya Edebiyat Eserinin Fikri Platformu,” **Mavera**, No:10,
Eylül 1977, s.18.

“Geç Kalmış Bir Eser,” **Mavera**, No:2, Ocak 1977, s.47.

“Hicret Üzerine Bir Deneme,” **Mavera**, No:37, Aralık 1979, s.14-15.

“Çeşitlemeler-Edebiyat,” **Mavera**, No:4, Mart 1977, s.46-47.

“Mavera 38,” **Mavera**, No:38, Ocak 1980, s.6-8.

“Alt Yapı Hangisi,” **Mavera**, No:60, Kasım 1981, s.32.

“Yumurtayı Hangi Ucundan Kırmalı,” **Mavera**, No:29, Nisan 1979,
s.16-17.

“Dergiler,” **Mavera**, No:3, Şubat 1977, s.74.

“Fethi Ağabey,” **Mavera**, No:12, Kasım 1977, s.15.

Özel, İsmet: **Üç Zor Mesele**, İstanbul, Tiyo, 2017.

Öztürk, Mustafa: “Şiirimizde Kudüs ve Filistin Duyarlılığı,” **Beytülmağdis**
Araştırmaları Dergisi, No:17 (2), Kış 2017, s. 49.

Pamuk, Orhan: **Öteki Renkler**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1999.

Recaizade Mahmud Ekrem, **Araba Sevdası**, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları,
2010.

Sağlam, Ahmet: “Endişe Dolu İzleyişler,” **Mavera**, No:64, Mart 1982, s.3.

“Hama’da Hayat Normale Dönebilir mi”, **Mavera**, No:64, Mart 1982,
s.4.

“İran-İrak Savaşında Gelişmeler,” **Mavera**, No:66, Mayıs 1982, s. 6.

“Sivas Fetih Mitingi Üzerine Bir Toplantı,” **Mavera**, No:44, Temmuz 1980, s.44.

Salih, Süreyya: **Hama Ah**, Gölden Yayıncılık, İstanbul, 1995.

Sarı, Osman: “Toplumun Çürüyüşü,” **Mavera**, No:3, Şubat 1977, s.69.

“Eşya Çağı,” **Mavera**, No:14, Ocak 1978, s.28-30.

Selman, Yusuf: “Geçen Yıllar,” **Mavera**, No:51, Şubat 1981, s.27.

Sencer, Ömer: “Amerika Mektubu,” **Mavera**, No:43, Haziran 1980, s.39.

Seyhan, Recep: “Bayram Tebriği,” **Mavera**, No:36, Kasım 1979, s.27.

Stanford, Jim: **Herkes İçin İktisat**, Çev. Tuncel Öncel, İstanbul, Yordam Kitap, 2013, s.41.

Süreyya, Cemal: **Güvercin Curnatası**, İstanbul, YKY, 2012.

Sürgit, Büşra: “Bir Edebiyat Dergisi Olarak Mavera ve Mavera Topluluğu,” Tez Danışmanı: Prof.Dr. M.Fatih Andı, İÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Doktora Tezi, 2014.

Tanır, Kadir: “Buhara Yaylaları,” **Mavera**, No:64, Mart 1982, s.43.

“İstirap Çiçekleri,” **Mavera**, No:35, Ekim, 1979, s.17.

Tantik, Abdülaziz: “İslamcılık ve Edebiyat,” **Tasfiye**, No:25, Temmuz-Ağustos, 2010, s.3.

Taşçı, D. Ali: “Köklü Ağaçlar Meyve Verir,” **Kün Edebiyat Dergisi**, No:3, Kasım-Aralık 2012, s.4.

Tevfik Fikret, **Rubâb-ı Şikeste ve Diğer Eserleri**, Haz. Fafri Uzun, İstanbul, İnkilâp Yayınları, t.y., s. 88.

Tıktık, Ahmet: “İngiltere Mektubu,” **Mavera**, No:57, Ağustos 1981, s.47.

“İngiltere Mektubu,” **Mavera**, No:65, Nisan 1982, s.78.

“İngiltere Mektubu,” **Mavera**, No:67, Haziran 1982, s.74.

- Topaloğlu, Aydın: “Materyalizm,” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.28, İstanbul, 2003, s.137-139.
- Tuna, Korkut: “Şehirin Serüveni,” **Hece**, No:150/151/152, Haziran/Temmuz/Ağustos 2009, s.16.
- Tüfekçioğlu, Hayati: “Cumhuriyet İdeolojisi ve Türk Basını,” **Sosyoloji Dergisi**, C.3, No:3, 1992, s.45.
- Uğur, Gökhan: “Dünden Bugüne Anarşizm ve Anarşizmin Çözmesi Gereken Sorunlar,” **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C.12, No:1, 2010, s.136.
- Unutmaz, Sadık: “Evrım,” **Mavera**, No:46, Eylül 1980, s.150.
- Wellek, Rene Wellek, Austin Warren: **Edebiyat Teorisi**, Çev. Ö. Faruk Huyugüzel, İstanbul, Dergah Yayınları, 2011.
- Widery, Alban G.: **Tarih Boyunca Büyük Öğretiler**, Çev. Gülçiçek Soytürk, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1974, s.252-253.
- Yazar, Yusuf: “Çeşitlemeler-Tablo,” **Mavera**, No:16, Mart 1978, s.43.
- Zarifioğlu, Cahit: “Okuyucularla,” **Mavera**, No:18, Mayıs 1978, s.44.
- “Çeşitlemeler / Yeni Devir’in Yeni Yazarları,” **Mavera**, No:7, Haziran 1977, s.60.
- “Yaşamak,” **Mavera**, No:16, Mart 1988, s.23.
- “Okuyucularla,” **Mavera**, No:51, Şubat 1981, s.48.
- “Çeşitlemeler-Okuyucularla,” **Mavera**, No:21, Ağustos 1979, s.41.
- “Yaşamak,” **Mavera**, No:30, Mayıs 1979, s.8.
- “Yaşamak,” **Mavera**, No:6, Mayıs 1977, s.25-26.
- “Yaşamak,” **Mavera**, No:26, Ocak 1979, s.12.
- “Okuyucularla,” **Mavera**, No:30, Mayıs 1979, s.41.
- “Yaşamak,” **Mavera**, No:21, Ağustos 1978, s.14.
- “Yaşamak,” **Mavera**, No:8, Temmuz 1977, s.15.

- “Yaşamak,” **Mavera**, No:29, Nisan 1979, s.11-13.
- “Ayasofya ve Bir Demeç,” **Mavera**, No:6, Mayıs 1977, s.49.
- “Okuyucularla,” **Mavera**, No:32, Temmuz 1979,s.38.
- “Erdem Bayazıt ile Bir Konuşma,” **Mavera**, No:60, Kasım 1981, s.20-23.
- “Okuyucularla,” **Mavera**, No:60, Kasım 1981, s.43-44.
- “Okuyucularla,” **Mavera**, No:59, Ekim 1981, s.42.
- “Yaşamak,” **Mavera**, No:34, Eylül 1979, s.6.
- “Sevinç Çağına Doğru,” **Mavera**, No:52, Mart 1981,s.2.
- “Okuyucularla,” **Mavera**, No:54, Mayıs 1981, s.46.
- “Dostlarımız Afganistanda,” **Mavera**, No:58, Eylül 1981, s.1-2.
- “?” **Mavera**, No:70, Eylül 1982, s.4.
- “Yerle Bir Edilen Hama Şehri Üzerine Ahmet Polat’la Bir Konuşma,” **Mavera**, No:68, Temmuz 1982, s.7.
- “Savaş Henüz Burada Şuramda,” **Mavera**, No:66, Mayıs 1982, s.35.
- “Yaşamak,” **Mavera**, No:28, Mart 1979, s.10.
- “İsimsiz Şiir,” **Mavera**, No:75, Şubat 1983, s.5.
- “Yaşamak,” **Mavera**, No:14, Ocak 1978, s.19.
- Zengin, Bahri: “Çeşitlemeler-Politika ve Kültür,” **Mavera**, No:21, Ağustos 1978, s.32-33.

Çevrimiçi Kaynaklar

<http://www.dunyabulteni.net/haber/69403/edebiyat-siyaset-iliskisi-uzerine>, 21 Mart 2018.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=%C4%B0DEOLOJ%C4%B0, 8 Ocak 2018.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a69c7a4008f49.58167160, 11 Şubat 2018.

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/egitim/659980/Mufredat_sil_bastan..._Evrim_teorisi_ve_Ataturk_yok.html, 2 Mart 2018.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a6f73c73b8904.724_84665, 25 Aralık 2017.

